

Кришталь Г.О.

**ДЕРЖАВНЕ РЕГУЛЮВАННЯ
БАНКІВСЬКОГО СЕКТОРУ
У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ
СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО
РОЗВИТКУ УКРАЇНИ:**

**ТЕОРІЯ,
МЕТОДОЛОГІЯ,
ПРАКТИКА**

МОНОГРАФІЯ

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ПВНЗ «ЄВРОПЕЙСЬКИЙ УНІВЕРСИТЕТ»**

КРИШТАЛЬ ГАЛИНА ОЛЕКСАНДРІВНА

**ДЕРЖАВНЕ РЕГУЛЮВАННЯ
БАНКІВСЬКОГО СЕКТОРУ У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ
СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ УКРАЇНИ:
ТЕОРІЯ, МЕТОДОЛОГІЯ, ПРАКТИКА**

МОНОГРАФІЯ

**КИЇВ
ФОП Вишемирський В.С.
2019**

УДК 336.71:338.246.025.2

К 82

*Рекомендовано до друку
Вченою радою ПВНЗ «ЄВРОПЕЙСЬКИЙ УНІВЕРСИТЕТ»
(Протокол №5 від 17 вересня 2019 р.)*

Рецензенти:

доктор економічних наук, професор,
професор кафедри фінансів

Київського національного економічного університету ім. Вадима Гетьмана
В.М. Мельник

доктор економічних наук, професор,
професор кафедри менеджменту і міжнародного підприємництва
Інституту економіки і менеджменту Національного університету «Львівська політехніка»
Н.О. Шпак

доктор економічних наук, старший науковий співробітник,
професор кафедри фінансів підприємств і установ
«Чернігівського національного технологічного університету»
С.В. Кульпінський

Кришталь Г.О.

К 82 Державне регулювання банківського сектору у забезпеченні
соціально-економічного розвитку України: теорія, методологія, практика:
монографія [Текст] / Г.О. Кришталь – Херсон, ФОП Вишемирський В.С.,
2019. – 412 с.

ISBN 978-617-7783-10-6

В монографії розглянуті питання взаємозв'язку банківського, економічного та соціального сектору в умовах державного регулювання. Досліджено теоретико-методологічний базис державного регулювання банківського та соціально-економічного секторів економіки та визначено перспективні напрямки синергії державного регулятора, банківського, економічного та соціального сектору з позиції його зміцнення і досягнення позитивних макроекономічних ефектів. Запропоновано економіко-математичний інструментарій оцінки результатів діяльності банківського та соціально-економічного сектору з позиції державного регулювання та визначено вплив соціального сектору на загальні економічні процеси.

УДК 336.71:338.246.025.2

ISBN 978-617-7783-10-6

© Г. О. Кришталь, 2019
© ФОП Вишемирський В.С., 2019

ЗМІСТ

АНОТАЦІЯ.....	7
ПЕРЕДМОВА.....	20
РОЗДІЛ 1.ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ ДІЯЛЬНОСТІ БАНКІВСЬКОГО СЕКТОРУ ІЗ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ.....	22
1.1. Теоретико-методологічний базис державного регулювання банківського сектору.....	24
1.2. Методологічні засади формування синергії у взаємовідносинах «державне регулювання банківського сектора – соціально-економічний розвиток країни»..	55
Висновки до Розділу 1.....	109
РОЗДІЛ 2. КОНЦЕПТУАЛЬНИЙ БАЗИС ОРГАНІЗАЦІЇ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ БАНКІВСЬКОГО СЕКТОРУ ЕКОНОМІКИ	117
2.1. Концепції впливу державного регулювання банківського сектору на соціально-економічний розвиток країни	119
2.2. Моделювання процесів державного регулювання банківського сектору країни у контексті забезпечення соціально-економічного розвитку	142
Висновки до Розділу 2.....	163
РОЗДІЛ 3. МЕТОДОЛОГІЯ ОЦІНКИ ЕФЕКТИВНОСТІ ВПЛИВУ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ БАНКІВСЬКОГО СЕКТОРУ НА СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИЙ РОЗВИТОК КРАЇНИ	169
3.1. Методологічні засади синергії державного регулювання, банківського, економічного та соціального секторів економіки країни	171

3.2. Методичні підходи до інтегральної оцінки порушень нормативів банками та коригуючий вплив держави	188

Висновки до Розділу 3.....	235

РОЗДІЛ 4. ДІАГНОСТИКО - ПАРАМЕТРИЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА ВПЛИВУ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ БАНКІВСЬКОГО СЕКТОРУ НА СОЦІАЛЬНИЙ РОЗВИТОК КРАЇНИ	240

4.1. Роль державного регулятора в розвитку соціального сектора країни	242

4.2. Діагностика рівня розвитку банківського сектора країни під впливом державного регулювання	258

Висновки до Розділу 4.....	301

РОЗДІЛ 5. ПРІОРИТЕТНІ НАПРЯМИ РОЗВИТКУ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ БАНКІВСЬКОГО СЕКТОРУ У КОНТЕКСТІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ	305

5.1. Концептуальні підходи до формування ефекту синергії від впливу державного регулювання банківського сектора та інших складових на соціально-економічний розвиток держави	307

5.2. Альтернативи забезпечення ефективного державного регулювання діяльності банківського сектора	326

Висновки до Розділу 5.....	364

ВИСНОВКИ.....	371

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	399

ДОДАТКИ.....	430

АНОТАЦІЯ

Кришталь Г.О. Державне регулювання банківського сектору у забезпеченні соціально-економічного розвитку України: теорія, методологія, практика.

У процесі дослідження економічної природи державного регулювання виявлено характерні особливості методології наукового дослідження, під якими на нашу думку, слід розуміти логічну організацію наукової діяльності, яка досягається шляхом застосування наукового інструментарію, а саме: визначення мети, завдань та предмета дослідження; використання сукупності методів, підходів та прийомів, які спрямовані на отримання найкращого результату при всебічному дослідженні предмета наукового пошуку.

Аналіз сутності запозичених сучасних західних управлінських моделей, дав можливість зробити висновки, що дані управлінські моделі можуть ефективно працювати у ході адміністративних реформ, які можна розглядати як «інтернаціональний політичний процес, що нівелює наявні специфічні відмінності і породжує подібні управлінські структури, а також координує підходи, що застосовуються цими структурами, до вирішення національних проблем державного управління. В цьому контексті на основі синтезу розглянутих нами управлінських концепцій, нами визначено параметри використання даних моделей в Україні, а саме:

По-перше, децентралізація і відносна свобода всіх ланок системи державного регулювання, що проявляється у підвищенні самостійності нижніх поверхів бюрократичної ієрархії, реалізації принципу субсидіарності і передачі ряду державних функцій на рівень місцевого самоврядування;

По-друге, активне залучення неурядових організацій і бізнес-асоціацій в процес прийняття політико-управлінських рішень, перетворення органів державної влади в публічні і відкриті для суспільної дискусії і переговорів структури, зацікавлені у спільних зусиллях для задоволення суспільних інтересів і вирішення суспільних проблем. Держава ініціативно бере на себе співробітництво, стаючи партнером широкої кооперації, що формується, а не владним інститутом, узурпуючим право висловлювати загальний інтерес, визначати загальне благо, і нав'язуючим свій стандарт поведінки;

По-третє, формування нової креативної організаційної культури з єдиним розумінням перспектив і цілей розвитку організації. Відповідна сучасним вимогам організація ґрунтується на переході: від індивідуальної праці до командної роботи; від роботи за функціями до роботи за проектами; від вузької і жорсткої спеціалізації до профільної підготовки; від підзвітності начальнику до підзвітності клієнтам; від ієрархії до горизонтальної координації всередині команд. Саме мультипрофесійній команді, що відрізняється високим ступенем гнучкості, творення, інноваційності та здатності до конкуренції, делегується право приймати швидкі, часом ризиковані рішення, що безпосередньо стосуються досягнення управлінських завдань. Одночасно знижується роль контролю «зверху вниз», на зміну якому приходять вдосконалена звітність, моніторинг, у тому числі з боку громадянського суспільства, і механізми закріплення відповідальності (від оцінки бюрократичних процедур, правил і стандартів до кількісних показників, що характеризує результат діяльності);

По-четверте, оцінка діяльності державних структур за результатами, що представляє цінність для громадян. При цьому система державного управління як управління громадськими справами підлягає оцінці з точки зору як прагматичних критеріїв ефективності, так і політичних і моральних аспектів адміністрування, пов'язаних з виробленням соціально значущих рішень;

По-п'яте, оздоровлення системи державного регулювання, з одного боку, через використання практики менеджменту, яка стосується короткочасних

трудових відносин на державній службі, запровадження системи оплати праці за якість, формування стратегій розвитку галузей народного господарства, розвитку нових інформаційних систем і сервісів G2G, G2B і, звичайно, G2C, з іншого – створення конкурентного середовища в сфері надання громадських послуг, підтримка появи конкуруючих між собою державних структур, приватних фірм і некомерційних організацій.

Доведено, що «ідеальна» західна управлінська модель може бути успішно впроваджена тільки у відповідному інституційному середовищі, а саме удосконалення механізмів державно регулювання економічного сектору та банківської системи, тягне за собою скорочення витрат, з їх прив'язкою до результатів діяльності, а не необхідних ресурсів, підвищення прозорості бюджетів і прибутковості державних організацій. У зв'язку з цим, під принципом контрциклічності нами розуміється виключно поведінка банківського і економічного сектору, яка іноді йде в розріз з істинними інтересами кожної зі сторін в ім'я збереження стабільності відносин і співпраці в умовах несприятливого періоду економічного розвитку. Також в ході аналізу з'ясовано, що оскільки визначити з граничною точністю коли відбудеться зміна стадій економічного циклу не можливо, на нашу думку, не доцільно «включати» контрциклічний принцип завчасно, прирікаючи сторону на усвідомлене скорочення доходів або ризик втрачених можливостей.

У процесі дослідження нами виявлено та доведено, що сукупність елементів методології наукового дослідження може, як впливати на розвиток об'єкта, так і забезпечувати його розвиток. Оскільки в економічній літературі віддається перевага двом підходам в трактуванні «економічного механізму»: механізм як інструмент впливу і механізм як інструмент синергії, в контексті дослідження ми пропонуємо об'єднати ці два підходи, а, під механізмом синергії державного регулятора, банківського сектора та соціально-економічного сектора пропонуємо розуміти сукупність причинно-наслідкових і зворотних зв'язків

елементів, що впливають на характер, якість і спрямованість синергії секторів, що забезпечують досягнення зовнішніх і внутрішніх ефектів.

Виходячи з загального змісту методології, нами конкретизовано функції методології дослідження синергії державного регулятора з економічним сектором, особливостей дослідження для досягнення синергії, отримання всебічної інформації про процеси і явища, які пов'язані з синергією державного регулятора з економічним сектором, а також з одним з вагомих учасників економічного сектора – банківського сектора, розширення інформаційного фонду фінансової науки.

Виявлено, що еволюційна концепція в якості опорної в методології дослідження, поряд з теорією систем і теорією державного регулювання економічного сектора, найбільш наближена до пояснення причин нестійкої синергії державного регулятора, банківського та соціально-економічного сектору.

Подальший розвиток даної концепції в контексті синергії державного регулятора, банківського, економічного та соціального сектору, вимагає зміни напрямку дослідження від «оцінки впливу синергії суб'єктів секторів на економічний розвиток» до «оцінки впливу циклічного розвитку економіки на якість, характер і спрямованість синергії державного регулятора та економічного сектору», а також обліку інституційних чинників, які впливають на асиметричний характер синергії секторів. Таким чином, нами доведено, що державний регулятор повинен надавати ресурси економічному сектору, в тому числі і банківській системі, за диференційованою відсотковою ставкою, яка враховує середньогалузеву рентабельність господарюючих суб'єктів. Ефективність реалізації такої схеми рефінансування, на нашу думку, багато в чому буде залежати від сфери діяльності суб'єктів економічного сектора, що потребують в короткостроковому і середньострокових періодах використання спеціалізованих фінансових установ з державною участю і їх регіональної мережі, через які рефінансування буде надходити в економіку.

В рамках запропонованого нами механізму тіх-регулювання, поряд з інститутами рефінансування, нами доведено, що паралельно повинна працювати система диференційованого оподаткування суб'єктів економічного сектора, в тому числі і банківського сектора, яка передбачає коригування ставки податку на прибуток фінансових установ в залежності від адекватності умов кредитування і ступеня взаємозв'язку банківського сектора з соціально-економічним сектором.

Запропоновано державному регулятору орієнтувати фіскальну політику на вирівнювання перш за все економічних умов розвитку не тільки окремих суб'єктів банківського і економічного сектору як таких, а й регіонів і галузей не за рахунок централізованого фінансового впливу, а шляхом надання їм можливостей самостійно організовувати і використовувати наявний економічний потенціал, в тому числі на основі поєднання цільових бюджетних кредитів, наданих на зворотних і платних умовах і податкових кредитів.

У роботі запропоновано в пропонований механізм тіх-регулювання вбудувати елемент нівелювання негативних наслідків і перешкод поглиблення концентрації капіталу за допомогою інструментів антимонопольного регулювання. Вбудова даного елементу дозволить знизити негативний вплив монопольного становища корпорацій на розвиток приватної ініціативи, якість і доступність банківських і фінансових послуг, підвищити рівень конкуренції і сприяти підвищенню конкуренто-спроможності вітчизняної продукції та ін.

На основі оцінки впливу показника інноваційної активності (негативний вплив витрат на НДДКР) і використання в моделюванні часових лагів, нами визначено, що в короткостроковому і середньостроковому періоді для України вплив короткострокових і середньострокових банківських кредитів найбільш значимий для закупівлі готових інноваційних розробок в контексті того, що наздоганяє розвиток.

Нами доведено відсутність взаємозв'язку між рівнем ставки рефінансування і внутрішнім банківським кредитом в Україні, отже, маніпулювання величиною облікової ставки з боку НБУ не може вплинути на

доступність кредитування в банківській системі, як найбільш актуальної форми синергії державного регулятора, банківського та соціально-економічного сектору, в силу ендогенних поведінкових стратегій банків другого рівня та державного регулятора.

Розглянуті нами ряд наукових концепцій в контексті сучасних умов синергії державного регулятора, банківського та соціально-економічного сектору, що відрізняються частими циклічними коливаннями і загостренням протиріч у синергії секторів, визначив вибір методології дослідження на користь теорії асиметрії інформації і інституційно – еволюційної теорії економічного розвитку. Нами було встановлено, що простежується залежність характеру, якості та спрямованості процесу синергії банківського сектора та економічного сектору від інституційних зрушень на мікро-, мезо-, і макрорівнях синергії з державним регулятором, а поглиблення протиріч у синергії суб'єктів секторів обумовлено розгортанням спіралі асиметрії виходячи з різноскерованості цільових орієнтирів суб'єктів синергії, незадовільної якості інформації, не достатньої кількості та якості інформації щодо показників банків другого рівня та економічного сектора, полярності поведінкових стратегій і рівня автентичності регулятивних заходів впливу, а також спотворення очікуваних результатів на мікро-, мезо і макрорівнях.

У свою чергу, це дозволило нам визначити перспективні напрямки розвитку синергії з акцентом на активізацію інноваційної діяльності в обох секторах і вдосконалення інститутів і інфраструктури, що створюють в сукупності базис для вдосконалення механізму синергії секторів, заснованого на поєднанні приватних і громадських інтересів, орієнтованого на комплексне досягнення позитивних ефектів на всіх трьох рівнях.

Проведене дослідження географічної розпорошеності центрів економічної активності України і Казахстану, дає змогу стверджувати, що функції інноваційного, інфраструктурного фінансування та кредитування слід покласти на «інноваційні» та «інфраструктурні» банки. Дана пропозиція обумовлена тим,

що інноваційні та інфраструктурні проекти зазвичай мають істотну специфіку, пов'язану з галуззю або регіоном, що пояснює доцільність індивідуального підходу і оцінки ризиків, повноти розуміння, методик оцінювання та наявності відповідних компетенцій кадрів, зосереджених в банках другого та третього рівня. Ми пропонуємо розширити обмежені на сьогоднішній день функції таких банків (тільки наданням ресурсів на поворотній основі), в частині орієнтації їх діяльності на розуміння і оцінку специфіки галузі та регіону, з тим, щоб своєчасно надавати допомогу підприємствам.

Результативність діяльності банків другого та третього рівня, в контексті підвищення якості синергії державного регулятора, банківського та соціально-економічного сектору, пропонуємо підвищити шляхом впровадження наступних проектів:

- великі інвестиційні проекти інноваційного та інфраструктурного характеру з високим рівнем капіталовкладень і ризиків повинні обслуговуватися тільки по лінії спеціалізованих і галузевих державних банків (як спільно, так і окремо) з правою часткою та спільною участю комерційних банків другого рівня, всі інші дрібні комерційні проекти - комерційними банками третього рівня і небанківськими кредитними організаціями;

- внести зміни до структури інвестиційного портфеля пенсійних, страхових та суверенних фондів в частині збільшення частки вкладень в цінні папери і депозити банків другого рівня не менше 40% (20% і 20% відповідно), це дасть можливість направивши довгострокові кошти на вирішення структурних проблем, і, знизити ризики, з огляду на їхній стратегічний характер;

- організувати ресурсну підтримку невеликих банків, які працюють в регіонах з боку банків спеціалізованого рівня на основі використання схем розподілу ліквідності всередині регіонального банківського сектору на основі викупу великими банками позик у малих банків і високоліквідних корпоративних цінних паперів, емітованих суб'єктами регіональної економіки, що дозволить надати імпульс для розвитку регіонального фондового ринку та ін.

Доведено, що альтернативою існуючих на сьогоднішній день рейтингових агентств, буде створення єдиного внутрішньодержавного рейтингового агентства, з високим ступенем верифікації, та наділення даною функцією з боку державного регулятора та Національного банку України.

Запропонований кластерний аналіз банківського сектору дає можливість оцінки ефективності перевірок з боку державного регулятора. Аналіз показав, що є необхідність введення нових методів проведення перевірок з боку державного регулятора, а саме запропонована економіко-математична модель дає можливість оцінити ефективність дій з боку державного регулятора та наполягати на доцільності приділення особливої уваги порушенням з боку банківського сектора, які напряду впливають на соціально-економічний сектор.

У процесі моделювання була встановлена тимчасова залежність на основі якої зроблено прогноз кількості порушень виявлених державним регулятором та встановлено кількісні показники тісноти зв'язку між характеристиками, виконано прогнозування кількості випадків порушень з боку банківської системи та оцінено вплив кожного фактору окремо, що дало змогу пропонувати підсилення контролю з боку державного регулятора в частині здійснення валютно-обмінних операцій, перевірок об'єктів оверсайта та перевірок банків з питань запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом.

Проведений детальний аналіз порушень банківською системою настановив нас на висновок, що доцільним було б створення економіко-математичної моделі для оцінки рейтингів банків, що в майбутньому дасть можливість оцінювання ефективності банківської системи під кутом рейтингування банків та через призму порушень, що в свою чергу дасть можливість економічному та соціальному сектору співпрацювати тільки з тими баками другого рівня, які можуть бути надійними на сьогоднішній день на ринку фінансових послуг.

Використання розробленої нами вищенаведеної моделі щодо складання рейтингів банків другого рівня може сприяти: підвищенню якості менеджменту в банківській системі та прозорості в діяльності кожного окремого банку; стандартизації технологій визначення рейтингів банків другого рівня під призвою застосованих санкцій з боку державного регулятора. Для підвищення об'єктивності оцінки фінансової діяльності банківських установ нами пропонується використовувати економіко-математичну модель на основі рейтингування банків другого рівня, що дозволить в майбутньому державному регулятору більш ретельно виконувати свої функції, а економічному сектору отримувати більш якісну інформацію щодо положення банків другого рівня на ринку фінансових послуг для подальшого використання в своїй роботі.

Оскільки потреби соціального сектора багатогранні і вони включають матеріальні, соціальні, духовні, політичні, моральні, релігійні потреби, а також потреби у вільному часі, а їх зростання обумовлене зростанням ВВП, валової доданої вартості, продуктивності праці і доходів на душу населення, нами доведено, що гармонія задоволення цих потреб людини, в кінцевому рахунку, є вищою метою розвитку економіки соціального сектора з боку державного регулятора.

За результатами дослідження можна стверджувати, що подальший соціально-економічний розвиток України, залежить від підвищення рівня і якості життя людини, від соціальної справедливості, доступності для всіх соціальних і територіальних груп населення двох базових речей - мінімального споживчого набору і механізмів реалізації основних громадянських прав і свобод, а актуальними проблемами залишаються вдосконалення міжбюджетних відносин, фінансування науки, освіти, охорони здоров'я, житлово-комунального господарства, про що буде висвітлено в наступному підрозділі дослідження. Все це є прерогативою держави, соціального сектора, соціального партнерства, посилення гуманітарних аспектів розвитку в умовах ринкової економіки.

Проведений рейтинг банків України за приростом депозитного портфеля дав можливість зробити висновки, що державний регулятор «втратив довіру» соціального сектору, це простежується в небажанні соціального сектору приймати участь в виборах представників державного регулятора (влади) та недовірі власних коштів банківській системі.

Розроблена нами модель рейтингування банківського сектора була протестована на емпіричних даних комерційних банків України та враховує різноманітні фактори фінансових ризиків та їх інтегральний вплив на фінансовий результат комерційних банків, що в свою чергу при використанні комерційними банками дозволить вчасно оцінити капітал, необхідний для покриття фінансових ризиків банківських установ, а державному регулятору вчасно вживати заходів спрямованих на мінімізацію ризиків банківського сектора і як наслідок мінімізацію втрат соціального сектору. Для цілей управління фінансовими ризиками комерційних банків застосування структурної моделі виправдовує себе і показує якісно правильні й інтерпретовані результати. Тому використання комерційними банками запропонованої структурної моделі для оцінки капіталу є одним із способів прогнозування капіталу необхідного для покриття можливих фінансових ризиків.

Дослідження синергії державного регулятора, банківського сектора та економічного сектору, визнаного нами в якості динамічного системного процесу, виявило існування ендогенних та екзогенних факторів, які в свою чергу вимагають аналізу факторів невизначеності, що впливають на траєкторію руху або спрямованість синергії, як системи.

Доведено що асиметрія інформації має трансформативний характер, на що вказують результати дослідження трансформації асиметрії цілей в асиметрію інформації, а саме: на початковому етапі синергії, сторони усвідомлено обмінюються інформацією, яка візуально і формально буде сприяти якнайшвидшому укладанню договорів, навіть якщо не буде відповідати дійсності. В результаті обміну спотвореною інформацією підприємства

одночасно отримують можливість тільки отримати необхідні ресурси і суттєво за них переоплатити, а банки - розширити клієнтську базу і поповнити свої портфелі проблемними активами.

Оцінено результативність синергії з точки зору наявності (або відсутності) асиметрії, за наступними показниками: коефіцієнт монетизації, відношення грошової маси до ВВП, показник ролі банківського сектора в економіці, та доведено, що поєднання природи і умов функціонування державного регулятора, суб'єктів банківського та соціально-економічного сектору в умовах сучасної економіки зумовлюють послідовний зв'язок між елементами системи асиметрії, підтверджуючи дію спіралі асиметрії у синергії державного регулятора, банківської системи та економічного сектору, як самостійного процесу, який обумовлений ринковим характером діяльності різноспрямованості цілей суб'єктів секторів на мікро-, мезо- і макрорівнях.

Аналізуючи елементи системи асиметрії ми довели, що на мікрорівні узгодити інтереси сторін і підтримувати стабільну траєкторію їхньої поведінки у синергії, практично неможливо в силу ендогенних поведінкових стратегій без доповнення діючих інститутів управління і зовнішнього регулювання неформальними самопідтримуючими інститутами честі, совісті, відповідальності і.т.д. А конфлікт між спрямованістю внутрішніх механізмів управління суб'єктів приватного бізнесу і механізмом зовнішнього державного регулювання, банківського та соціально-економічного сектору дає можливість подальшого дослідження розгортання спіралі асиметрії на мезо- і макроекономічному рівнях.

Розроблена концепція з виявленням існуючих тенденцій та прогнозування розвитку синергії державного регулятора з банківським, економічним та соціальним сектором України для формування підходів підвищення активності взаємодії як з боку держави так і з боку секторів, здійснення постійного моніторингу та оцінювання змін, розробки рекомендацій щодо сприяння позитивним ефектам і протидії негативним наслідкам даної взаємодії.

Нами запропоновані нові форми і розроблений механізм осучаснення інституційної інфраструктури, в результаті впровадження яких буде відрегульовано характер, якість і спрямованість синергії державного регулятора з економічним, банківським та соціальним сектором на рівні суб'єктів (на мікрорівні), галузей і секторів (на мезорівні) і економічної системи в цілому (на макрорівні). Теоретико-методологічна основа запропонованої концепції системної синергії державного регулятора з економічним, банківським та соціальним сектором побудована на теорії асиметрії інформації, комунікаційному та динамічному аспекті, що розкриваються під впливом різноспрямованого руху зовнішніх і внутрішніх факторів недовомовленостей у синергії даних секторів.

Базуючись на отриманих теоретичних висновках, нами була висунута наукова гіпотеза, результати якої були продемонстровані розрахунками на основі розробленої моделі економіко - математичного моделювання. Отримані результати моделювання підтвердили обґрунтованість висунутої гіпотези про те, що успішне досягнення синергії розглянутих нами секторів, на всіх рівнях можливий, в умовах активної взаємодії суб'єктів секторів як на етапі зростання, так і на етапі спаду для мінімізації проблем шляхом реалізації превентивної та стимулюючої політики регулювання.

Удосконалено інструментарій формування принципів та форм синергії, який спрямований на ослаблення тиску проблем, властивих різним рівням синергії та виділений принцип контрциклічності реалізований в комплексі пропозицій щодо використання конкретних форм і механізмів синергії досліджуваних нами секторів на різних стадіях економічного циклу. Розроблена нами концепція системної синергії державного регулятора, банківського, економічного та соціального сектора дає можливість вирішити важливу народногосподарську проблему, обумовлену різними поглядами та цілями у синергії досліджуваних секторів, що перешкоджають досягненню позитивних макроекономічних ефектів, а впровадженню практичних рекомендацій, досягти

узгодження цільових орієнтирів з парадигмою регулювання і інтересами суб'єктів економічного, банківського, економічного та соціального секторів.

Опираючись на результати дослідження, ми прийшли до висновків на рахунок основних характеристик ефективності діяльності державного регулятора щодо, банківського, економічного та соціального сектора, а саме, розраховуючи ефективність слід включати в розрахунки: економічність, економічну і соціальну ефективність та соціально-економічну ефективність діяльності державного регулятора, та довели, що ефективність державного регулювання – поняття відносне, яке можна визначити шляхом порівняння та співставлення багатьох характеристик, а сама сформована база порівняння, і висновки, оцінки рівня ефективності державного регулятора, отримані шляхом подібного порівняння, носять умовний характер, які можуть відрізнятися один від одного залежно від бази порівняння, способу визначення витрат і результатів, наявності достовірної інформації.

ПЕРЕДМОВА

Динаміка в розвитку економічних систем протягом тривалого часу демонструє виникнення та розвиток нових тенденцій, пов'язаних з частими зовнішніми впливами, волатильністю на сировинних і фінансових ринках, зниженням темпу економічного зростання, ослабленням зв'язків галузей виробництва з фінансовою сферою, не виправданими діями органів державної влади в частині регулятивних заходів та їх впливу на фінансову стабільність і економічне зростання. Спроби відродження ділової активності фінансових та не фінансових установ виявилися недостатніми, залишилися не вирішеними проблеми в синергії банківського та економічного сектору в умовах державного регулювання, що можна спостерігати аналізуючи макроекономічні індикатори України та країн сусідів. У зв'язку з цим виникає необхідність в пошуку та створенню нової парадигми взаємовідносин банківського та економічного сектору в умовах державного регулювання на основі науково-обґрунтованої концепції.

Спад виробництва, який на даний проміжок часу спостерігається в економіці України, знову дає зрозуміти серйозність внутрішньо – економічних проблем, виникнення та критичність яких в першу чергу залежить від економічних та політичних сформованих тісних коопераційних і інтеграційних зв'язків між Україною та країнами, що розвиваються. Посилення даних тенденцій в Україні зумовилося знеціненням національної валюти, зростанням інфляції, стрімким зростанням вартості внутрішніх і зовнішніх ресурсів, техніко-технологічним відставанням підприємств несіровинних галузей, що призвело до утворення інституційного вакууму. Все це призвело до зростання та концентрації ризиків в банківському та економічному секторі на тлі жорсткості державних регулятивних вимог до фінансових установ, та інтенсивного скасування ліцензій на банківську діяльність та ліквідацію банківських установ, а також державної підтримки системно значимих учасників фінансового ринку.

В умовах нестабільності, прогнози щодо розвитку банківського і економічного сектору, давати дуже складно, що в свою чергу ще раз наголошує на актуальності теоретичного осмислення змісту, форм і механізму їх синергії під впливом реалій сьогодення та дестабілізуючих чинників.

Існуючі теорії та практики не дають змогу трактувати причини сучасного поглиблення протиріч у взаємодію банківського та економічного секторів, обумовлених видозмінами сукупності більшості чинників, не зрозумілістю впливу регулятора та зростанням асиметрії наслідків стимулюючих і регулюючих заходів. Тому задоволення потреби в теоретичному обґрунтуванні розвитку форм і механізмів синергії банківського та економічного секторів в інтересах національних економік.

Актуальність дослідження зростання проблемних питань синергії банківського та економічного сектору під впливом державного регулятора, обумовлює необхідність в створенні цілісної, комплексної, науково-обґрунтованої концепції, яка в свою чергу базується на знаннях в частині теорії асиметрії даних та інституційно-еволюційної теорії, а також розробці практичних рекомендацій з вдосконалення та розвитку форм і механізмів синергії банківського та економічного сектору в умовах невизначеності подальшого економічного розвитку країни та під впливом державного регулятора.

РОЗДІЛ 1.ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ ДІЯЛЬНОСТІ БАНКІВСЬКОГО СЕКТОРУ ІЗ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ

Анотація до розділу 1

В першому розділі досліджено феномен державного регулювання, що дало можливість сформулювати визначення державного регулювання, банківського та економічного сектору – як комплексу взаємопов’язаних і скоординованих заходів держави (законодавчого, виконавчого та контрольного характеру) в бік економічного сектору та банківського сектору, які спрямовані на стабілізацію діяльності економічного сектора та банківського сектора з метою подальшого їх ефективного розвитку у відповідності до загальнодержавних цільових пріоритетів вітчизняної економіки.

З’ясовано роль держави в економіці та запропоновано до методологічного апарату дослідження державного регулювання включити концепції сучасної теорії державного регулювання, які також використовуються для дослідження, зокрема: для визначення ролі держави в економічній літературі використовуються різні терміни: «державне втручання в економіку», «державна економічна політика», «державне управління економікою» та ін.

Розглянуто механізм державного регулювання економіки як системи, яка становить компонентну структуру. Результатом реалізації механізму державного регулювання економічного сектору є формування економічної політики та її складових як інструмента реалізації державної регулюючої функції у механізмі державного управління банківським сектором, економічним сектором та соціальним сектором.

Досліджено економічну природу державного регулювання, виявлено характерні особливості методології наукового дослідження, а саме логічна організація наукової діяльності, яка досягається шляхом застосування наукового інструментарію, в частині: визначення мети, завдань та предмета

дослідження; використання сукупності методів, підходів та прийомів, які спрямовані на отримання найкращого результату при всебічному дослідженні предмета наукового пошуку.

Розглянута «ідеальна» західна управлінська модель яка може бути успішно впроваджена тільки у відповідному інституційному середовищі, а саме удосконалення механізмів державно регулювання економічного сектору та банківського сектору, тягне за собою скорочення витрат, з їх прив'язкою до результатів діяльності, а не необхідних ресурсів, підвищення прозорості бюджетів і прибутковості державних організацій.

Виявлено та доведено, що сукупність елементів методології наукового дослідження може, як впливати на розвиток об'єкта, так і забезпечувати його розвиток. Оскільки в економічній літературі віддається перевага двом підходам в трактуванні «економічного механізму»: механізм як інструмент впливу і механізм як інструмент синергії, в контексті дослідження ми пропонуємо об'єднати ці два підходи, а, під механізмом синергії державного регулятора, банківського сектору та економічного сектору пропонуємо розуміти сукупність причинно-наслідкових і зворотних зв'язків елементів, що впливають на характер, якість і спрямованість синергії секторів, що забезпечують досягнення зовнішніх і внутрішніх ефектів.

1.1. Теоретико-методологічний базис державного регулювання банківського сектору

Сучасна ситуація в Україні потребує трансформаційних процесів, які не тільки налагодять ринкову економічну систему, а й зроблять її ефективною для суспільства. Функція держави при цьому полягає в сприянні таким процесам, підтримці всіх сфер народного господарства, забезпеченні задоволення потреб населення. Саме ефективне державне регулювання, її цілеспрямований вплив у сфері управління економікою з метою надання економічним процесам певної спрямованості відповідно до цілей, завдань та інтересів країни, є ключовим чинником макроекономічних зрушень, яких потребує країна під час суспільно-економічних трансформацій.

Для розвитку конкурентоспроможної соціально-орієнтованої економіки потрібно ефективне державного регулювання, яке забезпечить виконання соціально-економічних функцій держави і відповідно добробут населення, що викликало в свою чергу інтерес до поняття «державне регулювання».

У наукових літературних джерелах немає чіткого визначення терміну державного регулювання, адже це поняття повинно враховувати нестійкий стан сучасної економіки країни, її динамічність, нестабільність. Тому дане поняття на нашу думку має бути унікальним, адаптованим до будь-яких змін напрямів, мети і цілей державної економічної політики. А отже, теоретичний інструментарій повинен повністю відповідати поставленим вимогам і чітко формувати теоретичні засади державного регулювання.

Різні науковці, спеціалісти у сфері державного управління та регулювання використовують у своїй праці терміни: «державне управління», «державна економічна політика», «державне регулювання економіки», звичайно всі вони взаємопов'язані і характеризують відносини держави з суспільством, але потребують певного уточнення і чіткого визначення. Найчастіше поняття державного регулювання використовується поряд з поняттям державного

управління. Співвідношення між ними або не визначається вченими, або розкривається залежно від їхніх позицій щодо загальних уявлень про форми та методи діяльності держави (Табл. 1.1).

Таблиця 1.1.

Дефініції поняття «державний регулятор» відповідно до властивостей основоположних атрибутів

№	Основоположний атрибут	Визначення поняття «державний регулятор»
1	Комплексність	державне регулювання – це комплекс основних форм і методів цілеспрямованого впливу державних установ і організацій на розвиток суспільного способу виробництва (у тому числі продуктивних сил, техніко-економічних, організаційно-економічних та соціально-економічних відносин) для його стабілізації та пристосування до умов, що змінюються
2	Мінімальна достатність	державне регулювання економіки як діяльність органів влади щодо впливу їх на процес суспільного відтворення з метою досягнення суспільно корисних результатів
3	Інноваційність	державне регулювання – вплив держави на соціальний розвиток країни
4	Адаптованість	державне регулювання – вплив держави на відтворювальні процеси в економіці відповідними засобами з метою зорієнтувати суб'єктів господарювання та окремих громадян на досягнення цілей та пріоритетів державної політики суспільного розвитку
5	Системність	державне регулювання - це економічна діяльність держави, а саме це діяльність держави щодо створення правових, економічних і соціальних передумов, необхідних для функціонування економічного механізму згідно з цілями й пріоритетами державної економічної політики, заради реалізації національних інтересів держави
6	Погодження	Державне регулювання – це комплекс заходів

	інтересів	держави, спрямованих на скерування суб'єктів економічної діяльності в напрямі, необхідному для досягнення поставлених органами державної влади й управління цілей
7	Ефективність	Державне регулювання економіки в умовах ринкового господарства є системою типових заходів законодавчого, виконавчого і контролюючого характеру, здійснюваних правомочними державними установами і громадськими організаціями з метою стабілізації і пристосування існуючої соціально-економічної системи до умов, що змінюються
8	Цілеспрямованість	Державне регулювання – комплекс економічних і політичних заходів, які здійснюють державні органи з метою координації економічних процесів, спрямованих на підтримку оптимальних пропорцій суспільного виробництва і запобігання в ньому кризовим ситуаціям
9	Пріоритетність	державне регулювання - це один із економічних методів державного управління, який є системою типових заходів законодавчого, виконавчого і контрольного характеру, які здійснюють відповідні державні органи та громадські організації з метою стабілізації та пристосування існуючої соціально-економічної системи до постійно змінюваних умов

Джерело: складено автором

На нашу думку, співвідношення між поняттями “державне регулювання” та “державне управління” доцільно розглядати як похідне від тлумачення загальних категорій “регулювання” й “управління”. На рівні загальної науки управління поняття “регулювання” та “управління” майже ніколи не використовуються як ідентичні, проте співвідношення між ними тлумачиться по-різному. Загальновизнано, що регулювання й управління як соціальні явища, маючи спільну сферу застосування, передбачають різний за характером вплив на об'єкти управління з метою досягнення певних результатів, тобто реалізації

встановлених цілей та завдань управлінського впливу. При цьому регулювання охоплює порівняно з управлінням ширшу сферу організаційної діяльності [5].

Управління означає цілеспрямований вплив саме на об'єкти управління, використання методів, що передбачають підпорядкування цих об'єктів управлінському впливу з боку суб'єкта управління. Регулювання ж, на нашу думку, пов'язане не стільки з впливом на об'єкти управління, скільки на оточуюче середовище. Воно передбачає високий ступінь альтернативності поведінки керованих об'єктів. Водночас регулювання інколи розглядається як одна із функцій управління, що зумовлено теоретичною невизначеністю співвідношення між даними поняттями.

В своїх працях С. Мочерний «державне регулювання» розглядає як комплекс основних форм і методів цілеспрямованого впливу державних установ і організацій на розвиток суспільного способу виробництва (у тому числі продуктивних сил, техніко-економічних, організаційно-економічних та соціально-економічних відносин) для його стабілізації та пристосування до умов, що змінюються» [1, с. 379].

Безумовно, дослідження регулювання з боку держави ґрунтується на існуючих в економічній науці різних теоретико-методологічних підходах до змісту та сутності поняття «державне регулювання», як первинного. Для розуміння сутності «державного регулювання» найбільш повною вважається визначення В. Орешина, який в своїх працях розглядає «державне регулювання економіки як діяльність органів влади щодо впливу їх на процес суспільного відтворення з метою досягнення суспільно корисних результатів» [2, с. 92]. Але на нашу думку, це визначення є дуже загальним і не відображає специфіки власне державної діяльності, так само як і в працях Л. Дідківської та Л. Головки: «державне регулювання – вплив держави на соціальний розвиток країни» [3, с. 14], дане визначення не розкриває всю складність процесу державного регулювання економіки, не висвітлює всю сукупність функцій, принципів та

методів регулювання економічних процесів з боку держави. А отже, роль держави знецінюється.

Більш гнучким та адаптивним до сучасного рівня розвитку України є визначення Д. Стеченко: «державне регулювання – вплив держави на відтворювальні процеси в економіці відповідними засобами з метою зорієнтувати суб'єктів господарювання та окремих громадян на досягнення цілей та пріоритетів державної політики суспільного розвитку» [4, с. 5].

В працях деяких авторів державне регулювання трактується як економічна діяльність держави, а саме це діяльність держави щодо створення правових, економічних і соціальних передумов, необхідних для функціонування економічного механізму згідно з цілями й пріоритетами державної економічної політики, заради реалізації національних інтересів держави [5, с. 95].

І. Михасюк в своїх працях розглядає державне регулювання як систему заходів: «Державне регулювання – це комплекс заходів держави, спрямованих на скерування суб'єктів економічної діяльності в напрямі, необхідному для досягнення поставлених органами державної влади й управління цілей» [6, с. 8]. Але на нашу думку дане визначення є спрощеним і не враховує всі функції, які повинна виконувати держава з огляду на сучасні потреби суспільства.

Автором багатьох наукових праць Л. Ходовим було зазначено «Державне регулювання економіки в умовах ринкового господарства є системою типових заходів законодавчого, виконавчого і контролюючого характеру, здійснюваних правомочними державними установами і громадськими організаціями з метою стабілізації і пристосування існуючої соціально-економічної системи до умов, що змінюються» [7, с. 45]. Це визначення повністю дублює визначення поняття, наданого автором А. Булатовим: «державне регулювання економіки в умовах ринкового господарства – система типових заходів законодавчого, виконавчого та контролюючого характеру, здійснюваних уповноваженими державними установами та громадськими організаціями з метою стабілізації та пристосування соціально-економічної системи до умов, що змінюються» [1, с.

371]. Щодо визначення А. Булатова, на нашу думку, єдиним зауваженням є незрозумілість і неактуальність вживання виразу «система типових заходів», адже сучасні економічні відносини суб'єктів господарювання будуть ефективними і злагодженими завдяки застосуванню нових та дієвих методів і заходів державного регулювання економіки.

Д. Зухба, Е. Зухба, Н. Каптуренко вважають: «державне регулювання – комплекс економічних і політичних заходів, які здійснюють державні органи з метою координації економічних процесів, спрямованих на підтримку оптимальних пропорцій суспільного виробництва і запобігання в ньому кризовим ситуаціям» [8]. Деякі автори у такому формулюванні не беруть до уваги динамічний аспект, тобто не вказується стимулювання державою динамічного розвитку суб'єктів ринку, а не виключено дотримання стійкого рівноважного стану. Вважаємо, що таке твердження є хибним, адже, саме у дотриманні оптимальних пропорцій суспільства виражається стимулююча функція держави. Однак, у запропонованому визначенні, на нашу думку, не потрібно було звужувати спектр заходів державного регулювання лише до економічних і політичних, адже методичний інструментарій державного регулювання економіки набагато ширший і дієвий.

На нашу думку, найбільш вдале визначення даного поняття, яке повністю розкриває його суть, дав вітчизняний вчений В. Малиновський, який стверджує, що «державне регулювання - це один із економічних методів державного управління, який є системою типових заходів законодавчого, виконавчого і контрольного характеру, які здійснюють відповідні державні органи та громадські організації з метою стабілізації та пристосування існуючої соціально-економічної системи до постійно змінюваних умов».

Аналіз зазначених трактувань поняття «державне регулювання» показав, що різні автори по-різному розкривають суть даного поняття і, як наслідок, кожне визначення по-різному трактує кінцеву мету державного регулювання. На нашу думку, найбільш повно сутність державного регулювання економіки

розкривається у визначенні запропонованого нами, а саме, – це сукупність форм і методів комплексного впливу держави на розвиток економіки країни, що в свою чергу дає можливість стабілізувати економіку та пристосувати її до умов, що постійно змінюються.

Із визначення поняття «державне регулювання» випливає визначення поняття «державне регулювання економіки». В книзі Михасюка І.Р. та Швайки Л.А. «Державне регулювання економіки» ми можемо зустріти визначення, яке найкраще узагальнює суть даного поняття: «державне регулювання економікою – це комплекс заходів держави, спрямованих на скерування суб'єктів економічної діяльності в напрямі, необхідному для досягнення поставлених органами державної влади й управління цілей».

Найбільш глибоко обґрунтував необхідність державного впливу на економіку англійський економіст Джон М. Кейнс. У 1936 р. він опублікував працю «Загальна теорія зайнятості, процента і грошей», що в ній чітко окреслив коло специфічних макроекономічних проблем, запропонував засадні принципи методології та методики їхнього аналізу, сформулював завдання економічної політики держави.

З'ясування ролі держави в економіці є предметом багатьох економічних наук. Тому на нашу думку, до методологічного апарату дослідження державного регулювання доцільно включити концепції сучасної теорії державного регулювання, які також використовуються для дослідження, зокрема: для визначення ролі держави в економічній літературі використовуються різні терміни: «державне втручання в економіку», «державна економічна політика», «державне управління економікою» та ін. Найменше відповідає сутності явища такий поширений термін, як «державне втручання в економіку». Він породжує уявлення про насильницьке втручання, навіть з добрими намірами, однієї самостійної системи (держави) в іншу. Насправді держава є не зовнішньою системою щодо економіки, а її складовою частиною [76, 77].

Економічна політика держави є елементом загальної державної політики, яка включає соціальний, гуманітарний, оборонний, екологічний та інші напрямки. Тому на нашу думку, якою б не була державна політика за своїми напрямками, характеристиками та пріоритетами, вона має бути комплексною, охоплювати всі сфери суспільного життя. Навіть ті, хто визнає базисний характер економіки, не заперечують великого впливу на неї політичних, соціальних, моральних, духовних, психологічних та інших факторів. Забувати це — значить позбавляти себе можливості ефективно впливати на економічні процеси.

У правовому суспільстві утвердження й забезпечення прав людини є головним обов'язком держави. Кожна людина вільна у виборі економічних, політичних, соціальних інтересів та засобів їх задоволення в межах існуючого законодавства. На відміну від громадянського суспільства, де скільки людей, стільки й інтересів, держава — одна. Зasadною основою державної економічної політики мусять бути стратегічні орієнтири, інакше — це вже не державна політика. У державі важливим є момент загального (інтегрованого) інтересу й волі більшості громадян. Для цього державна політика має бути відомою й зрозумілою суспільству, закріпленою законодавчо та організаційно.

Існує багато визначень поняття «державна економічна політика». Беручи загалом — це є цілеспрямований вплив на економічні процеси на макро- і мікрорівні, створення й удосконалення умов економічного розвитку відповідно до певного суспільного устрою. У багатьох економічних дослідженнях поняття «державна економічна політика» та «державне регулювання економіки» ототожнюються. Однак ближчим до істини буде твердження, що економічна політика є тією засадною основою, що на ній базується державне регулювання економіки.

Державне управління економікою — це організуючий і регулюючий вплив держави на економічну діяльність суб'єктів ринку з метою її

впорядкування та підвищення результативності. Основними функціями управління є: організація, планування, регулювання, кадрове забезпечення, контроль.

Управління будь-яким процесом починається з того, що цей процес виокремлюють як певний об'єкт. Для впливу на нього з метою реалізації потрібних цілей створюється відповідна організація. Організація здійснює планування заходів, спрямованих на досягнення цілей. Коли створено організацію та визначено плани її діяльності, встановлюються правила поведінки кожного члена організації в межах планових заходів. Підбирається персонал, здатний здійснити намічене. Виникає динаміка управління, яка потребує постійного контролю.

Отже, на нашу думку, регулювання є однією з функцій управління. Однак, у наведеному ланцюжку є кілька слабких місць. *По-перше*, створення спеціальних організацій (державних органів) для керування соціально-економічними процесами негативно впливає на державні фінанси. *По-друге*, за змішаної економіки вплив на соціально-економічні процеси здійснюється, як правило, за допомогою непрямих (опосередкованих) методів.

Враховуючи, що державне регулювання економіки є невід'ємною функцією державного управління, вважаємо за доцільне проаналізувати сутність та зміст механізму державного управління. Провідними вітчизняними економістами механізм державного управління визначають як:

- інструмент реалізації функцій держави та її виконавчої влади;
- практичні заходи, засоби, важелі, стимули, за допомогою яких органи державної влади впливають на будь-які суспільні відносини з метою досягнення поставлених цілей;
- комплексну систему державного управління, складовими якої є конкретні механізми управління (економічний, мотиваційний, політичний,

правовий тощо), які в сукупності здатні забезпечити збалансоване та ефективне функціонування єдиного державного механізму;

- сукупність засобів організації управлінських процесів та способів впливу на розвиток керованих об'єктів із використанням відповідних методів управління, спрямованих на реалізацію цілей державного управління;

- штучно створену складну систему, призначена для досягнення визначених цілей, яка має визначену структуру, сукупність правових норм, методів, засобів, інструментів державного впливу на об'єкт управління;

- систему, що призначена для практичного здійснення державного управління та досягнення поставлених цілей, яка має визначену структуру, методи, важелі, інструменти впливу на об'єкт управління з відповідним правовим, нормативним та інформаційним забезпеченням [8].

Для того, щоб у процесі критичного аналізу визначити правомірну точку зору на сутність механізму державного управління, з'ясуємо етимологію слова “механізм”. Сам термін “механізм” застосовується в техніці, де він означає пристрій, що передає або перетворює рух. Ще значення цього терміну пов'язується із внутрішньою будовою машини. Це слово застосовують також в якості визначення внутрішньої будови, системи чого-небудь, а ще воно може застосовуватися для характеристики сукупності станів і процесів, із яких складається певне явище.

У процесі наукового пошуку теоретико-правової дефініції поняття механізму держави Н.Харченко відзначає, що будь-який механізм – це сукупність взаємозалежних і взаємодіючих частин або елементів при наявності, з одного боку, внутрішньої упорядкованості й узгодженості між ними, а з іншого боку – диференціації й відносної автономності. Він наголошує на тому, що механізмом є система в дії, а не дія системи, й, виходячи саме з цього аспекту, необхідно розвивати термінологічний зміст поняття “механізм” у теорії державного управління.

Етимологічний зміст цього терміну та результати наукових досліджень у сфері формування механізмів державного управління дозволяє зробити висновок, що рацію мають ті науковці, які розглядали механізм як систему, серед них О.Кравченко, Р.Рудницька, О.Сидорчук, О.Стельмах, О.Федорчак [7].

Достатньо глибоко досліджував зміст і структуру механізму державного управління О.Бойко-Бойчук, за результатами яких автору вдалося визначити усю сукупність ознак механізму, як системи, серед яких виділені стимули, засоби, важелі, а також формування нових інститутів, організаційних структур тощо. Це дозволило автору шляхом їх узагальнення структурувати змістовну і формоутворюючі складові загальної моделі механізму, які можуть бути використані під час обґрунтування, зокрема й механізму державного регулювання економіки.

Загалом він погоджується із думкою О.Радченко у тому, що механізмів державного управління може бути стільки, скільки є функцій у держави, водночас кожна функція державного управління вимагає існування відповідного механізму її реалізації [5]. Це дозволяє достатньо обґрунтовано стверджувати про необхідність утворення ефективного механізму державного регулювання таких компонентів економіки країни, як економічний сектор та банківська система, оскільки він є однією із функцій державного управління. При цьому правомірним є використання напрацьованих у сфері державного управління теоретико-методологічних підходів.

Уповільнення економічних процесів в світовій економіці спричинило падіння прибутковості багатьох фінансових установ, зростання проблемних кредитів останніх зменшило доходи від діяльності ринку капіталу. Сучасні зовнішні виклики, з якими стикаються економіки більшості країн світу, загострили розуміння того, що фундаментом сильної і незалежної економіки є економічний сектор, що виробляє матеріально - речові блага і послуги, і який, в силу своєї інертності та слабкою сприйнятливості до методів регуляторного впливу, повинен забезпечуватися адекватної підтримкою з боку фінансового

ринку, в тому числі одного з його розвинених сегментів – банківської системи. Зокрема, результати ряду сучасних досліджень свідчать, що в країнах з ринками, що формуються, задоволення потреб економічного сектора банківськими ресурсами належить до стратегічних напрямків забезпечення економічного розвитку [270, с.7].

Дане питання не є принципово новим в економічній літературі, тенденції останнього п'ятиріччя, пов'язані з уповільненням економічного зростання, падінням цін на енергоносії і волатильністю фінансових ринків, істотно загострили проблеми синергії банківського та економічного сектору.

Доцільним є також розгляд поняття «економічний сектор», яке в більшості економічних словників трактується як сукупність господарських одиниць, що відрізняються однорідністю економічної діяльності або організаційними і фінансовими єдністю [32, с.499]. При чому, якщо на мікрорівні дефініція «економічний сектор» стала застосовуватися щодо структурних підрозділів, за якими закріплено виконання однорідних функцій, то на макрорівні - для позначення частин економічної системи в залежності від наступних критеріїв:

- форми права власності суб'єктів: державний сектор економіки (підприємства, організації, установи державної форми власності) та приватний сектор економіки (домогосподарства і підприємства, приватної форми власності);

- виду і способу вироблених товарів, робіт і послуг, що надаються або різновиди діяльності: економічний сектор (як сукупність підприємств і галузей матеріального виробництва і послуг) і фінансовий сектор економіки (як сукупність господарюючих суб'єктів, основною діяльністю яких є фінансове посередництво);

- виду продукції, що виробляється: первинний сектор економіки, який включає підприємства і галузі, пов'язані з видобутком сировини і їх первинною переробкою), вторинний - підприємства і галузі обробної промисловості та глибокої переробки напівфабрикатів і третинний - всі галузі, діяльність суб'єктів

яких пов'язана з наданням послуг. В науковому світі склалася думка, що прорив в економічному розвитку та забезпеченні довгострокового економічного зростання неможливий без пошуку нестандартних рішень в сфері організації та змісту форм синергії банківської системи та економічного сектору, вектором розвитку якого, на наше переконання, має стати його відповідність цілям і завданням соціально - економічного розвитку країни і специфіці швидко змінюваних фаз економічного циклу.

Вченими використовувалися різні методи наукових досліджень для розкриття сутності та структури механізму державного регулювання економічного сектору. А.Мішина на основі застосування синтезу функціонального і структурного підходів розкрила його функціональний і структурний зміст, відповідно до чого механізм державного регулювання економічного сектору вона трактує як систему взаємозалежних і взаємообумовлених рухів і дій, а структурний його зміст як сукупність форм, методів та інструментів, що реалізують регулюючу функцію держави [8, 31].

Водночас, для розкриття сутності, змісту та структури механізму державного регулювання економіки Ю.Трещевський застосував діалектичний метод. На думку вченого, сутність механізму державного регулювання економічного сектору виражає відносини суб'єктів, що утворюють цілісну систему, яка включає органи державної влади, учасників господарської діяльності та зовнішнє середовище у формі потреб, інтересів і цілей суб'єктів економічної діяльності. Таким чином, на нашу думку, сутність механізму державного регулювання економічного сектору як загальної категорії являє собою відносини між господарюючими суб'єктами та органами державної влади з приводу господарської діяльності. А зміст механізму державного регулювання економічного сектору є сукупністю економічних форм, методів, способів і правових норм, за допомогою яких органи державної влади впливають на економічні процеси, забезпечують вирішення суперечностей у соціально-економічних системах.

На основі теоретичного дослідження можна зробити такі висновки:

- державне регулювання економічного сектору – важлива функція державного управління, для її реалізації потрібний дієвий механізм, в основі розробки якого можна застосовувати методологічні підходи функціонування механізму державного управління;
- з урахуванням значення терміну “механізм” і результатів наукових досліджень провідних економістів механізм державного регулювання економічного сектору має розглядатися як система, сукупність, яка характеризується набором певних компонент, які утворюватимуть його структуру;
- на сьогодні поки не відпрацьовано на теоретико-методологічному рівні формування та функціонування механізму державного регулювання економічного сектору.

Усі зазначені проблеми актуальні та потребують науково-обґрунтованого вирішення. Авторський підхід до формування механізму державного регулювання економічного сектору розпочнемо з визначення компонентів, які увійдуть до його складу. За цього необхідно враховувати, що зазначений механізм має розкривати методологію й організацію цього процесу. Важливість обґрунтування дієвого механізму державного регулювання економічного сектору обумовлена тим, що саме від методологічної бази залежить дієвість всієї системи державного регулювання, згідно із вибраним варіантом руху, що забезпечить досягнення визначених стратегічних і тактичних цілей, реалізацію завдань [74, с.67; 77, с.18].

За визначенням Т.Піхняк, механізм державного регулювання – це спосіб організації економічних відносин між державою і підприємствами, населенням, іншими країнами та міжнародними інституціями з метою стабілізації соціально-економічної ситуації в країні та створення перед умов для економічного зростання [8]. Для забезпечення цих економічних відносин потрібні суб’єкт (виходячи з цього визначення – це держава), та об’єкт (як найменше це

підприємства, населення, інші країни та міжнародні інституції). Об'єктами державного регулювання економіки також можуть бути регіони, галузі та сектори економіки.

Отже, обов'язковими елементами механізму державного регулювання економіки є суб'єкти та об'єкти. Суб'єктами державного регулювання економіки було визначено Президента України, Кабінет Міністрів України, Верховну Раду України, державні органи виконавчої влади різних рівнів, Національний банк України, Антимонопольний комітет України, Фонд державного майна України, об'єднання, союзи та асоціації.

Державне регулювання економіки спрямовано на досягнення певного результату, воно має цільову спрямованість. Т.Піхняк подає визначення, відповідно до якого державне регулювання здійснюється з метою стабілізації соціально-економічної ситуації в країні та створення передумов для економічного зростання, а для цього повинні бути вирішені низка завдань [8]. Тому до механізму державного регулювання економіки необхідно також включити мету та завдання. Основну мету державного регулювання економічного сектору пропонуємо сформулювати так: забезпечення сприятливих умов для сталого економічного розвитку та подальшого економічного зростання в Україні, досягнення соціальної стабільності, підвищення рівня глобальної конкурентоспроможності країни.

Відповідно до цієї мети, можна сформулювати й основні завдання державного регулювання економічного сектору України на даному етапі: забезпечення стабільного економічного зростання та розвитку; досягнення повної, ефективної та продуктивної зайнятості трудових ресурсів, нарощування трудового потенціалу; створення прозорого та справедливого перерозподілу доходів населення й зменшення соціальної напруженості; досягнення й послідовне підвищення економічної ефективності в країні; збалансування зовнішньоторговельного балансу країни, забезпечення стабільності цін і грошей,

раціоналізація природокористування, подальший інституційний розвиток [75, с.27-28; 80, с.11-18].

Здійснення зазначених завдань сприятиме створенню необхідних умов для економічного розвитку та вирішення соціальних проблем.

Досягнення мети та реалізація поставлених завдань державного регулювання економічного сектору вимагає певних дій, використання різних способів впливу, що досягається за допомогою використання різноманітних методів державного регулювання. У сфері державного регулювання економічного сектору застосовують правові, адміністративні, економічні, а також специфічні методи, які до того ж класифікуються на прямі та непрямі.

Оскільки методологія державного регулювання економічного сектору – це підходи, принципи та логіка управління соціально-економічним розвитком країни, то у структуру механізму державного регулювання необхідно включити низку принципів, як основних вихідних положень, незаперечних вимог, дотримання яких сприятиме ефективному його функціонуванню. Принципи державного регулювання економічного сектору стали предметом окремої наукової дискусії (табл. 1.2).

Таблиця 1.2

**Підходи до класифікації принципів
державного регулювання економічного сектору [8-10]**

Автори	Класифікація принципів державного регулювання економічного сектору
Д.Стеченко, Л. Швайка	Загальні: принцип пріоритету права над економікою, ефективності, справедливості, стабільності, системності державного впливу, адекватності, оптимального поєднання адміністративно-правових і економічних важелів, поступовості та етапності, забезпечення єдності стратегічного і поточного державного регулювання та його оперативності, дотримання вимоги матеріально-фінансової збалансованості. Нові принципи: бюджетної політики та податкового регулювання, регулювання зовнішньоекономічної діяльності
Н.Панчук	Системність, безперервність, єдність розвитку, обґрунтованість, об'єктивність, економічність, обов'язковість, професіоналізм
Н.Антонова, О.Хорошко	Об'єктивні вимоги: адекватність, комплексний підхід, цілісність системи.

	Характеристики системи: організованість, ієрархічність і багаторівневність, нерозривна єдність із зовнішнім оточенням і середовищем. Загальні принципи державного управління: єдність економіки і політики, єдність централізму й самостійності, науковості, ефективності, сполучення загальних і локальних цілей.
В.Гриньова	Цілеспрямованість, погодженість та обґрунтованість усіх дій у системі державного регулювання економіки, відповідальність за прийняття рішень і кінцеві результати, високий професіоналізм суб'єктів державного регулювання економіки, ефективне використання ресурсів, пріоритетність вирішуваних проблем, орієнтованість на забезпечення економічного розвитку та на його основі соціального благополуччя для всього населення
Л.Дідківська	Науковість, погодження інтересів, цілеспрямованість, пріоритетність, системність, комплексність, принцип адаптації, достатності, принципи організаційно-правового та економіко-організаційного забезпечення

Джерело: складено автором

Окремі з наведених принципів є безперечними й дійсно об'єктивно обов'язковими вимогами, але деякі з них мають дискусійне спрямування. Так, Д.Стеченко відзначає принцип стабільності, при цьому сутність цього розглядається у забезпеченні необхідного впливу на економічний сектор з метою вирівнювання підйомів і нівелювання спадів ділового циклу, стримування безробіття, підтримки економічного розвитку [10]. Проте зміст цього принципу можна трактувати як стабільність системи державного регулювання. Але ж в умовах макроекономічної нестабільності та мінливості економічних процесів державне регулювання економічного сектору має бути гнучким і спрямованим на адаптацію механізму до умов, що складатимуться під впливом тих або інших чинників. У цьому аспекті автор трактує принцип адекватності, але цього недостатньо, оскільки на певний період часу державне регулювання відповідатиме тим умовам, в яких приймалися рішення, але під впливом зміни цих умов воно перестає бути адекватним і тому, на нашу думку, його треба адаптувати. І тільки після цього державне регулювання економічного сектору

буде відповідати новим умовам. Принцип стабільності у тому змісті, як його трактує автор, коректніше називати принципом “макроекономічної стабілізації”.

Найбільш коректною є система принципів Л.Дідківської, вона включає майже усі найважливіші принципи, але її необхідно доповнити. Отже, визначальними принципами державного регулювання економічного сектору вважаємо науковість, погодження інтересів, цілеспрямованість, пріоритетність та доцільність, системність, комплексність, принцип гнучкості й адаптації, достатності, принципи організаційно-правового й економіко-організаційного забезпечення, а також принципи поступовості та етапності здійснення державного регулювання, пріоритету права над економічним сектором, ефективності, прозорості, відповідальності.

Оскільки адекватність державного регулювання економічного сектору вимогам і пріоритетам державного управління забезпечується реалізацією функцій державного регулювання та вирішенням поставлених завдань, то вважаємо за необхідне ввести їх у якості компонентів у механізм державного регулювання економічного сектору.

В наукових публікаціях серед функцій державного регулювання економічного сектору виділяють такі [10, 32]:

- цільову – визначення цілей, пріоритетів та основних напрямів розвитку національної економіки;
- стимулюючу – формування регуляторів, здатних ефективно впливати на діяльність господарських суб’єктів і спрямовувати економічні процеси у бажаному для суспільства напрямі;
- нормативну – держава за допомогою законодавчих актів встановлює певні “правила гри” для суб’єктів економіки;
- коригуючу – коригування розподілу ресурсів у економіці з метою розвитку прогресивних процесів, усунення негативних зовнішніх ефектів тощо;
- соціальну – державне регулювання соціально-економічних відносин, перерозподіл доходів, забезпечення соціального захисту та соціальних гарантій,

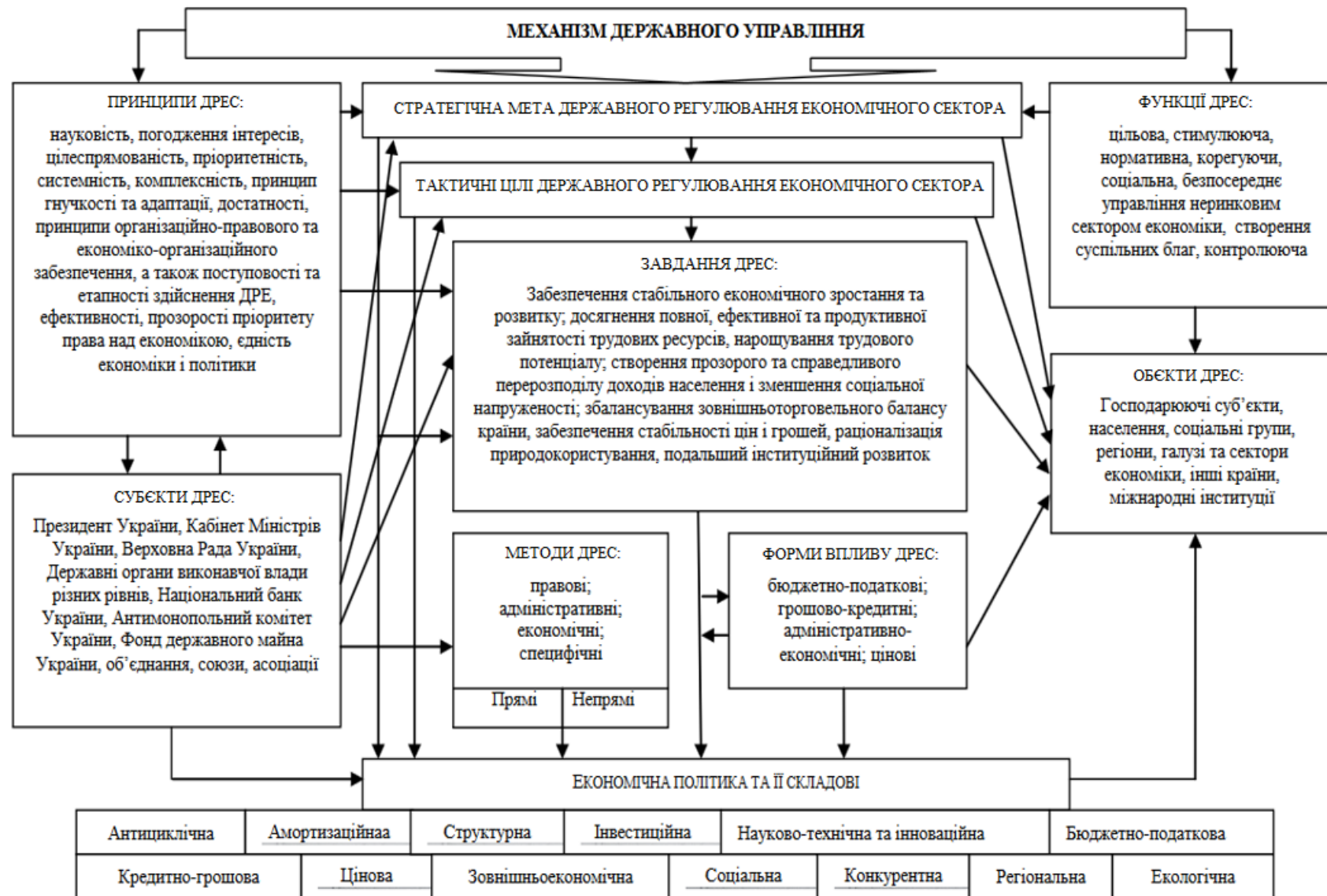
збереження навколишнього середовища, безпосереднє управління неринковим сектором економіки – регулювання державного сектора економіки, створення суспільних благ;

– контролюючу – державний нагляд і контроль за виконанням певних встановлених “правил гри”, економічних, екологічних, соціальних стандартів.

Отже, механізм державного регулювання економіки (рис 1.3.) розглядаємо як систему, яка становить компонентну структуру. Її складовими є цілі, завдання, принципи, функції, суб’єкти й об’єкти, методи та форми державного регулювання економічного сектору, які у своїй взаємодії та взаємозв’язку обумовлюють економічну політику країни, реалізація якої сприятиме досягненню стратегічної мети та виконанню регулюючої функції держави у сфері державного управління. Відповідно до представленого механізму, розкривається сутність державного регулювання економіки, яка проявляється у забезпеченні відносин між суб’єктами державного регулювання та об’єктами, які утворюють цілісну систему з асиметричним впливом її елементів. Отже на нашу думку, результатом реалізації механізму державного регулювання економічного сектору є формування економічної політики та її складових як інструмента реалізації державної регулюючої функції у механізмі державного управління економічним сектором.

На нашу думку, в умовах трансформаційної економіки, державне регулювання економічних процесів потребує адекватного механізму, який необхідно коригувати як упродовж, так і в міру завершення переходу до ринкової системи господарювання. Для вирішення цього складного й актуального завдання запропоновано механізм державного регулювання економічного сектору і охарактеризована його компонентна структура. Цей механізм представлено як систему, до складу якої увійшли необхідні, з погляду ефективної організації та реалізації регулюючої функції держави, елементи, він адекватно відбиває складну систему соціально-економічних відносин між

державою як суб'єктом регулювання та об'єктами. З огляду на те, що державне регулювання економічного сектору – це одна з функцій державного управління,

Джерело: складено автором

Рис. 1.3. Механізм державного регулювання та його компонентна структура

представлений механізм визначено похідним від механізму державного управління, тому доцільно розглядати вплив державного регулятора на банківський сектор, що дозволить виявити взаємозв'язок між державним регулятором, економічним та банківським сектором.

Банківський сектор розглядається нами як структурний елемент державного регулювання економіки. Слід зазначити, що ми розглядаємо державне регулювання такого структурного елементу як банківський сектор, а не кредитний та депозитний, оскільки банківські кредитні установи відіграють ключову позицію у стимулюванні економічної активності, а небанківські кредитні установи – займають відносно незначну позицію по відношенню до масштабів та потреб національної економіки.

Інфраструктуру грошового ринку утворює банківський сектор, в складі якого за характером виконуваних функцій розрізняють два рівня. На першому, верхньому, функціонує Національний Банк України (НБУ), на другому, нижньому - комерційні банки.

Враховуючи вищесказане доцільним є розглянути більш детально поняття «державне регулювання банківського сектору», «банківське регулювання» та «банківський нагляд».

Науковці, які досліджують проблему державного регулювання банківського сектору, розглядають банківське регулювання або як важливу функцію держави, що реалізується через НБУ, не торкаючись при цьому поняття «державне регулювання», або взагалі під банківським регулюванням розуміють державне регулювання діяльності банків.

Вітчизняні вчені не акцентують увагу на розбіжностях понять «банківське регулювання» та «державне регулювання банківського сектору», беручи за основу у своїх судженнях ст. 1 Закону України «Про Національний банк України», де банківське регулювання визначено як одну з функцій Національного банку [62]. Дещо інша ситуація з понятійним апаратом «банківське регулювання» та «банківський нагляд».

Банківське регулювання - одна з функцій НБУ, яка полягає у створенні системи норм, які регулюють діяльність банків, визначають загальні принципи банківської діяльності, порядок здійснення банківського нагляду, відповідальність за порушення банківського законодавства [38, С.259].

Банківський нагляд - система контролю та впорядкованих дій Національного банку України, спрямованих на забезпечення дотримання банками та іншими особами, щодо яких Національний банк України здійснює наглядову діяльність, законодавства України і встановлених нормативів з метою забезпечення стабільності банківської системи та захисту інтересів вкладників і кредиторів банку. Згідно ЗУ "Про Національний банк України" функцію банківського нагляду покладено на Національний банк [40, С.107]. Головна мета банківського регулювання і нагляду - безпека та фінансова стабільність банківської системи, захист інтересів вкладників і кредиторів. Не залежно від того, що поняття «банківське регулювання» та «банківський нагляд» переплітаються, слід зазначити що ці два поняття не є тотожними в силу виконуваних функцій підрозділами регуляторного органу.

С. Лобозинська вважає, що таке трактування є дещо спрощеним і дає наступне визначення державному регулюванню банківського сектору: «це система заходів держави, що спрямовують діяльність всіх елементів банківського сектору на досягнення цілей та завдань, і визначених загальнодержавною програмою економічного та соціального розвитку країни» [97, с. 105-112].

Регулювання діяльності банків другого рівня — це важлива функція держави, яку вона виконує з метою забезпечення стабільності банківського сектору.

Під регулюванням діяльності банків другого рівня розуміють насамперед створення відповідної правової бази. По-перше, це розроблення та ухвалення законів, що регламентують діяльність банків (наприклад, закон про центральний банк країни, закон про банки і банківську систему). По-друге, це ухвалення відповідними установами, уповноваженими державою, положень,

що регламентують функціонування банків, у вигляді нормативних актів, інструкцій, директив. Вони базуються на чинному законодавстві і конкретизують, роз'яснюють основні положення законів. Законодавчі і нормативні положення визначають такі межі поведінки банків, які сприяють надійному й ефективному функціонуванню банківського сектору.

Важливою і специфічною складовою процесу регулювання діяльності банківського сектору є нагляд за банками, під яким розуміють насамперед моніторинг процесів, що мають місце у банківській сфері на різних стадіях функціонування банків, а саме:

- створення нових банків друг рівня та їхніх установ;
- діяльності банків другого рівня;
- реорганізації та ліквідації банків другого рівня.

З метою здійснення банківського нагляду регулятивно-наглядові органи, уповноважені державою, мають широкі повноваження, а саме:

- отримання необхідної інформації про стан як окремого банку, так і всього банківського сектору;
- перевірка дотримання банками законодавчих і нормативних актів, що регламентують їхню діяльність;
- оцінювання якості управління банківськими ризиками;
- застосування до банків адекватних заходів реагування.

Як бачимо, державне регулювання банківського сектору є складною економічною категорією, яку можна розділити на безліч складових елементів та під елементів, в тому числі відповідно до сфери регулювання, як це графічно показано на рис. 1.4. Таким чином, ми підійшли безпосередньо до теми нашого дослідження.

Розглянемо більш детально взаємозв'язок державного регулювання з банківським сектором, який представляє собою сукупність організаційно-правових відносин, пов'язаних з процесом купівлі-продажу ресурсів.

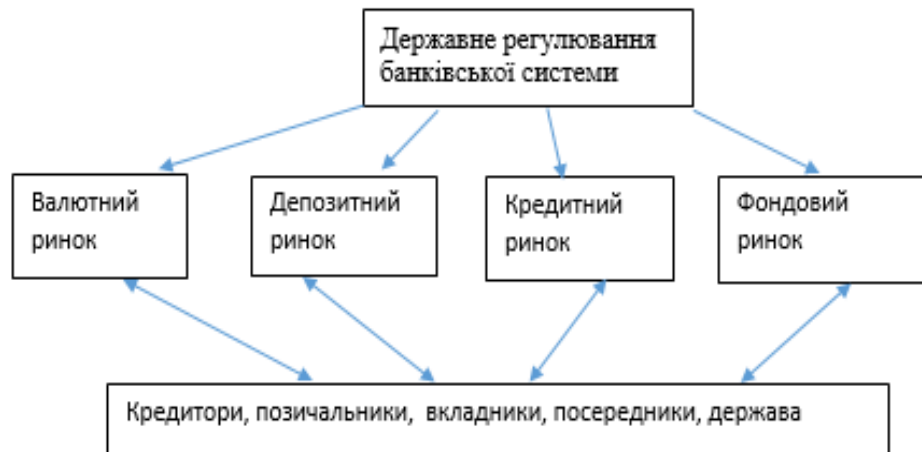

Рис. 1.4. Складові державного регулювання банківського сектору за ринками регулювання

Джерело: складено автором.

Суб'єктами цього ринку виступають: кредитори, позичальники, вкладники, посередники і держава.

Об'єктом цього ринку - є банківські продукти або послуги.

З огляду на функції банківських послуг – вони мають тісні взаємозв'язки з іншими економічними категоріями такими як гроші, капітал, торгівля і фінанси (рис. 1.4).

Як видно з рис. 1.4, банківські послуги – це всеохоплююче явище. Він стимулює економічну активність суб'єктів господарювання та пов'язує їх широким колом економічних зв'язків, проте є і зворотній бік такого тісного взаємозв'язку, який проявляється при виникненні кризових явищ на кредитному ринку.

Тому виникає потреба у моделі загальної рівноваги відносин між банком та споживачем банківських послуг (рис 1.5).

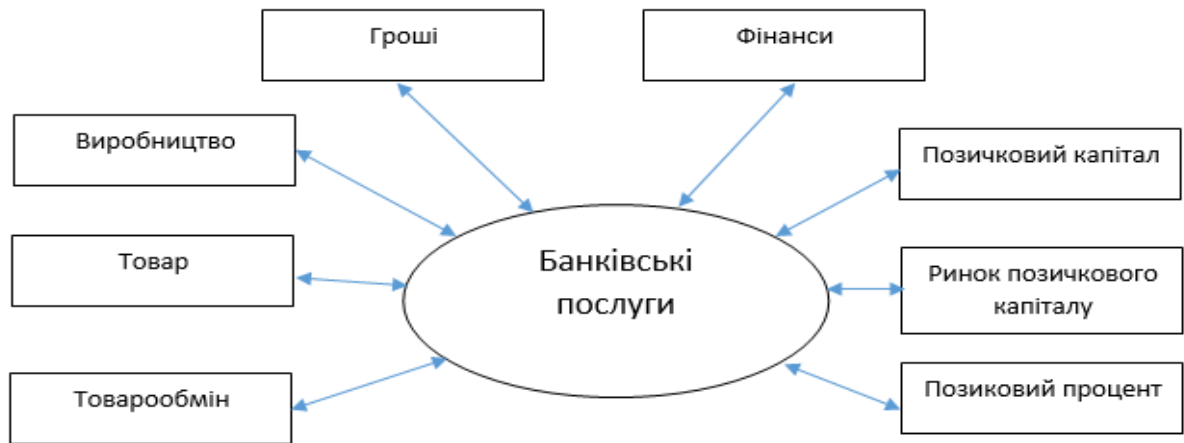

Рис. 1.5. Зв'язок банківських послуг з іншими економічними категоріями
Джерело: складено автором

Рис. 1.6. Модель загальної рівноваги відносин між банком та споживачем банківських послуг та вплив з боку державного регулятора

Джерело: складено автором.

З рис. 1.6 дуже добре видно, що якщо якась ланка у цих зв'язках зазнає економічних ускладнень або ж навіть банкрутує, то це призводить до ланцюгової реакції у всій системі. Так, якщо складності виникають у

економічному секторі економіки, то це призводить до скорочення споживання банківських послуг, складнощів з погашенням банківських кредитів та розміщенням депозитів, а, отже, і до зростання проблемної кредитної заборгованості у банках та недоформування резервів банку, що негативно позначається на їх фінансовому стані. За умови наявності проблем у фінансовій системі, відбувається скорочення банківського кредитування, що зменшує економічну активність суб'єктів господарювання, знижує їх рівень виробництва і доходів та призводить у підсумку до економічного спаду [28, с. 29].

Слід зауважити, що мета державного регулювання діяльності банків також закріплена законодавчо у ЗУ «Про Національний банк України» і полягає у безпеці та фінансовій стабільності банківського сектору, захисті інтересів вкладників та кредиторів [62]. Проте, на нашу думку, дане визначення є дещо спрощеним. Натомість у ЗУ «Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг» подано розширений перелік функцій державного регулювання ринків фінансових послуг, а саме [64, 78-80]:

- 1) проведення єдиної та ефективної державної політики у сфері фінансових послуг;
- 2) захист інтересів споживачів фінансових послуг;
- 3) створення сприятливих умов для розвитку та функціонування ринків фінансових послуг;
- 4) створення умов для ефективної мобілізації і розміщення фінансових ресурсів учасниками ринків фінансових послуг з урахуванням інтересів суспільства;
- 5) забезпечення рівних можливостей для доступу до ринків фінансових послуг та захисту прав їх учасників;
- 6) додержання учасниками ринків фінансових послуг вимог законодавства;
- 7) запобігання монополізації та створення умов розвитку добросовісної конкуренції на ринках фінансових послуг;
- 8) контроль за прозорістю та відкритістю ринків фінансових послуг;

9) сприяння інтеграції в європейський та світовий ринки фінансових послуг.

Саме перелічені функції згідно із чинним законодавством визначають мету державного регулювання ринків фінансових послуг в Україні, його економічну сутність. При цьому іноді уряд може опинитись в ситуації, при якій є необхідність вибору між двома цілями, які суперечать одна одній.

В технології державного регулювання використовуються адміністративні та економічні методи. Адміністративні інструменти спрямовані насамперед на встановлення правил поведінки всіх учасників ринку: емітентів, інвесторів, професійних учасників (брокерів, дилерів), їх прав та обов'язків. Так, в Законі «Про ринок цінних паперів» визначено зміст діяльності професійних учасників фондового ринку - брокерів і дилерів. Відповідно до Закону брокерська діяльність - це «здійснення цивільно-правових угод з цінними паперами в якості повіреного або комісіонера, що діє на підставі договору доручення або комісії або доручення на здійснення таких угод». Тобто брокер виконує функції посередника між продавцями цінних паперів (емітентами або іншими їх власниками) і покупцями (інвесторами). Оскільки доходи брокера утворюються за рахунок комісійних, розмір яких залежить від суми угоди, він зацікавлений в розширенні складу своєї клієнтури. Це спонукає його виявляти всі джерела можливого продажу цінних паперів і власників тимчасово вільних грошових коштів - потенційних покупців.

У країнах з ринковою економікою держава безпосередньо впливає на обсяг, структуру фондового ринку, виступаючи в ролі емітента цінних паперів.

Основна мета такої діяльності держави полягає в прагненні забезпечити державні потреби в коштах без використання інфляційних інструментів, тобто без додаткової (незабезпеченої) емісії грошей, а також не вдаючись до зовнішніх запозичень. Так як дефіцит державного бюджету - типове явище світової практики, емісійна діяльність держави набула в багатьох країнах стійкий характер.

Результативність державного регулювання залежить від того, в якій мірі регулює механізм орієнтований на ті чинники, які впливають на основні параметри ринку, є безпосереднім об'єктом регулювання. У складі цих факторів за характером впливу розрізняють дві групи. Першу утворюють вартісні фактори, які впливають на рівень вартості вироблених товарів, послуг в різних країнах, на фізичний обсяг, який можна придбати за одиницю порівнюваних на валютному ринку національних валют. У складі цієї групи факторів основними є продуктивність праці, матеріаломісткість, фондомісткість, капіталомісткість і інші показники ефективності господарської діяльності. Це чинники глибинні, довготривалої дії. Зміна характеру і впливу (ступеня і спрямованості) вимагає значних витрат ресурсів, часу насамперед на підвищення науково-технічного рівня господарської діяльності, структурні перетворення економіки, впровадження і освоєння ринкових принципів і методів господарювання.

Другу групу утворюють чинники, що впливають на пропозицію та попит іноземних і національної валют, з яких найбільш значущі наступні: привабливість інвестиційного клімату в країні для зарубіжних і вітчизняних інвесторів, фактичний стан інвестиційної активності, масштаби зовнішньоекономічної діяльності в країні і структура імпорту та експорту, кон'юнктура на світових ринках товарів, послуг, інвестицій (структура, співвідношення попиту і пропозиції, рівень, характер динаміки цін і т.д.), обсяги державних валютних резервів, їх динаміка, розміри зовнішнього і внутрішнього боргу країни, стан торгового і платіжного балансів країни та ін.

Механізм поточного державного регулювання спрямований насамперед на досягнення і підтримку збалансованості попиту і пропозиції іноземних і національної валют, забезпечення стабільної динаміки курсу гривні, його відповідності реальному співвідношенню фінансово-економічних параметрів національної і світової економік. Державні органи здійснюють регулюючі функції, використовуючи адміністративні та економічні методи. З економічних інструментів найбільш вживаним в регулюючій практиці НБУ стали валютні інтервенції, тобто продаж або купівля НБУ іноземної валюти в значних обсягах.

В результаті таких інтервенцій Банк надає сильне стабілізуючий вплив на співвідношення попиту і пропозиції, курсову динаміку іноземних і національної валют, протидіючих різким коливанням цих параметрів ринку. Гідність інструменту валютних інтервенцій проявляється в тому, що вони дозволяють досягти цілей регулювання за відносно короткий період часу. Але регулюючі можливості цього інструменту мають межі. По-перше, валютні резерви банку, необхідні для таких інтервенцій, не безмежні, особливо з урахуванням інших валютних потреб держави, які він також повинен задовольняти. По-друге, валютні інтервенції впливають лише на співвідношення попиту і пропозиції іноземних і національної валют і не впливають на співвідношення їх вартостей.

Тому їх ефект не може зберігатися тривалий час. Якщо ж використовувати валютні інтервенції регулярно протягом щодо тривалого часу, то неминуче виникнення штучного відриву офіційного курсу валюти від реального і в подальшому різка зміна рівня (стрибка) з усіма наслідками, що випливають з цього негативними соціально-економічними наслідками.

НБУ може вплинути на валютний курс, використовуючи і інший інструмент непрямої дії - ставки облікового відсотка. Якщо величина ставки підвищується, то пропозиція іноземної валюти зростає в результаті збільшення припливу іноземного капіталу і таким чином курс національної валюти підвищується. В умовах знижується ставки виникає зворотний рух курсу. При продажу іноземної валюти фізичним особам з них стягується податок у розмірі 1% від обсягу продажу, який спричиняє певний вплив на зацікавленість фізичних осіб купувати іноземну валюту. Але в основному цей податок виконує фіскальну функцію. Продаж іноземної валюти фізичними особами не обкладається податком. Таким чином створено певний стимул зворотного руху валюти від населення в банківський сектор.

З адміністративних методів державного валютного регулювання, що застосовувалися в Україні, слід назвати встановлення валютного коридору. Сутність його полягає в тому, що в законодавчій формі встановлюється

максимальний і мінімальний рівні валютного курсу на певний період часу, після закінчення якого параметри валютного коридору змінюються відповідно до умов, що змінилися в валютній сфері. За межі встановлених рівнів офіційний курс валюти не повинен переходити. Для того щоб динаміка валютного курсу відбувалася в межах валютного коридору, НБУ застосовує інструмент валютних інтервенцій. Валютний курс - це різновид (хоча і специфічна) ціни товару (грошового) і тому адекватна форма його формування в умовах ринку - плаваюча, тобто він повинен формуватися так само, як і інші види цін, під впливом факторів попиту і пропозиції.

Для реалізації поставленої мети та ефективного виконання функцій сформулюємо наступні принципи державного регулювання банківського сектора [120, с.326]:

по-перше, забезпечувати збереження конкуренції між учасниками банківського сектора. Конкуренція перешкоджає утворенню занадто великих кредитних організацій, які можуть розраховувати на безумовну підтримку держави, оскільки банкрутство занадто великої кредитної організації спричинить значні втрати для господарюючих суб'єктів, підірве довіру до банківського сектору, що може привести до банкрутства інших кредитних організацій;

по-друге, повинно стимулювати контролювати бажання учасників банківського сектору ризикувати для нарощування своїх активів;

по-третє, має забезпечувати прозорість діяльності учасників банківського сектору. Відсутність прозорості діяльності унеможливорює достовірну оцінку ризиків, як інвесторами, так і регуляторами, і сприяє формуванню фінансових «бульбашок»;

по-четверте, не повинно сприяти зростанню витрат на регулювання і провокувати власників банків другого рівня виводити свої операції в сегмент фінансового сектора, які не підлягають контролю регулятора.

Досягнення визначених цілей, виконання поставлених функцій та активне застосування принципів надає державному регулюванню ознак плановості, послідовності, прогнозованості та дає змогу отримати найвищі результати.

С. Єлейко в своїй науковій праці «Державне регулювання розвитку кредитних послуг в Україні» сформулювала наступне визначення поняття «державне регулювання ринку кредитних послуг»: це комплекс заходів щодо впорядкування, контролю та нагляду за діяльністю фінансово-кредитних установ у сфері кредитування з метою забезпечення їх ефективності [56, с. 42].

З огляду на вищесказане, можна сформулювати наступне визначення: державне регулювання банківського сектору – це комплекс взаємопов’язаних і скоординованих заходів держави (законодавчого, виконавчого та контрольного характеру) в бік банківського сектору, що спрямовані на стабілізацію банківського сектору з метою подальшого її ефективного розвитку у відповідності до загальнодержавних цільових пріоритетів вітчизняної економіки [120, с. 326].

Пошук оптимальної системи державного регулювання банківського сектору, на нашу думку, ґрунтується на сучасній методології наукового дослідження, недосконалість якої може у подальшому навіть відгородити нашу країну від світових фінансових потоків.

Під методологією наукового дослідження ми розуміємо логічну організацію наукової діяльності, яка досягається шляхом застосування наукового інструментарію, а саме: визначення мети, завдань та предмета дослідження; використання сукупності методів, підходів та прийомів, які спрямовані на отримання найкращого результату при всебічному дослідженні предмета наукового пошуку.

Застосування наукового інструментарію дослідження державного регулювання банківським сектором дає можливість:

- 1) об’єднати досягнення різноманітних наук, що стосуються дослідження державного регулювання, економічного та банківського сектора;

2) налагодити взаємозв'язки та взаємозалежності між різними підсистемами державного регулювання банківського сектора;

3) сформулювати концептуальні підходи щодо регулювання банківського сектора України із взяттям до уваги специфіки вітчизняної економіки.

1.2. Методологічні засади формування синергії у взаємовідносинах «державне регулювання банківського сектора – соціально-економічний розвиток країни»

Теорія державного регулювання економічного сектору та банківського сектора проголошує необхідність системного підходу до вибору засобів та методів впливу держави на суб'єкти економічних відносин. Регулюванню підлягають складні процеси життєдіяльності суспільства, на які нездатні ефективно впливати окремі важелі або будь-які вибіркові, незбалансовані їх комбінації. Результативність державного регулювання зростає, якщо ці важелі застосовуються не випадково чи під тиском груп спеціальних інтересів і кон'юнктури, а системно, виходячи з довгострокових цілей і поточних завдань соціально-економічного розвитку.

Системний підхід передбачає інтеграцію в цілісну систему, *по-перше*, елементів, що формують стратегію соціально-економічного розвитку, *по-друге*, елементів, що утворюють підсистему регуляторів.

Стратегія соціально-економічного розвитку формується через макроекономічне прогнозування (передбачення можливого стану об'єктів у майбутньому і визначення альтернатив розвитку), макроекономічне планування (визначення цілей і пріоритетів розвитку та заходів, спрямованих на досягнення цілей) і державне програмно-цільове планування (визначення найбільш актуальних соціально-економічних проблем і заходів для розв'язання цих проблем).

Стратегічні орієнтири й конкретні умови соціально-економічного розвитку, пов'язані зі змінами кон'юнктури на ринку, обумовлюють

використання цілого арсеналу методів державного регулювання діяльності комерційних банків.

Необхідність серйозної трансформації традиційних систем державного регулювання може бути пояснена не стільки локальними причинами соціально-економічного характеру, скільки глибинними суспільними зрушеннями в сучасному світі: формуванням структур постіндустріального суспільства, розвитком глобалізаційних процесів і глобальної економічної конкуренції, появою наднаціональних інститутів і розвитком громадянського суспільства.

Методи державного регулювання — це способи впливу державного регулятора на економічний сектор в частині підприємництва, інфраструктури ринку, некомерційного сектору економіки та банківську систему, з метою створення умов їхнього ефективного функціонування відповідно до напрямків державної економічної політики. Кожен метод ґрунтується на використанні сукупності інструментів (регуляторів, важелів) [81, с.112; 82, с.31-33; 83, с.59-65].

Методи державного регулювання економічного сектору та банківського сектору можна класифікувати за двома ознаками: за формами впливу та засобами впливу. За формами впливу методи державного регулювання економічного сектору та банківського сектору можна розділити на дві групи: методи прямого та непрямого впливу. Залежно від засобів впливу виділяють правові, адміністративні, економічні та пропагандистські методи.

Методи прямого впливу безпосередньо діють на функціонування суб'єктів ринку. Такий безпосередній вплив здійснюється за допомогою інструментів адміністративно-правового характеру, які регламентують діяльність суб'єктів господарювання, та економічних інструментів прямого впливу. Останні спрямовано на регулювання темпів зростання та структури економіки, обсягів виробничого та невиробничого споживання, масштабів діяльності суспільного сектору економіки та ін.

Беручи загалом, на нашу думку можна сказати, що основними інструментами прямого державного регулювання економічного сектору та

банківського сектора є: нормативно-правові акти, макроекономічні плани та цільові комплексні програми, державні замовлення, централізовано встановлені ціни, нормативи, ліцензії, квоти, державні бюджетні витрати, ліміти і т. д.

Методи непрямого регулювання — це методи, які регламентують поведінку суб'єктів ринку не прямо, а опосередковано, через створення певного економічного середовища, яке змушує їх діяти в потрібному державі напрямку. Опосередковане регулювання — це вплив на економічні інтереси. Держава втілює в життя свої рішення на підставі мотивації. У даному контексті мотивація — це процес спонукання суб'єктів ринку до діяльності в напрямку державних пріоритетів.

До методів непрямого регулювання державного регулювання економічного сектору та банківського сектора належать інструменти фіскальної, бюджетної, грошово-кредитної, інвестиційної, амортизаційної, інноваційної та інших напрямків економічної політики, а також методи морального переконування.

Правове регулювання банківського сектору — це діяльність держави та НБУ щодо встановлення обов'язкових для виконання юридичних норм (правил) поведінки суб'єктів права. Необхідний у цьому разі примус забезпечується розвитком громадської свідомості та силою державної влади. Водночас юридичні норми мають бути зрозумілими людям, належно обґрунтованими, системно організованими і придатними для практичної реалізації.

Правове регулювання економічного сектору та банківського сектора має свій предмет, оскільки пов'язане з юридичним визначенням засобів, інструментів і процедур реалізації державної влади. Предметом правового регулювання економічного сектору та банківського сектора є:

- відносини між державою (державними органами) і суспільством, громадянами, суб'єктами господарської діяльності;
- відносини «всередині» держави, між її органами з приводу розподілу повноважень, визначення їхнього правового статусу;

□ відносини між суб'єктами господарської діяльності (виробник — посередник, замовник — підрядчик, боржник — кредитор, власник — орендар і т. ін.);

□ економічні відносини між людьми, залученими в державно-управлінські процеси як з приводу професійного виконання обов'язків державних службовців, так і з причин звернення в державні органи для вирішення будь-яких власних проблем.

Стрижнем правового регулювання є розробка та юридичне закріплення норм (правил) поведінки суб'єктів економічних відносин. Традиційно в кожній нормі виокремлюють три основні елементи: гіпотезу, диспозицію й санкцію. Гіпотеза — це такий елемент норми, в якому зазначаються умови, обставини, ситуації у сфері економічних відносин, з настанням яких норма набуває чинності. Диспозиція — частина норми, яка визначає права або обов'язки учасників відносин. Санкція — це та частина норми, яка передбачає заходи адміністративно-правового примусу в разі невиконання обов'язків учасниками економічних відносин [84, с.203].

Якість правового регулювання залежить від того, як законодавчі органи формують юридичні норми. Основними вимогами до різних форм правового регулювання діяльності комерційних банків є: своєчасність, стабільність, повнота, внутрішня узгодженість.

Разом з тим слід відзначити, що основними формами правового регулювання банківського сектора в Україні є: Конституція та закони України; укази й розпорядження Президента України; постанови та інші акти Верховної Ради, постанови й розпорядження Кабінету Міністрів, постанови й розпорядження НБУ, нормативно-правові акти центральних органів (міністерств, відомств); нормативні акти місцевих державних адміністрацій та органів місцевого самоврядування.

Адміністративні методи регулювання діяльності банківського сектора — це інструменти прямого впливу НБУ на діяльність суб'єктів ринку. Їхні ознаки: прямий вплив державного органу або посадових осіб на дії виконавців через

встановлення їхніх обов'язків, норм поведінки та віддавання команд (наказів, розпоряджень); безальтернативний вибір способів розв'язування завдань, варіанта поведінки; обов'язковість виконання наказів, розпоряджень; відповідальність суб'єктів господарювання за ухилення від виконання наказів [1].

В той же час, адміністративні методи впливають із необхідності регулювати деякі економічний сектор з погляду захисту інтересів громадян, суспільства в цілому, природного середовища. В економічно розвинутих країнах за нормальних умов адміністративні методи відіграють другорядну роль. Використання таких стає доцільним тоді, коли ринковий механізм і економічні засоби державного регулювання діяльності комерційних банків виявляються недостатніми або діють надто повільно. Основними інструментами адміністративного регулювання, як уже було сказано, є ліцензії, квоти, санкції, норми, стандарти, державні замовлення, ціни і т. д.

Державне замовлення є інструментом як адміністративного, так і економічного регулювання. Коли йдеться про адміністративне регулювання, мається на увазі, що для підприємств, учасників економічного сектору, які повністю або частково перебувають у державній власності, а також для підприємств-монополістів, державні замовлення на поставку продукції (виконання робіт, надання послуг) є обов'язковими.

Ціни теж можуть використовуватися як інструменти адміністративного регулювання. Метою такого регулювання є запобігання руйнівному впливу вільного ціноутворення на економіку. Держава здійснює адміністративний вплив через: встановлення фіксованих цін на найважливіші товари та послуги, застосування граничних цін або граничних коефіцієнтів їх підвищення, запровадження механізму декларування зміни цін, заморожування цін на певний термін і т. д.

Застосування економічних методів державного регулювання банківського сектора дає змогу створювати економічні умови, які спонукають суб'єктів ринку діяти в необхідному для суспільства напрямі, вирішувати ті чи інші

завдання згідно із загальнодержавними та приватними інтересами. Регулювання за допомогою економічних методів дає змогу суб'єктам ринку зберегти право на вільний вибір своєї поведінки.

Економічне регулювання здійснюється інструментами фіскальної, бюджетної, податкової, грошово-кредитної, амортизаційної та інших напрямків державної економічної політики.

Інструментами фіскальної політики є державні закупівлі, які характеризують бюджетні видатки, і податки, які визначають бюджетні доходи. Отже, існує зв'язок між фіскальним, бюджетним та податковим напрямками політики.

Державні закупівлі здійснюються через механізм державних замовлень, який передбачає конкурсний відбір виконавців державних замовлень, укладання контрактів, виробництво продукції (виконання робіт, надання послуг), контроль, оплату продукції. Обсяги державних закупівель обумовлено державними потребами в продукції (роботах, послугах), можливостями державного бюджету забезпечити фінансування та моделлю фіскальної політики. У рамках бюджетної політики держава здійснює пряме фінансування установ сектору загального державного управління, фінансування інвестиційних програм, обслуговування державного боргу. Витрати державного бюджету здійснюються також у таких формах, як дотації, субсидії, субвенції.

Грошово-кредитне регулювання здійснюється з метою впливу на грошову пропозицію. Для досягнення цієї мети НБУ використовує такі основні інструменти: грошова емісія, операції з державними цінними паперами на відкритому ринку, зміна норми обов'язкових резервів, маніпулювання обліковою ставкою.

Операції з державними цінними паперами пов'язані з купівлею або продажем державою цінних паперів. Контрагентами держави є банки другого рівня, підприємства, населення. Якщо необхідно збільшити пропозицію грошей, центральний банк скуповує цінні папери. Унаслідок цього банки другого рівня отримують гроші, збільшують свої резерви і мультиплікативно

збільшують грошову пропозицію. Зворотний ефект настає, коли центральний банк починає продавати цінні папери.

Зміна норми обов'язкових резервів веде до таких наслідків. За підвищення резервної норми центральний банк знижує грошовий мультиплікатор і завдяки цьому зменшує приріст грошової пропозиції. За зниження резервної норми зростає грошовий мультиплікатор, що збільшує приріст грошової пропозиції.

Маніпулювання обліковою ставкою дає змогу центральному банкові регулювати попит банків другого рівня на позички, а через них — на резерви банківського сектора. Облікова ставка — це ціна позички, за якою банки другого рівня звертаються до центрального банку з метою збільшення своїх резервів. Вона служить орієнтиром для банківських процентних ставок. Рівень останніх зумовлює рівень попиту на кредити з боку суб'єктів ринку.

Найбільш результативним напрямком амортизаційної політики є механізм прискореної амортизації. Його запровадження дає змогу підприємствам прогресивних галузей економіки вже в перші роки експлуатації машин і устаткування окупити більшу частину їхньої вартості, накопичити в амортизаційному фонді достатню кількість коштів для дальшого інвестування [2].

Пропагандистські (морально-етичні) методи державного регулювання банківського сектора — це звернення держави до гідності, честі й совісті людини (підприємця, найманого робітника, державного службовця і т. ін.). Вони включають заходи виховання, роз'яснення і популяризації цілей і змісту регулювання, засоби морального заохочення тощо. Суть цих методів полягає в тому, щоб формувати й підтримувати в людей певні переконання, духовні цінності, моральні позиції, психологічні настанови щодо діяльності держави.

Прикладами використання пропагандистських методів є: орієнтація діяльності суб'єктів ринку на цілі та пріоритети державних макроекономічних планів (програм); заклики державних органів до підприємців, бізнесменів, трудящих, профспілок, політичних партій щодо дотримання ними певної лінії

поведінки; політична реклама, зустрічі з виборцями, участь у роботі об'єднань за економічними інтересами з метою залучення інвестицій, послаблення економічних вимог і т. ін. Ефективність морально-етичних методів залежить від належної організації пропагандистських акцій і міри довіри людей до держави.

Дослідження ролі держави в масштабах всього світу продемонструвало величезне значення якості державного управління для забезпечення суспільного добробуту. Згідно «Звіту про світовий розвиток – 1997», підготовленого Світовим банком, метою розвитку є не «сильна» або «мінімалістська» держава, а ефективна держава. Останнє знаходиться в центрі економічного та соціального розвитку, але не як безпосереднє джерело зростання, а як партнер, каталізатор і помічник, стимулюючий і доповнює діяльність приватного бізнесу і окремих осіб.

Аналізуючи досвід західних країн нами були відмічені дві управлінські концепції, способи реформування держави в яких, у його сутнісному вимірі претендують на універсальність і загальність застосування. Мова йде про управлінські концепції – New Public Management і Good Governance, – які є основоположними сучасних західних адміністративних реформ і запозичуються іншими країнами. З елементів зазначених концепцій можна сформувати «ідеальну модель» державного управління, яку надалі можна використовувати для дослідження адміністративних реформ у різних країнах. Саме питанням синтезу концепцій нового державного менеджменту та сталого управління присвячена ця концепція.

Термін «нове державне управління» придумали вчені з Великобританії та Австралії (Hood 1991 та Hood and Jackson 1991), які працювали в галузі державного управління. Тепер, походження цього нового терміну полягає в тому, щоб запропонувати нову точку зору на організаційне проектування в державному секторі, однак через десятиліття значення цього терміну в дискусіях і дебатах стало численним. Деякі вчені вирішили визначити його як введення нової інституційної економіки до державного управління, а деякі використовували його для позначення змін у формуванні політики.

New Public Management (NPM) – це сучасна модель реформування громадського управління. Більш ніж у 70 країнах світу проводяться реформи на принципах NPM. У тому числі і більшість економічно розвинених країн світу, які також найбільш далеко просунулися в питаннях організації громадського управління, як на державному, так і муніципальному рівнях [5].

Вчений Р. Бен визначає NPM як “колекцію тактик і стратегій, націлених на подолання неефективності, властивій традиційній моделі державного сектора” [1], а Г. Пітерсон зазначає, що одним із визначальних критеріїв для NPM є широка участь інститутів громадянського суспільства у прийнятті та реалізації управлінських рішень, гнучкості, дерегулювання внутрішніх взаємодій і використання ринкових механізмів у зовнішніх взаємодіях. Експерт Д. Кетл визначає шість основних характеристик NPM: продуктивність, маркетингізація, орієнтація на клієнтів, децентралізація, орієнтація на цілі, звітність за результатами [2]. У практиці оцінювання державної політики це поєднання чинників спонукало робити акцент на максимізації отримання за результатами діяльності (output, outcome) суспільних благ і послуг, незалежно від обсягу необхідних витрат (input).

Ідея NPM виникла в кінці 80-х років і стала користуватися попитом у таких країнах, як Великобританія, Австралія, США, Канада. В останні 15-20 років відбувалося її становлення та апробація.

На думку М. Барзлея, вона була придумана політологами для «структурування наукової дискусії про сучасні зміни в організації та управлінні виконавчою владою» [14, с. 15]. Ця теза підтверджується аналізом бібліографічної бази даних BIDS за період з 1981 по 2000 р., проведених британськими дослідниками С. Доусон і Ш. Даргі. Відповідно до цього аналізу словосполучення «New Public Management» вперше було згадано в 1993 р. і з цього моменту кількість статей, в назві яких присутнє словосполучення, постійно збільшувалася.

Ці ж британські фахівці виділили три варіанти змісту зазначеної управлінської концепції. Це, по-перше, сукупність політичних уявлень щодо

організації та функціонування виконавчої влади і державної служби; по-друге, академічна дисципліна, що вивчає практику управління державною службою; по-третє, комплекс практичних заходів, здійснених в ході адміністративних реформ. Однак, незважаючи на численність визначень, більшість експертів пов'язують появу нового державного менеджменту з адміністративними реформами 80-90-х років XX ст. NPM – це не продукт теоретичних досліджень, а узагальнення практичного досвіду, який був у цих країнах усвідомлений.

Нове державне управління, яке виникло в 1980-х роках, стало спробою зробити державний сектор більш діловим і поліпшити ефективність уряду, запозичивши ідеї та моделі управління з боку приватного сектора. Він підкреслював центральну роль громадян, які були одержувачами послуг або клієнтів у державному секторі.

Нова система державного управління також запропонувала більш децентралізований контроль над ресурсами та вивчення інших моделей надання послуг для досягнення кращих результатів, включаючи квазі-ринкову структуру, де державні та приватні постачальники послуг конкурували між собою у спробі забезпечити кращі та швидші послуги. Наприклад у Великобританії медичне обслуговування було розділено між державними службами охорони здоров'я та державними службовцями, які фінансуються державою, і це підвищило ефективність роботи лікарень, необхідних для забезпечення процедур з низькими витратами, щоб підвищити якість медицини для соціального сектора та економію коштів для державного регулятора.

Основними темами для нового державного управління були:

- сильний фокус на фінансовому контролі, вартості грошей і підвищенні ефективності;
- командний і контрольний режим функціонування, визначення і встановлення цілей і продовження моніторингу виконання, передача повноважень вищому керівництву;
- впровадження аудитів як на фінансовому, так і на професійному рівнях, використання прозорих засобів для перегляду результатів діяльності,

встановлення критеріїв, використання протоколів для покращення професійної поведінки;

- збільшення орієнтації та реагування на клієнтів і збільшення обсягу ролей, які є недержавними постачальниками послуг;

- дорегулювання ринку праці, заміщення колективних договорів на окремі пакети нагород на високих рівнях у поєднанні з короткостроковими контрактами;

- перешкоджання саморегульній владі професіоналів і передача влади від окремих осіб до управління;

- заохочення більшої кількості підприємницького менеджменту, ніж бюрократія з високими вимогами до ретроспективної підзвітності;

- впровадження нових форм корпоративного управління, запровадження моделі правління функціонування та зосередження влади на стратегічному ядрі організації.

У сімдесятих роках у багатьох Європейських країнах і в Америці, в Німеччині сформувалася держава, так званого загального благоденства, тобто держава, яка виконувала величезну кількість соціальних функцій. Це породило масу неприємностей. По-перше, виникли серйозні дефіцити бюджетів. По-друге, для того щоб державі виконувати таку кількість соціальних функцій потрібен великий штат чиновників. Крім того, відбулося дуже швидке прискорення соціального розвитку, за яким не встигала держава. А саме, швидкість зростання кількості проблем, які виникають у міру того, як суспільство розвивається, стало набагато більше швидкості реакції держави на ці проблеми. От тоді й з'явилися перші дослідження побудови і впровадження NPM. Це були тільки загальні підходи, ідеологія, положення, а кожна країна шукала свої власні способи їх реалізації, виходячи зі своєї специфіки. Однак впровадження в різних країнах NPM має однакові цілі і принципи [7].

Цілями концепції нового державного управління є забезпечення максимальної прозорості, ефективності, гнучкості, більш тісного зв'язку з організаціями і громадянами, які є основними споживачами державних послуг.

Загальні принципи організації державного управління в рамках моделі «Нового Державного Менеджменту» були сформульовані відомими ідеологами і практиками цих реформ Д. Осборном і Т. Геблером, які вони назвали принципами оновлення сучасних систем державного управління. Перерахуємо їх:

- 1) розвивати конкуренцію між постачальниками (виробниками, постачальниками) громадських послуг;
- 2) розширювати права громадян, передаючи контроль за діяльністю урядових установ із рук чиновників-бюрократів безпосередньо громадам;
- 3) оцінювати роботу закладів не за витратами, а за виходами, результатами;
- 4) керуватися метою (місією), а не законами і правилами;
- 5) перетворювати клієнтів у вільних споживачів, надаючи їм вибір – між школами, навчальними програмами, варіантами надання житла і т. п. Переосмислити саме поняття «клієнт державної організації»;
- 6) попереджувати виникнення проблем;
- 7) заробляти більше, ніж витратити;
- 8) децентралізувати управління, вносити в роботу дух співробітництва і взаємодопомоги;
- 9) віддавати перевагу ринковим механізмам перед бюрократичними;
- 10) зосередитися не стільки на надання послуг, скільки на стимулювання (каталіз) вирішення виникаючих у суспільстві проблем усіма секторами – державним, приватним і некомерційним. Вищевикладені принципи і характерні риси дозволяють зробити висновок про те, що в реформах нового державного менеджменту домінують дві тенденції: економічна маркетизація і організаційна дебюрократизація.

Зі зміною часів нові моделі були включені в модель NPM, про яку йшлося вище, та модель NPM модифікувалася в модель NPM2. Критичними аспектами цієї нової моделі NPM2 стали:

- впровадження більш деталізованої та розвиненої квазі-ринкової системи;
- створення більш фрагментованих або вільно контрактних організацій державного сектору на місцевому рівні в умовах переходу від управління ієрархією до управління контрактом;
- відмінність між малим стратегічним ядром і великою організаційною периферією, ринковим тестуванням і укладанням нестратегічних функцій;
- впровадження нових управлінських концепцій, таких як «Управління впливом», створення мережі організацій, створення стратегічних альянсів між організаціями;
- перехід від стандартизованих форм обслуговування до більш гнучких і різноманітних форм обслуговування.

Коли було зроблено багато для розвитку соціального сектору, важливість організаційної культури, цінностей, бачення та концепції організації навчання, представленої Пітером Сенге (1990). мало вплив на новий державний менеджмент, а тому відповідні зміни були також запропоновані в теорії вченими.

У формі організації «знизу вгору» - організаційний розвиток і навчання набирали значення. Організаційна культура розглядалася як клей, який утримує організацію разом, оцінюючи продуктивність за результатами.

У верхній частині організації - забезпечення важливих змін в організаційній культурі було визнано важливим проєкціонування лідерства згори донизу, приватний сектор з'явився як зразок для нео-державного сектора. Навчання, корпоративні логотипи, комунікаційні стратегії, наполегливий HR і всі інші аспекти, які є характерним для приватного сектору, які були заохочені державним регулятором до прийняття. Таким чином, в основному, нове державне управління було радикальним рухом, щоб змінити не тільки спосіб функціонування державного сектора, але і сприйняття державного сектору.

Реформи у державному секторі є значними для соціально-економічних поліпшень у будь-якій країні. Новий державний менеджмент (NPM2) прагне

реконструювати державний сектор, щоб скористатися перевагами сьогоденної практики державного управління та виправити слабкі місця в державних службах. NPM2 визнається рішенням провалу традиційної бюрократичної моделі державного управління. Ця нова парадигма спрямована на реінжиніринг операцій громадських організацій з метою підвищення ефективності та конкурентоспроможності. Це пояснює необхідність реалізації NPM2 та нагальну потребу у реалізації підхода до концептуалізації нового режиму державного управління в Гані та Африці.

Традиційні моделі державного управління в останній час переходять на нову модель державного управління, яка орієнтована на децентралізацію управління в рамках державних послуг, збільшення використання ринків та конкуренції у наданні державних послуг та збільшення уваги до продуктивності, результатів та орієнтації на клієнтів. Державне управління та регулювання є актом залучення людських ресурсів для збирання та збереження ресурсів країни шляхом ретельного застосування законів, політики та інноваційних методів. Державне управління спрямоване на поліпшення життєвих умов людини, виконання теорії соціальних контрактів шляхом поліпшення законних прагнень громадян до безпеки, щастя та розвитку. Відновлено та збільшено довіру між регулятором і тими, якими керується через прозорість, цілісність і здорове середовище.

У країнах, що розвиваються, реформи державного управління та регулювання були спричинені більшою мірою зовнішнім тиском та вплинули на контекст програм структурної перебудови. Ряд державних секторів в усьому світі стикаються з серйозними структурними проблемами з системами державного регулювання, деякі країни у світі, що розвиваються, імітували практику та процес нового державного управління (NPM2) без визнаного технократичного розгортання системи, що спричинило невдачі і підняли дилему для будь-якої наступної спроби реформи державного сектору. Тому необхідно, щоб даний підхід до концептуалізації системи державного

управління та регулювання був узгоджений з новими сьогодішніми практиками.

Реформи NPM в епоху програм структурної перебудови у Гані у 1980-х роках були зумовлені поєднанням економічних, соціальних, політичних та технологічних факторів надання послуг тільки для задоволення зовнішніх гравців, а не від загальної волі ганців. Підхід нового державного управління (NPM), як було зазначено раніше, - це підхід, орієнтований на клієнта, який підкреслює важливість державних установ, які звертаються до громадськості та клієнтів, таких як клієнти з покращеними послугами. Техніка NPM, широко впроваджена в країнах, що розвиваються, та в країнах з перехідною економікою є елементом, який називається скороченням користувачів, які тісно пов'язані з програмами структурної перебудови. В таких країнах автономні агентства в державному секторі, включаючи лікарні, а також усунення митних і акцизних зборів. Внутрішні департаменти доходів для формування виконавчих органів зросли внаслідок прийнятої нової методики. Застосування цієї методики в Україні може викликати проблеми впровадження.

Явище NPM - поліпшити державний сектор шляхом імпорту бізнес-концепцій, методів та цінностей, яка містить такі важливі елементи, як оцінка ефективності діяльності, децентралізація та зменшення кількості організацій у багатофункціональні форми, поліпшення ринків і конкуренція у наданні державних послуг користувачам. Модель NPM містить ці елементи, які потребують всебічного моніторингу та впровадження для забезпечення ефективного, цілеспрямованого та професійного державного регулювання економічним, банківським та соціальним сектором в Україні. В країнах, що розвиваються, існує декілька проблем, пов'язаних із впровадженням NPM. Пропонуємо розглянути причини цих невдач:

- відсутність основних процесів державного управління;
- відсутність співпраці бюрократів;
- відсутність політичного передбачення і відданості;
- корупція;

- політизація адміністрації.

У країнах, які розвиваються використання моделі NPM як адміністративної основи зросло в 1990-х роках, це було результатом очікуваної користі від високої ефективності та ефективності, яку модель має в управлінні з боку державного регулятора. Зусилля даних країн були спричинені, в першу чергу, неефективністю державних бюрократій і корумпованістю, а також відсутністю відповідальності та підзвітності. Нова реформа державного управління постала перед різними проблемами, що призвели до розриву та часткової реалізації в країнах, що розвиваються. Проблеми, з якими стикаються дані країни, можуть бути пов'язані з неналежним виконанням рішень державного регулятора. При вирішенні цієї задачі необхідно особливу увагу слід приділяти локальному контексту систем до впровадження. Чинники, що впливають на реформу NPM в країнах, що розвиваються:

- економічні або фінансові кризи;
- політичні сили;
- існуючий складний та інституційний механізм ускладнює реалізацію різних політик;
- вплив міжнародного досвіду.

Останнім часом спостерігається позитивне поліпшення ефективності та економічного зростання економік країн що розвиваються і України в тому числі. Іноземні інвестиції повертаються, перешкоди на шляху реалізації NPM в Україні зменшуються, а тому це вимагає необхідності переформування відносин між державами, ринками та суспільствами, надаючи привабливість ринковим силам, ефективності управління та підзвітності управління.

Україна все ще стоїть перед проблемою реалізації NPM, організація та надання державних послуг базується на принципах бюрократичної ієрархії, централізації, безпосереднього контролю та самодостатності. Діяльність цих державних секторів спрямована на підзвітність, а NPM сприяє послабленню структур традиційної моделі та надає більше творчості та гнучкості, що досягає нових результатів та забезпечує краще обслуговування соціального сектора.

Належна реалізація NPM, на нашу думку, призведе до скорочення державного втручання в роботу ринкової економіки; розвитку державних послуг, які є ефективними, і адміністрацію, яка підзвітна соціальному сектору. Оскільки метою NPM є зміцнення спроможності державного, економічного, банківського та соціального секторів, NPM забезпечить необхідні технократичні послуги, які допоможуть очолити та осмислити систему державного управління та регулювання, щоб наздогнати нові вікові практики.

Для вдосконалення громадського управління застосовувався досвід управління в економічному секторі, в управлінні комерційними підприємствами, оскільки він за визначенням орієнтований на оптимізацію, ефективність і гнучкість.

У рамках концепції нового державного управління до основних завдань реформ державного управління належать: зниження державних витрат; підвищення якості виконання державою своїх функцій; поліпшення системи надання публічних послуг організаціям і громадянам; зміцнення та підвищення довіри до влади з боку суспільства і приватного сектора.

Тому цілком виправданим є введення нових принципів державного управління економічним та банківським сектором в Україні переймаючи досвід країн, які вдало реформували державне управління опираючись на моделі New Public Management. Дана модель дасть можливість, подальшого розвитку теорії державного регулювання.

Ключовим механізмом модернізації системи державного управління базуючись на моделі New Public Management, на нашу думку, є розробка і впровадження адміністративних стандартів та регламентів державних і муніципальних послуг з широким використанням можливостей інформаційно-комунікаційних технологій.

Можливі переваги реформ NPM для України:

По-перше, реформи NPM спрямовані на досягнення кращого співвідношення ціни та якості в наданні державних послуг, що чітко відображає зміну політичного клімату. На повсякденному рівні державним установам має

бути надано щорічні цілі заощаджень на ефективність, щоб підтримати їх у жорсткій бюджетній боротьбі. Укладення контрактів на надання послуг може в принципі зменшити високі соціальні та додаткові витрати в основному ринку праці державного сектору, наприклад, витрати на пенсію у державному секторі. Більша зайнятість працівників на контрактній основі, а не на постійній основі, свідчить про більш гнучкий ринок праці у державному секторі, який може знизити рівень заробітної плати.

По-друге, реформи NPM мають бути спрямовані на підвищення ефективності роботи державних органів. Зокрема, вони стосуються «хвоста» бідних постачальників державних послуг, які раніше мали монополію на свої юрисдикції і не стикалися з конкуренцією. Існує ціла низка санкцій, передбачених реформами NPM, щоб регулятори були оштрафовані на заміну всієї команди вищого керівництва та втручання, а в крайньому випадку - на втрату юрисдикції альтернативного закриття постачальника та агентства.

По-третє, реформи NPM на нашу думку, сприяють збільшенню вибору та надають більший голос користувачам державних послуг, а саме соціальному сектору. Ці реформи можуть відображати більш широкі суспільні цінності, які стали менш шанобливими та більш споживчими. Наприклад, студенти Великобританії зараз платять вищу плату за навчання, ніж раніше. У свою чергу, галузевий регулятор (Рада фінансування вищої освіти для Англії) змусив університети запровадити механізми підвищення ефективності голосу до студентів (наприклад, опитування студентського досвіду) та опублікувати ключову інформацію про ефективність на своїх веб-сайтах (наприклад, кількість контактів) години, звіти зовнішніх експертів для інформування студентів про вибір. Дана практика могла б бути застосована в Україні.

По-четверте, і, як уже зазначалося, реформи NPM часто розглядаються як інструмент політики, який може сприяти належному управлінню та підвищенню прозорості в Україні, в якій існують проблеми з державним управлінням і високим рівнем корупції. Такі реформи NPM можуть бути створені у новоствореному агентстві поза урядом, яке може бути

укомплектовано ретельно відібраною «модернізуючою елітою». Комісія з вищої освіти в Пакистані, наприклад, була підтримана Світовим банком і має важливе значення ролі у спробі модернізувати великий сектор вищої освіти країни. Контраргументом є те, що, можливо, складні процеси укладання контрактів, пов'язані з реформами NPM, знову відкривають двері до корупції.

Деякі недоліки реформ NPM:

- реформи NPM у Сполученому Королівстві, як правило, скоротили масштаби обраного місцевого самоврядування і розширили сферу призначення органів. Хорошим прикладом є перехід старих політехнічних шкіл Великобританії (які пропонують більше професійних ступенів) у сфері вищої освіти з боку органів місцевого самоврядування та їхнє відновлення як так званих нових університетів та незалежних корпорацій. Але їхня модель управління, яка, по суті, приймає англосаксонську приватну фірму: існує сильний віце-канцлер, який, як очікується, діятиме як генеральний директор, балансований невеликою і старшою групою керівників, зазвичай призначається з бізнес-сектора і навмисно вибираються з-за меж академічного сектора.

- другий зазначений недолік - це «вимикання» потенціалу творчої політики, що традиційно забезпечується центральними державними службовцями, і надмірне відхилення до оперативного управління. Стверджується, що «політичні катастрофи» (або політика масштабного уникнення помилки) все частіше виникають коли керівники NPM починають витісняти кар'єру вищих державних службовців, оскільки перші вважають, що вони більш чутливі до керівництва.

- по-третє, будівництво спеціалізованих установ NPM може послабити системні можливості, тому критика полягає у зменшенні кількості виконавчих органів. Не всі завдання уряду є великими або простими, або піддаються швидкому зростанню продуктивності.

- по-четверте, NPM базується на посиленні менеджменту, спрямованого проти нібито потужних виробників державного сектору. Подальші реформи NPM перейшли від сприяння загальному управлінню до більш широкого і

м'якого поняття лідерства, який може виходити від професійних управлінських гібридів, а не генеральних менеджерів.

Реформи NPM, як правило, підсилюють домінування короткострокового, цільового та орієнтованого на ефективність і оперативне управління порядку денного. Але ця перспектива може мати негативні побічні ефекти і непередбачені наслідки. Наприклад, у ході дослідження Harvey, в якому брали участь неефективні державні установи Великобританії, було виявлено, що низька “здатність до поглинання”, здатність відчувати, імпортувати і використовувати доступні знання про низькі рівні ефективності сприяли їхнім ускладненням.

Розглянемо ще одну модель менеджеріального підходу до державного управління, недоліки якого спровокували появу нової управлінської моделі, що отримала назву «Good Governance», або «належне управління» та поширилась у таких країнах як Японія, Індонезія, Нова Зеландія, Німеччина, Бразилія. В основному нова парадигма орієнтована на подолання таких недоліків нового державного менеджменту, як другорядність вирішення соціальних проблем і, як наслідок, підвищення рівня соціальної нерівності та бідності, особливо в країнах, що розвиваються; ерозія ролі держави і державних службовців в суспільних відносинах; акцент на універсальності пропонованих методів реформування замість обліку інституційного контексту кожної країни. Вперше поняття «Good Governance» з'явилося на порядку денному в 1992 р. на щорічній конференції Світового банку в області економічного розвитку.

Подібним чином була названа одна з тем конференції. Як окрема управлінська модель поряд з новим державним менеджментом Governance оформилася в 1997 р., коли вийшла у світ Програма розвитку ООН «Governance» для сталого розвитку людських ресурсів». Згідно з Програмою під Good Governance розуміється «участь, прозорість, відповідальність, ефективність, рівноправність і верховенство закону». Крім того, ця модель спрямована на максимальне розширення сфери участі суспільства в управлінні і «гарантує, що політичні, соціальні та економічні пріоритети повинні бути

засновані на згоді таким чином, щоб голоси самих бідних і соціально незахищених груп населення були почуті при прийнятті державних рішень». Очевидно, що Good Governance у такому розумінні виходить за рамки менеджеріального контексту, де суспільству відводилася роль споживача державних послуг, але ніяк не співвиробника [8].

Запровадження і розвиток практики оцінювання ефективності державного регулювання у різних сферах суспільного життя є однією з визначальних характеристик сучасної системи належного урядування Good Governance та приведена у таблиці 1.1.

Таблиця 1.1

**Основні характеристики якісного управління “Good governance”
(відповідно до трактування ООН) [28]**

Характеристика	Зміст
Участь	Всі громадяни мають право голосу при прийнятті рішень. Їхня участь у процесі урядування може бути як прямою, так і опосередкованою через легітимізовані посередницькі інституції та представників. Участь має бути інформованою та організованою. Це означає свободу об'єднань та вираження поглядів з однієї сторони та організоване громадянське суспільство з іншої сторони
Верховенство права	Належне урядування вимагає справедливих правових рамок, які створені неупереджено. Воно також вимагає повного захисту прав людини, в тому числі прав меншин. Неупереджене застосування законів вимагає незалежного правосуддя та неупередженої та не корумпованої поліції
Прозорість	Прозорість урядування означає, що рішення приймають та їхнє введення в дію відбувається відповідно до процедур, передбачених законом та інструкціями (законодавством). Це також означає, що інформація є у наявності та є вільно доступною для тих, кого може стосуватись це рішення, чи його введення в дію. Це також означає, що інформація надається у достатній кількості, у зрозумілій формі, а також через засоби масової інформації
Належне реагування	Належне урядування вимагає, щоб всі інституції та процедури намагались задовольнити всіх бажаючих у розумний проміжок часу

Орієнтація на консенсус	У певному суспільстві є декілька суб'єктів (акторів) та відповідна кількість точок зору. Належне урядування вимагає медіації різних інтересів в суспільстві з метою досягнення загального консенсусу щодо найкращого інтересу всієї спільноти, та засобів його досягнення. Це також вимагає загальної (широкої) та довготривалої перспективи щодо потреб тривалого (стабільного) людського розвитку та засобів, як
	можна досягти цих потреб. Це може реалізуватись виключно на основі розуміння історичних, культурних та соціальних контекстів певного суспільства чи спільноти
Рівність та врахування інтересів	Добробут суспільства залежить від забезпечення відчуття врахування інтересів кожного члена суспільства у ньому. Також має бути забезпечено відчуття не відірваності від основної маси суспільства. Це вимагає аби всі групи, в тому числі найбільш незахищені, мали можливість вдосконалювати та підтримувати свій добробут
Ефективність та результативність	Належне урядування означає, що всі процедури та інституції створюють результат, що задовольняє потреби суспільства, раціонально використовуючи надані ресурси. Концепція ефективності в контексті належного урядування також включає тривале (стабільне) використання природних ресурсів та захист навколишнього природного середовища
Відповідальність (підзвітність)	Відповідальність (підзвітність) є ключовою умовою належного урядування. Не лише урядові інституції, а й приватний сектор і організації громадянського суспільства мають бути відповідальними (підзвітними) громадськості та їх інституалізованим представництвам. Хто є відповідальним (підзвітним) перед ким (кому) залежить від того, які рішення чи дії здійснюються, чи є вони внутрішніми чи зовнішніми, і чи стосуються вони організацій чи інституцій. Загалом, організація чи інституція є відповідальною (підзвітною) перед тими (тим), кого стосуються рішення чи дії. Відповідальність (підзвітність) не може бути впроваджено без прозорості та принципу верховенства права

Як і у випадку з новим державним менеджментом, Good Governance характеризується наявністю різноманітних підходів до його змісту.

Однак Good Governance не замінює попередні управлінські моделі, а включає їх у новий контекст рівноправних партнерських відносин. Вона являє собою менш складну структуру, ніж в умовах держави загального благоденства,

досить гнучку і орієнтовану на людину при наданні послуг, спрямовану на інтеграцію автономних можливостей громадян при вирішенні соціальних проблем. І хоча більшість дослідників схильні вважати, що в сучасному світі не існує жодних об'єктивних стандартів Good Governance, в ряді джерел все-таки міститься універсальний набір компонентів, що відображають специфіку цієї моделі.

Так, основними принципами Good Governance, які поширюються на всіх учасників політичного процесу, є наступні: участь у прийнятті державних рішень; пошук консенсусу при прийнятті рішень; стратегічне бачення; зворотний зв'язок; ефективність при проведенні державної політики; відповідальність всіх учасників процесу; прозорість; рівноправність; верховенство закону.

Чинниками успішності інтеграції Good Governance в адміністративну практику тих чи інших держав є внутрішня підтримка реформ, відповідальність учасників процесу, розвинена система власності, а також культурний контекст та історія держави-реципієнта.

На відміну від нового державного менеджменту, в моделі гідного управління державі властивий великий ступінь присутності. І якщо менеджеріальна парадигма розглядає державу лише як «кормачку політичного процесу, то «гідне управління» відводить йому роль повноправного партнера і учасника прийняття та реалізації управлінських рішень.

Як і будь-яка інша управлінська модель, Good Governance не позбавлена недоліків. По-перше, для того щоб забезпечити широку участь товариства у прийнятті державних рішень, уряду необхідно інвестувати час і ресурси в організацію інституційних рамок подібних процесів.

По-друге, громадські консультації вимагають істотних витрат часу.

По-третє, позиціонування суспільства як повноцінного учасника державного управління може спровокувати масове невдоволення в разі схвалення тих рішень, які не вигідні для тієї чи іншої групи.

По-четверте, оскільки Good Governance передбачає прозорість і оптимальний доступ суспільства до інформації, то з'являється технічна проблема забезпечення такого доступу для окремих категорій громадян. Нарешті, інтеграція моделі «Good Governance» в систему державного управління вимагає відповідного інституціонального контексту, що включає комплекс елементів у вигляді зрілого громадянського суспільства і комерційного сектору, здатних поряд із державою сформувати активні політичні мережі партнерства та співробітництва при прийнятті управлінських рішень, а також професійного та відповідального бюрократичного апарату, який ефективно виконує прийняті рішення. Крім цих факторів особливе значення має історичний і культурний контекст, що враховує ступінь розвиненості демократичної традиції та культури політичної участі суспільства [9].

Розвиток теорії і практики Good Governance йде паралельно, на відміну від нового державного менеджменту, коли теорія була сформульована за підсумками проведених адміністративних реформ.

Оскільки на «приживання» інституційних змін потрібен тривалий час, то наразі передчасно говорити про результати адміністративних практик подібних Good Governance. Тим не менш, документи і програми, прийняті ОЕСР, Світовим банком, іншими міжнародними організаціями, а також урядами і громадськими асоціаціями, свідчать про інкорпорацію основних ідей даної моделі у інституційне середовище різних країн.

Публічне управління в Україні проходить етап свого становлення. Публічне управління (*public management*) – це діяльність, яка забезпечує ефективне функціонування системи органів державної влади, регіонального врядування, органів місцевого самоврядування, громадських (неурядових) організацій, фізичних осіб та інших суб'єктів громадянського суспільства з метою реалізації державної політики в найрізноманітніших сферах суспільного життя.

Хоча системи державного управління часом істотно відрізняються одна від одної, що обумовлено культурно-історичними, політико інституційними особливостями різних країн, ще раз констатуємо світову тенденцію універсалізації загальних принципів і підходів у сфері державного управління. В основному ця тенденція проявляється у поширенні зразків гарного управління, вироблених в розвинених країнах Заходу, на інший світ.

Запозичення сучасних західних управлінських моделей відбувається у ході адміністративних реформ, які можна розглядати як «інтернаціональний політичний процес, що нівелює наявні специфічні відмінності і породжує подібні управлінські структури, а також координує підходи, що застосовуються цими структурами, до вирішення національних проблем державного управління.

На основі синтезу розглянутих нами управлінських концепцій, на нашу думку, можливо визначити параметри використання в Україні, в ході адміністративних реформ, досвіду вищевказаних західних управлінських моделей.

По-перше, децентралізація і відносна свобода всіх ланок системи державного регулювання, що проявляється у підвищенні самостійності нижніх поверхів бюрократичної ієрархії, реалізації принципу субсидіарності і передачі ряду державних функцій на рівень місцевого самоврядування.

По-друге, активне залучення неурядових організацій і бізнес-асоціацій в процес прийняття політико-управлінських рішень, перетворення органів державної влади в публічні і відкриті для суспільної дискусії і переговорів структури, зацікавлені у спільних зусиллях для задоволення суспільних інтересів і вирішення суспільних проблем. Держава ініціативно бере на себе співробітництво, стаючи партнером широкої кооперації, що формується, а не владним інститутом, узурпуючим право висловлювати загальний інтерес, визначати загальне благо, і нав'язуючи свій стандарт поведінки.

По-третє, формування нової креативної організаційної культури з єдиним розумінням перспектив і цілей розвитку організації. Відповідна сучасним

вимогам організація ґрунтується на переході: від індивідуальної праці до командної роботи; від роботи за функціями до роботи за проектами; від вузької і жорсткої спеціалізації до профільної підготовки; від підзвітності начальнику до підзвітності клієнтам; від ієрархії до горизонтальної координації всередині команд. Саме мультипрофесійній команді, що відрізняється високим ступенем гнучкості, творення, інноваційності та здатності до конкуренції, делегується право приймати швидкі, часом ризиковані рішення, що безпосередньо стосуються досягнення управлінських завдань. Одночасно знижується роль контролю «зверху вниз», на зміну якому приходять вдосконалена звітність, моніторинг, у тому числі з боку громадянського суспільства, і механізми закріплення відповідальності (від оцінки бюрократичних процедур, правил і стандартів до кількісних показників, що характеризує результат діяльності).

По-четверте, оцінка діяльності державних структур за результатами, що представляє цінність для громадян. При цьому система державного управління як управління громадськими справами підлягає оцінці з точки зору як прагматичних критеріїв ефективності, так і політичних і моральних аспектів адміністрування, пов'язаних з виробленням соціально значущих рішень.

По-п'яте, оздоровлення системи державного регулювання, з одного боку, через використання практики менеджменту, яка стосується короткочасних трудових відносин на державній службі, запровадження системи оплати праці за якість, формування стратегій розвитку галузей народного господарства, розвитку нових інформаційних систем і сервісів G2G, G2B і, звичайно, G2C, з іншого – створення конкурентного середовища в сфері надання громадських послуг, підтримка появи конкуруючих між собою державних структур, приватних фірм і некомерційних організацій.

Незважаючи на численні ідеї про «нову» адміністрацію, більшість авторитетно-виключних завдань уряду все ще перебувають у руках бюрократичного (агентсько-орієнтованого) типу організації. Нарешті, удосконалення механізмів державно регулювання економічного та банківського сектору, що тягне за собою скорочення витрат, з їх прив'язкою до

результатів діяльності, а не необхідних ресурсів, підвищення прозорості бюджетів і прибутковості державних організацій. При цьому, на нашу думку, «ідеальна» західна управлінська модель може бути успішно впроваджена тільки у відповідному інституційному середовищі.

Єдиного визначення поняття „методологія” не існує. Сьогодні під методологією мають на увазі: сукупність пізнавальних засобів, методів, прийомів; науку про методи дослідження; сукупність методів, способів, прийомів та їх послідовність, визначену під час розробки наукового дослідження; схему, план, розв’язання поставленої науково-дослідної задачі.

Методологія – це вчення про систему методів наукового пізнання та перетворення реальної дійсності. У буквальному розумінні методологія – це вчення про метод.

Головною метою методології є вивчення тих засобів, методів та прийомів наукового дослідження, за допомогою яких суб’єкт наукового пізнання одержує нові знання про реальну дійсність. Предмет її вивчення – це поняття і методи науки, їх сфера застосування.

Методологія науки може бути загальною або конкретно - науковою. Загальна методологія науки досліджує закони розвитку наукового пізнання в цілому. Водночас методологія ґрунтується на законах окремих наук, особливостях пізнання конкретних процесів і проявляється у здійсненні теоретичних узагальнень, принципів, методів дослідження окремих наук. Отже вона виступає і як конкретно - наукова.

Відповідно, методологія синергії державного регулятора, банківського сектора та економічного сектора є вченням про організацію виду управлінської діяльності, представленням його як цілісної системи з чітко визначеною логічною структурою, методичним інструментарієм і описом конкретних процесів реалізації на практиці.

Охарактеризуємо більш детально компоненти методології синергії державного регулятора, банківського сектора та економічного сектора. Аналіз і узагальнення сформованих в науковій літературі і експертному співтоваристві

думок щодо державного регулятора, економічного сектора та банківського сектора, на жаль, свідчать, що єдності уявлень з ключових питань складної системи взаємовідносин між банками і суб'єктами виробничої сфери до сих пір не склалося. Перш за все, це стосується понятійного апарату, який розкриває зміст і форми синергії секторів, його ролі і особливостей в різних економічних умовах, ефектів і регулювання в контексті еволюції наукових поглядів.

В першу чергу, це вимагає звернення до змісту таких фундаментальних понять, як: синергія, сектор, економічний сектор, банківський сектор та ін., які є базисом формування концептуальних підходів розвитку синергії секторів, його впливу на економічне зростання.

Очевидно, що синергія - це динамічне поняття, що розкриває взаємини між суб'єктами з приводу обміну ресурсами, продуктами і послугами, які постійно модифікуються і ускладнюються, виникають нові форми, взаємозв'язку і механізм відносин між суб'єктами, що дозволяє охарактеризувати взаємодію як взаємообумовлених процес. При цьому зміст цього процесу визначається природою і часто асиметрією інтересів та інформаційних потоків між взаємодіючими суб'єктами, які видозмінюють початкові параметри діяльності взаємодіючих сторін, виступаючи одночасно каталізатором їх розвитку, або спаду.

Вивчення синергії в якості філософської категорії зумовило його сприйняття багатьма авторами як процесу, динамічна зміна стану якого (або рух його складових елементів) визначає його внутрішню цілісність і стимулює загальний розвиток (причина існування системи може стати власним її наслідком). Так, наприклад, К. Маркс і Ф. Енгельс надають «синергії» динамічний характер, розглядаючи його, перш за все, як рухому категорію [268, с.546].

У Великому енциклопедичному словнику синергія розкривається як «філософська категорія, що відображає процеси впливу об'єктів один на одного, їх взаємну обумовленість і найбільш загальну і універсальну форму розвитку і зміни їх стану, а також породження одним об'єктом іншого» [248]. На думку

Л.А. Карпенко, синергія характеризується взаємної причинного обумовленістю, а взаємодіючі елементи в силу взаємного зворотного впливу друг на друга, виступають одночасно і причиною, і наслідком їх поступального саморуху і саморозвитку. У зв'язку з цим, протиріччя, що виникають між учасниками синергії, автор називає першоджерелом їх розвитку [118].

Подальші дослідження змісту поняття «синергія» в науковій літературі привели до того, що його стали розглядати не як простого процесу, замикається, як правило, на повторенні рутинної спіралі дій, а як процесу, що характеризується істотними змінами початкових параметрів кожного з взаємодіючих елементів. На нашу думку, з огляду на те, що в основі поняття «синергія» спочатку закладений системний підхід, деякі автори ввели в визначення системні властивості синергії і емерджентності: «процес зміни стану елементів, зміна їх функцій, розвиток і поява емерджентних властивостей» [164].

Тлумачення терміну стосовно більш широкій сфері відносин породило цілий ряд визначень: «взаємний зв'язок явищ, взаємна підтримка» [32, с.78]; «Участь суб'єктів у загальній роботі, діяльності, співпраця, спільне здійснення операцій, угод» [198]; «Вплив різних предметів, явищ, дійсності один на одного, що зумовлюють зміни в них, узгодженість положень, висновків, результатів діяльності людини в різних сферах» [103]; «Процес опосередкованого впливу об'єктів (суб'єктів) один на одного, що породжує їх взаємну обумовленість і зв'язок» [30] та інші. Узагальнення даних трактувань дозволяє нам визначити взаємодію в якості єдиного типу цілісності - системи та системного, динамічного процесу, що супроводжується взаємним обміном матеріальними і нематеріальними ресурсами, видозмінює первісний стан і якість відносин між елементами (секторами, учасниками або суб'єктами).

На нашу думку, варто також детально розглянути історичні джерела виникнення синергетики. З досвіду вивчення синергії у хімії, фізиці й біології відомо, що синергетичний ефект базується на дії законів самоорганізації та розвитку складних систем. Німецький вчений Г. Хакен, основоположник теорії

синергії, стверджує, що синергетика займається вивченням систем, які складаються з дуже великої кількості компонент, частин і підсистем, які складно між собою взаємодіють, тому слово “синергетика” означає “спільна дія”, а як наука – це вчення про взаємодію різних елементів, налагодження їхньої кооперації, співпраці, нелінійного синтезу простого у складне, виникнення синергії.

Дія синергетичного ефекту, насамперед, спрямована на якісні зміни всієї системи, зміни умов, структури й механізму взаємодії її елементів, у результаті яких відбувається зростання кількісних показників функціонування системи [4; 7]. Близьке за змістом визначення цього терміну подає також російська дослідниця Н. Баришникова: “Синергія – це узгоджена, взаємно посилююча дія двох чи кількох підсистем загалом, у результаті якої єдина система дає більший ефект, ніж кожна її підсистема зокрема” [5, 12].

Як впливає з вищевикладеного, об’єктом дослідження синергетики є кооперативний ефект, що виникає у відкритих самоорганізованих системах і супроводжується утворенням якісно нових часових, просторових та функціональних структур.

Зокрема, вчені Е. Князева і С. Курдюмов ефекти виникнення кооперативної, когерентної (узгодженої в часі та просторі) поведінки елементів у системі називають синергетичним ефектом [6, 200]. Практичне виявлення синергетичного ефекту в результаті взаємодії елементів (підсистем) системи відбувається у формі виникнення нових властивостей, функцій або механізмів функціонування новоствореної об’єднаної структури. Саме тому поява нових властивостей і якостей дає змогу досягти значно більшого ефекту від спільної дії підсистем, ніж просто механічна сума результатів їхньої незалежної роботи [7].

Для системи, в межах якої відбувається синергетична взаємодія підсистем, ефект виражається у зростанні ефективності функціонування та появі додаткових особливостей, які були не властиві аналогічним неінтегрованим системам.

Узагальнюючи короткий огляд праць науковців із синергетики, яку вони розглядають як теорію самоорганізації нелінійних систем, скажемо, що дослідження цих питань вченими Заходу дало змогу визначити певні особливості виникнення й виявлення синергетичного ефекту, зокрема:

- синергетичний ефект спостерігається лише у складних системах, які не перебувають у системі стійкої рівноваги. Здебільшого стан нерівноваги характерний для відкритих систем, і саме це дає змогу системам розвиватися, тоді як рівноважні системи долають будь-які відхилення від стану рівноваги, утримуючись таким чином на конкретному етапі розвитку;

- для виникнення синергетичного ефекту необхідна кооперативна взаємодія багатьох елементів системи, що потребує витрати значних ресурсів, тому ймовірність виникнення синергії буде вищою саме у великих системах;

- поява синергетичного ефекту можлива лише у системах, які самоорганізуються, тобто, які здатні до встановлення узгодженої внутрішньої взаємодії без зовнішнього керівного впливу;

- для виникнення синергізму необхідними є: тісна взаємодія між елементами системи; об'єднувальні фактори їхньої успішної взаємодії; наявність унікальних властивостей і функцій, поєднання яких розширює можливості елементів системи.

Як видно з вищевикладеного, синергія – це універсальний ефект для відкритих систем, тому й висновки, яких дійшли вчені при дослідженні систем в одних науках, можна впевнено перенести в інші наукові галузі, наприклад, з біофізики у соціологію чи економіку. Наголосимо, що однією з найцікавіших сфер застосування знань про синергію в економіці й є визначення синергетичного ефекту при здійсненні операцій злиття чи поглинання компаній.

Варто зауважити, що ефект синергії в економіці почав досліджуватися зовсім недавно. Інтерес до форм виявлення ефекту синергії в економіці ініціювався, насамперед, тими процесами, які сьогодні відбуваються у світовій економіці. Зокрема, йдеться про її глобалізацію та орієнтацію компаній на

експансію і зростання як додаткові джерела розширення їхньої діяльності, що на практиці реалізується через здійснення злиття й поглинання. Так, за період з 1990 р. по 2000 р. глобальний ринок злиття і поглинання у середньому збільшувався на 15–20% на рік [7, 21]. Тому зрозуміло, що ефект синергії в економіці вперше почали розглядати й аналізувати у своїх працях зарубіжні вчені, переважно ті, хто займався дослідженнями в галузі корпоративних фінансів та оцінювання бізнесу.

Одним з перших ефект синергії в економіці почав вивчати американський науковець А. Дамодаран. У своїй праці “Інвестиційна оцінка: інструменти і методи оцінки будь-яких активів” він, власне, зазначає: “Перш ніж приймати рішення про купівлю, слід врахувати ефект синергізму, або синергії (спільної дії), комбінованої вартості обох фірм (фірми-покупця і фірми-продавця)” [8, 12]. У цьому разі синергію слід розуміти як “...потенційну, додаткову вартість, що з’являється в результаті об’єднання двох фірм” [8, 929].

Згаданий вчений також виокремлює операційну синергію, що дає змогу фірмі збільшити доходи, темпи зростання та фінансову синергію, яка набуває форми нарощення грошових потоків чи зниження вартості залучення капіталу (ставки дисконтування).

Наведені вище точки зору дозволяють зробити висновок, що синергія виступає як об’єктивна і універсальна форма руху і саморозвитку, що визначає формування, функціонування та структурну організацію будь-якої системи. При цьому на відміну від поняття «взаємини», який передбачає взаємний контакт, що характеризується переважно силою, частотою і різноманітністю зв’язків між елементами (суб’єктами, учасниками), поняття «синергія» передбачає процес взаємного впливу сторін одна на одну з урахуванням їх взаємозумовленості і спрямованості на досягнення кінцевих результатів на мікрорівні (для сторін-учасниць), так і ефектів на мезо - і макрорівнях (для галузей промисловості і економіки як зовнішнього середовища).

Наше уявлення про «синергії» як про систему базується на її трактуванні як певної абстракції, що відображає комплекс процесів, явищ і зв’язків, що

виникають між суб'єктами і існуючих незалежно від спостерігача. При цьому слід взяти до уваги, що синергія двох і більше суб'єктів проявляється в етапах процесу. Іншими словами система не є чимось - то застиглим, їй притаманні відповідне організаційні та функціональні риси. Її розвиток проявляється в процесі синергії елементів, який слід охарактеризувати як системний процес, що пояснюється особливостями і неоднорідністю взаємодіючих елементів, функціями суб'єктів взаємин, їх інтересами, регламентом функціонування і регулювання, ролі і місця в економічній системі.

Одночасно, кожен із суб'єктів синергії виступає самостійною підсистемою, яка має характерними рисами (властивостями).

Так, наприклад, важливою властивістю банківського сектора з точки зору життєзабезпечення входять до неї елементів є її взаємозв'язок і взаємозалежність з елементами зовнішнього середовища, в результаті чого формуються і проявляються нові властивості в процесі синергії, яке може здійснюватися між елементами, секторами, системами, як перманентний і необхідний процес взаємного підтримки успішної життєдіяльності кожного окремо взятого елемента, що утворюють ту чи іншу систему. Зокрема, формування банківських ресурсів відбувається переважно за рахунок коштів населення і господарюючих суб'єктів, які акумулюються на банківських рахунках, що забезпечує взаємну вигоду для взаємодіючих сторін у формі подальшого використання тимчасово вільних ресурсів банками для отримання прибутку шляхом здійснення фінансового посередництва, а також одночасного нарощування доходів кредиторів і вкладників. Крім того, тіснота і рівень синергії банків, як елементів банківської системи, з клієнтами - представниками інших систем, а також їх фінансовий стан, в значній мірі визначають якість банківських активів, від яких, в свою чергу, може залежати стан і розвиток інших систем (взаємозалежність достатності ресурсної бази банків, якості банківських активів, доступності умов фінансування і кредитування, а також стану і можливостей розвитку галузей економічного сектора; кризи в банківській системі і наслідків кризових явищ для економіки в цілому та ін.)

Незважаючи на те, що в сучасній економічній теорії і практиці все частіше піднімається питання про співвідношення банківського сектора і економічного сектору на макроекономічному рівні, про посилення асиметрії в їх відносинах, а також про необхідність їх зближення з точки зору досягнення позитивних макроекономічних ефектів, на жаль, єдності уявлень цієї сфері не склалося. Узагальнення існуючих в науковій літературі різних думок авторів дозволяє прийти до висновку, що запропоновані трактування обмежуються:

- складом учасників і пріоритетом в ініціації синергії - до складу економічного сектору переважно включаються підприємства промислового виробництва і ігноруються суб'єкти сектора послуг, а ініціатива і управління процесом синергії належить, перш за все, банкам.

Зокрема, С.А. Хусаїнов акцентує увагу на взаємозв'язках банків з промисловими підприємствами, як основи забезпечення безперервності відтворювального процесу [254, с.9]; Е.М. Соколова розглядає синергію банків з промисловими підприємствами в сфері кредитування, як ключову форму синергії при необхідності посилення ролі держави у формуванні та розвитку процесу синергії [225, с. 11-16]. Цю точку зору підтримують Ю.Б. Зеленський, Л.В. Лапіна та С.В. Філіппова, відзначаючи позитивну роль центрального банку в області стимулювання банківського кредитування підприємств економічного сектору через реалізацію оптимальної монетарної функції [110, с.61; 141, с.14; 244, с.25-29]. А.В. Буздалін і А.А. Бурдіна зводять проблему синергії промислових підприємств з банками до вибору підприємством банку за критерієм його надійності [51, с.30-35; 53, с.3].

Масштаби синергії - велика частина досліджень проводиться на мікрорівні на основі переважного обліку ендегенних факторів. Так, Т.Г. Долгопятава звужує визначення даного поняття до управління матеріально-фінансовими потоками [92, с.127]. Вчені Г.Б. Клейнер, В.Л. Тамбовцев, Р.М. Качалов акцентують увагу на наявності стратегії банків - кредиторів, кредитоспроможності підприємств [123, с.42 - 43]. В.П. Рибін, М.І. Беркович

досліджують процес синергії банків і підприємств, заснований на взаємному обміні ресурсами [214, с.38-57].

Формами синергії - переважно розглядаються такі форми синергії між банками та підприємствами, як кредитування, інтеграція і партнерство. Зокрема, А.Ю. Даванки, С.А. Головіхіна, Е.А. Басов розглядають взаємодію з позиції формування інтеграційних процесів, що виникають між виробничою і банківською системами [76, с.40-44]. Ю.С. Масленченковим і А.М. Тавасієва досліджуються, в основному, сучасні технології підтримки партнерських відносин між банками і підприємствами в сфері розрахункових та інших банківських операцій [152, с.7]. М.Н. Тоцький досліджує стійке партнерство, як форму корпоративної інтеграції і процес об'єднання суб'єктів на основі поглиблення кредитних відносин [241, с.20].

Подібні різночитання наголошують на потребі в уточненні змісту поняття «синергія банківського і економічного сектору» з урахуванням сучасних умов, що роблять істотний вплив на процес синергії, обґрунтування відповідності механізму синергії секторів потребам забезпечення сталого економічного зростання, а також розкриття його змісту через дослідження сукупності однорідних елементів.

У зв'язку з цим ключовими компонентами, визначальними зміст поняття, на наш погляд, повинні стати: одночасний облік інтересів взаємодіючих суб'єктів секторів з метою їх гармонізації, взаємний вплив суб'єктів секторів на стан і можливості розвитку один одного і стан і динаміку розвитку економіки в цілому. Це дозволяє нам розглянути синергію банківського сектора та економічного сектору як динамічного системного процесу, що включає в себе набір елементів методологічного базису нашого дослідження, представлених в таблиці 1.2.

Таблиця 1.2.

Методологічний базис елементів синергії економічного, банківського та соціального сектора

Елементи	Банківський сектор	Економічний сектор	Соціальний сектор
Суб'єкти, їх діяльність та функції	Банки: - мобілізація ресурсів; - інвестиційна діяльність; - посередництво в кредитах; - посередництво в розрахунках; - регулювання платіжного обороту та ін.	Підприємства та організації: - виробнича; - реалізаційна; - ресурсно-попитна; - фінансово-інвестиційна; - інноваційна та ін.	Фізичні особи – споживачі продуктів та послуг економічного та банківського сектору
Властивості	- системність; - уразливість; - динамічність; - керованість; асиметричність; - урегульованість		
Принципи	- взаємної згоди; - диверсифікації; - партнерства; - взаємної відповідальності; координації дій; - контрциклічності		
Механізм	сукупність внутрішніх і зовнішніх елементів організаційного, управлінського і адміністративного характеру		-
Форми	- ресурсна; - етатична; - регіональна; - партнерство; - інноваційна; - ГЧП та ін.		-
Ефекти	на мікрорівні:		
	- ріст клієнтської бази; - розширення ресурсної бази; - територіальна експансія; - ріст доходів та прибутків	- закриття касових розривів; - модернізація та розвиток виробництва; - ріст доходів та прибутків	- ріст доходів та прибутків
	на мезорівні:		
	- мультиплікативний розвиток галузей; - міжгалузевий та міжрегіональний перелив капіталу; - саморозвиток галузей та територій		-
	на макрорівні:		
	- прискорення накопичування капіталу; - інноваційний та економічний ріст; - соціально-економічний розвиток		- соціальний розвиток

Джерело: складено автором

Елементами системного процесу синергії банківського сектора та економічного сектору виступають: суб'єкти відносин, в ролі яких виступають банки і підприємства, їх діяльність та функції в масштабах економічної системи; властивості, як характерні особливості синергії, обумовлені взаємною потребою і які формуються під впливом складного поєднання внутрішніх і зовнішніх чинників; принципи, що представляють собою фундаментальні основи формування, підтримки та розвитку процесу синергії; механізм, який визначається як організаційно - економічний устрій системи і процесу синергії; форми, генезис яких визначається еволюцією умов синергії під впливом сформованих формальних та неформальних інститутів і чинників; ефекти, як результати процесу синергії на мікро, мезо - і макрорівнях економіки.

Початковий етап формування успіху в досягненні синергетичного ефекту полягає в ретельному стратегічному плануванні, яке має базуватися на глибоких дослідженнях, бути реалістичним і всебічним (рис. 1.7).

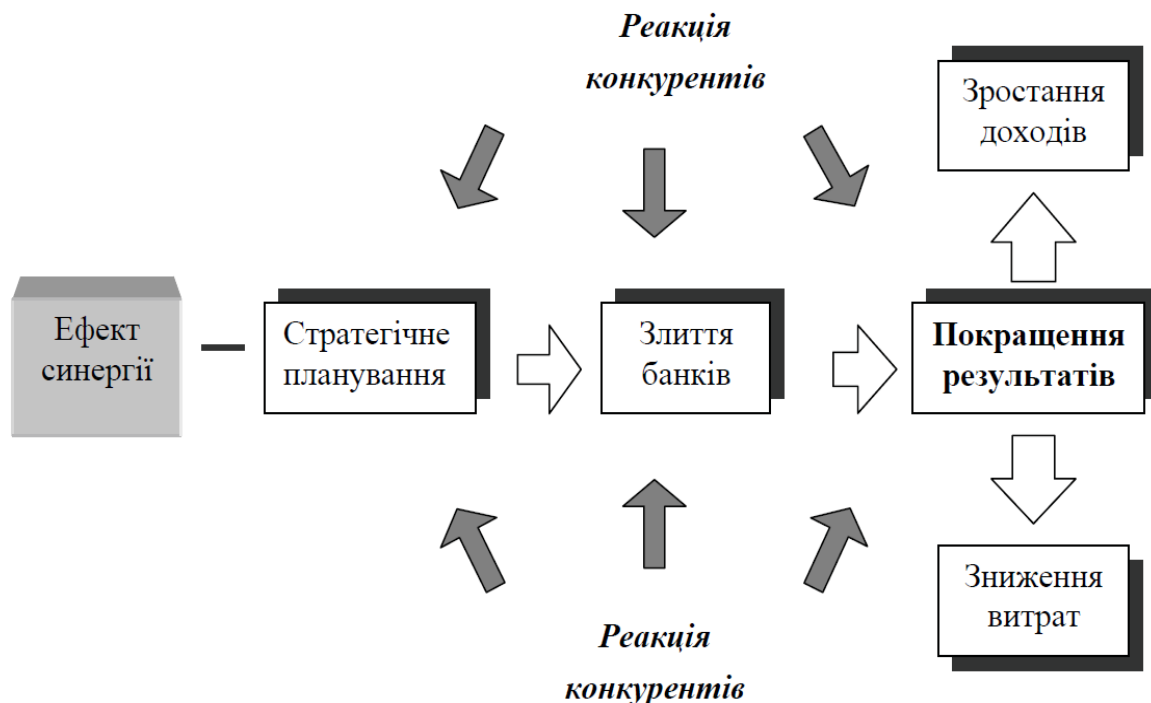

Рис. 1.7. Процес реалізації переваг синергії поглинання та злиття в банківському секторі

Джерело: складено автором

Іноді бажання швидше завершити угоду – одна з причин незадовільного планування. Фінансова синергія пов'язана з впливом злиття і поглинання на процес залучення капіталу банком. У межах існування фінансової синергії в об'єднаних банківських структурах слід також знижувати витрати на капітал.

Джерелами фінансової синергії можуть бути: переваги в оподаткуванні, нові можливості залучення ресурсів та ін. Об'єднання компаній із замороженими грошовими ресурсами й обмеженими проектними можливостями і компаній з високодохідними проектами, але обмеженими грошовими ресурсами може призвести до формування переваг у формі зростання вартості об'єднаної структури. Як зазначають економісти Заходу, об'єднання двох компаній може знизити ризик, якщо їхні грошові потоки повністю не збігаються. Так, Р. Хігінс і Л. Шолл пояснюють цей ефект можливістю взаємного страхування боргу (debt coinsurance): “Якщо кореляція вхідних грошових потоків обох компаній абсолютно не збігається, то ризик банкрутства, що асоціюється з об'єднанням цих компаній, може бути знижений” [17]. Звичайно, що за певних обставин будь-яка компанія чи банк може опинитися в умовах загрози банкрутства, але якщо об'єднання двох компаній (банків) відбувається до настання фінансових проблем, то грошові потоки платоспроможної компанії (банку), які перевищують її потреби з обслуговування власних боргів, можуть пом'якшити падіння грошових потоків іншої компанії (банку). Отже, компенсуючих доходів виявиться достатньо, щоб не допустити банкрутства об'єднаної корпорації чи банківської установи. Саме у цьому й виявляється взаємне страхування боргу при злитті чи поглинанні фірм (банків). Водночас, американські дослідники стверджують, що такий ефект не створює ніякої доданої вартості, а лише перерозподіляє вигоди між учасниками злиття чи поглинання [17].

Таким чином, фінансовою синергією є вплив злиття чи поглинання компаній (банків) на процес залучення капіталу поглинаючою компанією, тому в межах існування фінансової синергії в об'єднаних структурах необхідно

зменшувати витрати на капітал. Варто зауважити, що питання реально існуючої фінансової синергії у корпоративних фінансах залишається на сьогодні суперечливим і потребує додаткових, детальних наукових досліджень.

Потрібно наголосити, що у банківській системі України в сучасних кризових умовах не відбулося ще жодного внутрішнього злиття великих банків, а процеси консолідації середніх і малих кредитних установ є дуже повільними, що суперечить світовим тенденціям: найбільші банки розвинутих країн постійно зміцнюють свої конкурентні позиції на фінансовому ринку шляхом злиття і поглинання. Як свідчить практика сучасної консолідації, злиття відбуваються за участю не більше, ніж двох-трьох великих банків (випадків злиття більшої кількості середніх банків не було). Це зумовлено передусім недосконалістю вітчизняної законодавчої та нормативної бази, а також неготовністю власників банків до перерозподілу і розподілу власності та прав контролю над банківським бізнесом.

Варто зазначити, що процедура злиття банків вимагає дотримання вимог законодавчих норм і є неоднозначною, оскільки результатом має бути створення нової банківської установи й отримання нею ліцензії на здійснення банківської діяльності. Слід враховувати також високу ймовірність виникнення психологічних труднощів, зумовлених конфліктами інтересів топ-менеджерів і власників банків, їхньою боротьбою за право управляти бізнесом, за власну частку в новому банку. Крім адміністративно-правових проблем, існують певні технічні питання, пов'язані з досягненням згоди між управлінськими підрозділами банків-учасників злиття насамперед щодо взаємовідносин з клієнтами у системі управління ризиками, ведення бухгалтерського обліку та здійснення внутрішнього контролю [88, с. 54-61; 89, с. 42-51; 90, с. 23-24; 91, с. 147-152; 92, с. 56-57].

Підсумовуючи вищевикладене, можемо стверджувати, що синергетика – це вчення про взаємодію, кооперацію, співпрацю та нелінійний синтез простих елементів у складному цілому; за суттю – це теорія самоорганізації складних, нелінійних систем. Основними формами вияву синергії в економіці є

операційна синергія (збільшення доходів і скорочення витрат) та фінансова синергія (переваги в оподаткуванні, нові можливості залучення ресурсів та ін.).

Щодо банківського бізнесу синергетичний ефект слід розглядати як взаємодоповнюючу дію активів двох чи кількох банків, сукупний результат діяльності яких значно перевищує суму результатів діяльності окремих банків. Менеджери обох банків можуть бути зацікавлені у здійсненні об'єднання, коли результатом цього стане збільшення доходів їхніх акціонерів, тобто головним спонукальним мотивом для прийняття рішень з боку банку-покупця є одержання синергетичних ефектів від консолідації. Ось чому основні причини консолідації банків, відповідно до положень синергетичної теорії, полягають у намаганні досягти: зниження витрат за рахунок економії на масштабах; збільшення прибутку через диверсифікацію продуктів та універсалізацію банківської діяльності; отримання великих кредитів за рахунок комбінування взаємодоповнюючих фінансових ресурсів; диверсифікації кредитних ризиків; підвищення якості й ефективності управління; оптимізації організаційної структури і структури менеджменту.

Очевидно, що загальні передумови синергетичної теорії для консолідації банків відповідають потребам раціоналізації вітчизняної банківського сектора на сучасному етапі розвитку економіки в умовах фінансової кризи. Проте принцип економії на масштабах не можна поширювати на всі види діяльності банків, оскільки деякі банківські послуги і продукти неможливо проаналізувати з точки зору рівня витратності.

На нашу думку, важливою умовою успішного проведення злиття банківських установ в Україні має бути вдосконалення корпоративного законодавства і нормативної бази щодо регламентації таких процесів. Власники банків будуть частіше погоджуватися на консолідацію капіталів за наявності відповідної законодавчої підтримки, яка забезпечувала би захист прав акціонерів і мінімізувала негативні наслідки від невдалих об'єднань.

Подальших наукових досліджень потребують питання визначення величини синергетичного ефекту на економічний сектор та банківську систему

з боку державного регулятора, виявлення факторів впливу на його величину, моделювання ефективності ефекту синергії в операціях злиття та поглинання банків.

Тому на нашу думку, беручи до уваги вищенаведені дефініції «синергії», визначимося з синергією «економічного сектора» та «банківського сектора» як сукупності банків усіх рівнів банківського сектора, діяльність яких сфокусована на задоволенні фінансових потреб економічного сектора відповідно до їх цільових орієнтирів.

Доцільним є зазначити, що синергії банківського сектора та економічного сектору притаманні властивості, обумовлені взаємною потребою суб'єктів секторів в ініціюванні процесу синергії, а також істотним впливом сукупності видозмінюваних ендогенних і екзогенних факторів.

Складне поєднання і переплетення внутрішніх і зовнішніх факторів надають синергії банківського та економічного сектору суперечливий характер, що посилюється на сучасному етапі розвитку економіки. Основні методологічні фактори наведені в наступній таблиці 1.3.

Таблиця 1.3.

Основні методологічні фактори синергії економічного, банківського та соціального сектору

Внутрішні фактори	Характер впливу	Зовнішні фактори	Характер впливу
Фінансові та галузеві ризики	«-»	Економічний курс країни	«+»
Методи управління ризиками	«+», «-»	Інфраструктура	«+»
Політика банківського ціноутворення	«+», «-»	Інструменти державного регулювання економіки	«+», «-»
Політика залучення банківських ресурсів	«+», «-»	Регіональна політика	«+», «-»
Рівень інформаційно-технологічного розвитку та інше	«+», «-»	Циклічний характер економічного розвитку та інше	«-»
«+» - стимулююча синергія, «-» - обмежуючий вплив			

Джерело: складено автором

До числа найбільш часто виникаючих внутрішніх чинників синергії банківського сектора та економічного сектору відносяться ризики, частка яких в структурі вартості банківських послуг за експертними оцінками становить 40% [159, с.9,10]. Незалежно від видів ризиків, їх облік в структурі банківських процентних ставок, як правило, веде до зростання ставок, що позначається на обмеженні можливості ініціації синергії або знижує його інтенсивність і якість.

Наприклад, в разі оцінки галузевих ризиків, рівень рентабельності галузей покладено в основу прийняття рішення банками про початок або пролонгації синергії, а також визначення його умов виходячи зі співвідношення ступеня ризику і прибутковості. При цьому низький рівень рентабельності поряд з галузевою специфікою відчужує банки, діяльність яких орієнтована на вилучення доходів за рахунок синергії з платоспроможними контрагентами.

Поряд з цим, деякі банки схильні проводити агресивну політику розміщення коштів, приймаючи на себе високі ризики, наслідком реалізації яких є зростання простроченої заборгованості і зниження якості банківських активів. Отримавши негативний досвід банки йдуть шляхом скорочення практики зайвого ризикового фінансування, або компенсують ризики за рахунок підвищення вартості обслуговування. Іншими словами, спроба мінімізації ризиків шляхом коригування рівня процентних ставок одним банком може обмежувати доступ до ресурсів і в багатьох інших, що орієнтуються на середні ринкові процентні ставки.

Застосовувані банками методики оцінки заставного забезпечення, засновані на прагненні банків врахувати негативний досвід і перестрахуватися на певний час вперед навіть в разі невисокого ризику, додатково підвищують вартість обслуговування. За поширеним експертними оцінками, розмір переплати при використанні банківських продуктів і послуг досягає 6 - 7%, з яких 3 - 4% - становить дохід банку.

Сучасна практика банківського ціноутворення характеризується прагненням банків до максимізації своїх доходів і обліку ризиків, що збільшує

вартість банківського обслуговування в середньому на 2,5%, в тому числі в силу використання, так званої «ефективної» ставки, що включає в себе всі банківські комісії та збори [87, с.70,71] і обмежує взаємодію суб'єктів банківського сектора та економічного сектору.

На нашу думку, у сучасній практиці синергії банківського сектора та економічного сектору не втрачає свого значення дія такого фактору, як політика залучення банківських ресурсів, так як формування і розподіл ресурсів відбувається по різних каналах, пріоритетність яких за останні роки змінилася. Зокрема, статистичні дані за підсумками 2016 р. свідчать, що основним джерелом ресурсної бази банків є депозитні кошти, міжбанківські кредити і кредити Національного банку, частка яких становить 66,1%, 10,5% і 12% відповідно в Україні. Наведена структура демонструє зміщення акцентів у бік внутрішніх депозитних джерел в цілях додання ресурсній базі стійкості і незалежності від зовнішніх джерел. Тому, незважаючи на деяке посткризове зниження ставок по внесках, що діють, принципи переказу грошових коштів і робота державних систем страхування депозитів - визначають левову частку даного джерела в структурі банківських ресурсів [123].

Значна трансформація потоків банківської ліквідності сталася в силу нестабільності на ринку міжбанківських кредитів (МБК), як наслідок кризових явищ, суттєво знизивши ресурсний потенціал банків, і, обмеживши активність їх синергії з підприємствами економічного сектору. Разом з тим, кредити МБК, як і раніше, значимі через забезпечення мультиплікативного ефекту за допомогою впливу ресурсної бази банків на зростання виробництва, збільшення обсягів кінцевої продукції та послуг [139, с.234].

На тлі необхідності нівелювання наслідків кризи і проблем з ліквідністю банків, кредити рефінансування НБУ, раніше які використовувалися виключно для здійснення впливу на стан грошового обігу, стали використовуватися частіше. Так, у світовій практиці відомі випадки, коли центральні банки за допомогою інструментів рефінансування стали стимулювати взаємодію банківського сектора і економічного сектору з метою пом'якшення негативного

впливу структурних диспропорцій відтворення за допомогою реалізації операцій, пов'язаних з гарантіями, кредитуванням пріоритетних галузей, використанням диференційованих процентних ставок і ін. [139, с.249].

Так звану «дзеркальну» дію має такий фактор як рівень розвитку інформаційно-технологічного потенціалу секторів. З одного боку, даний фактор благотворно впливає на стан банків і підприємств, так як впровадження інновацій знижує собівартість продукції і послуг, сприяє модернізації виробничих потужностей і підвищує інвестиційну активність і привабливість суб'єктів один одного [147, с.160]; банки генерують зростання фінансових інновацій, орієнтованих на більш адекватне і різноманітне задоволення потреб підприємств економічного сектора (виникають нові види інвестиційних депозитів, використовується сек'юритизація банківських активів, кредитні та процентні деривативи, індексовані інструменти та ін.) [109, с.9-10]; з іншого - стрімке освоєння інформаційних і фінансових технологій сприяє ослабленню зв'язків між секторами через нарощування спекулятивних банківських операцій, відірваних від потреб реальної економіки.

Сучасні тенденції синергії банківського сектора та економічного сектору, що супроводжуються нестабільністю світової економічної і фінансової кон'юнктури, свідчать, що по відношенню до внутрішніх факторів, первинними виступають зовнішні фактори, які безпосередньо пов'язані зі зміною стану економіки, волатильністю світових фінансових і сировинних ринків, специфікою і вектором економічної політики і норм державного регулювання [111, с.54-58].

Економічний курс уряду в більшості країн з ринковою економікою орієнтований на підтримку стабільного економічного зростання за допомогою стимулювання інвестиційної активності, що інтегрує науково технологічний процес і економічні, соціальні та політичні аспекти. Так, метою реалізованих в інших країнах стратегій економічного розвитку є диверсифікація економіки, в тому числі за допомогою інтенсивного застосування сучасних технологій і

раціонального перенаправлення внутрішніх джерел фінансування в пріоритетні галузі обробної промисловості [15,18,21,22].

В силу слабкості фондового ринку і його інструментів, зростання банківських інвестицій в оновлення науково-виробничого потенціалу економічного сектора є одним з пріоритетів держави. Формування інститутів розвитку і розширення спектра фінансових інструментів для підтримки суб'єктів обох секторів виступає свого роду проявом прихильності обраному економічному курсу.

За прикладом більшості розвинених країн, створені банки розвитку, які виконують важливу роль у розвитку економічної інфраструктури та пріоритетних галузей економіки, заповнюючи наявний дефіцит ресурсів в банківському секторі. При цьому, одним з напрямків активізації інвестиційної діяльності з боку держави є використання коштів, акумульованих у пенсійних, страхових та суверенних національних фондах, що дозволяє частково вирішити питання залежності банківського сектора від зовнішніх довгострокових джерел.

Ефективність використання даного джерела в країнах, багатих нафтогазовими ресурсами, зумовлена чіткістю і прозорістю механізму, налагодження якого вимагає часу з точки зору вдосконалення і оптимального поєднання інститутів в області забезпечення адресності та повернення ресурсів стратегічного призначення.

Тому на нашу думку, розвиненість інфраструктури виступає фактором, що стимулює взаємодію банківського сектора і економічного сектору. До числа, які отримали розвиток інститутів інфраструктури, відносяться: кредитні бюро, що забезпечують інформаційну прозорість, зниження ризиків і оперативність обслуговування; інститути страхування, які підтримують стійкість процесу синергії; колекторські агентства і фонди проблемних активів, діяльність яких орієнтована на вирішення проблем з накопиченої простроченою заборгованістю; незалежні оцінні компанії, що забезпечують оцінку ліквідності заставного майна та ін.

Функції законотворчості і регулювання, як складові правової інфраструктури виступають в ролі фактору, що визначає траєкторію синергії банківського сектора та економічного сектору. Вплив цього фактору на системний процес синергії неоднозначний, так як, з одного боку, вдосконалення та посилення чинного законодавства перешкоджає зростанню високоризикових операцій в банківському секторі, забезпечуючи стійкість банківського сектора і захист інтересів інвесторів, але, в той же час обмежує інтенсивність синергії в частині реалізації капіталомістких і високоризикових інвестиційних проектів, з іншого - може бути направлено на підтримку розвитку підприємств пріоритетних галузей промисловості, що загрожує недоцільною перекредитування останніх.

Беручи до уваги той факт, що доходи суб'єктів банківського сектора і економічного сектору виступають об'єктами оподаткування, агресивна спрямованість фіскальної політики може сприяти збільшенню проблеми неплатежів і стати причиною посилення тарифної політики останніх, що впливає на зниження якості синергії і, навпаки. Одночасно, поширення агресивної політики оподаткування на банківські вклади провокує зниження ресурсного потенціалу банківського сектора [91-95].

Збалансована регіональна політика держави, що поєднує в собі одночасно підтримку як регіонального банківського сектора, так і пряму підтримку підприємств пріоритетних галузей економіки і промисловості здатна виступати фактором, що стимулює успішну взаємодію секторів. Однак, такі переваги регіональних банків, як маневреність в угодах; володіння інформацією про реальний стан справ в галузях і регіонах; здатність гнучко і адекватно задовольняти наявні потреби [193, с.26] та ін., сьогодні перекриваються такими проблемами, як: істотна територіальна віддаленість, нерентабельність бізнесу, слабка транспортна інфраструктура, що звужує доступність банківських послуг для суб'єктів регіональної економіки.

Дедалі частіші коливання економічної кон'юнктури циклічного характеру розвитку економіки претендують в сучасних умовах на звання важливого, що

обмежує взаємодію, зовнішнього фактору. На взаємозв'язок між фінансовими і економічними кризами і процесом синергії секторів вказував Ф.А.Хайека, підкреслюючи роль кредитної експансії банків в надмірному перенакопиченні капіталу, що приводить згодом до кризи [249]. Дійсно, обсяг капіталу і пошук швидких шляхів примноження доходів порушує сформовані макроекономічні пропорції внаслідок інфляційного попиту на активи, не пов'язані з потоками реальних товарів, істотно змінюючи характер синергії банківського та економічного сектору, що було підтверджено в умовах кризи 2007 - 2009р.

В роки економічного благополуччя банки, все менше замислюючись про ризик, нарощують обсяг кредитного портфеля, в тому числі все більше залучаючи, вигідні для них зовнішні запозичення. У свою чергу, підприємства економічного сектора, маючи істотний зовнішній борг і втративши цінову конкурентоспроможність внаслідок спекулятивного буму і зміцнення курсу національної валюти, відчують погіршення фінансових результатів, що поступово призводить до уповільнення темпів зростання виробництва і зростання неплатежів.

Одночасно, під сукупним тягарем зростання позичкового відсотка і неповернення кредитів погіршується стан і банківського сектора, так як переоцінені в період спекулятивного буму заставні об'єкти в силу змінених умов вже не можуть покрити обсяг раніше виданих позичок. Поряд з цим, діяльність держави в області фінансування об'єктів промислового виробництва і житлового будівництва, підсилює лібералізацію податкової та грошово - кредитної політик, ще більше підтримуючи інфляцію і стимулюючи утворення «мильної бульбашки». У сукупності, ці тенденції, обумовлюють заміну стадії зростання на стадію рецесії, а далі і кризи, який характеризується падінням темпів економічного зростання, обмежуючи взаємодію банківського і економічного сектору .

Оцінка факторів, що впливають на взаємовідносини суб'єктів банківського і економічного сектору свідчить про їх тісний взаємозв'язок: можливості та потенціал одного з секторів підвищуються в міру розвитку

іншого. Системність як властивість процесу синергії банківського та економічного сектору зумовлена: по-перше, генезисом визначень «банківський сектор» і «економічний сектор», що представляють цілісність, яка складається з безлічі взаємозалежних елементів; по-друге, системний характер проявляється у вбудованості діяльності суб'єктів обох секторів в макроекономічну систему, на стані якої відображаються ефекти їх синергії і, водночас, в неминучості взаємовпливу кон'юнктурних змін на стан суб'єктів секторів; по-третє, процес синергії банківського та економічного сектору є складовою системної конструкції, яка володіє власною природною поведінкою, саморозвитком, самоврядуванням, самоорганізацією, адаптацією на основі взаємної зв'язку і синергії елементів і функцій [151, с.14].

Актуальність дослідження властивості системності в контексті синергії банківського та економічного сектору обумовлена тісним кореляційним зв'язком між станом реальної економіки і особливостями розвитку банківського сектора. Так, розвинений банківський сектор має здатність найбільш ефективно розподіляти ресурси, сприяючи економічному зростанню в країні, одночасно стимулюючи збільшення попиту на послуги банків. У свою чергу, економічний розвиток країни можливий за рахунок здорового економічного сектора, що генерує своєю діяльністю якісне (менш ризиковане порівняно зі спекулятивними операціями) зростання банківського сектора.

Слід зазначити, що специфіка банківського сектора орієнтує його на самозростання вартості активів, отже, процеси, що відбуваються в економічному секторі, значимі для банків тільки в разі їх позитивного впливу.

Здатність процесу синергії банківського та економічного сектору змінюватися в силу необхідності дотримання встановлених законів, правил, принципів, норм і традицій, в сукупності сприяють його руху (розвитку або деградації) під впливом складного сплетення факторів, показує таку властивість, як динамічність. Так, наприклад, під впливом кон'юнктурних змін в світовій економіці, періодичних криз на сировинних і фінансових ринках, необхідність проведення економічних реформ, з метою активізації

інвестиційної та інноваційної діяльності в країні, держава ініціює зміну прийнятих раніше законів, істотно змінює усталені традиції синергії секторів, удосконалюючи механізми ціноутворення, управління ризиками та розподілу ресурсів і ступеня відповідальності, які в одних випадках сприяють розвитку процесу синергії, в інших - обмежують.

У свою чергу, можливість негативного впливу наслідків зовнішніх шоків на поточний стан і потенціал взаємодіючих сторін, вказує на властивість уразливості. Щодо причин уразливості секторів, процесу їх синергії, так і всієї економіки думки економістів розділилися. Одні експерти вважають, що «Ахіллесовою п'ятою» банківського сектора є його незахищеність в період кризи, коли банками накопичується зайва зовнішня заборгованість, в кінцевому підсумку, призводить до різкого скорочення його ресурсного потенціалу та збоїв у фінансуванні та кредитуванні підприємств економічного сектора; інші - що, проблема полягає в концентрації банківських кредитів в таких ризикових і нестійких галузях, як будівництво і торгівля і в диспропорції галузевої структури економіки. Узагальнення наведених точок зору, дає нам можливість стверджувати, що властивість уразливості характерно для процесу синергії, оскільки дестабілізуючий вплив зовнішніх факторів на стан того чи іншого сектора економіки неминуче тягне за собою зміну характеру, якості та спрямованості процесу синергії в цілому.

Асиметричність як властивість синергії банківського та економічного сектору обумовлена різним положенням суб'єктів секторів в структурі суспільного відтворення, наявністю різноспрямованих інтересів, і, відповідно цілей (дешевше купити і дорожче продати ресурси), непрозорістю інформації, якою обмінюються сторони, специфікою функціонування суб'єктів секторів та інше, при цьому, чим сильніша асиметрія інформації, тим менше впевненість сторін, що інформаційна складова їх мотивацій достатня для прийняття рішень [158, с. 47]. Так, банки, маючи доступ до інформації про стан суб'єктів економічного сектора на основі обслуговування їхніх рахунків, найчастіше

використовують знижуючі інструменти, такі, що суперечать інтересам останніх.

Властивість урегульованості, обумовлена тим, що результати синергії суб'єктів секторів або відсутність таких, впливають на хід і якість соціально-економічного розвитку, що робить взаємодію об'єктом державного регулювання. Використовуючи адміністративні важелі, методи і інструменти економічної політики, держава коректує процес синергії, визначає його перспективні напрямки розвитку та «точки зростання», стимулюючи переважний напрямок в них ресурсів.

Складність процесу синергії банківського сектора та економічного сектору полягає в тому, що його фінансово-економічні, структурно-функціональні та техніко-технологічні та інші складові, повинні реалізовуватися крізь призму врахування думки та інтересів сторін-учасниць і компромісності, від чого залежить стійкість процесу синергії секторів, оскільки саме недосконалість систем управління було визначено в якості основної причини «охолодження» відносин між секторами в період глобальної кризи.

Сукупність дій з планування, організації та контролю, що вживаються суб'єктами синергії, які змушені враховувати не тільки асиметрично спрямовані інтереси і цілі контрагентів, а й перманентну їх схильність до змін у зовнішньому середовищі, являє собою важливу характеристику процесу синергії - керованість.

На початковому етапі ініціювання та організації процесу синергії банківського та економічного сектору, для якого характерна оцінка потенційного контрагента і прийняття рішення про доцільність синергії, важливе значення має принцип взаємної обґрунтованості, реалізація якого орієнтована на подолання існуючої асиметрії між суб'єктами секторів.

Показовою, в даному випадку є ситуація, коли банки в прагненні поліпшити результати своєї діяльності в період кризи, можуть штучно завищувати оцінку фінансового стану позичальника з метою зниження величини створюваних резервів, а при оцінці кредитних заявок, навпаки,

занижувати. Така суперечливість в оцінках дає недостовірні результати і впливає на ступінь обґрунтованості прийнятого рішення.

Практика використання зовнішніх кредитних рейтингів, згідно з рекомендаціями Базельського Комітету (Базель 2 і 3), свідчить, що діючі оціночні системи часто відокремлені і не інтегровані в процес управління ризиками синергії, що загрожує не тільки зниженням ефективності ризик-менеджменту, а й самого процесу синергії. Погіршення якості активів банків і стану суб'єктів економічного сектора в посткризовий період наочно демонструє значущість даного принципу і вимагає вдосконалення оціночної практики, як важливої інституційної складової розвитку синергії секторів.

На даному етапі синергії банківського сектора та економічного сектору важливим, на нашу думку, є реалізація принципу партнерства або взаємної підтримки. Актуальність даного принципу заснована на необхідності заміни непродуктивною практики придушення конфлікту інтересів сторін на спільний пошук компромісного вирішення на рівноправних умовах, що виступає передумовою до побудови довгострокових відносин: суб'єкти банківського сектора отримують стійку ресурсну базу, безперебійне надходження доходів і більш гнучке управління ризиками за рахунок глибокого вивчення стану справ в економічному секторі в цілому або окремих галузях і на підприємствах; суб'єкти економічного сектора отримують можливість реалізовувати ризиковані і великі інвестиційні проекти, в тому числі інноваційного характеру.

Саме тривалий характер синергії, заснований на принципі партнерства суб'єктів секторів має шанси забезпечити мультиплікативний імпульс для зростання інвестиційної діяльності та посилення міжгалузевих ресурсних потоків.

З позиції підтримки процесу синергії банківського та економічного сектору з боку державного регулятора та забезпечення його орієнтованості на досягнення очікуваних результатів, значущим, на наш погляд, є принцип координації дій комерційних банків Національним банком, реалізація якого дозволяє уникнути суперечності і знизити трансакційні витрати на основі

узгодження і коригування стратегій суб'єктів секторів відповідно до зміненими умовами їх функціонування.

Стратегічні і тактичні показники діяльності банківського сектора вимагають їх співвіднесення з інтересами суб'єктів економічного сектора та курсом економічної політики держави, з галузевою специфікою та тенденціями соціально-економічного розвитку в регіонах, що неможливо без пошуку компромісного рішення, який максимально відповідатиме інтересам обох сторін. Зокрема, досягнення компромісу можливе на основі забезпечення прийняттого рівня прибутковості банківського сектора за рахунок деякого зниження цін на послуги та розширення клієнтської бази.

На проміжному етапі синергії банківського та економічного сектору важливе дотримання принципу диверсифікації з точки зору необхідності забезпечення його стійкості. На жаль, на сьогоднішній день не всі напрямки диверсифікації (територіальна, галузева, операційна (асортимент послуг) і масштабна (розміри діяльності)) отримали свій розвиток [96-101].

Незважаючи на те, що факти несумлінної поведінки суб'єктів банківського і економічного сектору завжди були однією з проблем, що обмежують їх взаємодію, особливо гостро про це заговорили сьогодні, коли стало очевидно, що ризик впливу зовнішніх руйнівних чинників в умовах глобалізації на фінансових ринках настільки великий, що необхідно, в першу чергу, досягти внутрішньої стійкості і стабільності відносин між суб'єктами стратегічно важливих секторів економіки.

Тому на нашу думку, говорити про корпоративну соціальну відповідальність суб'єктів окремо не доцільно, оскільки це не дає результатів в силу роздвоєння позицій - умови і зобов'язання можуть бути зафіксовані в документах суб'єктів секторів, але в процесі синергії, можуть не працювати. Беручи до уваги, що жоден регулятор, крім самих взаємодіючих суб'єктів, не має можливості найкращим чином відстежити їх дотримання, мова повинна йти про реалізацію принципу взаємної відповідальності, який передбачає виконання

суб'єктами взятих на себе зобов'язань, розвиток стійких зв'язків і підвищення довіри між ними.

Сучасні тенденції зниження якості активів банківського сектора на тлі уповільнення економічного зростання, необхідність відволікання банківських ресурсів на створення резервів, проблеми ліквідності і достатності капіталу банків зумовлюють активну позицію фінансових регуляторів в області реалізації принципу контрциклічності, який передбачає реалізацію двох сценаріїв: на етапі економічного зростання - формування додаткових резервів на випадок стресових ситуацій і шоків, залучення переважно внутрішніх джерел фондування, вдосконалення системи ризик-менеджменту; на етапі кризи - реалізація консервативної політики обслуговування економічного сектора, яка характеризується використанням раніше накопиченого потенціалу.

Разом з тим, на думку деяких вчених і практичних працівників банківської сфери, впровадження контрциклічного підходу регуляторами може істотно обмежити обсяг ресурсів, які можна було б направити в економічний сектор в момент зростання економіки.

На наш погляд, ці побоювання цілком виправдані в силу наступних причин: по-перше, зміна розміру створюваних банками резервів незалежно від стадії економічного циклу призводить до обмеження банківських вкладень в розвиток економічного сектора, що в умовах розвитку економіки буде послаблювати взаємодію секторів на тлі необхідності реалізації індустріально-інноваційних стратегій; по-друге, реалізація контрциклічного підходу регуляторів заснована на рекомендаціях міжнародних фінансово-кредитних організацій, кредитних агентств і Базельських угод, які не враховують особливостей національної економіки країн, що розвиваються, поточного стану, потенціалу і можливостей банківського і економічного сектору, відмінних від кон'юнктури, потенціалу і можливостей світових фінансових центрів; по-третє, необхідність реалізації контрциклічного принципу повинна виходити не від регуляторів, а бути вбудована в механізм синергії банківського та економічного сектору.

У зв'язку з цим, під принципом контрциклічності нами розуміється виключно поведінка банківського і економічного сектору, яка іноді йде в розріз з істинними інтересами кожної зі сторін в ім'я збереження стабільності відносин і співпраці в умовах несприятливого періоду економічного розвитку.

Іншими словами, з огляду на той факт, що визначити з граничною точністю коли відбудеться зміна стадій економічного циклу не можливо, не доцільно «включати» контрциклічний принцип завчасно, прирікаючи сторону на усвідомлене скорочення доходів або ризик втрачених можливостей.

Навпаки, суб'єктам секторів (перш за все, банкам) необхідно дати можливість використовувати всі можливості для максимізації прибутку без обмежень в період економічного зростання, що дозволить досить безболісно надати всіляку партнерську підтримку підприємств з метою збереження, плекання і розвитку повноцінних, сильних партнерів в перспективі. Реалізація принципу повинна носити тимчасовий характер, а витрати банків можуть бути компенсовані в умовах економічного зростання, про що сторони можуть заздалегідь домовитися і закріпити свої зобов'язання у відповідних договорах.

У період, до формування стійких неформальних інститутів, доцільно закріплення принципу в законодавчому порядку. Необхідно відзначити, що реалізація сукупності представлених принципів орієнтована на усунення неминуче виникаючих протиріч, конфліктів і суперечок між суб'єктами банківського і економічного сектору.

Узгодження умов, пошук рішень, взаємне врахування інтересів, обмін ідеями і намірами, спільний пошук задоволення потреб взаємодіючих сторін неминуче призводить до компромісної коригування цілей, самооцінок, поведінки взаємодіючих суб'єктів і зміни їх первісного стану, поступово формуючи відповідний інституційний фон, що складається з формальних (рефлексивних) інститутів оцінки, регулювання та розподілу ресурсів і ризиків і неформальних (етичних) норм і традицій взаємовідносин між суб'єктами секторів.

Сукупність елементів методології наукового дослідження може, як впливати на розвиток об'єкта, так і забезпечувати його розвиток, тому в економічній літературі віддається перевага двом підходам в трактуванні «економічного механізму»: механізм як інструмент впливу і механізм як інструмент синергії. В контексті дослідження ці два підходи краще об'єднати, а, під механізмом синергії державного регулятора, банківського сектора та економічного сектора пропонуємо розуміти сукупність причинно-наслідкових і зворотних зв'язків елементів, що впливають на характер, якість і спрямованість синергії секторів, що забезпечують досягнення зовнішніх і внутрішніх ефектів.

Висновки до розділу 1:

Проведене в першому розділі дослідження теоретико-методологічних засад державного регулювання економічного сектору та банківського сектора дало змогу зробити такі висновки:

1. Дослідження феномену державного регулювання, дало можливість сформулювати наступне визначення: державне регулювання економічного сектору та банківського сектора – це комплекс взаємопов'язаних і скоординованих заходів держави (законодавчого, виконавчого та контрольного характеру) в бік економічного сектору та банківського сектора, які спрямовані на стабілізацію діяльності економічного сектору та банківського сектора з метою подальшого її ефективного розвитку у відповідності до загальнодержавних цільових пріоритетів вітчизняної економіки.

З'ясування ролі держави в економіці є предметом багатьох економічних наук. Тому на нашу думку, до методологічного апарату дослідження державного регулювання доцільно включити концепції сучасної теорії державного регулювання, які також використовуються для дослідження, зокрема: для визначення ролі держави в економічній літературі використовуються різні терміни: «державне втручання в економіку», «державна економічна політика», «державне управління економікою» та ін. Найменше

відповідає сутності явища такий поширений термін, як «державне втручання в економіку». Він породжує уявлення про насильницьке втручання, навіть з добрими намірами, однієї самостійної системи (держави) в іншу. Насправді держава є не зовнішньою системою щодо економіки, а її складовою частиною.

У правовому суспільстві утвердження й забезпечення прав людини є головним обов'язком держави. Кожна людина вільна у виборі економічних, політичних, соціальних інтересів та засобів їх задоволення в межах існуючого законодавства. На відміну від громадянського суспільства, де скільки людей, стільки й інтересів, держава — одна. Зasadною основою державної економічної політики мають бути стратегічні орієнтири, інакше — це вже не державна політика. У державі важливим є момент загального (інтегрованого) інтересу й волі більшості громадян. Для цього державна політика має бути відомою й зрозумілою суспільству, закріпленою законодавчо та організаційно.

На основі теоретичного дослідження можна зробити такі висновки:

- державне регулювання економічного сектору – важлива функція державного управління, для її реалізації потрібний дієвий механізм, в основі розробки якого можна застосовувати методологічні підходи функціонування механізму державного управління;

- з урахуванням значення терміну “механізм” і результатів наукових досліджень провідних економістів механізм державного регулювання економічного сектору має розглядатися як система, сукупність, яка характеризується набором певних компонент, які утворюватимуть його структуру;

- на сьогодні поки не відпрацьовано на теоретико-методологічному рівні формування та функціонування механізму державного регулювання економічного сектору.

Отже, механізм державного регулювання економіки розглядаємо як систему, яка становить компонентну структуру. Її складовими є цілі, завдання, принципи, функції, суб'єкти й об'єкти, методи та форми державного

регулювання економічного сектору, які у своїй взаємодії та взаємозв'язку обумовлюють економічну політику країни, реалізація якої сприятиме досягненню стратегічної мети та виконанню регулюючої функції держави у сфері державного управління. Відповідно до представленого механізму, розкривається сутність державного регулювання економіки, яка проявляється у забезпеченні відносин між суб'єктами державного регулювання та об'єктами, які утворюють цілісну систему з асиметричним впливом її елементів. Отже на нашу думку, результатом реалізації механізму державного регулювання економічного сектору є формування економічної політики та її складових як інструмента реалізації державної регулюючої функції у механізмі державного управління економічним сектором.

В умовах трансформаційної економіки, державне регулювання економічних процесів потребує адекватного механізму, який необхідно коригувати як упродовж, так і в міру завершення переходу до ринкової системи господарювання. Для вирішення цього складного й актуального завдання запропоновано механізм державного регулювання економічного сектору і охарактеризована його компонентна структура. Цей механізм представлено як систему, до складу якої увійшли необхідні, з погляду ефективної організації та реалізації регулюючої функції держави, елементи, він адекватно відбиває складну систему соціально-економічних відносин між державою як суб'єктом регулювання та об'єктами. З огляду на те, що державне регулювання економічного сектору – це одна з функцій державного управління, представлений механізм визначено похідним від механізму державного управління, томі доцільно розглянути вплив державного регулятора на банківську систему, що дозволить виявити взаємозв'язок між державним регулятором, економічним сектором та банківською системою.

Банківський сектор розглядається нами як структурний елемент державного регулювання економіки. Слід зазначити, що ми розглядаємо державне регулювання такого структурного елементу як банківський сектор, а не кредитна та депозитна, оскільки банківські кредитні установи відіграють

ключову позицію у стимулюванні економічної активності, а небанківські кредитні установи – займають відносно незначну позицію по відношенню до масштабів та потреб національної економіки.

Інфраструктуру грошового ринку утворює банківський сектор, в складі якої за характером виконуваних функцій розрізняють два рівня. На першому, верхньому, функціонує Національний Банк України (НБУ), на другому, нижньому - комерційні банки.

2. У процесі дослідження економічної природи державного регулювання виявлено характерні особливості методології наукового дослідження, під якими на нашу думку, слід розуміти логічну організацію наукової діяльності, яка досягається шляхом застосування наукового інструментарію, а саме: визначення мети, завдань та предмета дослідження; використання сукупності методів, підходів та прийомів, які спрямовані на отримання найкращого результату при всебічному дослідженні предмета наукового пошуку.

3. Застосування наукового інструментарію дослідження державного регулювання економічним сектором та банківською системою обумовлює на нашу думку:

- об'єднання досягнень різноманітних наук, що стосуються дослідження державного регулювання, економічного сектора та банківського сектора;
- налагодження взаємозв'язків та взаємозалежностей між різними підсистемами державного регулювання економічного сектора та банківського сектора;
- формулювання концептуальних підходів щодо регулювання банківського сектора України із взяттям до уваги специфіки вітчизняної економіки.

4. Аналіз сутності запозичених сучасних західних управлінських моделей, дав можливість зробити висновки, що дані управлінські моделі можуть ефективно працювати у ході адміністративних реформ, які можна розглядати як «інтернаціональний політичний процес, що нівелює наявні специфічні відмінності і породжує подібні управлінські структури, а також координує

підходи, що застосовуються цими структурами, до вирішення національних проблем державного управління. В цьому контексті на основі синтезу розглянутих нами управлінських концепцій, нами визначено параметри використання даних моделей в Україні, а саме:

По-перше, децентралізація і відносна свобода всіх ланок системи державного регулювання, що проявляється у підвищенні самостійності нижніх поверхів бюрократичної ієрархії, реалізації принципу субсидіарності і передачі ряду державних функцій на рівень місцевого самоврядування;

По-друге, активне залучення неурядових організацій і бізнес-асоціацій в процес прийняття політико-управлінських рішень, перетворення органів державної влади в публічні і відкриті для суспільної дискусії і переговорів структури, зацікавлені у спільних зусиллях для задоволення суспільних інтересів і вирішення суспільних проблем. Держава ініціативно бере на себе співробітництво, стаючи партнером широкої кооперації, що формується, а не владним інститутом, узурпуючим право висловлювати загальний інтерес, визначати загальне благо, і нав'язуючим свій стандарт поведінки;

По-третє, формування нової креативної організаційної культури з єдиним розумінням перспектив і цілей розвитку організації. Відповідна сучасним вимогам організація ґрунтується на переході: від індивідуальної праці до командної роботи; від роботи за функціями до роботи за проектами; від вузької і жорсткої спеціалізації до профільної підготовки; від підзвітності начальнику до підзвітності клієнтам; від ієрархії до горизонтальної координації всередині команд. Саме мультипрофесійній команді, що відрізняється високим ступенем гнучкості, творення, інноваційності та здатності до конкуренції, делегується право приймати швидкі, часом ризиковані рішення, що безпосередньо стосуються досягнення управлінських завдань. Одночасно знижується роль контролю «зверху вниз», на зміну якому приходять вдосконалена звітність, моніторинг, у тому числі з боку громадянського суспільства, і механізми закріплення відповідальності (від оцінки бюрократичних процедур, правил і стандартів до кількісних показників, що характеризує результат діяльності);

По-четверте, оцінка діяльності державних структур за результатами, що представляє цінність для громадян. При цьому система державного управління як управління громадськими справами підлягає оцінці з точки зору як прагматичних критеріїв ефективності, так і політичних і моральних аспектів адміністрування, пов'язаних з виробленням соціально значущих рішень;

По-п'яте, оздоровлення системи державного регулювання, з одного боку, через використання практики менеджменту, яка стосується короткочасних трудових відносин на державній службі, запровадження системи оплати праці за якість, формування стратегій розвитку галузей народного господарства, розвитку нових інформаційних систем і сервісів G2G, G2B і, звичайно, G2C, з іншого – створення конкурентного середовища в сфері надання громадських послуг, підтримка появи конкуруючих між собою державних структур, приватних фірм і некомерційних організацій.

5. «Ідеальна» західна управлінська модель може бути успішно впроваджена тільки у відповідному інституційному середовищі, а саме удосконалення механізмів державно регулювання економічного сектору та банківського сектору, тягне за собою скорочення витрат, з їх прив'язкою до результатів діяльності, а не необхідних ресурсів, підвищення прозорості бюджетів і прибутковості державних організацій. У зв'язку з цим, під принципом контрциклічності нами розуміється виключно поведінка банківського і економічного сектору, яка іноді йде в розріз з істинними інтересами кожної зі сторін в ім'я збереження стабільності відносин і співпраці в умовах несприятливого періоду економічного розвитку. Також в ході аналізу з'ясовано, що оскільки визначити з граничною точністю коли відбудеться зміна стадій економічного циклу не можливо, на нашу думку, не доцільно «включати» контрциклічний принцип завчасно, прирікаючи сторону на усвідомлене скорочення доходів або ризик втрачених можливостей.

Що стосується суб'єктів економічних секторів (перш за все, банків), то їм, на нашу думку, необхідно дати можливість використовувати всі можливості для максимізації прибутку без обмежень в період економічного зростання, що

дозволить досить безболісно надати всіляку партнерську підтримку підприємств з метою збереження, плекання і розвитку повноцінних, сильних партнерів в перспективі. Реалізація принципу повинна носити тимчасовий характер, а витрати банків можуть бути компенсовані в умовах економічного зростання, про що сторони можуть заздалегідь домовитися і закріпити свої зобов'язання у відповідних договорах.

6. Реалізація сукупності представлених нами принципів орієнтована на усунення неминуче виникаючих протиріч, конфліктів і суперечок між суб'єктами економічного сектору та банківського сектора: узгодження умов, пошук рішень, взаємне врахування інтересів, обмін ідеями і намірами, спільний пошук задоволення потреб взаємодіючих сторін неминуче призводить, на нашу думку, до компромісного коригування цілей, самооцінок, поведінки взаємодіючих суб'єктів і зміни їх первісного стану, поступово формуючи відповідний інституційний фон, що складається з формальних (рефлексивних) інститутів оцінки, регулювання та розподілу ресурсів і ризиків і неформальних (етичних) норм і традицій взаємовідносин між суб'єктами секторів.

7. У процесі дослідження виявлено та доведено, що сукупність елементів методології наукового дослідження може, як впливати на розвиток об'єкта, так і забезпечувати його розвиток. Оскільки в економічній літературі віддається перевага двом підходам в трактуванні «економічного механізму»: механізм як інструмент впливу і механізм як інструмент синергії, в контексті дослідження ми пропонуємо об'єднати ці два підходи, а, під механізмом синергії державного регулятора, банківського сектора та економічного сектора пропонуємо розуміти сукупність причинно-наслідкових і зворотних зв'язків елементів, що впливають на характер, якість і спрямованість синергії секторів, що забезпечують досягнення зовнішніх і внутрішніх ефектів.

Елементами системного процесу синергії банківського сектора та економічного сектору виступають: суб'єкти відносин, в ролі яких виступають банки і підприємства, їх діяльність та функції в масштабах економічної системи; властивості, як характерні особливості синергії, обумовлені взаємною

потребою і які формуються під впливом складного поєднання внутрішніх і зовнішніх чинників; принципи, що представляють собою фундаментальні основи формування, підтримки та розвитку процесу синергії; механізм, який визначається як організаційно - економічний устрій системи і процесу синергії; форми, генезис яких визначається еволюцією умов синергії під впливом сформованих формальних та неформальних інститутів і чинників; ефекти, як результати процесу синергії на мікро, мезо - і макрорівнях економіки.

РОЗДІЛ 2. КОНЦЕПТУАЛЬНИЙ БАЗИС ОРГАНІЗАЦІЇ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ БАНКІВСЬКОГО СЕКТОРУ ЕКОНОМІКИ

Анотація до розділу 2:

В другому розділі досліджено системний характер синергії державного регулятора, банківського та економічного сектору. В результаті аналізу різних теоретико-методологічних підходів, представлених в економічній літературі, було виділено три категорії наукових концепцій, зміст яких відрізняється один від одного в залежності від наявності (або відсутності) взаємозв'язків між державним, банківським, економічним та соціальним секторами і ступеня їх впливу на економічні процеси, які в сукупності визначають можливості розвитку процесу синергії державного, банківського та економічного сектору і забезпечення внутрішніх і зовнішніх ефектів в залежності від сукупного впливу ендогенних та екзогенних факторів.

Методологія дослідження державного регулювання економічного сектору – це система організації активної ролі держави в управлінні економічним сектором на основі інтеграції інституційної та інноваційної політики держави з метою недопущення «стихійних» спотворень при переході до нової моделі розвитку, яка включає вибір методу взаємодії як сукупності загальних і спеціальних принципів, методів, способів, логіко-аналітичних інструментів наукового пізнання, що забезпечують одержання висновків щодо організації управління, регулювання та напрямів розвитку економічного сектора.

Виходячи з загального змісту методології конкретизовано функції методології дослідження синергії державного регулятора з банківським та економічним сектором, особливостей дослідження для досягнення синергії, отримання всебічної інформації про процеси і явища, які пов'язані з синергією державного регулятора з банківським та соціально- економічним сектором, а також з одним з вагомих учасників економічного сектора – банківською системою, розширення інформаційного фонду фінансової науки.

В рамках запропонованого нами механізму тіх-регулювання, поряд з інститутами рефінансування, доведено, що паралельно повинна працювати система диференційованого оподаткування суб'єктів економічного сектора, в тому числі і банківського сектора, яка передбачає коригування ставки податку на прибуток фінансових установ в залежності від адекватності умов кредитування і ступеня взаємозв'язку банківського сектора з економічним сектором.

Доведено, що поряд з суб'єктами банківського сектора, державному регулятору слід активно підтримувати пріоритетні сектори економіки, а бенефіціарами податкових стимулів, пільг і преференцій повинні стати товаровиробники, перш за все, в інноваційному секторі. За оцінками проведеного експертного дослідження, встановлені податкові пільги щодо суб'єктів економічного сектора дозволяють зменшити оподатковуваний дохід на 20% у разі, якщо має місце приріст витрат на НДДКР, а також знизити податкові виплати на 6% від величини витрат на дослідження і розробки.

Запропоновано державному регулятору орієнтувати фіскальну політику на вирівнювання перш за все економічних умов розвитку не тільки окремих суб'єктів банківського і економічного сектору як таких, а й регіонів і галузей не за рахунок централізованого фінансового впливу, а шляхом надання їм можливостей самостійно організовувати і використовувати наявний економічний потенціал, в тому числі на основі поєднання цільових бюджетних кредитів, наданих на зворотних і платних умовах і податкових кредитів.

Визначено перспективні напрямки розвитку синергії з акцентом на активізацію інноваційної діяльності в обох секторах і вдосконалення інститутів і інфраструктури, що створюють в сукупності базис для вдосконалення механізму синергії секторів, заснованого на поєднанні приватних і громадських інтересів, орієнтованого на комплексне досягнення позитивних ефектів на всіх трьох рівнях.

2.1. Концепції впливу державного регулювання банківського сектору на соціально-економічний розвиток країни

Ефективне функціонування банківського сектору, перш за все проявляється в її здатності запропонувати економіці бажаний обсяг грошової маси, який в свою чергу позитивно вплине на розвиток та функціонування економічного сектору та дасть можливість розвиватися та знаходитися на належному рівні.

Системний характер синергії державного регулятора, економічного, банківського та соціального сектору, перш за все, це його здатність генерувати сукупність внутрішніх і зовнішніх принципів синергії, який в економічному середовищі зумовив необхідність вивчення різних наукових концепцій економічного розвитку, в рамках яких розглядалися особливості синергії суб'єктів секторів. Це дозволило розглянути процес синергії в рамках економічної системи, розкриваючи характер і ступінь впливу, який генерується взаємодією ефектів на процес економічного розвитку, і, навпаки - характер і ступінь впливу зміни макроекономічної кон'юнктури на стійкість зв'язків суб'єктів державного, економічного, банківського та соціального сектору в процесі їх синергії.

В результаті аналізу різних теоретико-методологічних підходів, представлених в економічній літературі, ми виділили три категорії наукових концепцій, зміст яких відрізняється один від одного в залежності від наявності (або відсутності) взаємозв'язків між державним, економічним, банківським та соціальним секторами і ступеня їх впливу на економічні процеси, які в сукупності визначають можливості розвитку процесу синергії державного, економічного, банківського та соціального сектору і забезпечення внутрішніх і зовнішніх ефектів в залежності від сукупного впливу ендогенних та екзогенних факторів.

Типологія досліджених наукових концепцій представлена в таблиці 2.1. Необхідно зазначити, що поняття «зв'язок» і «синергія» не тотожні, але між

ними існує причинно-наслідкова залежність. Якщо враховувати, що під «зв'язком» розуміється з'єднання, зчеплення, скріплення чого-небудь, то в контексті цього дослідження, це означає наявність спільних позицій, які можуть отримати (або не отримати) подальший розвиток у вигляді усвідомленого синергії, як процесу взаємообумовленого, узгодженого і довгострокового співробітництва.

Таблиця 2.1.

**Категорії наукових концепцій, що трактують особливості
взаємозв'язку і ефекти синергії державного, економічного, банківського та
соціального сектору**

Найменування	Автори	Характеристика
<i>I тип — «Класична автономія та випадкові ефекти»</i>		
Класична концепція	А. Сміт, Д. Рікардо, Ж.-Б. Сей.	Економічний, банківський та соціальний сектор не залежні і не мають прямого впливу один на одного. Зміни, що відбуваються в банківському секторі не можуть вплинути на рівновагу в економічному секторі, який первинний по відношенню до банківського, здатному задовольняти лише свої власні приватні інтереси у синергії та в свою чергу не задовольняє потреби соціального сектору.
Відновлювальна концепція	К. Маркс	Основою синергії виступає суспільний поділ праці і відокремлення грошового, товарного і продуктивного капіталу. Економічний сектор первинний і не залежний по відношенню до банківського, який виконує лише допоміжну функцію в процесі виробництва, розподілу, обміну та споживання, в тому числі в боротьбі з кризою перевиробництва. Економічний сектор залежний від соціального сектора, який виконує функцію споживача продуктів та послуг надаваних економічним та банківським сектором.
Концепція фінансового капіталу	Р. Гильфердинг	Введено поняття «фінансовий капітал», як результат синергії банківського та економічного сектору (інтеграція банківського і промислового капіталу).

		Концентрація і централізація банківського капіталу призводить до зміни значущості і розширення функцій банків у синергії. Поряд з кредитуванням отримують розвиток угоди з цінними паперами (участь у власності, організація управління, фінансове посередництво і контроль).
Концепція відриву	Л. Менков, Н.Толксдорф та інші	Кількісне і якісне домінування спекулятивних елементів над механізмами, опосередковують функціонування економічного сектора та зумовлюють відрив банківського і економічного сектору один від одного та від соціального сектору.
II тип — «Взаємна обумовленість, очікувані і регульовані ефекти»		
Концепція мультиплікатора інвестицій	Дж. М. Кейнс	Виявлено суперечливий (стимулюючий або руйнуючий) характер синергії секторів, в тому числі на основі впливу психологічних факторів (впевненість в отриманні доходів, перевага ліквідності, довіра). Позичковому відсотку відведена ключова роль в забезпеченні перетікання ресурсів з одного сектора в інший. Спекулятивна діяльність банківського сектора справляє дестабілізуючий вплив на стан реального виробництва, що вимагає поєднання заходів фіскальної та монетарної політики державного регулювання.
Монетаристська концепція	М. Фрідмен, А. Шварц та інші.	Визнається необхідність глибокої інтеграції банківського і економічного сектору для забезпечення переливу капіталу між галузями економіки. Визначальний вплив на розвиток виробництва надає тільки кількість грошей в обігу. Зміни в банківському секторі первинні по відношенню до реального, що вимагає застосування грошово-кредитних методів регулювання.
III тип — «Взаємна та інституційна обумовленість, керовані і регульовані ефекти»		

Інституційна концепція	Т. Веблен, Дж. Коммонс та інші.	Характер синергії між секторами обумовлений індивідуальними мотивами поведінки (пріоритет неформальних інститутів). Зростання банківських спекуляцій веде до спаду ділової активності в економічному та соціальному секторі, обумовлюючи застосування інститутів управління і регулювання.
Концепція динамічної рівноваги	И. Шумпетер	Зміна характеру синергії між економічним, банківським та соціальним сектором в залежності від зміни стадій економічного циклу. Перехід від депресії до зростання обумовлений стимулюючою роллю банківських кредитів у фінансуванні інновацій, як фундаментального інституту економічного розвитку.
Неоінституційна концепція	Д. Норт, О. Уільямсон	Введено поняття «інституційні угоди» і «інституційне середовище». Сукупність інститутів сприяє подоланню невизначеності як у внутрішньому, так і в зовнішньому середовищі синергії економічного, банківського та соціального сектору, зумовлюючи його характер і ефекти.
Концепція асиметрії інформації	Р. Коуз, Дж. Акерлоф, Дж. Стиглиц, Э. Вайс	Обґрунтовано нерівномірний розподіл інформації, як причини нестійких відносин між суб'єктами економічного, банківського та соціального сектору і неефективного розподілу ресурсів між ними.
Неокейнсіанська концепція фінансового акселератора	Р. Харрод, Э. Хансен, Е. Домар, Н. Калдор	Синергія економічного, банківського та соціального сектору виступає в ролі генератора економічних потрясінь і шоків, збільшуючи або згладжуючи амплітуду циклічних коливань на основі ефекту «кіл на воді». Досягнення «динамічної рівноваги» бачиться у використанні контрнаправлених заходів державного регулювання: жорстка політика в період зростання і ліберально-стимулююча - в період депресії (неокласичний синтез).

Посткейнсіанська концепція	Р. Клауэр, П. Дэвидсон, Х.Ф. Мінські	В процес синергії економічного, банківського та соціального сектору закладений основний ресурс нестабільності економіки, який пов'язаний переважно з реалізацією не реальних, а фінансових інновацій. Активне впровадження банківських інновацій в області кредитування стає сильним фактором «фінансової крихкості».
Інституційно-еволюційна концепція	К. Перес, С. Фрімен, С. Глазьев, В. Маєвський, В. Дементьев	Фінансовим банківським інноваціям відведена важлива роль в стимулюванні розвитку нових галузей економіки і виробництва нових товарів на тлі відмирання старої і зародження нової техніко-економічної парадигми. Обґрунтовано механізм взаємозв'язку у часовій послідовності, радикальних змін в економічному, банківському та соціальному секторі залежно від інституційних зрушень. Державі відводиться компенсуюча роль у відновленні, яка виникає у синергії економічного, банківського та соціального сектору «спотворень».

Перший тип «Класична автономія і випадкові ефекти» охоплює ряд наукових концепцій, автори яких визнали автономний характер функціонування державного регулятора, економічного, банківського та соціального сектору, а процес синергії між ними трактують необхідністю реалізації посередницької функції банків, яка полягає, перш за все, в концентрації позичкового капіталу і його перерозподілі між галузями. Самодостатність і незалежність суб'єктів банківського і економічного сектору, визначає випадковий характер генерації можливих ефектів.

Початок розвитку капіталістичних відносин, що характеризується поки ще слабким розвитком банківського сектора, кредиту і їх ролі в економічному розвитку, ознаменувався формуванням сукупності наукових концепцій, заснованих на принципі «класичної дихотомії» (в перекладі з грецької - поділ надвоє або протиставлення двох частин цілого [2, с. 168]), який передбачає

незалежне функціонування секторів та їх суб'єктів і заперечення значимого впливу результатів їх синергії на стан один одного і економіки в цілому.

Зокрема А. Сміт та Д. Рікардо відзначали, що роль банків зводиться тільки лише до перерозподілу вже створеного промислового капіталу: «банківські операції можуть сприяти розвитку продуктивної діяльності економічного сектора, що не є збільшенням капіталу, а перетворенням більшої частини існуючого капіталу в активний і продуктивний капітал, чого не було при їх відсутності» [222, с. 214].

Вперше взаємозв'язок межі між секторами був встановлений на основі дослідження генезису промислового, а потім і банківського капіталу К. Марксом, як основоположником концепції відтворення. Автором встановлено, що промисловий капітал в процесі свого кругообігу набуває різних форм (грошової, товарної і продуктивної). При цьому банківський капітал, як відокремилися частина грошової форми промислового капіталу, відіграє роль каталізатора процесу розширеного відтворення на основі дії механізму формування і використання позичкового капіталу і відсотка: «певна частина вартості, раніше авансована у виробництво разом з додатковою вартістю вилучаються з обігу, і, не знайшовши свого негайного застосування, бере участь в процесі накопичення, формуючи позичковий капітал» [150, с.372].

Одночасно К. Маркс розробляє теорію циклу, спростовуючи закон Сея, суть якого зводилася до рівності попиту і пропозиції і заперечення можливості настання кризи надвиробництва [148, с.195]. Зокрема, автор звертає увагу на те, що цикл набуває регулярний характер по мірі відновлення основного капіталу, а банківська участь в цьому процесі відбувається після чергової реструктуризації економіки, що супроводжується зростанням інвестицій і зайнятості, коли проявляються тенденції зниження норми прибутку, що тягнуть за собою погіршення макропоказників.

Саме банки, на думку автора, стимулюють реалізацію накопичених товарів за допомогою кредитів, розмір яких в певний момент часу, починає

перевищувати розумні межі і можливості погашення, посилюючи проблему неплатежів і кризу товарного виробництва.

Однак, на нашу думку, не всі марксистські ідеї в області особливостей синергії державного регулятора, економічного, банківського та соціального сектору знайшли своє практичне підтвердження в сучасних умовах в силу недооцінки автором здатності ринків до саморозвитку.

Перш за все, ми вважаємо, що це стосується таких сучасних чинників, які мають змогу надавати як стимулюючий, так і обмежуючий вплив на взаємодію економічного, банківського та соціального сектору, як посилюються процеси глобалізації, інтернаціоналізації та інтеграції, як вони сприяють підвищенню потужних геоекономічних процесів і розвитку світових фінансових і сировинних ринків; перерозподіл сил в області експортно-імпортних операцій; лібералізація грошово-кредитної політики з метою скорочення дефіциту торгового балансу; кредитний бум і іпотечна «бульбашка» і ін.

При цьому основним мотивом для зміни стадії зростання до рецесії все частіше стає утворення розривів в рівні розвитку взаємодіючих секторів, обумовлених стрімким зростанням фінансових спекуляцій і технологій при одночасному ігноруванні потреб економіки через концентрацію високих ризиків.

Спробу переосмислення марксистської теорії стосовно нових умов зробив Р. Гільфердінг [68], вказавши на втілення взаємозв'язку промислового і банківського капіталів у формі фінансового капіталу шляхом перетворення банківського капіталу в промисловий. На противагу точці зору своїх попередників, автор виходить з домінуючої ролі банківського сектора, в залежність від влади і капіталу якого потрапляють суб'єкти галузей промисловості, в тому числі за допомогою покупки банками голосуючих акцій підприємств.

В даному випадку, на нашу думку, автор підкреслюючи залежність економічного сектора від банківської системи, пропонує рецепт уникнення негативного впливу біржових спекуляцій на стан економіки на основі всесилля

банків, які в процесі конкурентної боротьби в області розміщення коштів, мають можливість поряд з кредитуванням проводити і інші інвестиційні операції, утворюючи стійкі до криз монополії.

Пізніше, низка наступних один за одним криз (велика депресія 1929-1933., Велика рецесія 2007-2008 рр.) продемонстрували недостатню обґрунтованість зроблених висновків. У сучасних умовах існує безліч прикладів країн, які зуміли забезпечити стійку взаємодію секторів і в цілому економіки не тільки на основі кредитування та інвестиційних операцій, а й інших банківських операцій, незалежно від того чи мали місце інтеграційні процеси.

Після світової фінансової кризи 2007-2008рр. в економічній літературі все частіше стали з'являтися дослідження, результати яких вказують на поступове відокремлення потоків грошового капіталу від потоку товарів і послуг, виступаючи основою концепції відриву фінансового (в тому числі банківського) і економічного сектору. Представники даної концепції Л. Менкен та Н. Толксдорф прийшли до висновку, що дедалі більше різноманіття спекулятивних фінансових інструментів, використовуваних банками обумовлює кількісне і якісне домінування спекулятивних елементів над механізмами, опосередкованими функціонуванням та розвитком економічного та соціального сектора [142].

Таким чином, автори першого типу виділених нами наукових концепцій сходяться на думці про самодостатність і можливості автономного функціонування секторів, синергія між якими носить епізодичний, не системний характер. Важливо підкреслити, що автори одностайні і в тому, що тіснота взаємозв'язку між суб'єктами синергії не може бути визначена будь-якими зовнішніми силами (інститутами), обмежуючись дією ринкових законів. На наш погляд, сучасна практика і специфіка синергії суб'єктів економічного, банківського та соціального сектору, з точки зору акумуляції і мобілізації капіталу, оцінки і управління ризиками, також діючі нормативи регулятивного характеру у відношенні суб'єктів економічного, банківського та соціального

сектору, свідчать про наявність цілого спектру зв'язків, що визначають не тільки взаємозалежність суб'єктів економічного, банківського та соціального сектору, його виражений інституційний характер і здатність забезпечувати ефекти як для самих суб'єктів секторів, так і для економіки в цілому, як макросередовища, в якому відбувається процес їх синергії.

У зв'язку з цим, сукупність наукових концепцій, в основі яких лежить визнання авторами взаємозалежності і взаємозумовленості економічного, банківського та соціального сектору, результати синергії між якими не завжди можуть бути позитивними в силу впливу ряду зовнішніх умов і факторів, а значить і регульованими, об'єднані нами в другий тип концепцій «Взаємна обумовленість, очікувані і регульовані ефекти».

Перш за все, автори даних концепцій відзначають, що сильна взаємозумовленість суб'єктів банківського і економічного сектору найчастіше стає причиною зміни циклічних стадій, що вимагає методів державного регулювання з метою забезпечення ефектів, необхідних для стійкості економічного розвитку.

Розглядаючи особливості синергії державного регулятора, економічного, банківського та соціального сектору в своїй праці «Загальна теорія зайнятості, відсотка і грошей», Дж. М. Кейнс приходить до висновку, що економічна нестабільність, породжувана спекулятивною діяльністю банків, стає важливою властивістю ринкової економіки. Він звертає увагу на домінуючу позицію банків «значна частина фінансування здійснюється через банківську систему, її гарантії вклинюються між вкладниками, гроші яких вона займає, і споживачами - позичальниками, яким надаються кредити для фінансування покупки реальних активів [294, с.151].

Більш того, Дж. М. Кейнс виявляє психологічну залежність динаміки інвестицій в економічному секторі від очікуваної прибутковості в банківському секторі, яка виражається в необхідності диверсифікації банківських вкладень соціального сектора з метою порівняльної оцінки ефективності проектів з прибутковістю фінансових інструментів «якщо підприємство є ризикованим, то

кредитор значно підвищить різницю між очікуваним доходом і нормою відсотка, по якій вважатиме за доцільне зайняти гроші »[294, с. 139].

Збалансувати інтереси економічного, банківського та соціального сектору і відновити взаємодію між ними, автор пропонує за допомогою введення в практику фінансування і кредитування підприємств за рахунок коштів державного бюджету та ініціювати систему державних закупівель з метою стимулювання приватних інвестицій. Додатково, Дж. М. Кейнс пропонує використовувати всебічне зниження ставки відсотка за допомогою використання інструментів грошово-кредитного регулювання, незважаючи на деяке підвищення інфляції (за винятком випадків «ліквідної пастки») [102, с. 179, 103, с.64-74; 106, с.32-34].

Прояви кризи початку минулого століття знайшли своє повторення і в ХХІ столітті, актуалізувавши дослідження Дж. М. Кейнса. Так, в боротьбі з наслідками глобальної фінансової кризи по всьому світу були ініційовані та реалізовані антикризові заходи щодо підтримки економічного, банківського та соціального сектору: видача центральними банками пільгових, стабілізаційних кредитів комерційним банкам для кредитування економічного сектора; субсидування процентних ставок по кредитах підприємств пріоритетних галузей економічного сектора; зниження ставки рефінансування; зниження норм обов'язкового резервування та ін. [93, с.164-170].

Разом з тим, запропоновані автором заходи можуть бути використані при усуненні наслідків кризи, але не його глибинних причин, а також мати відстрочений негативний ефект у вигляді зростання державних витрат, податків, державного боргу, зниження стимулу до виробництва і зменшення споживання.

Не можна також заперечувати, що крім психологічних оцінок, на активність і траєкторію розвитку синергії суб'єктів економічного, банківського та соціального сектору має вплив більш широкий спектр чинників (регіональні і галузеві диспропорції, асиметрія інформації, нерозвиненість інфраструктури та ін).

В умовах підвищення вартості банківських ресурсів, маніпулювання обліковою ставкою стало все більш важким процесом, в економічній науці стала розвиватися монетаристська наукова школа, представники якої в особі М. Фрідмена, А. Шварца, К. Бруннера, І. Фішера та ін., вважали, що державне регулювання має бути обмежене лише контролем над грошовим обігом, так як інше втручання з боку держави в ринкові процеси неминуче призводить до економічних диспропорцій і суперечностей.

У зв'язку з цим, М. Фрідмен висунув монетарну макроекономічну концепцію, згідно з якою рівень національного доходу і рух економічного циклу визначають виключно монетарні чинники: «саме кількість грошей, а не процентні ставки впливають на стан грошового ринку і умови видачі кредитів» [288, с. 3-4]. Звідси, розділяючи грошовий і кредитні ринки, монетаристи, визначають ціну грошей кількістю товарів, що купується за грошову одиницю, а ціну кредиту - рівнем процентної ставки [289, с.551].

Даний поділ ліг в основу кількісної теорії грошей, згідно з якою зв'язок між сукупним попитом і доступністю кредитів відсутня, так як пропозиція кредитних ресурсів залежить від схильності до заощадження, а попит на інвестиції - від конкретних інвестиційних рішень [72, с.30].

Про монетарну природу циклічних коливань в економіці, що викликаються волатильністю кредитних процесів, відзначали Р. Хаунтрі і Ф.А. фон Хайек, пояснюючи механізм синергії секторів: при зниженні вартості кредиту оптовики й посередники, збільшують запозичення у банків, нарощуючи обсяги замовлень у виробничих підприємств, але розширення випуску продукції не відбувається моментально слідом за зростанням замовлень, тому в цей період часу грошова пропозиція перевищує величину сукупного доходу. У зв'язку з необхідністю поповнення ресурсної бази, банки змушені піднімати вартість ресурсів, що дестабілізує вартісні прирости випуску продукції і впливає на скорочення обсягів виробництва в наступні періоди, зумовивши перехід до стадії спаду [230, с.119]. Стабілізацію ситуації автори бачать в активній діяльності центрального банку, який зможе забезпечити

банківську систему додатковими ресурсами, стимулюючи їх кредитну діяльність і розвиток промислового виробництва. Автори вважають, що регулювання грошової маси через банківський сектор, з метою скорочення інфляції, в кінцевому підсумку, впливає на розподіл ресурсів між галузями, сприяє підтримці економічної активності в економічному та соціальному секторі, а значить, є ефективним методом регулювання.

В цілому, монетарна концепція обґрунтовує необхідність синергії сфери обігу капіталу і виробничої сфери, визнавши їх глибоку інтегрованість і необхідність перерозподілу капіталу між галузями виробничої сфери, оскільки основною функцією грошей є створення стимулів для економічного розвитку. Експерти відзначають, що успішно використовувати рекомендації монетаристів вдалося в Норвегії, коли Банк Норвегії за допомогою гнучкого таргетування інфляції зміг забезпечити цінову і фінансову стабільність в умовах світової кризи.

Своєчасні дії грошової влади щодо забезпечення масштабного доступу до ліквідності виявилися достатніми для стабілізації макроекономічної ситуації в гострій фазі кризи, що забезпечило профіцит бюджету і стабілізацію платіжного балансу, які виключили необхідність надмірної грошової емісії, макроекономічну збалансованість і зниження інфляційних очікувань [127, с. 222].

Однак, нові економічні виклики, супроводжувані непередбачуваними змінами цін на активи в сучасних умовах розвитку світової економіки, виявляють все більше недоліків у проведенні грошово-кредитної політики, оскільки заходи, пропоновані монетаристами, перш за все, орієнтовані на усунення причин інфляції, але не на вирішення кризових процесів в економічному секторі, обумовлених факторами переважно неінфляційних характеру. У цих умовах, основні положення концепції монетаристів не дають однозначної відповіді на питання: «як гармонізувати цілі проведеної політики щодо оптимізації грошової маси з досягненням макроекономічної стабільності?»

Таким чином, на нашу думку, і кейнсіанська, і монетаристська наукові концепції однаково визнають взаємний зв'язок між економічним, банківським та соціальним сектором, а їх синергія важливою складовою в справі забезпечення макроекономічної стабільності за умови своєчасного застосування заходів державного регулювання з метою вирішення завдань сталого економічного розвитку [104, с.78-86, 105, с.414-416].

Третій тип концепцій «Взаємна та інституційна обумовленість, керовані і регульовані ефекти» містить в собі ряд наукових концепцій, які передбачають не тільки тісний взаємозв'язок двох секторів на різних стадіях економічного циклу, а й потужний вплив на процес синергії інституційного середовища, одночасно враховує інтереси суб'єктів економічного, банківського та соціального сектору, а також держави і суспільства в цілому.

Основоположники інституціоналізму, як напрямку економічної думки, заснованого на аналізі інститутів (звички і стереотипи мислення суспільства по Т. Веблену, панівні і стандартизовані громадські звички по У. Мітчеллу і колективні дії з контролю, звільнення і розширення індивідуальної дії по Дж. Коммонс [207]), в своїх дослідженнях спростовують визнання ринкового господарства як рівноважної системи і дають своє пояснення поведінки інститутів економічного, банківського та соціального сектору виходячи з властивої їм поведінки (інстинктів) [59].

Так, наприклад, Т. Веблен однією з причин автономного розвитку банківського і економічного сектору назвав їх поведінку, що диктуються індивідуальними мотивами. При цьому автор розділяє епоху ринкового господарства на стадії: на першій стадії (зростання) власність і управління знаходяться в руках підприємців, на другій стадії (кризи) проявляється дихотомія між банківським бізнесом і промислової індустрією [206, с.130].

Розмірковуючи про характер взаємин між економічним, банківським та соціальним сектором, автор зазначає зростаючу роль банківського капіталу і його паразитичний вплив на процес суспільного відтворення, виходячи з того, що розвиток виробничої сфери не завжди відповідає інтересам банків,

обумовлюючи нестабільність в економіці. У більш пізній період, висновки Т. Веблена були доповнені У. Мітчеллом, який акцентував увагу на дослідженні психологічних і поведінкових факторів і визнав необхідність державного впливу на економіку в області грошових, фінансових і кредитних факторів у взаємозв'язку з соціально-культурними установками суспільства.

Однак рекомендації авторів, пов'язані з заміною «фінансового капіталізму» «технократизмом» або насильницьким перехопленням влади економічного сектора у банківського, не відповідають принципам функціонування ринкової економіки.

Револьюційний характер ідей І. Шумпетера, кардинально змінюють раніше сформовані уявлення про особливості синергії економічного, банківського та соціального сектору, обумовлений тим, що він розглядає процес синергії в рамках динаміки економічного розвитку, вважаючи, що статична модель не відповідає дійсності і економічна система, з усіма вхідними в неї елементами, повинна досліджуватися в рамках теорії розвитку.

Основою динамічного характеру економічної системи, автор називає технічний прогрес, який базується на інституті новацій, використовуваного у виробництві і реалізації товарів. Зокрема, автор вказує на те, що роль банківського сектора в розвитку економічного сектора може змінюватися в залежності від стадії економічного циклу: на стадії зростання підприємства економічного сектора не відчують необхідність в банківських ресурсах в силу достатку власних, і, навпаки, на етапі переходу від депресії до підйому, ситуація кардинально змінюється, і, все більше підприємств потребує в позикових коштах, необхідних для фінансування інновацій та придбання факторів виробництва: «банк ір робить можливим здійснення нових комбінацій ...» [266, с.407].

Вчений стверджує, що потреба в додаткових коштах, необхідних для активного впровадження інновацій в економічному секторі, можуть задовольнити банки, направляючи свої ресурси в інноваційний сектор і забезпечуючи економічну динаміку.

Однак, поряд з твердженням про безмежність банківського кредитування і його важливої ролі в економічному розвитку, Й. Шумпетер ігнорує такі важливі, на наш погляд, аспекти банківської діяльності, як первинність пасивних операцій, неоднозначність процесу мобілізації тимчасово вільних коштів для формування позичкового капіталу, інфляційний характер кредитної експансії банків, що сприяють загостренню протиріч у синергії економічного, банківського та соціального сектору і ін. Крім того, висновки автора дещо суперечать запропонованій ним моделі переходу економіки з одного стану збалансованої рівноваги через невеликий спад в інший рівноважний стан, в частині: «ми бачимо, як проявляються потреби промисловості в кредитах, але банківський світ, то підтримує і стимулює її діяльність, навпаки, намагається вставити їй палиці в колеса і навіть повністю може відмовити в своїй підтримці» [266, с. 274].

Спроможність і практична застосовність висновків Й. Шумпетера в сучасних умовах, на наш погляд, обмежена проблемами довгострокової банківської ліквідності, конкуренто-спроможністю альтернативних джерел фінансування інвестицій в інновації, що підвищується рівнем ризиків, інфляційним характером кредитної експансії банків, зміною інституційних умов в період зміни ключових стадій економічного циклу та ін.

Якісно новим етапом у дослідженні синергії державного регулятора, економічного, банківського та соціального сектору стали висновки неоінституціоналістів Д. Норта, О. Вільямсона та ін., які в якості об'єкта дослідження розглядають роль інститутів і їх вплив на економіку на основі принципів раціональності та індивідуалізму, а також введення понять «інституційні угоди» і «інституційне середовище», що мають, на наш погляд, безпосереднє відношення до процесу синергії секторів, оскільки будь-яка синергія між суб'єктами супроводжується укладанням договорів, що визначають не тільки умови синергії і зобов'язання сторін, а й приблизну траєкторію їх поведінки в часі і просторі.

На думку авторів, важливе значення у синергії секторів має інституційне середовище, під яким вони розуміють сукупність законів, правил, норм і санкцій, які утворюють політичні, економічні, соціальні та інші рамки синергії. В даному випадку не можна не погодитися зі справедливістю висловлювань про залежність ефектів синергії як для секторів, так і для економіки від зовнішнього середовища синергії, в тому числі втіленої в інституційній інфраструктурі. Крім того, заслугою неоінституціоналістів стало розширення кола досліджень в області трансакційних витрат. Зокрема, на думку Р. Коуза «... діяльність ринку передбачає деякі витрати, і, формуючи організації та надаючи підприємцю право направляти ресурси, можна скоротити деякі ринкові витрати» [130]. Зокрема, автор вказує, що функція банківського посередництва, виражена в трансформації обсягів, термінів і ризиків фінансових коштів, необхідна для зниження трансакційних витрат в економічній системі, оскільки пов'язана з взаємодією різних ринкових суб'єктів «при видачі позики банк приймає на себе кредитні ризики, але якщо він не в силах забезпечити рефінансування позик на термін дії депозитних договорів, то крім кредитного ризику приймає на себе ризик зміни відсотків ... навпаки, скорочення банківських ризиків знижує невизначеність ситуації, а значить і трансакційні витрати [238, с.22].

Визнання неоінституціоналістів необхідності врахування інституційних чинників з метою подолання невизначеності як у зовнішній, так і у внутрішньому середовищі синергії економічного, банківського та соціального сектору, на наш погляд, дуже важливо, оскільки, це дозволяє істотно знизити асиметрію між суб'єктами економічного, банківського та соціального сектору і визначає їх здатність впливати на очікувані ефекти.

Дослідження питань асиметрії вперше зустрічається в роботі У. Викри «Про невизначеності і ризики», згодом буде розвинене Дж. Акерлофом, Дж. Стігліцом, Е. Вайссом в рамках теорії асиметрії інформації, в основі якої лежить нерівномірне володіння інформацією по її обсягу і якості, що приводить до дестабілізації відносин і неефективного розподілу ресурсів.

Зокрема, один із засновників цієї теорії Дж. Акерлоф довів, що при нерівномірному розподілі або неповному обмінюванні інформації між продавцями і покупцями, деякі трансакції, стають неможливими через те, що продавець має великий обсяг знань про товар, ніж покупець, що дозволяє йому отримати свідомо завищену ціну за товар зниженої якості [275, с.488,450].

Стосовно області синергії банківської системи та економічного сектору, розвиток ідей Р. Коуза і Дж. Акерлоф отримало продовження в працях Дж. Стігліца і Е. Вайсса, якими була створена модель погіршення відбору: чим вище ставка по кредиту, тим нижче якісний склад клієнтів і вище ризики кредитування, що обумовлено значною трудомісткістю і витратами в зв'язку з контролем і забезпеченням бажаної поведінки позичальника [34, с.912].

Так, банки, оцінюючи кредитоспроможність потенційних позичальників, допускають, що останні можуть змовчати інформацію, пов'язану з їх якістю, з тим, щоб не викликати сумнівів у банку, що обумовлює, в кінцевому підсумку, підвищення ризикової надбавки до рівня процентної ставки, незалежно від істинних намірів потенційних клієнтів.

Роль асиметрії інформації у синергії банківської системи та економічного сектору, була вивчена і в рамках неокейнсіанства, представники якого (Е. Домар, Д. Харрод, У. Феліер, Д. Хамберг, Н. Калдор і ін.) показали, що сукупний попит (споживання плюс інвестиції) на мікроекономічному рівні визначається доступністю кредиту в залежності від встановлених стандартів кредитування (наприклад, вимогами достатності капіталу, майнової застави і раціонування кредиту). Але роль асиметрії по відношенню до синергії економічного, банківського та соціального сектору не було вивчено, тому пропонуємо детально розглянути.

У разі зниження капіталізації банків може статися підвищення реальної ставки відсотка, зниження привабливості кредитних продуктів, що змушує банки покращувати якість своїх кредитних портфелів, без видимих ознак підвищення ставок за кредитами [90, с. 105].

Дослідження інституціональних аспектів синергії економічного, банківського та соціального сектору стало також основою концепції «фінансового акселератора», розробленої Б. Бернанке, М. Гертлер і С. Гілхрістом. Автори показали, що вживаються банками запобіжних заходів у вигляді аналізу і оцінки фінансового стану підприємств - позичальників, моніторингу його стану, забезпечення збереження та цільового використання ресурсів - в сукупності представляють собою витрати банків, які вони включають у вартість наданих банком кредитів, що робить зовнішнє фінансування для суб'єктів економічного сектора більш дорогим у порівнянні з фінансуванням за рахунок власних коштів.

Звідси, дослідники приходять до висновку, що банківські послуги (зокрема, кредити) виступають таким собі генератором потрясінь і шоків, обумовлюючи ефект «кіл на воді», збільшуючи або згладжуючи амплітуду циклічних коливань: погіршення ситуації в банківському секторі посилює спад в реальному, що веде до ще більшого погіршення становища банків, посилюючи економічний спад [153, 106, 108].

Таким чином, трансформувавши теорію Дж. М. Кейнса, вчені визнали, що до тих пір, поки будуть зростати банківські інвестиції, будуть діяти сили, що викликають циклічність, запропонувавши два комплекси контрнаправлених заходів: в період зростання - жорстку політику державного контролю, в період депресії - стимулюючу політику.

В багатьох країнах світу, рекомендації неокейнсіанців знайшли своє практичне втілення в період боротьби з кризою 2007-2008рр., забезпечивши підтримку помірних темпів кредитування економіки. Однак в силу збереження високого рівня ризиків, обумовлених низькою якістю активів банківського сектора, волатильністю на валютному і фондовому ринках, низькою рентабельністю несировинних галузей і галузевими диспропорціями, високим рівнем безробіття, державного боргу та ін., переходу до тривалого економічного зростання в багатьох, не тільки що розвиваються, а й розвинутих країнах світу так і не відбулося.

Доповнити висновки Й. Шумпетера, щодо визнання банківської системи як якоїсь динамічної системи, для якої характерно активне стимулювання нововведень, вдалося представникам посткейнсіанства в особі з Р. Клауер, Х. Мінські, П. Девідсон і ін. Вчені відзначили, що саме бажання банків отримати і максимізувати прибуток є тим самим фактором, який видозмінює інституційне середовище. При цьому синергія економічного, банківського та соціального сектору розглядається ними дещо однобічно, як теорія не економічного, а фінансового розвитку, що отримала назву «гіпотези фінансової нестабільності» або «фінансової крихкості».

На думку Х. Мінські механізм впливу процесу синергії суб'єктів економічного, банківського та соціального сектору на початок кризових подій пов'язаний з тим, що спочатку кожної нової хвилі господарського розвитку (на стадії «спокійного зростання») рівень боргу мінімальний і в економіці домінують суб'єкти, здатні на самофінансування, але в міру продовження «спокійного зростання» господарський оптимізм суб'єктів економічного, банківського та соціального сектору зростає, а брак власних коштів для інвестицій стає все більш відчутною.

В результаті, відбувається наростання боргу і скорочення «забезпеченого» кредитування, що, в свою чергу, обумовлює перехід до економічного буму і замість консерваторів, які обходяться власними ресурсами, починають домінувати спекулянти [298, с.357]. У міру зростання попиту на ресурси зростають і процентні ставки, що, в підсумку призводить до підсилення економічної нестабільності за рахунок масових банкрутств, неплатежів за зобов'язаннями і кризи.

На думку автора, подібна ситуація може мати місце і при агресивній монетарній політиці, додатково стимулюючи банки до пошуку нових джерел ресурсів на основі фінансових інновацій [207]. В даному випадку, автор підкреслює ендогенність грошової маси, одночасно позначається на зниженні ефективності регулятивних заходів і розширенні можливості економічного сектора в здійсненні інвестицій за рахунок позикових коштів.

Переважає дослідження фінансових інновацій в працях посткейнсіанців, на наш погляд, відображає деяку їх односторонність по відношенню до питання синергії економічного, банківського та соціального сектору, так як ігноруються інтереси і мотиви суб'єктів економічного сектора економіки, не менш значимі з точки зору їх впливу на розвиток економіки і її циклічних характер.

Представники інституціонально-еволюційної концепції К. Перес, С. Фрімен, С. Глазьев, В. Маєвський, В. Дементьев, Я. Сергієнко та ін. в рамках техніко-економічної парадигми досліджували вплив соціально-інституційних умов, в тому числі специфіки організації банківської і кредитної системи на траєкторію довгострокового техніко-економічного розвитку.

На тісний зв'язок між темпами індустріально-інноваційного розвитку в економічному секторі з динамікою соціально-економічних інститутів в процесі зміни ключових фаз економічного циклу вказують С. Фрімен і С. Глазьев. На їхню думку, наявність зворотних зв'язків між виробництвом, попитом, інвестиціями, цінами і процентними ставками робить рух показників в коливаннях довгих хвиль асинхронним [69, С.8-10].

Амплітуда циклічних хвиль зазнає впливу безлічі факторів технологічного, інституціонального і соціального характеру, кожна з яких за змістом і тривалістю унікальна. Важливий внесок у подальший розвиток даної концепції внесла К. Перес, розкривши механізм синергії техніко та фінансово-економічних аспектів процесу генерування довгохвильових коливань і виділивши «переломний момент»: «багатство, сконцентроване у порівняно невеликої групи осіб, істотно перевищує те, що може бути направлено на реальні інвестиції».

Для цього часу характерна азартна економіка з інфільтративними активами на фондовому ринку, що виглядає як надприродне примноження багатства. Впевненість в геніальності фінансистів зростає і спроби регулювання відбувається справляють враження перешкоди на шляху до суспільного процвітання. Нова здатність грошей породжувати гроші спонукає все більше

людей до участі в розподілі фінансового пирога; як наслідок, закінчення фази агресивного інвестування - час фінансової бульбашки »[186, с.77].

Іншими словами, причину зміни ключових стадій економічного циклу, автор бачить в перенасичення і старіння технологій, що тягне за собою неминуче зниження обсягів виробництва і доходів, і змушує шукати нові шляхи їх збільшення за рахунок процесів реорганізації підприємств і виходу на закордонні, менш насичені ринки в економічному секторі, стимулюючи спекулятивну гонку в банківському секторі.

Цю точку зору поділяє В. Маєвський, вказавши на виникнення нової макрогенерації (макроекономічні підсистеми, існуючі у вигляді кластерів нововведень) в умовах уповільнення економічного зростання і необхідності підтримки процесу впровадження інновацій з боку банківського сектора: «активізація кредитної емісії в ідеальному випадку повинна відбуватися перед самим початком спаду в економіці. »[145, с.60].

В судженнях К. Перес і В. Маєвського можна виявити деякі суперечності, так як при затвердженні необхідності активізації кредитної активності банків з метою підтримки підприємств економічного сектора на основі впровадження інновацій, в той же час вони визнають, що суб'єктам банківського сектора складно визначити цей момент, що говорить про те, що підтримка інновацій з боку банків не завжди своєчасна. Крім того, в умовах економічного спаду, стан банківського сектора, раніше захопленого спекулятивними операціями, як правило, залишає бажати кращого, а це значить, що залишається незрозумілим, що змусить банки, в умовах цього самого «переломного моменту» і супутніх йому тенденцій невизначеності і нестабільності, активно фінансувати і кредитувати підприємства інноваційного сектора.

Спробу відповісти на дане питання зробив в своїх дослідженнях В. Дементьєв, підкреслюючи важливу компенсуючу роль держави в забезпеченні техніко-економічного розвитку: «чим менше стратегічно орієнтованих на національну економіку приватних інвесторів, тим більше підстав для участі держави в корпоративному капіталі » [78, с.48; 79, с.55-57].

У той же час автор виступає проти активного втручання держави у вирішення проблеми синергії економічного, банківського та соціального сектору: "не є надійною відповіддю на виклики переходу від фази зростання до фази зрілості і збільшення частки держави в капіталі постраждалих від кризи фірм, особливо якщо цей захід застосовується не вибірково, без попередньої оцінки можливого внеску фірм в подолання кризи, в забезпечення конкурентоспроможності країни в посткризовий період».

Коли таким чином підтримуються надлишкові галузеві потужності, низькі ціни на готову продукцію знижують можливості розвитку всіх підприємств галузі. При чому це стосується не тільки підтримки економічного сектора: «необхідна в кризовий період підтримка фінансових інститутів не повинна перетворюватися в роздачу індульгенцій тим, хто використовував залучені кошти, головним чином, для азартного надування фінансового пузиря» [78, с.75].

Автор, на нашу думку, пропонує забезпечити попередню підготовку банків до наслідків довгих хвиль економічного циклу і акцентувати увагу на проектах інноваційного характеру, орієнтованих на підвищення конкурентоспроможності економічного сектора шляхом розширення доступу до кредитування, зниження податкового навантаження.

Поділяючи погляди своїх попередників, визнається важлива роль впровадження інновацій та інституційних змін, які сприяють переходу до стадії економічного зростання. На прикладі аналізу впливу інституційних змін на взаємодію економічного, банківського та соціального сектору в таких країнах як Німеччина, Великобританія, США, Японія, він зазначає двояку роль цього впливу: з одного боку, інституційні нововведення стимулюють ризикове банківське кредитування економічного сектора (створення спеціалізованих банків довгострокового кредитування, посилення законодавчої бази у сфері забезпечення прозорості учасників синергії, зняття регіональних обмежень на діяльність банків та ін.); з іншого - прагнення банків впровадити ті чи інші фінансові інновації завжди пов'язане з подоланням діючих інституційних

обмежень, що ускладнює впровадження інновацій в економічному секторі [220, с.58-78].

У цьому випадку, виділяється окрема група банків, яка ризикуючи, переходить до розробки нових видів діяльності, які не підпадають під діючі інституціональні норми, і, апробують новий шлях до фінансового забезпечення процесу реалізації реальних інновацій. Пізніше, якщо ефективність інституційних змін буде доведена, цей досвід переймають і інші суб'єкти економічного сектора на стадії переходу від депресії до зростання.

Практичну реалізацію, зроблених висновків пов'язуємо з активною роллю держави в управлінні, взаємодією економічного, банківського та соціального сектору на основі інтеграції інституційної та інноваційної політики держави з метою недопущення «стихійних» спотворень при переході до нової моделі розвитку. Однак, суперечливість поглядів автора нам бачиться в тому, що при спробі пояснити стимулюючу роль банківського сектора і його фінансових інновацій в забезпеченні переходу від стадії депресії до стадії підйому, автор з одного боку, вказує на подолання окремими фінансовими новаторами усталених інституційних стандартів і подальшу їхню заслугу в адаптації і масовому розповсюдженні фінансових інновацій, спрямованих на стимулювання інноваційної діяльності в економічному секторі [107, с. 15-17; 108, с.16-17; 109, с.9-10; 110, с.7-12; 113, 59-65].

З іншого боку, на нашу думку, що це практично неможливо зробити в силу проблем, пов'язаних з ресурсним забезпеченням, високими ризиками на увазі «невипробувані» спеціалізації. Необхідно також відзначити, що ставка робиться на інноваційно-активні підприємства, частка яких більш ніж мінімальна, що обмежує масштаб і спроможність висновків з точки зору їх застосовності в вітчизняних умовах і пояснення причин зміни стадій економічного циклу та впливу на цей процес синергії економічного, банківського та соціального сектору.

Третій тип виділених нами концепцій, на наш погляд, найбільш наближений до пояснення причин нестійкої синергії державного регулятора,

економічного, банківського та соціального сектору, що дозволяє виділити окремі концепції даного типу, а саме теорію асиметрії інформації та інституційно - еволюційну концепції в якості опорних в методології дослідження поряд з теорією систем і теорією державного регулювання.

Подальший розвиток даних теорій в контексті синергії державного регулятора, економічного, банківського та соціального сектору, вимагає зміни напрямку дослідження від «оцінки впливу синергії суб'єктів секторів на економічний розвиток» до «оцінки впливу циклічного розвитку економіки на якість, характер і спрямованість синергії економічного, банківського та соціального сектору», а також обліку інституційних чинників, які впливають на асиметричний характер синергії секторів.

2.2. Моделювання процесів державного регулювання банківського сектору країни у контексті забезпечення соціально-економічного розвитку

Властивості керованості і урегульованості процесу синергії державного регулятора, економічного, банківського та соціального сектору, виділені в теоретичній частині роботи, найбільш яскраво проявляються в умовах, коли здатність керування процесами накопичення, перерозподілу та ефективного споживання ресурсів приватним бізнесом починають пробуксовувати. У цій ситуації зростає роль державного регулювання як напрямки у вирішенні проблем, що виникли.

Сьогодні, багато вчених і експертів дотримуються думки, що в нових умовах, що відрізняються фінансово-економічною нестабільністю, рішення комплексної задачі по трансформації заощаджень в інвестиції з їх переорієнтацією в сферу розширеного відтворення і модернізацію основних фондів в економічному секторі, неможливе без вбудовування стимулів в процес макрорегулювання.

Більш того, досвід ряду країн Америки, Азії та Європи (період 1997 - 2009рр.) свідчить про продуктивність такої парадигми регулювання. Нагадаємо, що в цих країнах, в період активної фази кризи, ринкова модель економіки виявилася неефективною і не стійкою. Подолати зрослі апетити монополій і фінансово-кредитних структур, одночасно переорієнтувавши їх на задоволення суспільних потреб, стало можливим лише за державної підтримки і стимулювання структурної та технологічної перебудови економіки, в тому числі за допомогою впливу на ціни, тарифи і доходи [146, с. 49].

На сучасному етапі в світі склалося дві ключові моделі державного регулювання економіки. Перша модель - англосаксонська, що характеризується регуляторним впливом держави переважно на банківський сектор (наприклад, у Великобританії і Канаді на банки припадає понад чверть ВВП), аж до націоналізації проблемних банків. Друга - континентальна, орієнтована на надання державної підтримки в більшій мірі економічному сектору шляхом прямого втручання держави в сферу промислового виробництва або через збалансовану участь держави з перенесенням акценту на стимулювання МСБ в періоди кризи.

Іншими словами, в країнах, де провідним сегментом фінансового ринку виступає фондовий ринок, система державного регулювання сфокусована на підтримку і регулювання фінансово-кредитних установ, а в країнах, де основним сегментом фінансового ринку є банківський сектор, заходи державного регулювання спрямовані на стимулювання активності підприємств економічного сектора, що в свою чергу відображається на соціальному секторі країни. Таким чином, держава через збалансовану систему стимулів сприяє «підтягуванню» рівня інвестиційної привабливості суб'єктів менш розвинутого сектора в «очах» протилежної, знижуючи, тим самим, об'єктивно обумовлену асиметрію в поведінці суб'єктів банківського і економічного сектору в їх синергії.

На жаль, подібний позитивний досвід розвинених країн виявився незатребуваним в поведінкових стратегіях інститутів регулювання в Україні.

Ця прогалина, на наш погляд, є однією з причин розгортання спіралі асиметрії у синергії економічного, банківського та соціального сектору, не дозволяючи лікувати дестабілізуючі фактори синергії. Крім того, система державного втручання в ринкові процеси в Україні «страждає» в зв'язку з відсутністю чітких меж регулювання, через недостатню прозорість і ефективність інститутів оцінки. У сукупності ці недоліки створюють передумови для розростання бюрократії і корупції, дестабілізують економічні процеси, в тому числі синергія економічного, банківського та соціального сектору.

Дана ситуація обумовлює доцільність пошуку збалансованої моделі регулювання, націленої, з одного боку, на зниження тиску проблеми під назвою «регулювання» у синергії економічного, банківського та соціального сектору, з іншого - на формування стійких і раціональних зв'язків між секторами на основі модернізації діючих інститутів і запровадження нових.

Світова практика оцінки якості функціонування інститутів регулювання рясніє безліччю міжнародних рейтингів та індексів, що відображають національні інституційні риси, включаючи оцінку організаційно-адміністративних методів регулювання, ризиків, рівня корупції і ін., про що свідчить рисунок 2.1.

Джерело: складено автором на основі [39,32]

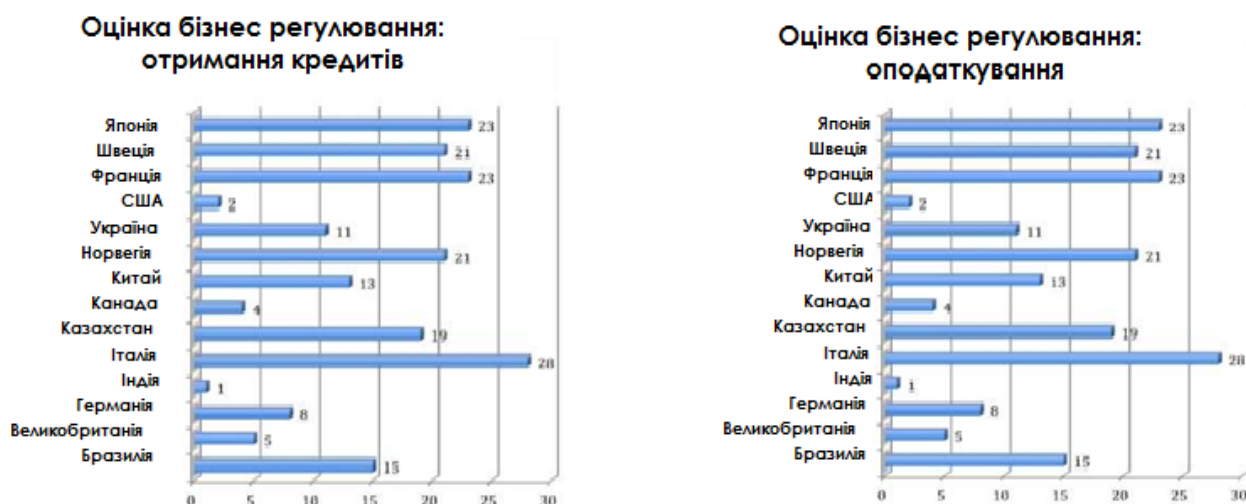
Рис. 2.1. Співвідношення показників легкості ведення бізнесу і рівня корупції в глобальному рейтингу країн світу за підсумками 2017р.

Дані приведенного Рис. 2.1. показують, що Україна (51) займає скромні позиції в рейтингу «Doing business», істотно поступаючись таким країнам, як Великобританія (6), США (7), Швеція (8) і Норвегія (9), але випереджаючи Китай (84), Бразилію (116) і Індії (130). Однак за рівнем корупції Україна займає найнижчі значення індексу - 29.

Рейтинг «Doing Business» (Ведення бізнесу) розраховується за методикою Світового банку (World Bank) на основі глобального дослідження країн світу як сукупний показник створення ними сприятливих умов для ведення бізнесу. У підсумковому рейтингу країни ранжуються: перше місце - це висока позиція, що означає що регуляторний клімат сприятливий для ведення бізнесу [39].

Індекс «The Corruption Perceptions Index» (сприйняття корупції) розраховується за методикою міжнародної неурядової організації «Transparency International» на основі глобального дослідження країн світу за рівнем сприйняття корупції аналітиками і підприємцями. Індекс являє собою оцінку від 0 (максимальний рівень корупції) до 100 (відсутність корупції) [32].

Найбільш яскраво демонструють якість інститутів регулювання, в контексті синергії економічного, банківського та соціального сектору, значення складових індексів зведеного рейтингу «Doing Business» - «отримання кредитів» і «оподаткування», наведених Рис. 2.2.

Джерело: складено автором на основі [39]

Рис 2.2. Оцінка бізнес регулювання за індикаторами «отримання кредитів» і «оподаткування» в глобальному рейтингу країн світу за підсумками 2017 р.

Дані діаграми показують, що доступність банківських кредитів для суб'єктів економічного та соціального сектора в Україні (11) нижча, ніж в Індії (1), США (2), Канаді (4), Великобританії (5), Німеччини (8), але вище, ніж в Швеції і Норвегії (21), Франції і Японії (23) і Італії (28). Але за рівнем оподаткування Україна (10) значно випереджає такі країни, як Китай і Німеччина (23), Франція (26), Японія і Бразилія (30), Італія (32).

Дані міждержавного порівняння якості розвитку інститутів регулювання однозначно підтверджують асиметричний характер синергії формальних і неформальних інститутів в Україні - поліпшення умов з метою підвищення інвестиційного клімату на тлі одночасного зростання корупції, що позначається на спотворенні отриманих результатів. Приведемо рейтинг досліджуваних країн відповідно до The Global Innovation Index (Табл.2.2).

Таблиця 2.2.

Рейтинг досліджуваних країн відповідно до The Global Innovation Index

Рейтинг країн	1 група розвинені країни	2 група країни, що	3 група малорозвинені

The Global Innovation Index		розвиваються	країни
2013	Швейцарія - 64,3; Великобританія - 63,8; Швеція - 61,7; Фінляндія - 61,2; Нідерланди - 60,7; США - 59,3; Сінгапур - 58,5; Данія - 57,5; Німеччина - 53,3; Норвегія - 51,9.	Бразилія – 46,2; Індія – 44,1; Китай – 43,4.	Україна – 23,1; Казахстан – 22,6.
2014	Швейцарія - 63,7; Великобританія - 63,1; Швеція - 62,8; Фінляндія - 61,9; Нідерланди - 60,4; США - 58,8; Сінгапур - 58,1; Данія - 56,3; Німеччина - 52,6; Норвегія - 51,7.	Бразилія – 47,8; Індія – 45,7; Китай – 42,8.	Україна – 22,8; Казахстан – 22,3.
2015	Швейцарія - 65,7; Великобританія - 61,5; Швеція - 61,3; Фінляндія - 60,8; Нідерланди - 60,1; США - 59,5; Сінгапур - 59,1; Данія - 54,5; Німеччина - 53,2; Норвегія - 51,3.	Бразилія – 48,5; Індія – 44,3; Китай – 41,4.	Україна – 23,6; Казахстан – 21,6.
2016	Швейцарія - 64,8; Великобританія - 62,4; Швеція - 62,3; Фінляндія - 60,7; Нідерланди - 60,6; США - 60,1; Сінгапур - 59,2; Данія - 57,5; Німеччина - 56,1; Норвегія - 55,6.	Бразилія – 48,6; Індія – 43,5; Китай – 42,8.	Україна – 24,3; Казахстан – 22,8.
2017	Швейцарія - 65,9; Великобританія - 63,5; Швеція - 61,7; Фінляндія - 60,4; Нідерланди - 60,1; США - 59,1; Сінгапур - 58,6; Данія - 56,3; Німеччина - 55,5; Норвегія - 54,4.	Бразилія – 47,8; Індія – 45,3; Китай – 43,9; Казахстан – 33,4.	Україна – 23,9.

Джерело: складено автором

Оскільки Україна відповідно до рейтингу The Global Innovation Index попадала в одну вибірку з такою країною як Казахстан, вважаємо доцільним подальший аналіз проводити саме для цих двох країн.

Подібна ситуація в рамках інституціональної теорії була охарактеризована, як «інституційна пастка» або прояв дії неефективних інститутів і норм поведінки економічних суб'єктів (неплатежі, система уникнення податків, корупція та ін.) В умовах масштабних макроекономічних реформ [191, с.22]. Зокрема, В.М. Полтерович причину таких «пасток» бачить в дії ефекту «гистерезиса», який передбачає тривале закріплення результатів недоопрацьованих інституційних реформ, що роблять істотний вплив навіть при усуненні і удосконалення допущених прогалин в реформуванні або як дію стійких неформальних інститутів [191, с.25-27].

Вважаємо, що вплив інституційних пасток дисбалансиє траєкторію синергії державного регулятора та економічного, банківського та соціального сектору України, сприяючи розгортанню спіралі асиметрії. Введені державні заходи регулювання в нашій країні (регулятивні інновації) в умовах загальної нестабільності розвитку національної економіки та впливу макроекономічних чинників, не цілком відповідають потенціалу і потребам економічного, банківського та соціального сектору. Вплив інститутів на розгортання спіралі асиметрії у синергії секторів представлена в таблиці 2.3.

Таблиця 2.3

Ефекти інститутів регулювання в розгортанні спіралі асиметрії у синергії державного регулятора та економічного, банківського та соціального сектору

Елемент спіралі асиметрії	Формальні інститути	Характер впливу	Неформальні інститути	Характер впливу
Асиметрія цілей	- банківське, валютне та ін. законодавство; - положення та інструкції; - стратегія розвитку; - укази та накази.	«+», « - »	- правила торгівлі на ринку продавця та покупця; - ідеологія зростання прибутку та ін.	«+», « - »

Асиметрія інформації	- цінова політика; - рекламна політика; - якість інститутів оцінки та страхування; - якість інститутів відповідальності та ін.	«+», « - »	- автономні традиції; - шахрайство; - менталітет персоналу та ін.	«+», « - »
Асиметрія поведінки	- пруденційні нормативи; - монетарна політика; - регіональна політика; - інноваційна політика; - банківська політика та ін.	«+», « - »	- відсутність етичного кодексу; - слабка культурна синергія; - слабкість інституту партнерства та ін.	« - »
Асиметрія результатів	- податковий кодекс; - пруденційні нормативи та ін.	«+», « - »	- шахрайство; - корупція; - бюрократія та ін.	« - »

Джерело: складено автором.

Дані, наведені в таблиці, дозволяють визначити суттєвий негативний вплив на процес синергії державного регулятора та економічного, банківського та соціального сектору, та процес формування та забезпечення соціально-економічного розвитку України в контексті державного регулювання банківського сектору, сукупності неформальних інститутів і одночасно встановити слабкість, або відсутність тих інститутів, які, навпаки, можуть справити позитивний вплив на процес синергії секторів.

В Україні, існує Кодекс етичних принципів банківської справи (Кодекс) [5], зміст якого в зв'язку з кризовими подіями 2008р., було відкориговано з перенесенням акценту на визнання банками свого професійного та громадянського обов'язку не тільки перед клієнтами, а й суспільством, забезпечивши проголошення в якості ключових наступних норм: максимальна прозорість діяльності, розумна ризикованість, відповідальність за якість і результати роботи, а також взаємна допомога і повагу.

При цьому, незважаючи на актуальність проголошених в Кодексі принципів, до нього, за оцінками експертів, добровільно приєдналися лише

11% банків від їх загальної чисельності (кодекс не є юридичним документом). Це означає, що банки мало зацікавлені формуванням і розвитком неформальних інститутів, орієнтованих на зміцнення процесу синергії і підтримання необхідної траєкторії його довгострокового розвитку.

У зв'язку з цим, вважаємо, що в короткостроковому і середньостроковому періоді система комунікаційних цінностей, як сукупність принципів етичного характеру, орієнтованих на взаємовигідне і цивілізований розвиток синергії, повинна мати законодавче підґрунтя з акцентом на взаємозв'язок з економічним, банківським та соціальним сектором. Подібне формальне закріплення має відношення, перш за все, до інститутів партнерства, прозорості, відповідальності, поширюючись в рівній мірі на суб'єкти як банківського, так і економічного сектору в частині використання ресурсів, якості і спрямованості діяльності з метою недопущення нецільового використання коштів, умисного доведення до банкрутства, фальсифікації документів, несвоєчасного прийняття рішень та інших неправомірних дій в наслідок яких може постраждати не тільки банківський сектор, а й соціальний.

Не применшуючи значущості дії неформальних інститутів управління і їх взаємозв'язку з формальними інститутами регулювання, вплив останніх на процес синергії економічного, банківського та соціального сектору важко переоцінити. Про взаємозв'язок інститутів свідчать недавні події на українському ринку, пов'язані з інфляцією національної валюти. Зокрема, у зв'язку з девальвацією гривні, що послідувала за нею паніки на фінансовому ринку, НБУ змушений був спочатку різко підвищити рівень ключової ставки, а потім знизити її в силу існуючої потреби в підтримці економічного сектора в інвестиціях. Зокрема, була знижена ставка за операціями постійної дії (РЕПО, ломбардні кредити, кредити «овернайт», кредити, видані під заставу і неринкових активів, операції «валютний своп») з 18% до 16% і за операціями, які здійснюються на аукціонній основі (за кредитами, забезпеченими неринковими активами) - з 17,25% до 15,25%, а рівень ключової ставки - з 17% до 14% [93].

Крім того, беручи до уваги нестандартні умови розвитку економіки, поряд з традиційними заходами були реалізовані особливі заходи грошово-кредитної політики: в Україні - розширено перелік активів, включених в ломбардний список, збільшені обсяги і терміни кредитів, забезпечених неринковими активами, а також введено спеціальний механізм рефінансування кредитних організацій під заставу прав вимог за такими кредитами [93, 111].

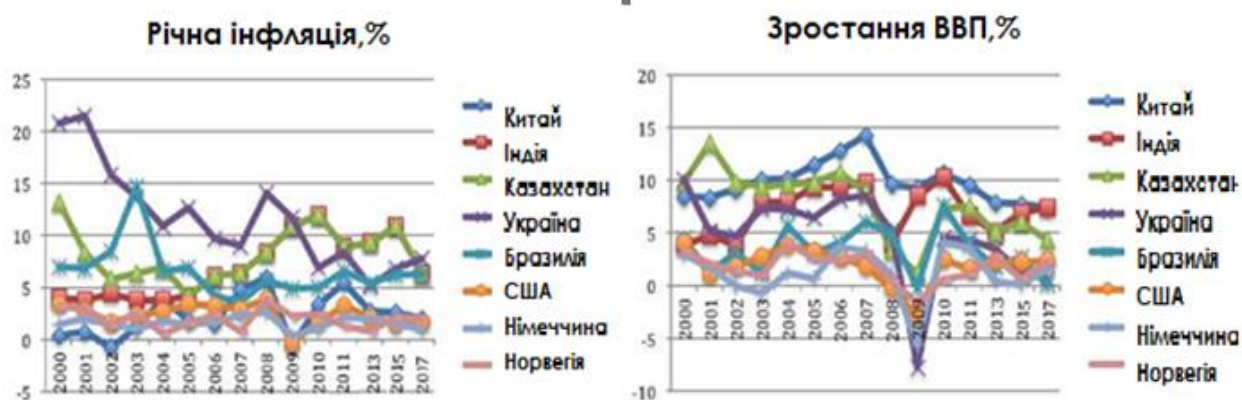
У той же час, пом'якшення грошово-кредитної політики не відбилося на зниженні вартості ресурсів для більшості представників економічного, банківського та соціального сектору. На наш погляд, різка зміна спрямованості монетарної політики в короткий проміжок часу, в тому числі на порозі зміни ключових стадій економічного циклу негативно впливає, як на взаємодію банківського і економічного сектору, так і на соціально-економічний розвиток.

В результаті короткочасного пом'якшення грошово-кредитної політики до чергового стрибка інфляції, суб'єкти ринку або не встигають адаптуватися до нових умов, або зовсім не міняють цінову політику в силу високої частоти впровадження регулятивних інновацій та очікувань чергового посилення грошово-кредитної політики держави [112, с. 39-44; 114, с.82-83; 115, с. 18-19; 116, 96-96].

Про те, що інфляція і безробіття залежать не від дій уряду, а, перш за все, від інфляційних очікувань суб'єктів частого бізнесу згадує в своїх дослідженнях Нобелівський лауреат Е.Фелпс ще більше 45 років тому [105]. У зв'язку з цим, в міжнародному просторі все більшого розвитку набуває практика проведення центральним банком збалансованої і гнучкою грошово-кредитної політики з метою одночасного зменшення темпів інфляції та недопущення внутрішнього дефіциту ресурсів для розвитку економіки.

Ігнорування даної цільової установки обертається тим, що проведена НБУ політика, зумовлює асиметричний характер синергії економічного, банківського та соціального сектору. Дж. Сакс зазначає, що жорстка монетарна політика виправдана лише тоді, коли економіка страждає від надмірно високих темпів інфляції, в іншому випадку, вона посилює рецесію [191, с.23].

Відповідно до даних Рис. 2.3, це доводить динаміка співвідношення показників темпів ВВП і інфляції, оскільки відомі випадки, коли помірна інфляція не обмежує високих темпів економічного зростання.

Джерело: складено автором на основі статистичних даних [98, с.112-115]

Рис. 2.3. Динаміка темпів зростання ВВП і інфляції.

Невисокий, піддається регулюванню зростання інфляційних процесів може бути пов'язаний з прискоренням темпів внутрішнього споживання на тлі зниження обсягів заощаджень, що, може стимулювати попит в економіці (ефект зростання економічної активності при очікуванні інфляції Манделла - Тобіна) [99, с.174-177; 100, с.50-55; 101, с.94-99; 102, с. 179-184].

Експерти відзначають, що в країнах, де значення базової інфляції набагато нижче цільового показника, суб'єкти економічного сектора побоюються феномена дефляції, який веде до уповільнення їх економічної активності. Так, зниження ключової ставки Європейським НБУ з 0,25% до 0,15%, призвело до від'ємного значення (-0,1%) ставки по депозитах банків, обумовлюючи фінансову нестабільність внаслідок перетікання капіталу з провідних країн в периферійні.

Більш того, як видно з Рис. 2.3., ріст грошової маси не завжди супроводжується зростанням інфляції, навпаки, значення порівнюваних показників, зачасти, входять один з одним в суперечність, що може служити підтвердженням того, що сучасна інфляція генерується не тільки монетарними

чинниками. В даному випадку доречно буде послатися на працю Е. Хансена «Грошова теорія і фінансова політика», який в 1949 р на основі аналізу даних за 150 попередніх років, довів, що не існує прямої залежності між динамікою кількості грошей і динамікою цін, і, що грошова політика за своєю природою не може бути основним інструментом стримування інфляції [250].

Фахівці, які розглядають взаємодію економічного, банківського та соціального сектору як контрциклічної «подушки» безпеки для економіки, звертають увагу на переважання чинників поза сферою грошового обігу: низька продуктивність праці при систематичному зростанні витрат на заробітну плату персоналу у виробничій сфері, збереження трансакційних витрат та інституційних проблем, агресивна цінова політика монополій, коливання цін на енергоносії та ін. Вплив сучасної ситуації на сировинних ринках однозначно вплине на подальше зростання немонетарних чинників інфляції.

Той факт, що сучасні інфляційні тенденції перебувають під тиском великої кількості факторів, часто, не піддаються прогнозуванню, або не залежать від дій монетарної влади, робить проведення жорсткого інфляційного таргетування складним і суперечливим процесом в умовах сировинної залежності економіки, обумовлюючи волатильність на фінансових ринках.

При цьому стерилізація може служити лише «екстремим» доповненням до більш гнучких інструментів монетарної, фіскальної та конкурентної політик в справі забезпечення економічного зростання, як якісного шляху управління інфляцією.

Останні кризові події внесли свої корективи в практику фіскального регулювання, розділивши світ на дві половини. Одна група країн «пішла» шляхом посилення не тільки грошово-кредитної і пруденціальної політики, а й істотного підвищення податків щодо великих банків з метою зниження рівня генеруються ними фінансових ризиків. В результаті такої політики питома вага обов'язкових платежів до бюджету по відношенню до ВВП складає: у США - 30%; в Канаді - 34%; в Німеччині - 38%; у Франції - понад 40%.

Однак, також як і у випадку з грошово-кредитною політикою, заходи державного регулятора в частині фіскального стимулювання, на наш погляд, не можуть стати продуктивними без чіткої їх узгодженості з іншими напрямками та інструментами економічної політики. Таке координування використання інструментів регулювання позначимо як тіх - регулювання, яке представляє собою узгоджене поєднання правових, фінансово-економічних та організаційно-адміністративних елементів (інструментів і механізмів) найголовніших напрямків економічної політики, дія яких сфокусована на недопущення розгортання спіралі асиметрії і стимулюванні приватної ініціативи з метою забезпечення економічного зростання та синергії державного регулятора з економічним, банківським та соціальним сектором.

Основою механізму тіх-регулювання, повинні стати принципи досягнення компромісу інтересів, зміцнення зв'язків і стимулювання розвитку. При цьому регулятивні заходи держави повинні носити непрямий, превентивний, точковий і збалансований характер.

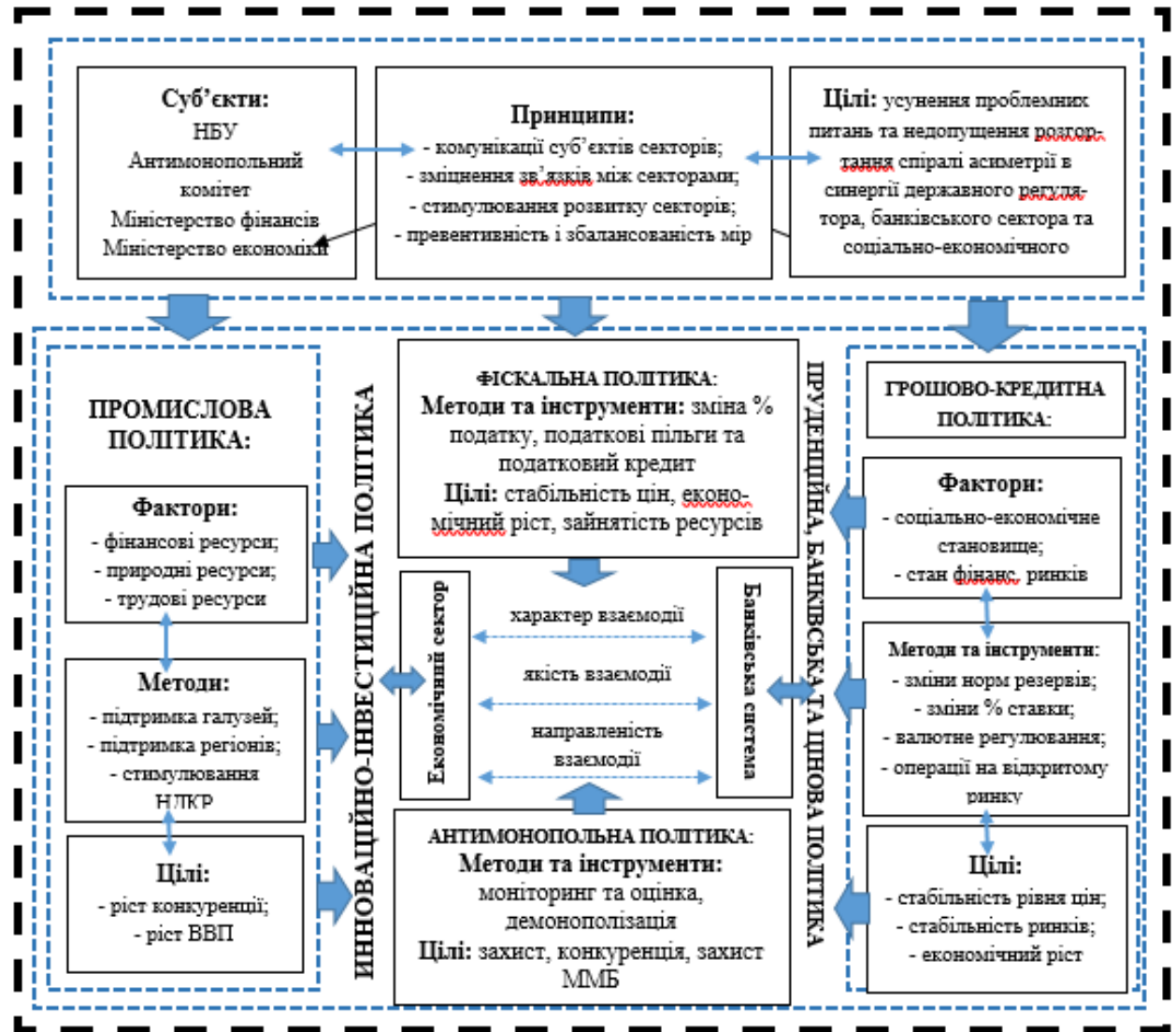

Рис.2.4. MIX - регулювання державного регулятора діяльністю економічного, банківського та соціального сектору

Джерело: складено автором

Міх-регулювання полягає в створенні збалансованої системи заходів регулювання і стимулювання економічних процесів з одного боку, яка враховує специфіку та інтереси банківського і економічного сектору, з іншого - дозволяє знизити асиметрію в моделях регулювання секторів, пом'якшивши вплив проблеми під назвою «регулювання» на процес їх синергії та на соціальний сектор.

При цьому фокус регулятивних інновацій держави повинен визначатися основними напрямками промислової політики за допомогою взаємоузгодження інструментів монетарної, фіскальної та антимонопольної політик.

Деякі експерти вважають, що головною помилкою в реалізації промислової політики є надмірне втручання держави в ринкові процеси, орієнтуючись на зростання інвестицій в застарілі та неефективні виробництва, так звані, «білі слони». Найбільш яскравим прикладом боротьби з таким явищем є Китай, особливістю промислової політики якого стали жорсткі вимоги до локалізації виробництва і розвиток нових галузей за допомогою істотних експортних субсидій [112]. У зв'язку з цим, беручи до уваги багатофакторний характер виробництва (починаючи від фінансових ресурсів, необхідних для реалізації інвестиційних проектів, сформованих традицій, закінчуючи використовуваною технікою і технологіями), застосування інструментів грошово-кредитної, антимонопольної та фіскальної політик, на наш погляд, повинно бути сконцентровано на трьох напрямках промислової політики:

- структурної політики - стимулювання міжгалузевого та міжрегіонального переливу капіталу для коригування галузевої і територіальної структури промисловості з метою усунення існуючих регіонально - галузевих диспропорцій у синергії секторів;
- інвестиційної політики - стимулювання капіталовкладень в цілях розвитку виробництва і виробничої інфраструктури, в тому числі шляхом підвищення активності участі банківського сектора в реалізації довгострокових інвестиційних та інфраструктурних проектів;
- інноваційної політики - стимулювання інноваційної активності та діяльності підприємств економічного сектора (насамперед, в несировинних секторі), в тому числі на основі розширення їх синергії з науково-інноваційними та фінансово-кредитними інститутами [114, с.18-19].

Вважаємо, що пріоритетом грошово-кредитної політики не може бути виключно зниження інфляції, вона (політика) повинна стати засобом створення

сприятливих умов для розвитку господарюючих суб'єктів, секторів і економіки в цілому. Сформувалася нагальна потреба в зміщенні акцентів в грошово-кредитній політиці з кількісної зміни обсягу грошової маси до її співвідношенню з об'ємом товарного виробництва, що створить умови для зміцнення співпраці двох секторів.

У зв'язку з цим, вважаємо за доцільне змінити цільові установки НБУ, змістивши пріоритети з «забезпечення стійкості цін» і «забезпечення захисту та стійкості національної валюти» на «сприяння стійкому економічному зростанню». Таке цілепокладання відповідає кінцевим результатом діяльності банку першого рівня, діяльність якого вбудована в економічну систему країни і спрямована на коригування поведінки суб'єктів з метою їх відповідності економічному курсу держави.

Найбільш показовими в частині відповідності меті НБУ цільовим орієнтирам стратегії економічного розвитку держави є: Банк Норвегії - забезпечення економічної стабільності Норвегії на основі поєднання цінової і фінансової стабільності, а також стимулювання створення доданої вартості в інвестиційному середовищі; Банк Об'єднаних Арабських Еміратів - підтримка національної економіки на основі узгодженості грошово-кредитної і банківської політики із загальною політикою держави; Резервний банк Індії - підтримувати цінову стабільність і забезпечення адекватного потоку кредитів для виробничих секторів [267].

В умовах уповільнення або поступального зниження економічного зростання і частих кризових явищ, в тому числі пов'язаних з посиленням глобалізаційних процесів, а також ресурсними можливостями України (мова йде про можливість використовувати нафтові накопичення для збільшення товарної пропозиції) актуальним напрямом монетарної політики стане розширення практики рефінансування з метою забезпечення доступності ресурсів для соціально-економічного сектора.

У зв'язку з цим, ми поділяємо думку вчених, які вважають, що основою сталого економічного та соціального розвитку повинна стати грошово-кредитна

політика, спрямована на всебічне заохочення інвестицій в економіку на основі посилення ролі кредиту. Так, наприклад, О.І. Лаврушин зазначає: «У сучасній економіці гроші пускаються в оборот через купівлю іноземної валюти (долара і євро). Гроші починають звертатися, як платіжні засоби, опосередковуючи обмін як гроші, а не капітал. Вони, на жаль, не стають активним стимулом їх використання з метою створення нової вартості ... »[136, с.11].

Відомо, що система рефінансування успішно працює в багатьох країнах світу і обсяг рефінансування в деяких з них досягає 50% ВВП. Зокрема, в США і Японії успішно використовується точкове рефінансування (сезон кредитування, спрямоване на сезонну підтримку конкретних галузей; розширене кредитування, орієнтоване на усунення проблем з ліквідністю банків і коректування кредитування, що ініціюється у зв'язку з необхідністю структурної зміни банківських портфелів), що поряд з використанням інструментів соціального сектора, забезпечує безперебійність і стійкість синергії секторів [127, с.223].

Вважаємо, що організація системи адресного рефінансування, яка буде і оперативною і доступною для суб'єктів банківського сектора незалежно від розміру капіталу і територіальної приналежності, може істотно розширити можливості синергії державного регулятора, банківського сектора та соціально-економічного розвитку, стати ефективним механізмом переливу капіталу в потрібному для економіки напрямку. При цьому ключовим завданням системи рефінансування має залишатися пом'якшення шоків ліквідності для максимально широкого кола банків. Разом з тим, експерти вважають, що навіть з тимчасовим лагом в 1,5 - 2 роки, ставка рефінансування в Україні не враховує реальних потреб відтворення [131, с.57]. Дані Рис. 2.5 відображають стійку тенденцію збереження високих ринкових ставок при коливаннях ключової ставки і ставки рефінансування.

Джерело: складено автором на основі статистичних даних [93]

Рис. 2.5. Динаміка ставки рефінансування, ключової ставки і середньозважених ринкових ставок банків за кредитами нефінансовим організаціям, %

Очевидно, що в докризовий період, такий захід не доцільний у зв'язку з тим, що для комерційних банків не вигідні умови ціни ресурсів з боку регулятора, оскільки є альтернативний доступ до більш дешевих зовнішніх джерел рефінансування. Навпаки, в поточних умовах, така практика набуває актуальності через пріоритет контрциклічного регулювання - опори на внутрішні ресурси. У зв'язку з цим, для гармонізації процесу регулювання інфляційних процесів і одночасного стимулювання реального виробництва доцільно запровадити диференційований підхід до рефінансування [233].

Іншими словами, регулятор повинен надавати ресурси банкам за диференційованою відсотковою ставкою, яка враховує середньогалузеву рентабельність господарюючих суб'єктів.

Ефективність реалізації такої схеми рефінансування багато в чому буде залежати від сфери діяльності суб'єктів банківського сектора, що потребують в короткостроковому і середньострокових періодах використання спеціалізованих галузевих банків з державною участю і їх регіональної мережі, через які рефінансування буде надходити в економічний та соціальний сектор.

У довгостроковому періоді, ця стимулююча міра може отримати розвиток за активної участі і приватних комерційних банків за умови, що рівень ставки рефінансування буде варіюватися в залежності від ступеня їх участі та активності в розвитку конкретних галузей. Наприклад, щодо банків, частка наданих кредитів якими в відповідну галузь становитиме менше 50% від обсягу всіх банківських вкладень, ставка може становити 5%, понад 50% - відповідно 2,5%. Додатково, щодо таких банків одночасно повинен працювати і інший інструмент грошово-кредитної політики - норми резервних вимог, за допомогою встановлення диференційованих норм обов'язкових резервних відрахувань залежно від масштабу діяльності банку, його галузевого або регіонального статусу і структури активів.

В рамках пропонованого механізму тіх-регулювання, поряд з вищевказаними умовами і інститутами рефінансування, паралельно повинна працювати система диференційованого оподаткування учасників банківського сектору - комерційних банків, що передбачає коригування ставки податку на прибуток банків в залежності від адекватності умов кредитування і ступеня взаємозв'язку банків з економічним та соціальним сектором. Так наприклад, податкові пільги у вигляді зниження ставки податку на прибуток або звільнення від нього, можливо застосовувати щодо регіональних банків, які систематично направляють прибуток на збільшення капіталу і на довгострокове кредитування галузей обробної промисловості, а не на виплату дивідендів. Зокрема, в податковому кодексі необхідно передбачити встановлення прямої залежності між ставкою податку на прибуток банків і ставкою за довгостроковими кредитами і зворотною залежністю між ставкою податку на прибуток банків і часткою кредитів в пріоритетні галузі.

В умовах, коли необхідно заохотити цілеспрямоване вкладення коштів в економічний сектор, такими доходами, щодо яких повинні бути встановлені пільги, можуть виступати доходи банків від обслуговування пріоритетних галузей економічного сектора на довгостроковій основі (інфраструктурне, венчурне інвестування, інфраструктурні депозити та облігації і ін.).

Поряд з суб'єктами банківського сектора, активно підтримуються пріоритетні сектори економіки, бенефіціарами податкових стимулів, пільг і преференцій повинні стати і товаровиробники, перш за все, в інноваційному секторі. За оцінками експертів, встановлені податкові пільги щодо суб'єктів економічного сектора дозволяють зменшити оподатковуваний дохід на 20% у разі, якщо має місце приріст витрат на НДДКР, а також знизити податкові виплати на 6% від величини витрат на дослідження і розробки. При цьому, економічним обґрунтуванням наданих податкових пільг в зарубіжних країнах служать облік геополітичного чинника, місце розташування виробника, природно - кліматичні та інші об'єктивні відмінності територій, які зумовили різницю стартових умов їх входження на ринок.

У зв'язку з цим, вважаємо, що фіскальна політика повинна бути орієнтована на вирівнювання економічних умов розвитку не тільки окремих суб'єктів банківського і економічного сектору як таких, а й регіонів і галузей не за рахунок централізованого фінансового впливу, а шляхом надання їм можливостей самостійно організовувати і використовувати наявний економічний потенціал, в тому числі на основі поєднання цільових бюджетних кредитів, наданих на зворотних і платних умовах і податкових кредитів.

Застосування методів податкового стимулювання щодо суб'єктів обох секторів потребують наявності спеціальних правових гарантій для їх практичної реалізації з боку держави, які повинні носити довгостроковий і стійкий характер з метою формування стійких неформальних інститутів у суб'єктів приватного бізнесу, що згодом дозволить компенсувати початкове зниження обсягу податкових надходжень до бюджету за рахунок відрахувань економічного, банківського та соціального сектора.

Не менш важливим, вбудованим елементом в пропонований механізм тіх-регулювання є нівелювання негативних наслідків і перешкоду поглибленню концентрації капіталу за допомогою інструментів антимонопольного регулювання. Це дозволить знизити негативний вплив монопольного становища корпорацій на розвиток приватної ініціативи, якість і

доступність банківських і фінансових послуг, підвищити рівень конкуренції і сприяти підвищенню конкурентоспроможності вітчизняної продукції та ін. Відомо, що банки і підприємства часто віддають перевагу приросту прибутку за рахунок підвищення ціни і не орієнтовані на зниження витрат. В умовах відсутності спеціального законодавства та інших інституційних перепон на шляху необґрунтованого підвищення цін великими об'єднаннями, наростаючі ринкові ризики обмежують інтенсивний розвиток виробничої сфери.

Аналіз сучасного складу великих корпоративних об'єднань показує, що їх можна поділити на три групи: корпорації, в яких 50% і більше акцій належить Уряду або корпораціям з державною участю; корпорації, в яких 50% і більше акцій належить іноземним компаніям або передано їм у довірче управління; приватні корпорації, в яких 50% і більше акцій належить недержавним комерційним структурам.

У банківському секторі України, масштаби державного втручання, як у формі державного підприємництва, так і в формі державного регулювання поступово наближаються до критичної позначки, коли існує ймовірна загроза конкурентним відносинам і природному розвитку її інституційної структури. Так, частка кредитних організацій, контрольованих державою в сукупному капіталі банківської системи України зросла з 38,1% до 48,9%, а в сукупних активах з 28,8% до 43,9% (значення індексу Херфіндаля - Хіршмана за активами в українському банківському секторі за 2014 р. і 2017 р. склав 0,092 і 0,107 відповідно, а за кредитами, виданими нефінансовим юридичним особам 0,133 і 0,131 відповідно) [133, Ц5].

Разом з тим, такі ознаки слабкості інститутів, як часті зміни в чинному законодавстві, низький рівень процесуальних гарантій, відсутність або недосконалість стандартів поведінки, широкі повноваження уповноваженого органу та зловживання повноваженнями - здатні нівелювати очікувані ефекти від синергії економічного, банківського та соціального сектору. Так, наприклад, в умовах такої інтеграційної форми синергії, в тому числі і за участю держави, домінуюче становище на ринку може обернутися зловживаннями генерацією

«замикаючого ефекту» (коли координація зв'язків усередині об'єднаної структури не забезпечує повного розкриття економічного потенціалу кожного з суб'єктів секторів в силу асиметрії інформації і бюрократичних схем управління).

У цих умовах зростає актуальність інструментів антимонопольного регулювання, тісно пов'язаних з формуванням і розвитком неформальних інститутів в економічному секторі. Дія даного правового інституту направлена на одночасний захист не тільки прав споживачів, але і захист конкуренції в банківському і економічному секторі. Потенціал антимонопольного регулювання в галузі забезпечення стійкості синергії секторів, на наш погляд, може бути розкритий шляхом переосмислення його цілей, ролі державних інститутів і державного втручання, чіткості та узгодженості законодавчо - нормативних актів і принциповості антимонопольної політики в цілому за допомогою створення системи формальних перешкод розвитку монопольної влади і зловживання їй [91, с.255].

Іншими словами, ефективність політики підтримки конкуренції, на наш погляд, залежить від її інституційного обрамлення і взаємозв'язку з інструментами інших напрямків економічної політики. Це означає, що антимонопольна політика повинна бути орієнтована на забезпечення стабільності, оптимізацію цінової політики з метою забезпечення доступу підприємств економічного сектора до банківських послуг на основі пріоритету принципів рівності суб'єктів, обмеження монополії, захисту від несприятливого впливу іноземної конкуренції та орієнтованості на соціальний сектор.

Таким чином, механізм тіх-регулювання на основі реалізації спільної міжвідомчої роботи з чіткою системою як підсумкового, так і проміжного цілепокладання, комплексного узгодження методів та інструментів різних напрямків економічної політики держави і дотримання балансу не тільки між регулюючої і стимулюючої функцій держави, а й між сконцентрованістю і спрямованістю регулятивних заходів у напрямку взаємодіючих суб'єктів економічного, банківського та соціального сектору, має можливості до

усунення або зниження дії виявлених проблем і недопущення розгортання спіралі асиметрії у синергії.

Висновки до розділу 2:

Проведене в другому розділі дослідження концептуального базису формування складової державного регулювання банківського сектору економіки дало змогу зробити такі висновки:

1. Системний характер синергії державного регулятора, банківського та економічного сектору, перш за все, це його здатність генерувати сукупність внутрішніх і зовнішніх принципів синергії, який в економічному середовищі зумовив необхідність вивчення різних наукових концепцій економічного розвитку, в рамках яких розглядалися особливості синергії суб'єктів секторів. Це дозволило розглянути процес синергії в рамках економічної системи, розкриваючи характер і ступінь впливу, який генерується взаємодією ефектів на процес економічного розвитку, і, навпаки - характер і ступінь впливу зміни макроекономічної кон'юнктури на стійкість зв'язків суб'єктів державного, банківського і економічного сектору в процесі їх синергії.

В результаті аналізу різних теоретико-методологічних підходів, представлених в економічній літературі, ми виділили три категорії наукових концепцій, зміст яких відрізняється один від одного в залежності від наявності (або відсутності) взаємозв'язків між державним, банківським і реальним секторами і ступеня їх впливу на економічні процеси, які в сукупності визначають можливості розвитку процесу синергії державного, банківського та економічного сектору і забезпечення внутрішніх і зовнішніх ефектів в залежності від сукупного впливу ендогенних та екзогенних факторів.

Методологія дослідження державного регулювання економічного сектору – це система організації активної ролі держави в управлінні економічним сектором на основі інтеграції інституційної та інноваційної політики держави з метою недопущення «стихійних» спотворень при переході до нової моделі

розвитку, яка включає вибір методу взаємодії як сукупності загальних і спеціальних принципів, методів, способів, логіко-аналітичних інструментів наукового пізнання, що забезпечують одержання висновків щодо організації управління, регулювання та напрямів розвитку економічного сектора.

2. Виходячи з загального змісту методології, нами конкретизовано функції методології дослідження синергії державного регулятора з банківським та економічним сектором, особливостей дослідження для досягнення синергії, отримання всебічної інформації про процеси і явища, які пов'язані з синергією державного регулятора з економічним сектором, а також з одним з вагомих учасників економічного сектора – банківською системою, розширення інформаційного фонду фінансової науки.

3. Виявлено, що еволюційна концепція в якості опорної в методології дослідження, поряд з теорією систем і теорією державного регулювання банківського та економічного сектора, найбільш наближена до пояснення причин нестійкої синергії державного регулятора, банківського та економічного сектору.

Подальший розвиток даної концепції в контексті синергії державного регулятора, банківського та економічного сектору, вимагає зміни напрямку дослідження від «оцінки впливу синергії суб'єктів секторів на економічний розвиток» до «оцінки впливу циклічного розвитку економіки на якість, характер і спрямованість синергії державного регулятора та економічного сектору», а також обліку інституційних чинників, які впливають на асиметричний характер синергії секторів. Таким чином, нами доведено, що державний регулятор повинен надавати ресурси економічному сектору, в тому числі і банківській системі, за диференційованою відсотковою ставкою, яка враховує середньогалузеву рентабельність господарюючих суб'єктів. Ефективність реалізації такої схеми рефінансування, на нашу думку, багато в чому буде залежати від сфери діяльності суб'єктів економічного сектора, що потребують в короткостроковому і середньострокових періодах використання

спеціалізованих фінансових установ з державною участю і їх регіональної мережі, через які рефінансування буде надходити в економіку.

4. В рамках запропонованого нами механізму тіх-регулювання, поряд з інститутами рефінансування, нами доведено, що паралельно повинна працювати система диференційованого оподаткування суб'єктів економічного сектора, в тому числі і банківського сектора, яка передбачає коригування ставки податку на прибуток фінансових установ в залежності від адекватності умов кредитування і ступеня взаємозв'язку банківського сектора з економічним сектором.

5. Доведено, що поряд з суб'єктами банківської системи, державному регулятору слід активно підтримувати пріоритетні сектори економіки, а бенефіціарами податкових стимулів, пільг і преференцій повинні стати товаровиробники, перш за все, в інноваційному секторі. За оцінками проведеного експертного дослідження, встановлені податкові пільги щодо суб'єктів економічного сектора дозволяють зменшити оподатковуваний дохід на 20% у разі, якщо має місце приріст витрат на НДДКР, а також знизити податкові виплати на 6% від величини витрат на дослідження і розробки. При цьому, економічним обґрунтуванням наданих податкових пільг в зарубіжних країнах служать облік геополітичного чинника, місце розташування виробника, природно - кліматичні та інші об'єктивні відмінності територій, які зумовили різницю стартових умов їх входження на ринок.

Саме банки стимулюють реалізацію накопичених товарів за допомогою кредитів, розмір яких в певний момент часу, починає перевищувати розумні межі і можливості погашення, посилюючи проблему неплатежів і кризу товарного виробництва.

Однак не всі марксистські ідеї в області особливостей синергії державного регулятора, банківської системи та економічного сектору знайшли своє практичне підтвердження в сучасних умовах в силу недооцінки автором здатності ринків до саморозвитку.

6. Запропоновано державному регулятору орієнтувати фінансову політику на вирівнювання перш за все економічних умов розвитку не тільки окремих суб'єктів банківського і економічного сектору як таких, а й регіонів і галузей не за рахунок централізованого фінансового впливу, а шляхом надання їм можливостей самостійно організовувати і використовувати наявний економічний потенціал, в тому числі на основі поєднання цільових бюджетних кредитів, наданих на зворотних і платних умовах і податкових кредитів.

7. У роботі запропоновано в пропонований механізм тіх-регулювання вбудувати елемент нівелювання негативних наслідків і перешкод поглиблення концентрації капіталу за допомогою інструментів антимонопольного регулювання. Вбудова даного елементу дозволить знизити негативний вплив монопольного становища корпорацій на розвиток приватної ініціативи, якість і доступність банківських і фінансових послуг, підвищити рівень конкуренції і сприяти підвищенню конкурентоспроможності вітчизняної продукції та ін.

8. В економічному секторі, в тому числі і в банківському секторі України, масштаби державного втручання, як у формі державного підприємництва, так і в формі державного регулювання поступово наближаються до критичної позначки, коли імовірна загроза конкурентним відносинам і природному розвитку її інституційної структури. Тому, на нашу думку, пропозиція щодо введення механізму тіх-регулювання на основі реалізації спільної міжвідомчої роботи з чіткою системою як підсумкового, так і проміжного цілепокладання, комплексного узгодження методів та інструментів різних напрямків економічної політики держави і дотримання балансу не тільки між регулюючої і стимулюючої функцій держави, а й між сконцентрованістю і спрямованістю регулятивних заходів у напрямку взаємодіючих суб'єктів банківського і економічного сектору, дозволить усунути або частково знизити наслідки виявлених проблем і недопущення розгортання спіралі асиметрії у синергії стратегічно важливих секторів економіки.

8. На основі оцінки впливу показника інноваційної активності (негативний вплив витрат на НДДКР) і використання в моделюванні часових

лагів, нами визначено, що в короткостроковому і середньостроковому періоді для України вплив короткострокових і середньострокових банківських кредитів найбільш значимий для закупівлі готових інноваційних розробок в контексті того, що наздоганяє розвиток.

9. Доведено відсутність взаємозв'язку між рівнем ставки рефінансування і внутрішнім банківським кредитом в Україні, отже, маніпулювання величиною облікової ставки з боку НБУ не може вплинути на доступність кредитування в банківській системі, як найбільш актуальної форми синергії державного регулятора та економічного сектору, в тому числі й банківської системи, в силу ендогенних поведінкових стратегій банків другого рівня та державного регулятора.

10. Виявлено негативний вплив специфіки ціноутворення на банківські ресурси, в тому числі і за рахунок діючої практики оподаткування і порівняно завищеною величини ризикової премії на розширення банківського кредитування, як одночасний прояв дії виділених нами проблемних складових: «ризики», «ресурси», «регулювання».

11. Розглянуті нами ряд наукових концепцій в контексті сучасних умов синергії державного регулятора та економічного сектору, що відрізняються частими циклічними коливаннями і загостренням протиріч у синергії секторів, визначив вибір методології дослідження на користь теорії асиметрії інформації і інституційно – еволюційної теорії економічного розвитку. Нами було встановлено, що простежується залежність характеру, якості та спрямованості процесу синергії банківської системи та економічного сектору від інституційних зрушень на мікро-, мезо-, і макрорівнях синергії з державним регулятором, а поглиблення протиріч у синергії суб'єктів секторів обумовлено розгортанням спіралі асиметрії виходячи з різноскерованості цільових орієнтирів суб'єктів синергії, незадовільної якості інформації, не достатньої кількості та якості інформації щодо показників банків другого рівня та економічного сектора, полярності поведінкових стратегій і рівня автентичності

регулятивних заходів впливу, а також спотворення очікуваних результатів на мікро-, мезо і макрорівнях.

У свою чергу, це дозволило нам визначити перспективні напрямки розвитку синергії з акцентом на активізацію інноваційної діяльності в обох секторах і вдосконалення інститутів і інфраструктури, що створюють в сукупності базис для вдосконалення механізму синергії секторів, заснованого на поєднанні приватних і громадських інтересів, орієнтованого на комплексне досягнення позитивних ефектів на всіх трьох рівнях.

В країнах, де провідним сегментом фінансового ринку виступає фондовий ринок, система державного регулювання сфокусована на підтримку і регулювання фінансово-кредитних установ, а в країнах, де основним сегментом фінансового ринку є банківський сектор, заходи державного регулювання спрямовані на стимулювання активності підприємств економічного сектора. Таким чином, держава через збалансовану систему стимулів сприяє «підтягуванню» рівня інвестиційної привабливості суб'єктів менш розвиненого сектора в «очах» протилежної, знижуючи, тим самим, об'єктивно обумовлену асиметрію в поведінці суб'єктів банківського і економічного сектору в їх синергії.

На жаль, подібний позитивний досвід розвинених країн виявився незатребуваним в поведінкових стратегіях інститутів регулювання в Україні і Казахстані. Ця прогалина, на наш погляд, є однією з причин розгортання спіралі асиметрії у синергії банківського та економічного сектору, не дозволяючи лікувати дестабілізуючі фактори синергії. Крім того, система державного втручання в ринкові процеси в Україні і Казахстані «страждає» в зв'язку з відсутністю чітких меж регулювання, через недостатню прозорість і ефективність інститутів оцінки. У сукупності ці недоліки створюють передумови для розростання бюрократії і корупції, дестабілізують економічні процеси, в тому числі синергія банківського і економічного сектору.

РОЗДІЛ 3. МЕТОДОЛОГІЯ ОЦІНКИ ЕФЕКТИВНОСТІ ВПЛИВУ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ БАНКІВСЬКОГО СЕКТОРУ НА СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИЙ РОЗВИТОК КРАЇНИ

Анотація до розділу 3:

В третьому розділі проведене дослідження географічної розпорошеності центрів економічної активності України, що дає змогу стверджувати, що функції інноваційного, інфраструктурного фінансування та кредитування слід покласти на «інноваційні» та «інфраструктурні» банки. Ми пропонуємо розширити обмежені на сьогоднішній день функції таких банків (тільки наданням ресурсів на поворотній основі), в частині орієнтації їх діяльності на розуміння і оцінку специфіки галузі та регіону, з тим, щоб своєчасно надавати допомогу підприємствам.

Проведений аналіз результативності роботи банків спеціалізованого рівня, з позиції синергії банківського та економічного сектору, дав можливість пропонувати використання механізму спільного фінансування, який передбачає фінансування і кредитування інвестиційних проектів, в яких банк розвитку та спеціалізовані та галузеві банки лише доповнюють кошти приватних комерційних банків.

Розглянуто звіти єдиної бази даних, які повинні містити інформацію не тільки по кредитних ризиках юридичних осіб та індивідуальних підприємців, а й по їх гарантіях та поруках на користь третіх осіб, за накопиченою проблемною заборгованістю і не платежів за вексями та облігаціями, системі рейтингів керівників і власників підприємств і ін. така схема оптимізації дозволить знизити операційні ризики, пов'язані зі збоями в програмному забезпеченні і людським фактором і буде економічно доцільною, як для державного регулятора так і для банківського сектору.

Інституційне осучаснення банківського сектору, на думку автора, повинно відповідати завданням реалізації структурної політики держави, оскільки тільки так можна підвищити роль банківського сектору в розвитку

економічного сектора, знизивши дію проблем, і, не допустити розгортання асиметричності у синергії економічного сектору з банківським сектором.

Було запропоновано кластерний аналіз банківського сектора, який дає можливість оцінки ефективності перевірок з боку державного регулятора. Аналіз показав, що є необхідність введення нових методів проведення перевірок з боку державного регулятора, а саме запропонована економіко-математична модель дає можливість оцінити ефективність дій з боку державного регулятора та наполягати на доцільності приділення особливої уваги порушенням з боку банківського сектора, які напряму впливають на економічний сектор.

Проведений детальний аналіз порушень банківським сектором нашої країни призвів до висновку, що доцільним було б створення економіко-математичної моделі для оцінки рейтингів банків, що в майбутньому дасть можливість оцінювання ефективності банківського сектора під кутом рейтингування банків та через призму порушень, що в свою чергу дасть можливість економічному сектору співпрацювати тільки з тими банками другого рівня, які можуть бути надійними на сьогоднішній день на ринку фінансових послуг.

Для підвищення об'єктивності оцінки фінансової діяльності банківських установ запропоновано використання економіко-математичної моделі на основі рейтингування банків другого рівня, що дозволить в майбутньому державному регулятору більш ретельно виконувати свої функції, а економічному сектору отримувати більш якісну інформацію щодо положення банків другого рівня на ринку фінансових послуг для подальшого використання в своїй роботі.

3.1. Методологічні засади синергії державного регулювання, банківського, економічного та соціального секторів економіки країни

Тенденцією останніх років, як відомо, є скорочення числа кредитних організацій та їх філій, яке обумовлене виведенням з ринку грошово-кредитних інститутів, які реалізують високоризикові стратегії. Разом з тим, процеси інституційної трансформації українського банківського сектору призвели до монополізації банківського сектора (за останні 5 років концентрація активів зростає з 0,091 до 0,108; концентрація капіталу - з 0,090 до 0,103 і концентрація кредитів нефінансовим організаціям - з 0,125 до 0,144 [180]).

Питання модернізації банківського сектора з точки зору його синергії з економічним сектором та соціальним сектором, на нашу думку, в економічній літературі практично не освітлене і стає все більш актуальним в частині їх впливу на:

1) «ризики» - неготовність банківського сектору працювати в пріоритетних, але разом з тим, високоризикових галузях і віддалених регіонах, відсутність в структурі банківського сектору спеціалізованого рівня банків, готових взяти на себе високі галузеві та регіональні ризики;

2) «ресурси» - недоступність дешевих і «довгих» джерел фондування банківського сектору в частині обмежень, пов'язаних з розміром і достатністю капіталу банків, зміною рейтингів і жорсткістю нормативів за зовнішніми запозиченнями;

3) «регулювання» - неузгодженість напрямків промислової політики (зокрема, регіональної і галузевої) з напрямів грошово-кредитної, пруденційної, банківської та податкової політиками.

Перелічені проблематики в подальшому нами були позначені як «проблеми/складності», які стоять на заваді розвитку синергії банківського сектору з економічним та соціальним сектором. Одним з напрямків вирішення виділеної проблеми, на нашу думку, є вдосконалення інституційної структури

банківського сектору в розумінні як сукупності інститутів регулювання та нагляду за банківською діяльністю, банків і небанківських організацій. Беручи до уваги зміст понять: «інститут» (сукупність норм права в будь - якій галузі суспільних відносин або сукупність установ і організацій, як господарюючих суб'єктів); «структура» (внутрішній устрій, будова) і «система» (ціле, що представляє собою єдність закономірно розташованих і знаходяться у взаємному зв'язку частин) [32], інституційна інфраструктура розглянута в якості певного порядку в розташуванні зв'язків, як між банками та іншими небанківськими організаціями, так і між сукупністю формальних і неформальних інститутів, що регулюють взаємовідносини внутрішньо-системних елементів і системи в цілому.

Аналіз досліджень економіки розвинених країн, проведений в попередньому розділі дисертаційного дослідження показав, що економіка та банківська система Казахстану не відрізняється особливим різноманіттям від банківської системи України і представлена центральним банком країни (Національний банк Республіки Казахстан), що виконує функції банку першого рівня і регулятора на фінансовому ринку і універсальними комерційними банками другого рівня.

Структура казахстанського банківського сектору практично не змінилася за час свого існування, за винятком процесу примусової реорганізації банків в 90-х роки, коли кількість банків було скорочено у 6 разів. Незважаючи на схожі тенденції вдосконалення та оптимізації структури банківського сектору України і Казахстану на тлі посилення глобалізаційних та інтеграційних процесів (рекомендації Базельського Комітету, вступ до СОТ, освіту Євразійського економічного союзу і ін.), зовнішніх шоків і викликів, діюча структура банківського сектора в обох країнах залишається недостатньо продуктивною з позиції підтримки процесів структурної перебудови економіки.

Низька частка інвестицій, що фінансуються за рахунок банківських кредитів, як в Україні так і Казахстані не перевищує 10% при аналогічному значенні даного показника в Німеччині - 41,8%, в США - 32, 5% і незначну

питому вагу банківських кредитів в ресурсах малих і середніх підприємств - 18% при аналогічному значенні даного показника в Німеччині 78%, в США 33,2% [35, с.4]. Це свою чергу дає можливість робити висновки щодо незадовільної якості синергії банківського, економічного та соціального сектору.

Ситуація в країні ускладнюється зростанням фінансових та галузевих ризиків, жорсткістю грошово-кредитної, пруденційної і банківської політики, проблем, пов'язаних з пошуком джерел внутрішнього фінансування банків і ін.

В справі реформування структури банківського сектора головними критеріями є не розмір і кількість банків, а якість їх послуг [188]. Більш того, в зарубіжних країнах широко поширено думка, що збереження життєздатних невеликих банків, які займають певну нішу, як за асортиментом послуг, так і в регіонально-галузевому розрізі, які проявляють неймовірну гнучкість і стійкість в умовах кризи - в кінцевому підсумку, працює на посилення банківської конкуренції і стимулює зростання економіки. Наприклад, структура банківського сектору Великобританії, США та Німеччини більш диверсифікована, як вертикально, так і горизонтально і представлена не тільки найбільшими банками, але і малими та мікро регіональними банками, міжнародними банками та банками розвитку.

На основі аналізу зарубіжного досвіду та з огляду на дію проблем, що обмежують взаємодію секторів, пропонуємо створити трьохрівневий банківський сектор, схема якого представлена на Рис 3.1.

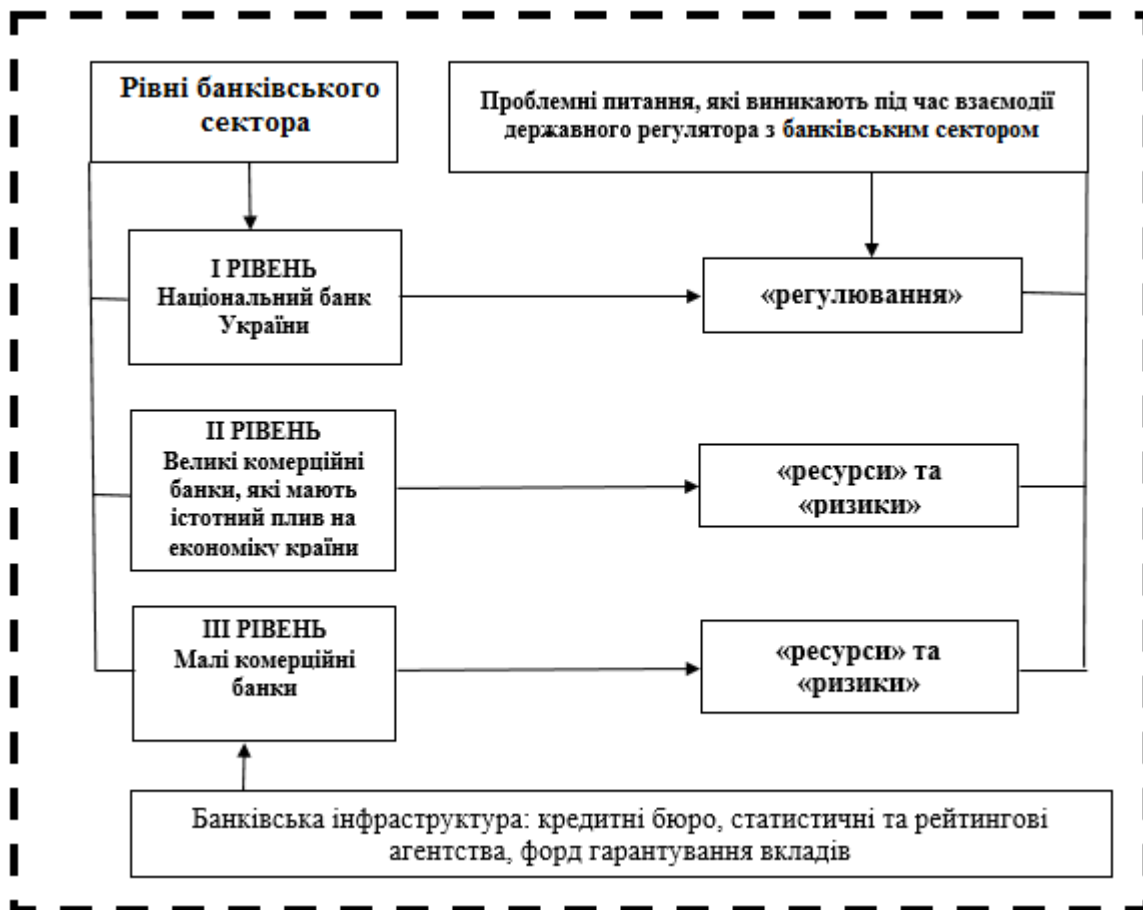

Рис.3.1. Структура банківського сектора
Джерело: складено автором.

Перший рівень представлений НБУ, як державним органом, публічно-правовим інститутом, чия діяльність регламентується окремим законодавчим актом, згідно з яким на нього також покладено функції регулятора на фінансовому ринку. З точки зору вдосконалення структури банківського сектора, даний банк, як суб'єкт державного регулювання орієнтований на формування сприятливого середовища для функціонування банків і одночасне обмеження тенденцій, пов'язаних з монополізацією ринку банківських послуг. При цьому важливим пріоритетом діяльності НБУ в сучасних умовах має стати вміння знайти оптимальне співвідношення між якісним ростом банківського сектора і визначенням вектору його розвитку відповідно до стратегічних цілей соціально-економічного розвитку країни.

Механізми регулювання повинні бути сфокусовані на врахуванні інтересів економічного сектора, щоб забезпечити відповідність результатів синергії між економічним сектором, банківським сектором та соціальним сектором, вирішенню важливих завдань економіко-соціального розвитку. У тому числі з цієї причини елементи виявлених проблем («регулювання», «ресурси» та «ризики») тісно взаємопов'язані між собою, так як недосконалість механізму регулювання, найчастіше, виступає причиною збереження проблем, пов'язаних з дефіцитом ресурсів і високими ризиками.

Беручи до уваги, актуальність застосування динамічного та комунікаційного аспекту, суть яких зводиться до більш жорсткого регулювання в роки економічного зростання і, навпаки, пом'якшення вимог в кризові роки, вважаємо за доцільне розглядати даний підхід не з позиції посилення і ослаблення регулятивних норм, а з точки зору ступеня впливу регулятора на рівень ділової та інноваційної активності в соціально-економічному розвитку банківського сектору. У зв'язку з цим, виходячи з особливостей поведінки суб'єктів банківського, економічного та соціального сектору на різних стадіях економічного циклу, НБУ, на основі інструментів регулювання, повинен стимулювати одночасну генерацію інноваційних технологій в банківському секторі, економічному секторі та соціальному секторі в періоди соціально-економічного зростання з метою формування надійної основи їх функціонування в роки кризи.

Як інструменти стимулювання, можуть використовуватися інструменти грошово-кредитної і пруденційної політики щодо суб'єктів банківського сектору на основі їх взаємозв'язку з цілями і принципами тіх-регулювання, згідно з якими застосування інструментів повинно носити диференційований характер залежно від результатів участі банків другого рівня у розвитку економіки.

Другий рівень передбачає функціонування великих комерційних банків, які мають істотний вплив на економіку країни, в тому числі і за участю в капіталі держави, основна частка активів яких повинна припадати на

пріоритетні галузі економіки та промисловості. При цьому принципово важливо, щоб у своїй діяльності, банки другого рівня були сконцентровані на таких напрямках:

- 1) масштабне акумулювання і розподіл ресурсів, включаючи співробітництво з резервними, пенсійними фондами і суверенними фондами;
- 2) довгострокове фінансування галузей обробної промисловості, як реалізація курсу на диверсифікацію економіки;
- 3) домінуючу участь в реалізації стратегічно значимих інфраструктурних проєктів;
- 4) підтримка інноваційного сектора.

Схема другого рівня банківського сектора представлена на Рис 3.2.

Рис. 3.2. Схема другого рівня банківського сектора

Джерело: складено автором

Модель, об'єднання в групу інститутів розвитку взаємодії державного регулятора, економічного сектора, банківського сектора та соціального сектора, в Україні і Казахстані перейнята у зарубіжних країн, але в той же час не позбавлена недоліків: по-перше, банки третього рівня (малі комерційні банки) в обох країнах формально випадають із загальної структури банківського сектора, оскільки на нашу думку, більшість проблем їх діяльності з точки зору ефективної синергії банківського, економічного та соціального сектору зводиться, як правило, до вишукування довгострокових пасивів, доведення їх до одержувача і забезпечення своєчасного повернення, а також дефіциту якісних проектів.

В умовах, що склалися, вважаємо, що до складу даного рівня повинні бути включені, поряд з банками третього рівня, великі спеціалізовані та галузеві банки, що мають доступ до довгострокових джерел ресурсів, що володіють необхідним методичним забезпеченням в області оцінки проектів з урахуванням специфіки конкретних пріоритетних галузей, регіонів і відповідними кадрами. Важливою характеристикою банків другого та третього рівня повинна стати орієнтація їх діяльності на потреби пріоритетних галузей і промислових регіонів, що обумовлено розривом між регіонами за рівнем ВВП на душу населення більш ніж в 30 разів, високим зносом основних фондів (не менше 50%) в галузях несировинного сектора [35, с.5] і неадекватністю потенціалу регіональних банків потребам регіональної економіки. Інвестиційний статус цих банків передбачає використання в їх відношенні особливої системи нормативів, що враховують структуру активів з позиції їх диференціації за обсягами і напрямками ресурсних вкладень, а також ступеня ризику.

Передбачається, що діяльність банків другого рівня відповідно до нашої схеми, буде відповідати сучасним потребам соціально-економічного сектора в довгостроковому і ризиковому фінансуванні (стабільність і рентабельність таких банків в два рази перевищує аналогічні показники малих і середніх

приватних банків, що працюють в регіонах, більш високий ступінь довіри населення). У той же час, законодавчо слід передбачити недопущення впливу діяльності даних банків на обмеження свободи підприємництва і конкуренції на ринку банківських послуг в цілому.

У цьому сенсі суперечливим є право великих банків, які мають в капіталі левову частку участі держави, конкурувати з приватними комерційними банками на роздрібному ринку банківських послуг (за підсумками 2017 р. на банки, контрольовані державою доводиться, як левова частка вкладів фізичних і юридичних осіб - 60,4% і 62,2% відповідно, так і найбільша частка позик, наданих населенню і корпоративному сектору - 57,4% і 64,2% відповідно).

Зокрема, тільки на Ощадбанк на ринку кредитування припадає 44% від усього обсягу кредитного портфеля банківського сектора, а на ринку термінових вкладів тільки на Ощадбанк припадає 54% від їх загального обсягу. Такі високі показники діяльності забезпечені потужною державною підтримкою (50 - 100% акцій цих банків належить державі). Подібна ситуація не може не обмежувати конкуренцію на ринку банківських послуг, знижуючи ефективність малих банків третього рівня і сприяючи виникненню конфлікту інтересів у регулюванні діяльності суб'єктів банківського сектора.

Вважаємо, що участь держави в капіталі комерційних банків доречна лише в рамках проведення антикризових заходів, а часові межі участі повинні визначатися підвищенням темпів економічного зростання в перші два-три роки після кризи. У роки благополуччя, присутність держави, як свідчить світовий досвід, є виправданим лише в рамках спеціалізованого рівня в вигляді великих державних банківських структур, що спеціалізуються на підтримці підприємств і галузей соціально-економічного сектору, в частині реалізації капіталомістких і високоризикових проєктів, які згідно із законом не можуть конкурувати з комерційними банками третього рівня на ринку послуг.

У Казахстані, держава з метою недопущення монополізації ринку бере участь в капіталі тільки спеціалізованих банків (Банк розвитку Казахстану і Жилстройсбербанк). При цьому недоліком діяльності банку розвитку з точки

зору сприяння структурній перебудові економіки виступає його відсутність у віддалених регіонах країни і негнучкість процедури відбору проектів.

Досвід зарубіжних країн з розвиненою економікою свідчить, що важливим аспектом діяльності банків спеціалізованого рівня є опора на безперебійні канали припливу внутрішніх довгострокових ресурсів. Так, наприклад, 70% ресурсів Банку розвитку Японії формується за рахунок надходжень із спеціального рахунку Міністерства фінансів, що має право використовувати кошти державного страхового, пенсійного та довірчих фондів, значна частина яких розподіляється між галузевими банками для кредитування пріоритетних галузей економіки. При цьому кредити видаються під той же пільговий відсоток, за яким його отримали, терміном понад 20 років [236, с.83].

У Бразилії понад 70% коштів соціального і пенсійного фондів виступають основними джерелами ресурсної бази Банку соціально-економічного розвитку. При цьому повернення коштів розглядається як чинник, що забезпечує дисципліну банків - учасників, так як неповернення коштів означає можливість втратити джерело дешевих ресурсів і втратити довіру на міжбанківському ринку. Національний ощадний банк Великобританії, будучи структурним підрозділом міністерства національних заощаджень здійснює через мережу поштових відділень збір дрібних внутрішніх заощаджень на основі прийому коштів на звичайні депозитні рахунки, виплачуючи по ним більш високі процентні ставки [113, с.59-65].

В структурі спеціалізованого рівня, слід визначити позицію банків, що мають сталу позитивну репутацію, як провідних національних інститутів мобілізації внутрішніх заощаджень, кошти якого мають стати основним джерелом формування довгострокової ресурсної бази спеціалізованих державних галузевих інститутів поряд з ресурсами фондів довгострокового накопичення відповідно до запропонованого в роботі механізму багатоканальної мобілізації внутрішніх ресурсів.

З метою підтримки запропонованих до створення структур, слід передбачити умову про те, що підприємства, які отримують від спеціалізованих

і галузевих банків ресурси на реалізацію довгострокових проектів, повинні відкрити в них свої рахунки.

З огляду на істотну географічну розпорошеність центрів економічної активності України і Казахстану, на наш погляд, доцільно покласти функції інноваційного, інфраструктурного фінансування та кредитування на «інноваційні» та «інфраструктурні» банки.

Ця пропозиція обумовлена тим, що інноваційні та інфраструктурні проекти зазвичай мають істотну специфіку, пов'язану з галуззю або регіоном, що пояснює доцільність індивідуального підходу і оцінки ризиків, повноти розуміння, методик оцінювання та наявності відповідних компетенцій кадрів, зосереджених в банках другого та третього рівня. Функції таких банків не повинні обмежуватися тільки наданням ресурсів на поворотній основі, а й орієнтацією їх діяльності на розуміння і оцінку специфіки галузі та регіону, з тим, щоб своєчасно надавати допомогу підприємствам. Державна форма власності таких банків, на наш погляд, полегшує процес їх функціонування на основі доступу до довгострокових ресурсів і часткової компенсації ризиків за допомогою субсидій, гарантій, диференційованого підходу до пруденційної і податкової політики відповідно до результатів діяльності таких банків.

Підвищити результативність роботи банків спеціалізованого рівня, з позиції синергії банківського та соціально-економічного сектору, можливо на основі використання механізму спільного фінансування, який передбачає фінансування і кредитування інвестиційних проектів, в яких банк розвитку та спеціалізовані та галузеві банки лише доповнюють кошти приватних комерційних банків (досвід Франції, Німеччини та Японії). Наприклад, німецький «Kreditanstalt für Wiederaufbau» (KfW bank), як велика спеціалізована фінансова установа здійснює підтримку кредитування МСБ через широку мережу, так званих, бізнес-банків, зберігаючи за собою нейтральну позицію щодо конкуруючих між собою комерційних банків.

Механізм такого супроводу кредитів полягає в тому, що KfW bank бере на себе 50% кредитних ризиків від їх загального обсягу, зменшивши, ризики

приватного банку. Однак, чим більше ризику бере на себе комерційний банк, тим більший дохід він отримає від KfW bank в якості фінансового посередника [106]. Спільне з комерційними банками фінансування і кредитування проектів було також ініційовано і банком розвитку Японії в середині минулого століття, що дозволило істотно послабити ризики приватних банків [255]. Згодом, такий досвід посткризового відновлення дозволив сформувати стійкі неформальні інститути в банківському співтоваристві за допомогою збереження традицій спільного фінансування і кредитування приватними банками, але вже без участі держави.

Вважаємо, що адаптація такого досвіду фінансування і кредитування зусиллями банків другого і третього рівня має перспективи в Україні і Казахстані, так як спрямована на вирішення проблем у синергії банківського та соціально-економічного сектору: по-перше, банки об'єднують ресурси, обсяг яких адекватний масштабам проекту ; по-друге, відбувається зниження ризиків в рівній мірі для суб'єктів обох секторів не тільки за рахунок об'єднання ресурсів, але і за рахунок дії механізмів державного страхування, субсидування і гарантування; по-третє, розширюється досвід участі комерційних банків в реалізації високоризикових проектів (ефект «стадного дзвіночка»); по-четверте, за рахунок механізмів державної підтримки можливе зниження вартості ресурсів і забезпечення їх доступності для позичальників з низькорентабельних галузей і віддалених територій.

Таким чином, діяльність банків другого та третього рівня запропонованої структури банківського сектора повинна бути чітко структурована залежно від галузевої спеціалізації з диверсифікацією по регіонах, а також в залежності від капіталомісткості і ризикованості проектів. Функції координації, контролю, прийняття рішень і відповідальності за результати діяльності банків другого рівня повинні бути покладені поряд з Національним банком України на Міністерство економіки.

Досвід економічно розвинених країн підтверджує, що повноцінний банківський сектор включає в себе різні за розміром банки, здатні задовольнити

найрізноманітніші потреби суб'єктів соціально-економічного сектора. Зокрема, форму тісної синергії великих банків з підприємствами економічного сектора демонструє німецький Deutsche Bank, співпрацюючи з більш ніж 400 промислових підприємств в хімічній, сталеливарній, металургійній, будівельній, харчовій, машинобудівній галузях економічного сектора. Роль банків даного рівня структури банківського сектора дуже важлива і з позиції розвитку суб'єктів сільськогосподарського виробництва. Показовим у цьому сенсі є досвід Китаю, де обслуговування віддалених сільських регіонів здійснюється за рахунок розвитку мережі банків нового типу: селищних банків, сільських кредитних кооперативів фінансової взаємодопомоги та сільських поштових відділень [227, с. 98].

Слід відзначити, що в боротьбі за сільськогосподарський сегмент конкуренцію китайським селищним банкам складають і банки з іноземним капіталом. Так, англійський банк HSBC створив дочірні селищні банки в китайських провінціях, які територіально межують з фінансовими центрами Гонконга і Шанхая. Прикладом розвитку банківської мережі в умовах депресивних регіонів є створення сільських банків («Grameen Bank») в Бангладеші, які надають кредити без застави та тривалого юридичного оформлення. Механізм повернення таких позик (зворотність по ним складає 99%) тримається на двох «китах»: довірі (з боку кредитора) і почутті вдячності за допомогу в скрутну хвилину (з боку позичальника).

Свою життєздатність в умовах регіональної економіки в специфічних галузях соціально-економічного сектора показали банки другого та третього рівня, що формуються і функціонують на принципах кооперації. На частку кооперативних банків припадає до 90% всіх кредитів сільськогосподарської галузі в Голландії, до 80% у Франції, до 60% в Фінляндії, до 50% в Японії і до 44% в Німеччині [197], у зв'язку з цим, третій рівень пропонованої структури банківського сектора, а саме малі комерційні банки, які можуть здійснювати банківські операції [259].

Не можна забувати про те, що великі банки з'являються не на порожньому місці, вони виростають з дрібних і середніх банків, явна недооцінка ролі яких в соціально-економічному розвитку віддалених територій, видавлювання їх з ринку на основі стандартного підходу до визначення пруденційних нормативів може позбавити регіони надійної основи для розвитку [104, с.48].

Результативність діяльності банків другого та третього рівня, в контексті підвищення якості синергії соціально-економічного сектору та банківського сектору, передбачає:

- поділ інноваційно-проектного та комерційного кредитування між другим і третім рівнями банківського сектору: великі інвестиційні проекти інноваційного та інфраструктурного характеру з високим рівнем капіталовкладень і ризиків повинні обслуговуватися тільки по лінії спеціалізованих і галузевих державних банків (як спільно, так і окремо) з правою часткою та спільною участю комерційних банків другого рівня, всі інші дрібні комерційні проекти - комерційними банками третього рівня і небанківськими кредитними організаціями;

- внесення змін до структури інвестиційного портфеля пенсійних, страхових та суверенних фондів в частині збільшення частки вкладень в цінні папери і депозити банків другого рівня не менше 40% (20% і 20% відповідно), що дозволить підвищити адресність вкладень, направивши довгострокові кошти на вирішення структурних проблем, і, знизивши ризики, з огляду на їхній стратегічний характер;

- організацію ресурсної підтримки невеликих банків, що працюють в регіонах з боку банків спеціалізованого рівня на основі використання схем розподілу ліквідності всередині регіонального банківського сектору на основі викупу великими банками позик у малих банків і високоліквідних корпоративних цінних паперів, емітованих суб'єктами регіональної економіки, що дозволить надати імпульс для розвитку регіонального фондового ринку та ін.

Банківська інституційна інфраструктура включає в себе сукупність господарюючих суб'єктів, створених і функціонуючих з метою підтримки життєздатності та безперебійного функціонування елементів банківського сектора[37]. Розглянемо найбільш актуальні інфраструктурні інститути, з позиції зниження тиску дії проблем «ризики» і «ресурси».

Порівняно молодим інфраструктурним інститутом для України і Казахстану є кредитний брокеридж, який зародився в країнах з найбільш розвиненими фінансовими ринками, а саме в Австралії, США, Великобританії, Іспанії та Канаді, де брокери є найбільш активними розповсюджувачами банківських послуг. Наприклад в США до 80%, а в Європі до 70% кредитів видається за допомогою кредитних брокерів. В Україні найбільшого поширення набуло іпотечний напрямок кредитного брокериджа - в 2016р. видано 1 млн. іпотечних кредитів, 50% з яких за допомогою кредитних брокерів [96, с.10].

Перспективи розвитку кредитного брокериджа, на наш погляд, пов'язані з вирішенням проблем, що обмежують взаємодію банківського і економічного сектору через дії цільової та інформаційної асиметрії комунікаційного аспекту, низьку фінансову грамотність, не впевненості і низького досвіду в оцінці ситуації на фінансових ринках. З огляду на можливе небажання суб'єктів синергії залучати кредитного посередника в силу зростання відповідних витрат, вважаємо за доцільне перекласти тягар оплати комісійних на банк, компенсацією втрат для якого стане оперативне і правильне оформлення документів, зростання клієнтської бази. У разі несприятливого результату справ, інструментом захисту від можливих втрат може служити застосування відзивного платіжного документа [123].

Етичні стандарти поведінки на ринку (відповідальність, цілі, місію, функції, принципи, кваліфікацію персоналу і умови синергії з контрагентами) доцільно закріпити на законодавчому рівні. Незважаючи на ряд переваг у вигляді підвищення рівня інформованості кредиторів, прогнозування можливості повернення позик, оперативності прийняття рішень, скорочення

витрат, пов'язаних з оцінкою кредитоспроможності, підвищення рівня дисциплінованості позичальників та ін. Однією з ключових проблем в роботі кредитних бюро є децентралізований підхід, що, на наш погляд, суперечить самій ідеї створення масштабної системи збору інформації з метою мінімізації кредитних ризиків. Так, наприклад, у Франції успішно застосовується централізований спосіб збору кредитної інформації на основі діяльності Банку Франції, на якого покладено також функції національного кредитного бюро.

Користувачами інформації виступають всі банки і банківська комісія, як орган банківського нагляду і регулювання Франції [74, с.35-36]. У зв'язку з цим, вважаємо за доцільне сформувати єдину еталонну централізовану базу даних кредитних історій шляхом об'єднання в єдину базу даних: «кредитне бюро», «кредитний реєстр» і «моніторинг підприємств економічного сектора» з метою об'єднання процесу збору, контролю, обробки інформації та надання їх без дублювання і помилок з одного джерела, який буде нести підвищену відповідальність за достовірність інформації, надання даних.

Звіти єдиної бази даних повинні містити інформацію не тільки по кредитних ризиках юридичних осіб та індивідуальних підприємців, а й по їх гарантіях та поруках на користь третіх осіб, за накопиченою проблемною заборгованістю і не платежів за векселями та облігаціями, системі рейтингів керівників і власників підприємств і ін. така схема оптимізації дозволить знизити операційні ризики, пов'язані зі збоями в програмному забезпеченні і людським фактором і буде економічно доцільною, як для держави, так і для банків другого рівня. Крім того, для забезпечення загального охоплення учасників, від якого безпосередньо залежить оперативність прийняття рішень та економія витрат, на нашу думку, доцільно замінити принцип добровільної участі на обов'язкову, шляхом надання інформації, що надається статусу обов'язкової звітності з закріпленням відповідальності за достовірність і своєчасність її надання. В умовах функціонування єдиного державного органу, збереження банківської таємниці забезпечується, на наш погляд, краще в порівнянні з передачею інформації в приватні організації.

Широке поширення, як інститут оцінки платоспроможності емітентів, боргових зобов'язань, якості корпоративного управління, якості управління активами, отримали рейтингові агентства. До найбільш відомих в світі відносяться Standart & Poor's, Fitch Ratings, Moody's, Momingstar, Експерт РА (Казахстан), Рус-Рейтинг, Національне рейтингове агентство (Росія) та ін.

Посткризова трансформація уявлень про діяльність рейтингових агентств, на наш погляд, повинна стати точкою відліку в справі зміцнення і розвитку внутрішньодержавні рейтингових агентств на основі впровадження практики ліцензування їх діяльності. З точки зору регіонального рівня синергії економічного, банківського та соціального сектора, особливе значення має розширення мережі регіональних рейтингових агентств, так як банки третього рівня (малі комерційні банки) в більшості випадків не включаються в систему рейтингових агентств державного значення через скромність масштабів діяльності і розмір активів. Це задає законодавчого закріплення принципів і відповідальності їх діяльності і розробки прозорих критеріїв оцінки надійності фінансових інструментів.

Ми вважаємо, що альтернативою може стати створення еталонного єдиного внутрішньодержавного рейтингового агентства, з високим ступенем верифікації, та наділення даною функцією з боку державного регулятора та Національного банку України. Фонд проблемних активів (кредитів), як спосіб вирішення проблем, пов'язаних з «навантаженням» кредитного портфеля «поганими» активами або кредитами, набув поширення в посткризовий період. Наприклад, під час азіатської фінансової кризи 1997-1998рр. в Індонезії, Малайзії, Кореї, Таїланді країни вирішували питання очистки банківського сектора від «поганих» активів за допомогою створення державних спеціалізованих компаній з управління активами [182].

Спроби створення державних «поганих» банків були зроблені і в роки світової глобальної кризи 2007-2008рр. в США і Німеччині, на баланс яких були передані проблемні активи з приватних банків, в тому числі і через захисту приватних банків від прямої націоналізації [27, с.242].

Разом з тим, з огляду на суперечності і нечіткість позицій держави і приватного бізнесу в області визначення вартості переданих активів (викуп з дисконтом не влаштовує комерційні банки, а придбання за ринковою вартістю за рахунок додаткової емісії грошових коштів позначається на підвищенні інфляції), і в Україні, і в Казахстані було прийнято рішення про право банків самостійно створювати дочірні організації, що спеціалізуються на управлінні стресовими активами, включаючи можливість продажу третім особам.

В практику роботи фонду проблемних активів (кредитів), на нашу думку, слід запровадити диференційований підхід:

- 1) у разі роботи невеликих регіональних банків доцільно обійтися послугами судових приставів, зовнішніх і внутрішніх колекторських служб;
- 2) в разі функціонування багатофункціонального системо утворюючого банку - створення дочірньої компанії з управління поганими активами;
- 3) як допоміжний механізм підтримки стійкості банків в період кризи - створення фонду проблемних кредитів при Національному банку України.

Інституційне осучаснення банківського сектора, на нашу думку, повинно відповідати завданням реалізації структурної політики держави, оскільки тільки так можна підвищити роль банківського сектора в розвитку соціально-економічного сектора, знизивши дію проблем, і, не допустити розгортання асиметричності у синергії банківського сектора з економічним та соціальним.

Особливе значення, на нашу думку, в реалізації комплексного народногосподарського завдання лягає на другий та третій рівень банківського сектора, на який, в короткостроковому і середньострокових періодах, покладена особлива відповідальність заповнення існуючих провалів ринку і формування стійких неформальних інститутів банківського бізнесу в справі надання фінансової підтримки соціально- економічного розвитку.

3.2. Методичні підходи до інтегральної оцінки порушень нормативів банками та коригуючий вплив держави

Діяльність державного регулятора по відношенню до банківського сектора, клієнтів банківської системи – економічного сектору, та соціального сектора покриває застосування Національним банком України заходів впливу щодо банків, які вчинили порушення згідно із Законом України «Про банки і банківську діяльність».

Правовою підставою застосування певних заходів є Закони України «Про Національний банк України», «Про банки і банківську діяльність», «Про господарські товариства», а також Положення про застосування Національним банком України заходів впливу за порушення банківського законодавства, затверджене постановою Правління НБУ від 28.08.2001 р. № 369.

Згідно зі ст. 73 Закону України «Про банки і банківську діяльність» підставою для застосування заходів впливу є «порушення банками банківського законодавства, нормативно-правових актів Національного банку України або здійснення ризикових операцій, які загрожують інтересам вкладників чи інших кредиторів банку» [63].

Порушення вимог законодавчих та нормативних актів, як правило, більш чіткі й конкретні. Тому їх набагато легше довести, ніж, наприклад, звинувачення в невваженій кредитній політиці або некомпетентності керівництва.

Порушення інтересів вкладників можна поділити на дві групи:

- 1) пов'язані з коротко або довгостроковою фінансовою неспроможністю виконання банками своїх зобов'язань;
- 2) невиконання зобов'язань через інші фактори (ігнорування положень угоди, технічна неможливість виконання тощо).

Заходи впливу, які може застосувати НБУ в разі порушення інтересів вкладників і кредиторів, ураховують відмінності цих двох груп інтересів.

У першому випадку заходи впливу можуть стимулювати банк до поліпшення своїх фінансових показників або обмежувати коло здійснюваних ним операцій. Захист інтересів другої групи здійснюється через застосування інших санкцій, схожих на адміністративні. Тут стабільність банку не має принципового значення. Навіть до найбільш стабільного банку можуть бути застосовані заходи впливу за порушення цієї групи інтересів.

Визначення ж ситуації, яка б загрожувала платоспроможності банку та інтересам вкладників, потребує розгляду всіх сфер діяльності банківської установи. Існують загальноприйняті міжнародні стандарти пруденційної банківської діяльності, порушення яких може призвести до високого ступеня ризиків, збитків або іншої шкоди для банку, його вкладників і кредиторів. До них відносять:

- недостатній рівень капіталу, зважаючи на види та якість активів банку;
- несформований резерв для покриття можливих збитків від активних операцій банку;
- недостатній рівень ліквідності банку з огляду на структуру його активів та пасивів;
- спекулятивна, або ризикована, практика інвестування;
- неадекватність системи внутрішнього контролю;
- пільгові умови банківських операцій для інсайдерів тощо.

Досить важко точно встановити причини негативної ситуації в банку, оскільки стан банку залежить від аналізу майже всіх аспектів банківської діяльності впродовж деякого часу. Проте існує ряд ситуацій, загрозливих щодо інтересів вкладників банку, особливо якщо вони виникли внаслідок неналежного управління банком. До таких ситуацій слід віднести:

- низький рівень відсоткової маржі з огляду на операції, якими займається банк;
- надзвичайно високі накладні витрати;
- високий рівень концентрації пасивів;
- значний обсяг неприбуткових активів;
- значний обсяг кредитів, які віднесено до негативних категорій класифікації;
- високий рівень концентрації кредитів як інсайдерам, так і конкретній галузі;
- високий рівень чистих збитків від кредитної діяльності.

Під час проведення перевірок банківського сектору державний регулятор використовує аналітичні дані щодо роботи банківського сектору зі своїми грошовими зобов'язаннями, дотриманням термінів та розмірів погашення активів, які працюють та термінами і розмірами зобов'язань, а саме робота з ліквідністю банківського сектору. В наслідок даних маніпуляцій досягається дотримання показників ліквідності банківського сектора та іноді навіть зростання аналогічних середніх даних. Таким чином ми можемо констатувати факт достатнього рівня ліквідності та платоспроможності банківського сектора. Розглянемо миттєву ліквідність банківського сектору станом на 01.01.2018р. миттєва ліквідність складала 70,23% (станом на 01.01.2018р), 69,34% (станом на 01.01.2017). Поточна 72,68% (станом на 01.01.2018р), 75,23% (станом на 01.01.2017р). Дані значення є середніми по банківському сектору по країні.

Аналізуючи 2018 рік, ми можемо спостерігати, що протягом даного року у банківському секторі були допущені порушення законів та постанов виданих державним регулятором. З боку державного регулятора була застосована низка штрафних санкцій, письмових застережень та адміністративних стягнень. Найбільш дієвими виявилися адміністративні стягнення, які застосовувалися державним регулятором до посадових осіб банківського сектору.

Попереджувальні заходи державного регулятора дали позитивний результат на банківський сектор в цілому.

Держфінмоніторинг також виконує не останню роль у взаємовідносинах державного регулятора та банківського сектора. З 2016 року він справно надає дані до державного регулятора, які показують не виконання банківським сектором законів та постанов державного регулятора в частині операцій, які підлягають фінансовому моніторингу.

Станом на 01.01.2019 рік кількість установ банківського сектора, які не подають або не вчасно подають дані до державного регулятора значно зменшилася (порівняно з попередніми роками - в декілька разів).

Основаючись на дане дослідження, ми можемо зробити висновки, що банківський сектор зміг значно покращити своє становище в частині точності та своєчасності подачі інформації до державного регулятора.

Державний регулятор беручи в роботу дані надіслані Держфінмоніторингом організував слідує:

- здійснення обліку, узагальнення та аналізу інформації;
- дана інформація активно використовується в роботі співробітниками державного регулятора під час інспекційних перевірок та ревізій банківського сектора, а саме I та II групи банків;
- дані передаються місцевим філіям державного регулятора для перевірок III та IV групи банків банківського сектора;
- застосування адекватних заходів впливу;
- висновки проведених перевірок державним регулятором передаються до Держфінмоніторингу.

У 112 випадках встановлено порушення вимог пункту 4.2 Положення про здійснення банками фінансового моніторингу, затвердженого постановою Правління Національного банку України від 14.07.2003 №189, в частині коригування даних [213].

Також доцільним було б відмітити, що 1379 зафіксовані порушення Держфінмоніторингом під час інспекційної перевірки державним регулятором не підтвердилися:

- 1006 зафіксовані порушення (73%) - установами банківського сектора було вчасно відправлено дані про банківські операції до Держфінмоніторингу України, але отримували файли з помилками, які були відразу ж відкориговані та надіслані;

- 233 зафіксовані порушення (21%) - установами банківського сектора було вчасно відправлено дані про банківські операції до Держфінмоніторингу, але файли з нульовими кодами помилок банки отримували тільки на наступний робочий день;

- у 123 випадках – інші причини [207].

Також є частка порушень, по яким Держфінмоніторинг відправив дані по порушникам до державного регулятора, але в результаті проведеної повторної перевірки та аналізу, надіслав до державного регулятора інформацію щодо відсутності порушень.

Слід зазначити, що завжди є частка порушень виявлених та переданим до державного регулятора Держфінмоніторингом, яку з плином часу не можливо перевірити та підтвердити або спростувати, по причині того, що дані банківські установи виключені з реєстру та закриті.

Державним регулятором була проведена робота з Держфінмоніторингом України в частині підпищення якості даних, які надаються до державного регулятора, в результаті чого починаючи з 2007 року якість значно підвищилася.

Отже, ми можемо зробити висновки щодо роботи проведеної державним регулятором з Держфінмоніторингом: підвищилася якість надаваної інформації до державного регулятора та знизилася кількість несвоечасно переданої інформації від банківського сектора.

Доцільним є наведення інформації діагностики банків державним регулятором щодо відповідності банківського сектора вимогам державного регулятора (Таблиця 3.1).

Таблиця 3.1

Результати діагностики банківського сектора станом на 01.01.2018

	1 (перша двадцятка)	2 (друга двадцятка)	3 (третя двадцятка)
Дати проведення діагностики	01.01.2016	01.01.2017	01.01.2018
Кількість банків, що завершили діагностику	20	19	21
Кількість банків, що не потребували докапіталізації	4	7	10
Надали програми докапіталізації/плани реструктуризації	16	12	11
Виконали Програми/Плани в повному обсязі	12	4	2
Перелік платоспроможних банків	АТ "Райффайзен Банк Аваль"	ПАТ "ВіЕс Банк"	ПАТ "БТА Банк"
	ПАТ "Сбербанк"	ПАТ "Кредобанк"	ПАТ "Банк Форвард"
	ПАТ "ВТБ банк"	АТ "Прокредит Банк"	АБ "Експрес-Банк"
	АТ "ОТП Банк"	АТ "Піреус Банк МКБ"	ПАТ "Перший Інвестиційний Банк"
	АТ "УкрСиббанк"	ПАТ "А-Банк"	ПАТ "СЕБ Корпоративний Банк"
	ПАТ "ПУМБ"	АТ "Таскомбанк"	ПАТ "Дойче Банк ДБУ"
	ПАТ "Альфа-Банк"	ПАТ КБ "Правекс Банк"	ПАТ "Кредит Європа Банк"
	АТ "Ощадбанк"	АТ "Місто Банк"	ПАТ "Полтава-банк"
	АТ "Укрексімбанк"	АБ "Кліринговий дім"	ПАТ "Банк "Грант"

	ПАТ "Укрсоцбанк"	ПАТ "Банк Інвестицій та Заощаджень"	ПАТ "Кредитвест Банк"
	ПАТ "Промінвестбанк"	ПАТ АКБ "Аркада"	ПАТ "Ідея банк"
	АБ "Південний"	ПАТ "Мегабанк"	ПАТ "Комінвестбанк"
	ПАТ "Банк Кредит Дніпро"	ПАТ "МІБ"	ПАТ "Банк Січ"
	ПАТ КБ "Приватбанк"	ПАТ "Універсал Банк"	ПАТ "Банк Восток"
	АБ "Укргазбанк"	ПАТ "КБ "Глобус"	ПАТ "Юнекс Банк"
	ПАТ "ІНГ Банк Україна"	АТ "БМ Банк"	АКБ "Індустріалбанк"
	ПАТ "Сітібанк"		ПАТ "Марфін Банк"
	ПАТ "Креді Агріколь Банк"		ПАТ АКБ "Львів"
			ПАТ "Європромбанк"
Виведені з ринку після завершення діагностики	ПУАТ "Фідобанк"	ПАТ "ПтБ"	“Фінбанк”
	ПАТ "КБ "Хрещатик"	АТ "Фортуна-банк"	АКБ "Новий"
		“Діамантбанк”	

Джерело: складено автором

Результати діагностики свідчать про те, що сім банків не пройшли діагностику і на сьогоднішній день знаходяться в процедурі ліквідації та виведення з ринку банківських послуг.

В той же час, ми розбили банки, які порушували норми та вимоги державного регулятора на 4 кластери, ми можемо зробити висновок, що в перший кластер при значенні показника порушень більше 0,2 станом на 01.01.18р. увійшли 7 банків з 82, це 8,52% від загальної кількості банків. Можна відмітити такі банки: “Приватбанк”, “Райффайзен Банк Аваль”, “Укрсиббанк”,

“Укрсоцбанк”, “Укрексімбанк”. В другий кластер станом на 01.01.18р. увійшло 12 банків при значенні показника 0,2-0,1. В третій кластер увійшло в 2017 році 25 банків при значенні показника 0,1-0,03. До 4 кластеру станом на 01.01.18р. увійшов 38 банків при значенні показника менше 0,03. Отже, ми можемо зробити наступні висновки, що при проведенні перевірки державним регулятором банків які «майже» не порушували нормативи станом на 01.01.18р., сім, це банки які увійшли до першого кластеру, їх 8,52%, та банки, які увійшли до 2 кластеру 14-64%, в той час протягом 2017 року регулятором були виявлені серйозні порушення у банків, які увійшли до третього та четвертого кластеру, це 30,49% та 46,35% відповідно.

Таблиця 3.2.

Розподіл банків другого рівня у розрізі 4 кластерів по кількості порушень протягом 2016-2017 року

Станом на 01.01.18р.					
Кластер	1	2	3	4	
Кількість порушень	більше 0,2	0,2-0,1	0,1-0,03	менше 0,03	
кількість банків	7	12	25	38	82
%	8,52	14,64	30,49	46,35	100

Джерело: складено автором

Зробимо порівняльний аналіз банків другого рівня взявши за основу аналізу порушеннями порядку здійснення валютно-обмінних операцій, перевірки об'єктів оверсайта, перевірки банків з питань запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом (Табл.3.3).

Протягом 2017 року державним регулятором було поведено 1018 перевірок пунктів обміну валюти фінансових установ, які надають послуги з обміну валюти, але не є банківськими установами.

В результаті здійсненої перевірки в місті Києві та областях України, були виявлені значні та характерні для даних установ порушення в наданні послуг з обміну валюти, а саме:

□ пункти обміну в яких здійснюються валютно-обмінні операції не надає клієнтам та не має необхідного (згідно законодавства) документального оформлення проведених операцій;

□ виявлені порушення в частині не відповідності залишків грошових коштів в касі пункту обміну та бухгалтерській документації;

□ під час проведення перевірки працівником Національного банку України, з боку працівників пунктів обміну не було надано затребуваних документів для перевірки;

□ ухилення від перевірки та перешкоджання проведенню.

Таблиця 3.3.

Розподіл банківських установ України по кількості порушень

Станом на 01.01.18р.					
кластер	1	2	3	4	
центр кластеру	3,98E7	2,17E7	9,66E6	8,12E5	
порушеннями порядку здійснення валютно-обмінних операцій	503	321	79	115	1018
%	49,41	31,54	7,76	11,3	100
перевірки об'єктів оверсайта	1	2	2	4	7
%	14,29	28,57	28,57	57,15	100
перевірки банків з питань запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом	5	7	26	44	82

%	8,10	8,54	31,71	53,66	100

Джерело: складено автором

У 2017 році Національним Банком України було анульовано у одного фінансового закладу ліцензію на надання валютно обмінних послуг. Анулювання було викликано виявленням значних порушень в дотриманні фінансовою установою порядку здійснення валютно-обмінних операцій.

З боку Національного банк України до фінансових установ застосовується ризик-орієнтована політика, дія якої спрямована перш за все на підвищення неприхованості фінансових операцій, виконуваних як клієнтами банківського сектору так і не банківських фінансових установ. Базуючись на результатах проведеного дослідження, ми вважаємо, що починаючи з 2018 року, Національному банку України слід починати організовувати перевірки з тих фінансових установ, які в результаті перевірки 2017 року потрапили до переліку установ порушників в частині надання валютно-обмінних операцій соціальному сектору та в частині ведення, відображення та подання звітності, щодо здійснюваних операцій.

Здійснюючи перевірку пунктів обміну коштів, НБУ було встановлено, що 115 таких пунктів надають послуги не маючи ліцензії на здійснення операцій з обміну. Дані пункти були виявлені в місті Києві, Донецькій, Закарпатській, Запорізькій, Івано-Франківській, Київській, Кіровоградській, Львівській, Миколаївській, Тернопільській, Харківській та Чернівецькій областях.

Перелік таких пунктів обміну, державний регулятор передає до відділів захисту економіки Національної поліції України в столиці та областях. Після вжиття заходів з боку Національної поліції України щодо закриття таких пунктів обміну валюти, інформація надходить до НБУ.

Також з боку державного регулятора протягом останніх двох років проводяться перевірки об'єктів оверсайта в частині виконання постанов регулятора щодо грошових переказів в Україні. Державним регулятором

протягом восьми місяців 2017 року проведено аудит 7 організацій, які надають послуги платіжних систем, 9 клієнтів даних систем та 4 операторів послуг. В результаті перевірки були виявлені наступні відхилення від законодавства:

- здійснення операцій з недотриманням постанов, вимог та правил державного регулятора;
- грошові перекази здійснювалися з порушенням законодавства щодо захисту прав користувачів;
- порушення вимог та правил державного регулятора в частині захисту інформаційних даних клієнтів та не дотримання вимог в частині безперервності діяльності;
- приховування інформації в системах обліку в частині грошових переказів;
- не надання повної та правдивої інформації в звітності;
- порушення вимог та положень регулятора, щодо лімітів та обмежень.

В результаті проведеної перевірки, з боку державного регулятора було надано наступні рекомендації задля забезпечення усунення порушень:

- письмове повідомлення та надання рекомендацій в частині ліквідації не дотримання вимог регулятора;
- припинення здійснення деяких видів послуг у платіжних системах;
- ліквідація ліцензії на здійснення послуг в платіжній системі та анулювання з переліку платіжних систем, систем розрахунків, стейкхолдерів цих систем та операторів;
- застосування адміністративних штрафів та пенів.

Також з боку державного регулятора протягом 2017 року було проведено ряд перевірок в частині питань запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом. Перевірка показала порушення законодавства шістьма установами банківського сектору, щодо подальшої діяльності яких з боку регулятора було застосовано заходи впливу:

1) Для ПАТ «СЕБ Корпоративний банк» з боку державного регулятора було надано письмове застереження щодо:

□ не дотримання вимог державного регулятора в частині розробки, вдосконалення та оновлення інформації в документації щодо дотримання вимог фінансового моніторингу;

□ не дотримання вимог державного регулятора під час виявлення клієнтських фінансових операцій, в частині відношення даних операцій до фінансового моніторингу;

□ не можливість з боку банківської установи, завчасно виявити та автоматично заблокувати (в установлених регулятором випадках) сумнівні клієнтські операції, до здійснення переказу;

□ не дотримання вимог регулятора щодо подання державному регулятору інформації (документів).

2) Для ПАТ "ТАСКОМБАНК" з боку державного регулятора було надано письмове застереження щодо:

□ не дотримання законодавства та правил державного регулятора в частині ідентифікації та верифікації клієнтів банку – публічних діячів, родичів публічних діячів та пов'язаних осіб з публічними діячами;

□ не дотримання правил та постанов державного регулятора в частині управління та роботи банку зі своїми ризиками;

□ не дотримання вимог державного регулятора під час виявлення клієнтських фінансових операцій, в частині відношення даних операцій до фінансового моніторингу;

□ не можливість з боку банківської установи, завчасно виявити та автоматично заблокувати (в установлених регулятором випадках) сумнівні клієнтські операції, до здійснення переказу.

3) Для ПАТ "БАНК 3/4" з боку державного регулятора було надано письмове застереження щодо:

□ не дотримання вимог державного регулятора в частині розробки, вдосконалення та оновлення інформації в документації щодо дотримання вимог фінансового моніторингу;

□ не дотримання законодавства та правил державного регулятора в частині ідентифікації та верифікації клієнтів банку – публічних діячів, родичів публічних діячів та пов'язаних осіб з публічними діячами;

□ не можливість з боку банківської установи, завчасно виявити та автоматично заблокувати (в установлених регулятором випадках) сумнівні клієнтські операції, до здійснення переказу.

Також до даного банку з боку державного регулятора було застосовано штраф в розмірі 35 000.00 грн. за не дотримання вимог регулятора в частині виявлення операцій, дані щодо яких підлягають фінансовому моніторингу.

4) Для ПАТ "ВЕРНУМ БАНК" з боку державного регулятора було надано письмове застереження щодо:

□ не дотримання законодавства та правил державного регулятора в частині ідентифікації та верифікації клієнтів банку – публічних діячів, родичів публічних діячів та пов'язаних осіб з публічними діячами;

□ не дотримання правил та постанов державного регулятора в частині управління та роботи банку зі своїми ризиками, а саме щодо фінансового моніторингу.

5) Для ПАТ "ДЕРЖАВНИЙ ОЩАДНИЙ БАНК УКРАЇНИ" з боку державного регулятора було надано письмове застереження щодо:

□ не дотримання законодавства та правил державного регулятора в частині ідентифікації та верифікації клієнтів банку – публічних діячів, родичів публічних діячів та пов'язаних осіб з публічними діячами;

□ не дотримання вимог державного регулятора під час виявлення клієнтських фінансових операцій, в частині відношення даних операцій до фінансового моніторингу;

□ не дотримання вимог державного регулятора в частині подачі інформації державному регулятору.

б) Для ПАТ "ВТБ БАНК" з боку державного регулятора було надано письмове застереження щодо порушення вимог ідентифікації та верифікації клієнтів публічних діячів.

Усього за 2017 рік державний регулятор за результатами перевірок із питань запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, застосував міри до 40 банків, а саме надав 37 письмових застережень, 15 штрафів на загальну суму 67.6 млн. грн. (сплачених у повному обсязі), та одного зупинення здійснюваних банком окремих видів операцій.

Також з боку державного регулятора за результатами перевірок з питань запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення у травні 2018 року було застосовано до наступних установ банківського сектора:

1) Для ПАТ "УКРСИББАНК" з боку державного регулятора було застосовано штрафні санкції та надано письмове застереження щодо:

- штраф в розмірі 400 000,00 гривень за не дотримання законодавства та правил державного регулятора щодо фінансового моніторингу, в частині не виявлення клієнтів банку – до публічних діячів, родичів публічних діячів та пов'язаних осіб з публічними діячами;

- не дотримання вимог державного регулятора в частині подачі та достовірності інформації державному регулятору

- письмового застереження за не дотримання законодавства та правил державного регулятора в частині ідентифікації та верифікації клієнтів банку – публічних діячів, родичів публічних діячів та пов'язаних осіб з публічними діячами.

2) Для ПАТ "МТБ БАНК" (до 05.03.2018 – ПАТ "МАРФІН БАНК") з боку державного регулятора було надано письмове застереження щодо:

- письмового застереження за не дотримання законодавства та правил державного регулятора в частині ідентифікації та верифікації клієнтів банку – публічних діячів, родичів публічних діячів та пов'язаних осіб з публічними діячами;

- не дотримання вимог державного регулятора під час виявлення клієнтських фінансових операцій, в частині відношення даних операцій до фінансового моніторингу;

- не дотримання правил та постанов державного регулятора в частині управління та роботи банку зі своїми ризиками;

- блокування роботи державного регулятора під час проведення перевірки документів та даних занесених в документи;

- не дотримання правил та постанов державного регулятора в частині первинного фінансового моніторингу клієнтських операцій високого ризику, вигодо одержувачем яких є персону публічний діяч, родичі публічного діяча та пов'язані особи з публічними діячами;

- не можливість з боку банківської установи, завчасно виявити та автоматично заблокувати (в установлених регулятором випадках) сумнівні клієнтські операції, до здійснення переказу;

- не дотримання права та порядку державного регулятора зупинення та блокування фінансових операцій.

3) ПАТ "КРЕДОБАНК" з боку державного регулятора було надано письмове застереження щодо ідентифікації, верифікації та виявлення клієнтів банку – публічних діячів, родичів публічних діячів та пов'язаних осіб з публічними діячами.

4) Для ПАТ "Промінвестбанк" з боку державного регулятора було надано письмове застереження щодо не дотримання вимог державного регулятора під час виявлення клієнтських фінансових операцій, в частині відношення даних операцій до фінансового моніторингу та неналежну ідентифікацію публічних діячів.

З боку державного регулятора 07.2017 року було застосовано штрафні санкції до ПАТ "АБ "Південний" (4 880 159,40 грн.). Перевіркою було зафіксовано порушення в частині управління ризиками фінансового моніторингу та в частині ідентифікації, верифікації та виявлення клієнтів банку – публічних діячів, родичів публічних діячів та пов'язаних осіб з публічними діячами. Рішення регулятора було оскаржено ПАТ "АБ "Південний" в судовому порядку та скасовано.

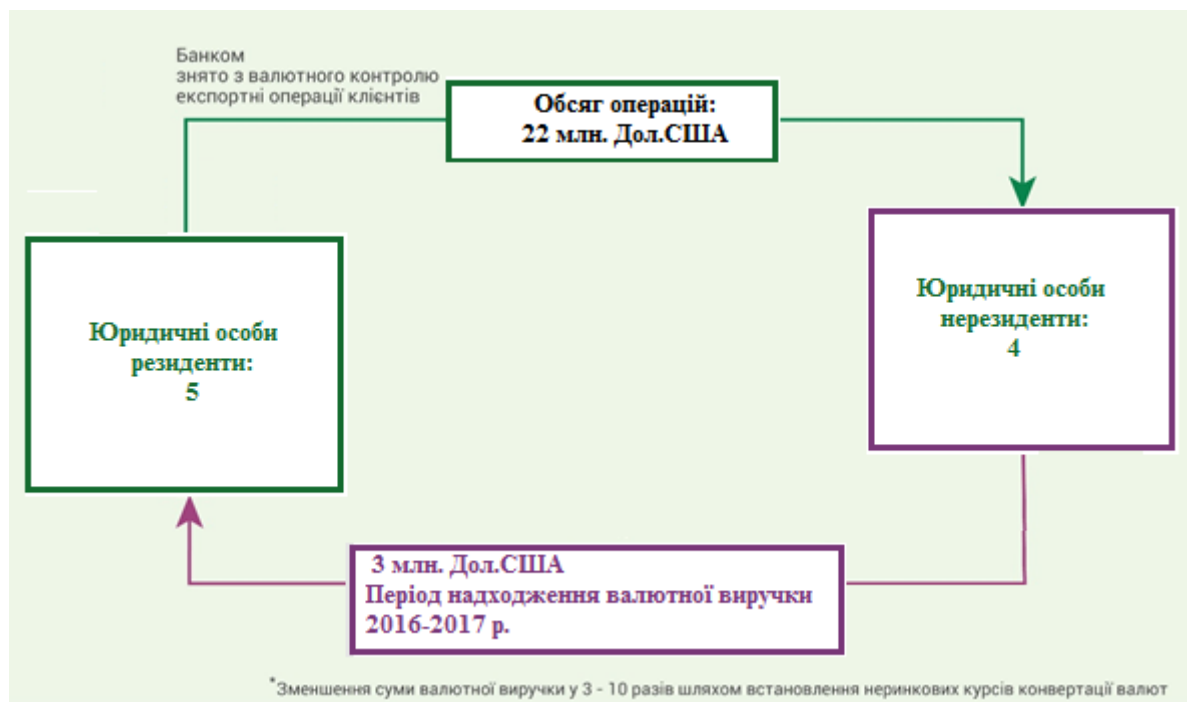

Рис. 3.3. Схематичне зображення втрат ПАТ "АБ "Південний" в частині недотримання валютної виручки клієнтами банку

Відповідно до ст.60 Директиви ЄС про запобігання використанню фінансової системи для відмивання грошей та фінансування тероризму, Національний банк оприлюднює підстави, на яких було вжито заходи впливу до банку "Південний". Факт здійснення банком ризикової діяльності у сфері фінансового моніторингу був встановлений за ознакою, визначеною абзацом тринадцятим пункту 3.3 глави 3 розділу I Положення про застосування Національним банком заходів впливу, затвердженого постановою Правління НБУ від 17.08.2012 № 346.

Причинами застосування державним регулятором даних заходів в тому, що державним регулятором в 2017 році було викрито схему проходження валютних коштів клієнтів та зафіксовано факти втрат клієнтів в частині недоотримання валютної виручки на суму понад 19 млн доларів США. Головна причина даного порушення пов'язана з конвертацією польських злотих у долари США за курсом в декілька разів заниженим відносно ринкового курсу.

Недостача коштів виникла в зв'язку з виконанням клієнтами банку експортних операцій на загальну суму 22 млн доларів США. Дані операції виконувалися відповідно до умов укладених з нерезидентами зовнішньоекономічних договорів (контрактів) і банком "Південний" валютний контроль щодо даних операцій не проводився.

Також слід зазначити, що в зовнішньоекономічних контрактах біла зазначена можливість виконувати розрахунки у польських злотих за курсом перерахунку в долари США.

З 30 грудня 2015 по 23 листопада 2016 року клієнти банку отримали валютну виручку за вказаними вище експортними операціями у польських злотих в еквіваленті лише приблизно 3 млн доларів США, замість вищезгаданих 22 млн доларів США. Наразі Національний банк опрацьовує зміни до валютного законодавства з метою недопущення у подальшому використання фіктивних курсів конвертації валют у операціях банківських клієнтів.

Державний регулятор зі свого боку провівши перевірку ПрАТ "АЙБОКС БАНК" виявив ряд порушень та застосував наступні заходи впливу:

- штрафні санкції (462 245,45 грн) за:
 - не дотримання вимог державного регулятора під час виявлення клієнтських фінансових операцій, в частині відношення даних операцій до фінансового моніторингу;

- не дотримання правил та постанов державного регулятора в частині управління та роботи банку зі своїми ризиками, а саме щодо фінансового моніторингу;

- не дотримання вимог державного регулятора в частині розробки, вдосконалення та оновлення інформації в документації щодо дотримання вимог фінансового моніторингу;

- ненадання Національному банку у повному обсязі у визначеному порядку, структурі, вигляді на його запит достовірної інформації, документів (їх копії та/або витяги з них);

- письмового застереження за:

- не дотримання законодавства та правил державного регулятора в частині ідентифікації та верифікації клієнтів банку – публічних діячів, родичів публічних діячів та пов'язаних осіб з публічними діячами;

- нездійснення обов'язку проводити з урахуванням рекомендацій Національного банку України у порядку, визначеному для клієнтів високого ризику, первинний фінансовий моніторинг фінансових операцій, учасником або вигодо одержувачем яких є національні публічні діячі, особи, пов'язані із національними публічними діячами;

- не дотримання вимог державного регулятора в частині подачі інформації державному регулятору.

Наразі НБУ оприлюднює підстави для вжиття заходів впливу до Банку «Конкорд», тому що згідно зі ст.60 Директиви (ЄС) 2015/849 від 20 травня 2015 р. про запобігання використанню фінансової системи для відмивання грошей та фінансування тероризму, держави, які приєдналися до Директиви (серед них і Україна), зобов'язані публікувати інформацію щодо прийнятих їх компетентними органами рішень про застосування адміністративного покарання чи заходу за порушення вимог законодавства у сфері фінансового моніторингу, а також про оскарження таких рішень та будь-яку подальшу інформацію про результат такого оскарження.

Зазначимо, що факт здійснення банком ризикової діяльності у сфері фінансового моніторингу був встановлений регулятором за трьома ознаками, визначеними пунктом 3.3 глави 3 розділу I "Положення про застосування Національним банком України заходів впливу", затвердженого постановою Правління НБУ від 17.08.2012 № 346. А саме:

- проведення клієнтами банку фінансових операцій, що не мають документального підтвердження очевидної економічної доцільності (сенсу) та/або, якщо у банку немає документів (інформації) щодо реальних фінансових можливостей здійснення фінансових операцій клієнтів, або в разі невідповідності фінансових операцій клієнта наявним у банку документам (інформації) щодо фінансового стану та/або змісту діяльності (соціального статусу) клієнта;

- участь банку (надання банком послуг) у проведенні фінансових операцій, характер або наслідки яких дають підстави вважати, що вони можуть бути пов'язані з виведенням капіталів, легалізацією кримінальних доходів, конвертацією (переведенням) безготівкових коштів у готівку, здійсненням фіктивного підприємництва, уникненням оподаткування тощо (зокрема пов'язаних зі зняттям готівкових коштів, переказом коштів за кордон, купівлею-продажем цінних паперів, використанням рахунків осіб не за призначенням тощо);

- нездійснення банком достатніх заходів для запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, та фінансуванню тероризму.

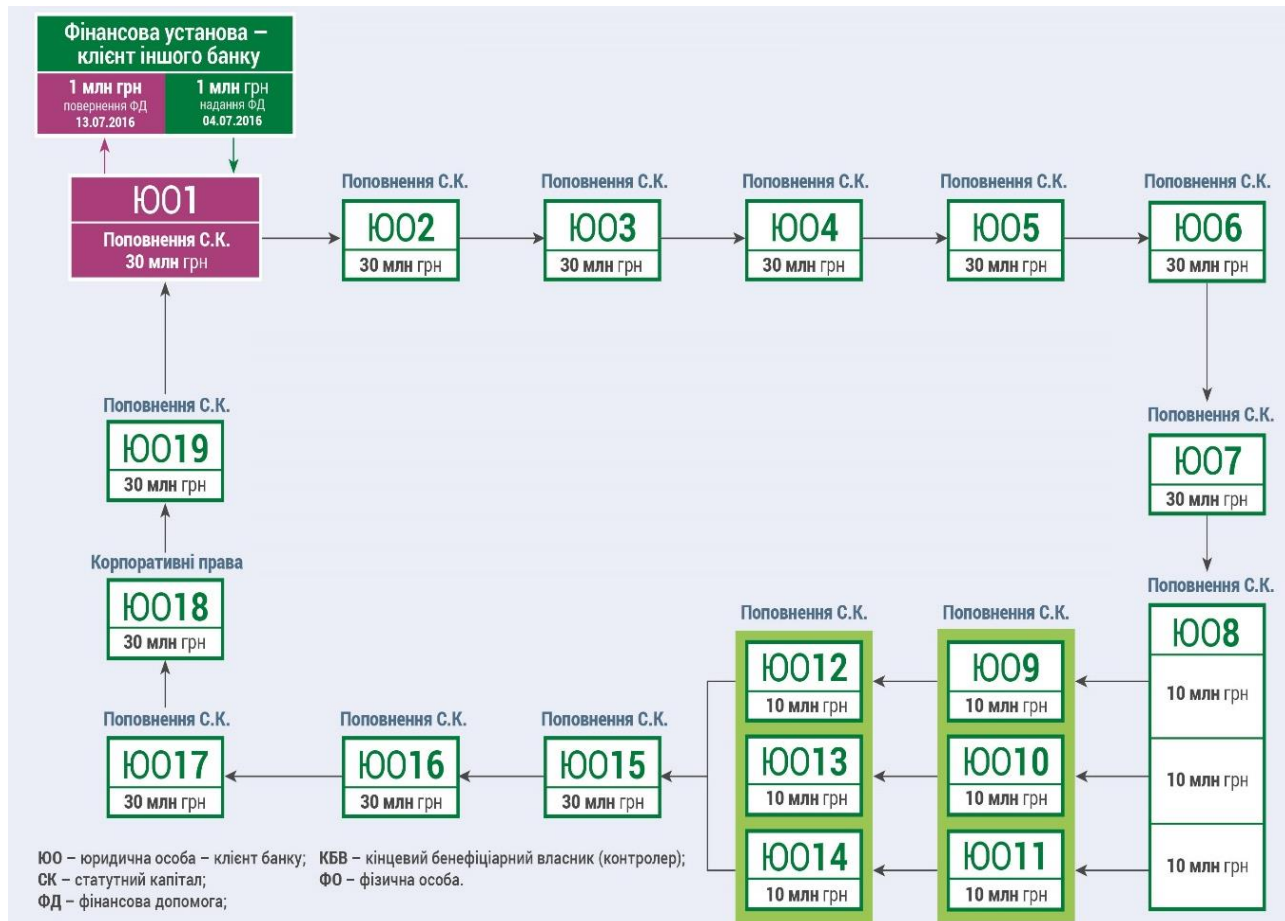

Рис. 3.4. Схема перерахунку коштів клієнтів банку «Конкорд» для формування статного капіталу.

В результаті перевірки державним регулятором було виявлено, що 19 клієнтів одного банку виконували операції між собою, перераховуючи одну й ту саму суму коштів з призначенням платежу «Поворотна фінансова допомога».

Дані перерахування виконувалися між клієнтами банку «Конкорд» протягом одного-двох днів на одну й ту саму суму 1 млн. грн.

В результаті виконання перерахунків клієнти в один-одному протягом такого короткого періоду, 18 клієнтами банку було "штучно" сформовано статутний капітал на загальну суму 420 млн. грн. Один з клієнтів в результаті отримав виплату в розмірі 30 млн.грн. за корпоративні права.

Деякі із зазначених клієнтів, яким сформовано «штучний» статутний капітал, використовувалися для зарахування на їх рахунки коштів, для подальшого переведення коштів в інший банк та зняття готівкових коштів.

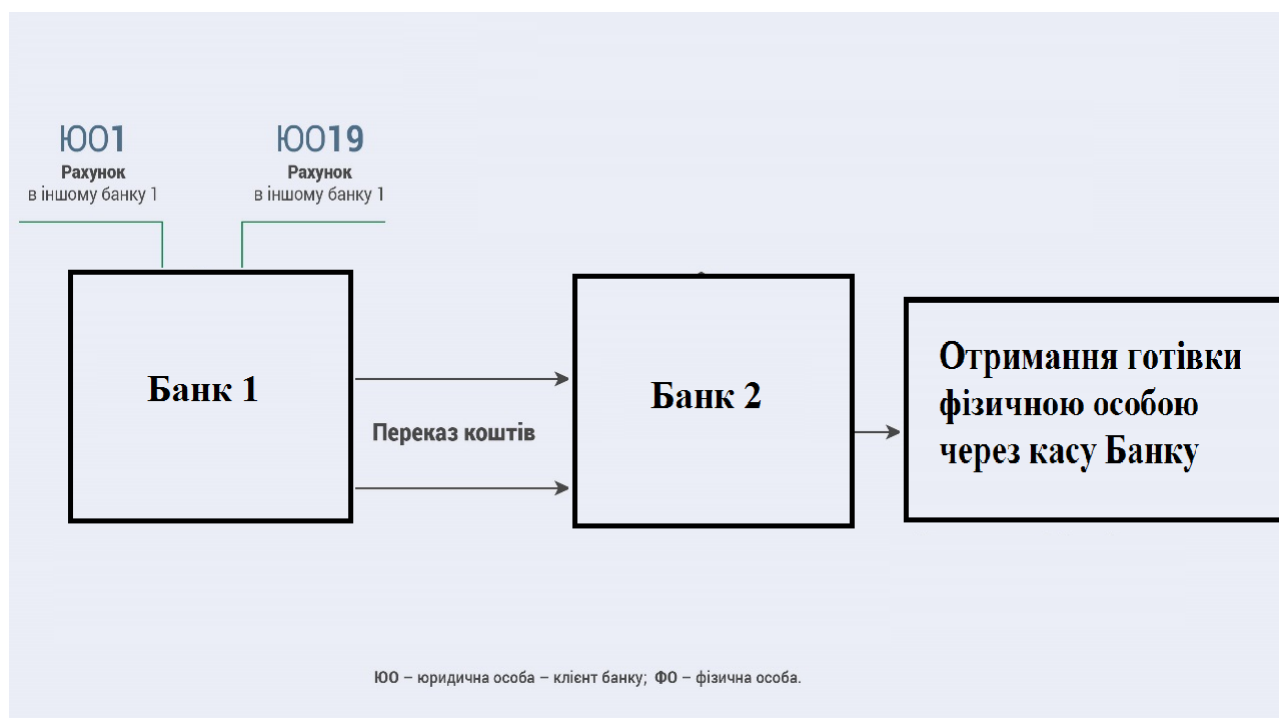

Рис. 3.5. «Схемні» операції в інших банків

Державний регулятор з 31 серпня 2016 року постійно інформує громадськість про застосовані до банків заходи впливу за порушення ними законодавства у сфері запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, а також - за здійснення ризикової діяльності, яка загрожує інтересам вкладників чи інших кредиторів банку, у цій сфері.

Ефективність перевірок, які проводить державний регулятор по відношенню до банківського сектору ми відобразили за допомогою кластерного аналізу.

Основаючись на постійних змінах, які час від часу відбуваються в країні, державному регулятору на нашу думку слід звернути увагу на пошук нових інструментів проведення перевірок. Запропонована модель дасть можливість проаналізувати кроки державного регулятора, які напряду впливають на економічний та соціальний сектор.

Працюючи над моделлю, ми зв'язали взаємозалежні показники та дані, що дало можливість розробити прогноз кількості порушень виявлених регулятором та окреслити дані в частині яких спостерігається тіснота зв'язку

показників. Зв'язок між факторами та результатом прогнозу порушень з боку банківського сектору, встановити вдається тільки в тому випадку, якщо в модель задіяна достатньо велика частка банківського сектору. Це дає можливість встановити зв'язок, співвідношення між досліджуваними явищами.

Проведений кореляційно-регресійний аналіз був також направлений на виявлення вищевказаного взаємозв'язку між факторами та результатами прогнозу порушень з боку банківського сектора. Ми провели графічну та логічну оцінку даних, побудували емпіричну лінію регресії та обчислили лінійний коефіцієнт кореляції, що в свою чергу надало нам можливість вивести рівняння кореляції.

Оскільки протягом останніх років в банківському секторі відбувається дуже багато подій, пропонуємо використовувати саме 2016-2017 роки для моделювання. Використовуваний період два роки дасть можливість застосувати достатній необхідний мінімум даних для подальшої роботи над тимчасовими рядами показників. Використовуємо дані виявлених порушень порядку здійснення валютно-обмінних операцій, перевірок об'єктів оверсайта, перевірок банків з питань запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом для 2015-2017 років, звівши ці дані в таблицю 3.4 [207].

Таблиця 3.4.

Дані для виконання робіт, щодо прогнозування показників порушень та їх зміни (станом на 01.01.18р)

	2015	2016	2017
Порушення порядку здійснення валютно-обмінних операцій	1724	1134	903
Перевірки об'єктів оверсайта	25	12	7
Перевірки банків з питань запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом	69	45	38

Джерело: складено автором

Кореляційна матриця відображена в таблиці 3.5:

Таблиця 3.5

Кореляційна матриця

	«1»	«2»	«3»
Порушення порядку здійснення валютно-обмінних операцій «1»	1	0,83	0,34
Перевірки об'єктів оверсайта «2»	0,83	1	0,77
Перевірки банків з питань запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом «3»	0,34	0,77	1

Джерело: складено автором

Для дослідження нам необхідно проаналізувати тісноту зв'язків в показниках та даних, які ми аналізуємо. Дану оцінку ми виконаємо за допомогою кореляційного аналізу.

$$r_{x,y} = \frac{\text{cov}(x,y)}{\sigma_x \cdot \sigma_y} = \frac{\sum_{i=1}^n x_i y_i - \sum_{i=1}^n x_i \sum_{i=1}^n y_i}{\sqrt{\left[\sum_{i=1}^n x_i^2 - \left(\sum_{i=1}^n x_i \right)^2 \right] \cdot \left[\sum_{i=1}^n y_i^2 - \left(\sum_{i=1}^n y_i \right)^2 \right]}} \quad (3.1)$$

де x_i, y_i – аналізовані показники банків.

За допомогою Excel ми можемо отримати графіки динаміки порушень порядку здійснення валютно-обмінних операцій банками України. На рисунку 3.6. представлена динаміка порушень порядку здійснення валютно-обмінних операцій банками України:

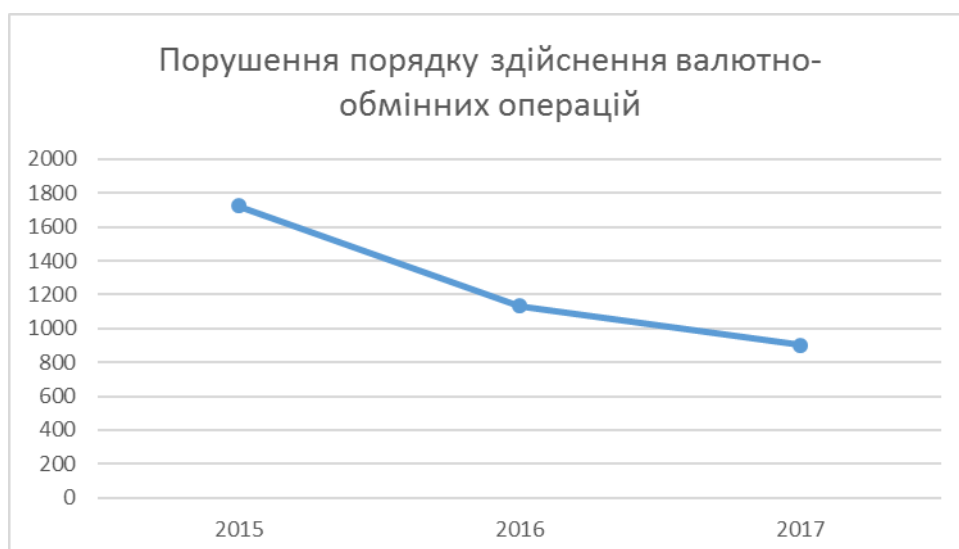

Рис. 3.6 Динаміка порушень порядку здійснення валютно-обмінних операцій банками України

Джерело: складено автором

З рисунку ми можемо спостерігати, що протягом трьох років банкам вдалося зменшити кількість порушень при здійсненні валютно-обмінних операцій.

На рисунку 3.7 представлена динаміка перевірок оверсайта:

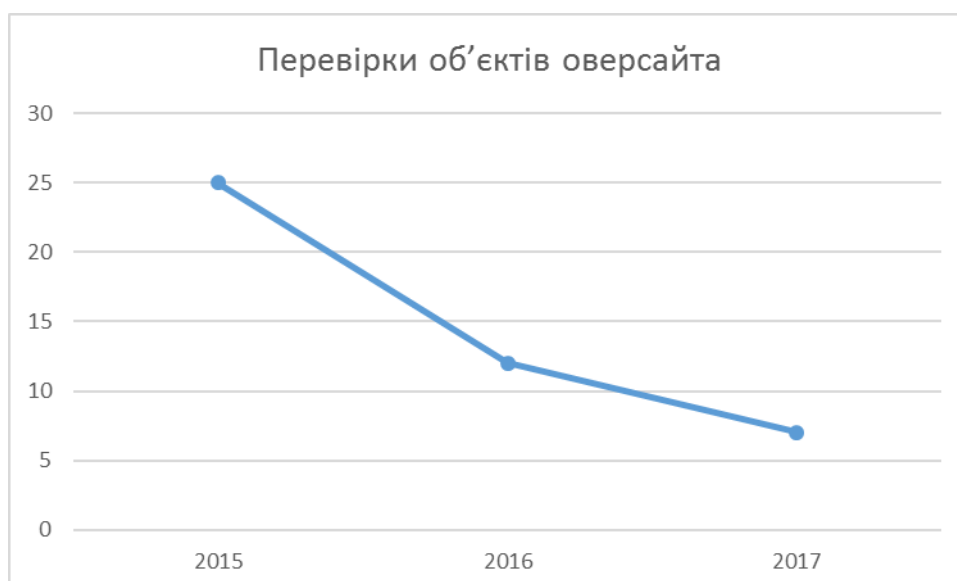

Рис. 3.7 Динаміка перевірок оверсайта

Джерело: складено автором

Протягом трьох років спостерігається зменшення порушень оверсайта в декілька разів.

На рисунку 3.8 представлена динаміка перевірки банків в частині запобігання та протидії легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом:

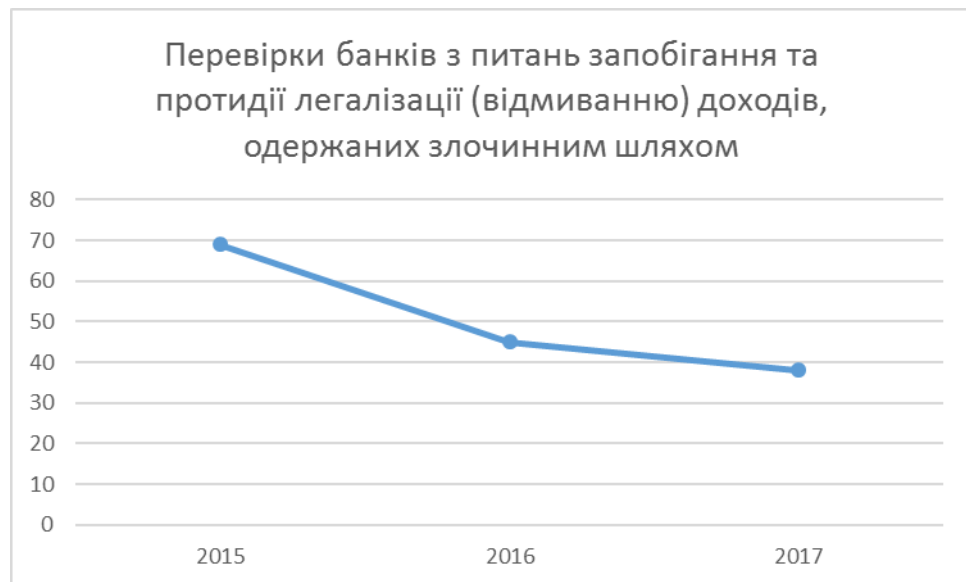

Рис. 3.8. Динаміка перевірки банків в частині запобігання та протидії легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом

Джерело: складено автором

Перевірки банків в частині запобігання та протидії легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом показали, що банкам вдалося значно знизити порушення.

Побудуємо таблицю з прогнозом щодо даних на 2019 рік (Таблиця 3.6).

Таблиця 3.6

Прогнозні значення виявлення кількості порушень на 2019 рік.

Показник	Порушення порядку здійснення валютно-	Перевірки об'єктів оверсайта	Перевірки банків в частині запобігання та протидії легалізації

	обмінних операцій		(відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом
реалістичний прогноз	712	7	32
оптимістичний прогноз	705	5	28
песимістичний прогноз	760	9	35
середня помилка прогнозування	0,05%	0,01%	0,03%

Джерело: складено автором

Середня помилка апроксимуючих моделей дає можливість вести спостереження над якісною складовою моделювання:

$$\vartheta = \frac{1}{n} \sum_{i=1}^n \left| \frac{y_i - \hat{y}_i}{\hat{y}_i} \right| \cdot 100\% \quad (3.2)$$

де $\hat{y}_i$ – значення апроксимуючої функції

Для виконання оцінки за допомогою регресу, пропонуємо взяти в роботу метод найменших квадратів. Метод найменших квадратів дає змогу обчислити дані для рівняння регресії.

Здійснено математичне моделювання та виконано прогнозування кількості випадків порушень банками другого рівня. Отримана модель дає можливість виконати аналіз впливу та тиску по кожному показнику окремо, а саме в частині збільшення чи зменшення власне показника в зв'язку зі зміною кількості порушень баками другого рівня.

За результатами проведеного аналізу ми можемо спостерігати, що коефіцієнт кореляції тримається в рамках від 0,8 до 1 не по всім показникам, які приймали участь в аналізі, тому ми можемо збити висновок про слабкість зв'язку між показниками. Отже, збільшення

аналізованих даних може стати наслідком до зниження кількості порушень. Запропонована економіко-математична модель дає можливість державному регулятору звернути увагу на такі особливо важливі порушення в частині здійснення валютно-обмінних операцій, перевірок об'єктів оверсайта та перевірок банків з питань запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом для 2015-2017 років.

Оскільки органи державного регулятора отримують дані виключно по операціям, які підпадають під чітко окреслені ознаки, ми маємо систему з відсіювання даних. Це дало можливість державному регулятору знизити робочу завантаженість персоналу на роботу з такими даними та інформацією, що в свою чергу породило зниження якості дії регулятора, оскільки аналізуються лише дані стосовно окремих видів операцій.

Отже, на основі проведеного аналізу ми пропонуємо підсилити контроль з боку регулюючого органу в частині здійснення валютно-обмінних операцій, перевірок об'єктів оверсайта та перевірок банків з питань запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом.

Проведений детальний аналіз порушень банками другого рівня, що нашою справою нас наводить на висновок, що доцільним було б створення економіко-математичної моделі для оцінки рейтингів банків, що в майбутньому дасть можливість оцінювання ефективності банківської системи під кутом рейтингування банків та через призму порушень, що в свою чергу дасть можливість економічному сектору співпрацювати тільки з тими банками другого рівня, які можуть бути надійними на сьогоднішній день на ринку фінансових послуг.

У діяльності банків другого рівня першо-чергове значення має їхня фінансова надійність, тому клієнти банків - соціально-економічний сектор, мають потребу в об'єктивній та незалежній оцінці. В останній час проблема

розроблення певного інструменту оцінки фінансового стану банків другого рівня України є особливо актуальною. У зв'язку з цим важливим є введення в практику діяльності банків другого рівня нових принципів управління. Значною мірою цьому сприяє визначення рейтингу банків другого рівня щодо яких з боку державного регулятора були застосовані штрафні санкції.

Під рейтингом розумітимемо комплексну оцінку діяльності банків другого рівня, яка враховує як фінансові показники, так і множину інших факторів, склад та кількість яких визначається окремо, що оцінюються непрямо на основі звітності та додаткових даних.

Рейтинг є одним з інструментів руху банків другого рівня до прозорості та сприяє його відкритості, допомагає банкам та потенційним клієнтам – соціально-економічному сектору, отримати об'єктивну інформацію. Вибираючи банк, клієнти цікавляться банківськими тарифами, умови відшкодування можливих збитків, оцінюють наскільки вони вигідні, досвід роботи банківської установи на ринку, розмір статутного фонду, склад засновників, надійність банку. Рейтинг дає змогу інвесторам та потенційним клієнтам зрозуміти ситуацію на банківському ринку. Він дозволяє не тільки з'ясувати положення банку другого рівня на ринку, але і допомагає бакам виявити свої недоліки і скоректувати роботу. Отже, виникає потреба у поглибленому дослідженні методик, які застосовують рейтингові агентства у галузі банків, та визначення основних проблем встановлення рейтингової оцінки банківських установ.

Науковим та практичним проблемам встановлення рейтингової оцінки банківських установ другого рівня присвячені наукові праці багатьох дослідників. М.М. Александрова зазначає, що основними показниками під час визначення рівня надійності банків другого рівня є платоспроможність і фінансова стійкість. Фінансова стійкість, своєю чергою, розглядається з таких основних позицій, як: вірогідність недостатності коштів у будь-якому періоді; фінансова стійкість страхового фонду, рентабельність всієї діяльності банків [1, 174].

Л.В. Шірінян запропоновано методику рейтингової системи оцінки банків другого рівня України. В основу покладено шкалу оцінок, яка складається з 4 груп показників: 1) абсолютні показники діяльності; 2) показники платоспроможності; 3) показники ділової активності; 4) показники фінансової стійкості. Загальна кількість показників становить близько 90. При цьому автор пропонує окремо аналізувати показники фінансової і банківської діяльності банківської установи [2, 152].

Л.О. Юрченко пропонує методику рейтингової оцінки, в основу якої покладено таку систему показників, як: платоспроможність, ліквідність, фінансова ефективність, ділова активність, інвестиційна привабливість. Після проведення необхідних розрахунків за всіма показниками робиться їх зведення та узагальнення отриманих банківською установою балів і її зарахування до однієї з трьох груп: зі стабільним фінансовим станом, задовільним фінансовим станом і незадовільним фінансовим станом. Залежно від цього виробляється комплекс заходів щодо стабілізації фінансового стану банку [3, 98].

Особливості рейтингової оцінки фінансових установ приведено в Концепції створення системи рейтингової оцінки регіонів, галузей національної економіки, суб'єктів господарювання, яка схвалена розпорядженням Кабінету Міністрів України від 01.04.2004 р. № 208-р. У документі зазначено лише, що під час проведення рейтингової оцінки фінансової установи аналізуються виконання нею фінансових нормативів та показників, що встановлюються законодавством, ефективність управління фінансами та ризиками, а також програми її стратегічного розвитку, інвестиційна політика. Однак не вказано методи і принципи, систему показників, за якими слід проводити таку рейтингову оцінку.

Необхідно також зазначити, що діяльність комерційних банків пов'язана із загальним станом національної економіки, діяльністю людей і здійснюється в умовах коливань рівня пропозиції та попиту на банківські послуги, конкуренції, наявності різноманітних ризиків тощо. У зв'язку з цим рекомендації щодо управлінських рішень мають базуватися на

узагальненій оцінці всебічного аналізу діяльності комерційного банку. [1,2]

Серед фахівців банківської справи нема єдиної думки щодо параметрів рейтингової системи, яка б відповідала поточним потребам. Пріоритет системи CAMELS загальноновизнаний і законодавчо підкріплений, але проведення оцінки за даною методикою потребує дослідження конфіденційної інформації, доступ до якої має лише регулюючий орган. Крім того, результати даної методики у інтересах макроекономічної стабільності є закритими для широкого загалу.

Тому, актуальною проблемою є вивчення різних підходів до визначення рейтингової оцінки діяльності комерційних банків та розробка на цій основі напрямків їх удосконалення з урахуванням специфіки функціонування української банківської системи.

Досягнення визначеної теми вимагає використання загальнонаукових та емпіричних методів. Зокрема, методів аналізу і синтезу – при дослідженні поняття рейтингової оцінки, аналогії і моделювання – при визначенні загального підходу до побудови рейтингової методики. [3, с. 26]

За типом власності можна виділити державні та недержавні рейтинги. У світовій практиці рейтингові агентства переважно недержавні. Найбільш розповсюдженим прикладом державної рейтингової системи є вище зазначена система CAMELS. Дана методика була розроблена групою експертів Sheshunhoff Bank (США), на ній базується методика рейтингових оцінок Національного банку України, дана методика також використовується і у багатьох країнах світу для присвоєння офіційного рейтингу. [4]

За ступенем прозорості рейтингові моделі поділяються на закриті й відкриті. Характерною ознакою відкритих моделей рейтингу є надання можливості користувачу на підставі наведених даних самостійно визначити остаточний результат. Найбільш відомою серед банківських

аналітиків країн СНД і Балтії є методика рейтингової оцінки, розроблена групою російських економістів під керівництвом Кромонава. [5]

Досить ефективною є методика Euromoney, що використовуються рядом білоруських банків. Модифікована методика Euromoney є прикладом комбінованої рейтингової моделі. [6, с. 39–40]

Оскільки в попередньому розділі нами розглядалися банки, які в результаті перевірки державним регулятором отримали штрафні санкції, пропонуємо проводити рейтингування фінансових показників саме цих банків, що в свою чергу надають можливість економічному сектору мати додаткову інформацію щодо надійності даних банків та визначитися з доцільністю співпраці саме з ними.

Практичне застосування рейтингових методик було проведено на прикладі ПАТ "ВТБ БАНК", ПАТ "ДЕРЖАВНИЙ ОЩАДНИЙ БАНК УКРАЇНИ", ПАТ "ВЕРНУМ БАНК", ПАТ "БАНК 3/4", ПАТ "ТАСКОМБАНК", ПАТ "СЕБ КОРПОРАТИВНИЙ БАНК", ПАТ "КРЕДОБАНК", ПАТ "Промінвестбанк", ПАТ "МТБ БАНК", ПАТ "УКРСИББАНК", ПАТ "АБ "Південний", ПАТ «Конкорд», використовуючи дані офіційної банківської звітності. Відбір інших банків для проведення аналізу здійснювався у відповідності до класифікації комерційних банків Національним Банком України. За результатами діяльності ПАТ "ДЕРЖАВНИЙ ОЩАДНИЙ БАНК УКРАЇНИ" з 2007 року входить до банків 1 групи класифікатора НБУ, тоді як протягом 2006 року банк займав перші позиції у 2 групі банків.

Для порівняльного аналізу були обрані дві методики: методика Кромонава та методика Euromoney.

Розрахунок рейтингової оцінки за методикою Кромонава включає в себе три етапи. На першому етапі проводиться визначення абсолютних параметрів на основі балансу, на другому – обчислення параметричних коефіцієнтів, на останньому – розрахунок поточного індексу надійності. [7]

До складу параметричних коефіцієнтів входять наступні: генеральний коефіцієнт надійності K_1 дорівнює відношенню власного капіталу до активів працюючих (K/A_p); коефіцієнт миттєвої ліквідності K_2 дорівнює відношенню ліквідних активів до зобов'язань до запитання ($ЛА/Зз$); крос-коефіцієнт K_3 дорівнює відношенню сумарних зобов'язань до активів працюючих ($З/A_p$); генеральний коефіцієнт ліквідності K_4 дорівнює відношенню суми ліквідних активів, захищеного капіталу й коштів у фонді обов'язкових резервів - ФОР до сумарних зобов'язань $[(ЛА + ЗК + ФОР)/З]$; коефіцієнт захищеності капіталу K_5 , дорівнює відношенню захищеного капіталу до власного капіталу ($ЗК/К$); коефіцієнт фондової капіталізації прибутку K_6 дорівнює відношенню власного капіталу до статутного фонду ($К/СФ$).

Підсумкова формула для обчислення поточного індексу надійності виглядає наступним чином:

$$N = 45 * \Phi(k_1) + 20 * \Phi(k_2) + 10 * \Phi(k_3/3) + 15 * \Phi(k_4) + 5 * \Phi(k) + 5 * \Phi(k_6/3); \quad (3.3)$$

$$\text{де } \Phi(X) = A * F(X; 0,5; 0,2) + (1-A) * LN(1 + X/20) * 20,5. \quad (3.4)$$

Результати розрахунку коефіцієнтів по банкам наведені у табл.3.7

Таблиця 3.7.

Параметричні коефіцієнти для банків за 2015–2017 рр.

Коефіцієнт	ПАТ "ВТБ БАНК"			ПАТ "ДЕРЖАВНИЙ ОЩАДНИЙ БАНК УКРАЇНИ"			ПАТ "ВЕРНУМ БАНК"		
	2015	2016	2017	2015	2016	2017	2015	2016	2017
K1	0,16	0,15	0,12	0,21	0,14	0,15	0,17	0,19	0,18
K2	1,56	0,85	0,67	1,18	0,97	0,84	0,80	1,02	0,96
K3	1,46	1,28	1,12	1,41	1,32	1,23	0,99	1,16	1,12
K4	0,41	0,32	0,21	0,43	0,34	0,3	0,26	0,35	0,31
K5	0,70	0,60	0,47	1,00	1,01	0,81	0,35	0,60	0,40
K6	1,60	2,01	1,58	13,00	14,67	5,21	1,22	1,22	1,19

N	55,63	39,14	30,68	70,79	64,59	44,99	34,43	42,99	39,67
Коефіцієнт	ПАТ"СЕБ КОРПОРАТИВНИЙ БАНК"			ПАТ"ТАСКОМБАНК"			ПАТ "БАНК 3/4"		
	2015	2016	2017	2015	2016	2017	2015	2016	2017
K1	0,13	0,14	0,19	0,18	0,13	0,15	0,33	0,25	0,20
K2	0,97	2,81	0,97	1,33	2,81	1,42	2,15	1,01	0,67
K3	1,32	1,43	1,12	1,31	1,42	1,30	1,87	1,14	1,06
K4	0,34	0,39	0,31	0,36	0,39	0,34	0,66	0,37	0,27
K5	1,13	0,52	0,41	0,36	0,51	0,36	0,10	0,32	0,34
K6	14,67	2,12	1,19	1,29	1,12	1,12	1,55	3,23	2,73
N	64,69	77,56	39,70	48,54	76,53	48,48	77,15	47,99	36,08
Коефіцієнт	ПАТ "КРЕДОБАНК"			ПАТ "Промінвестбанк"			ПАТ "МТБ БАНК"		
	2015	2016	2017	2015	2016	2017	2015	2016	2017
K1	0,14	0,15	0,19	0,19	0,13	0,15	0,33	0,25	0,20
K2	0,98	2,81	0,98	1,35	2,81	1,42	2,15	1,01	0,67
K3	1,32	1,44	1,12	1,31	1,42	1,30	1,87	1,14	1,06
K4	0,35	1,39	0,31	0,37	0,39	0,31	0,37	0,31	0,36
K5	1,13	0,53	0,42	0,36	0,51	0,42	0,36	0,41	0,36
K6	13,67	3,12	1,18	1,30	1,12	1,18	1,30	1,19	1,29
N	63,72	79,90	37,72	47,57	76,53	37,75	49,67	35,76	39,44
Коефіцієнт	ПАТ "УКРСИББАНК"			ПАТ "АБ "Південний"			ПАТ «Конкорд»		
	2015	2016	2017	2015	2016	2017	2015	2016	2017
K1	0,14	0,15	0,19	0,19	0,14	0,18	0,43	0,43	0,43
K2	0,98	2,81	0,88	1,37	2,82	1,45	2,16	1,12	0,65
K3	1,43	1,13	1,14	1,32	1,44	1,32	1,47	1,17	1,43
K4	0,15	0,31	0,32	0,35	0,53	0,37	0,36	0,34	0,38
K5	1,42	0,46	0,52	0,36	0,52	0,44	0,37	0,42	0,42
K6	1,30	1,17	3,18	1,32	1,13	1,16	1,32	1,11	1,65
N	79,63	40,75	39,23	43,53	75,55	34,62	69,57	45,62	49,76

Джерело: складено автором

Побудова рейтингу банків за методикою Кромонава показала, що найбільш надійним банком на протязі всіх трьох років являється ПАТ "ДЕРЖАВНИЙ ОЩАДНИЙ БАНК УКРАЇНИ" та ПАТ "УКРСИББАНК" тому що він мав стабільно високі показники протягом усього досліджуваного періоду (табл. 3.7). ПАТ "АБ "Південний" та ПАТ "ВТБ БАНК" у 2015 роках займав середню сходинку у рейтингу, але у 2017 році він знизився на передостаннє місце. Дещо гірше на фоні інших банків виглядають ПАТ "ВЕРНУМ БАНК", ПАТ "СЕБ КОРПОРАТИВНИЙ БАНК", ПАТ "ТАСКОМБАНК", ПАТ "БАНК 3/4", ПАТ "КРЕДОБАНК", ПАТ "Промінвестбанк", ПАТ "МТБ БАНК" та ПАТ «Конкорд» рейтинг яких протягом 2015 та 2016 років постійно знижувався.

Другим прикладом рейтингового оцінювання комерційних банків є модифікована методика Euromoney. [8] Дана методика була розроблена Асоціацією комерційних банків Латвії на базі методики розрахунку рейтингу ефективності банків Euromoney із заміною якісних факторів на показники достатності капіталу, величини балансового капіталу та активів. Інтегральний показник розраховується за наступною формулою :

$$N = 15 \cdot ROE + 10 \cdot ROA + 10 \cdot CIN + 10 \cdot NIM + \\ + 15 \cdot NI + 15 \cdot CA + 10 \cdot ASSETS + +15 \cdot CAPITAL, \quad (3.5)$$

де ROE – прибутковість капіталу;

ROA – прибутковість активів;

CIN – співвідношення доходів та витрат;

NIM – чиста процентна маржа;

NI – чистий прибуток;

CA – показник достатності капіталу;

ASSETS – активи банку (валюта активу балансу);

CAPITAL – балансовий капітал.

У рейтингу, побудованому за модифікованою методикою Euromoney (табл. 3.8), станом на 1 січня 2018 року розподіл місць виявився наступним: ПАТ "ДЕРЖАВНИЙ ОЩАДНИЙ БАНК УКРАЇНИ" - 1 місце, ПАТ "УКРСИББАНК" - 2, ПАТ "ВЕРНУМ БАНК"- 3, АБ "Південний"- 4, і ПАТ «Конкорд» останнє місце.

З проведених розрахунків можна зробити висновок, що результати отримані за методикою Euromoney будуть залежати від розвинутості комерційного банку. Зокрема від таких параметрів, як розмір капіталу банку та загальний розмір активів, вагові значення яких відповідно складають 15 та 10. А зважаючи на досить незначну кількість показників у даній моделі, можна зробити висновок, що чим вище буде значення даних показників у оцінюваного банку, тим вищий у кінцевому результаті він отримає рейтинг. Така ситуація у будь-якому випадку не може бути позитивною для рейтингової методики.

Таблиця 3.8.

**Результати оцінки діяльності досліджуваної групи банків з
01.01.2016 по 01.01.2018 роки за методикою Euromoney**

Банк	01.01.2016		01.01.2017		01.01.2018	
	Інтегр. показн.	Рей- тинг	Інтегр. показн.	Рей- тинг	Інтегр. показн.	Рей- тинг
ПАТ "ДЕРЖАВНИЙ ОЩАДНИЙ БАНК УКРАЇНИ"	86,659	1	67,671	1	67,234	1
ПАТ "ВЕРНУМ БАНК"	72,290	2	54,036	3	53,019	3

АБ "Південний"	61,358	9	44,511	5	53,009	4
ПАТ "ВТБ БАНК"	64,128	3	46,409	4	52,964	5
ПАТ "УКРСИББАНК"	64,727	5	61,861	2	55,563	2
ПАТ"СЕБ КОРПОРАТИВНИЙ БАНК"	53,439	6	38,764	6	43,745	7
ПАТ"ТАСКОМБАНК"	43,876	4	33,760	8	49,724	6
ПАТ "БАНК 3/4"	51,874	7	37,543	7	31,946	10
ПАТ "КРЕДОБАНК"	49,743	8	25,872	11	38,254	8
ПАТ "Промінвестбанк"	41,843	10	30,631	9	35,856	9
ПАТ "МТБ БАНК"	24,654	12	27,985	10	27,634	11
ПАТ «Конкорд»	36,843	11	19,683	12	17,845	12

Джерело: складено автором

Якщо порівняти результати, отримані по методиці Кромонава та методиці Euromoney, виявиться, що їх результати дуже схожі. Так, за методикою Кромонава ПАТ "ДЕРЖАВНИЙ ОЩАДНИЙ БАНК УКРАЇНИ" займає перші позиції у рейтингу, в той же час, як і за методикою Euromoney даний банк знаходиться на перших місцях у рейтингу. А банки ПАТ «МТБ БАНК» та ПАТ «Конкорд» за обома методиками знаходяться на останніх місцях.

Отримані дані можуть свідчити лише про наступне: обидві методики є придатними для проведення комплексного аналізу діяльності банківської установи. Кожна з розглянутих методик приділяє увагу певному аспекту діяльності банку. Зокрема, методика Кромонава, як зазначалось вище, визначає стійкість банківської установи, а методика Euromoney у більшій мірі ранжує банки в залежності від їх розміру.

На думку авторів, вирішенням цієї проблеми є розробка методики комплексної оцінки фінансової стійкості банків на основі визначення рейтингу банків. При цьому, вибір показників для оцінки фінансової

стійкості банків повинен спиратися на встановленні залежності фінансової стійкості від показників, що її характеризують.

На нашу думку модель повинна врахувати стабільність розвитку банку як передумови його фінансової стійкості, для чого при визначенні комплексної оцінки фінансової стійкості отримане рейтингове значення необхідно коригувати на коефіцієнт, який є функцією від варіації рейтингового значення по банку за період, що передує оцінці. А якщо ми беремо для комплексної оцінки банки, які перевіряються державним регулятором та до них були застосовані трафи, ми можемо отримати відповідно до рейтингу найменш надійні банки з якими міг би співпрацювати соціально-економічний сектор.

Також дуже ефективним є аналіз раннього діагностування банкрутства банків з використанням карт Кохонена. Вивчення карти кластерів, побудованою в результаті дослідження, дозволило дійти висновку про безумовну наявність нелінійних зв'язків між вхідним масивом фінансових даних банків і вірогідністю їх банкрутства в майбутньому. Отримані результати підтвердили можливість виявлення прихованої інформації про схильність банків до банкрутства шляхом обробки великих масивів відкритих загальнодоступних джерел звітної фінансової інформації про вітчизняні банки картами Кохонена. [9]

Треба зазначити, що однією з проблем рейтингових методик є те, що рейтинговий аналіз не може гарантовано визначити абсолютну надійність чи ефективність банківської установи. Причиною цьому є нездатність всіх методик дати комплексну оцінку діяльності комерційного банку.

Непередбачуваність економіки, нестабільна політична ситуація спричиняють безліч внутрішніх та зовнішніх чинників, які впливають на діяльність банку, і немає ніякої можливості їх спрогнозувати. Тому жодна рейтингова методика не є універсальною.

Можливим напрямком вирішення даної проблеми може бути проведення рейтингової оцінки не за результатами річної звітності, а хоча б за результатами квартальної звітності, у кращому випадку щомісячної або щотижневої. Тобто результати рейтингової оцінки не можна розглядати на одну конкретну дату, тому що за умов нестабільної макроекономічної та політичної ситуації за короткий проміжок часу можуть відбутись кардинальні зміни у діяльності банківської установи. Більший сенс та достовірність має розгляд рейтингу в динаміці.

На думку авторів, напрямки удосконалення існуючих методик рейтингового оцінювання діяльності комерційних банків слід шукати у поєднанні підходів, щодо оцінки фінансової стійкості банків та діагностування їх банкрутства у статистичному вигляді для відбору найвагоміших коефіцієнтів і подальшого порівняльного аналізу результатів цих досліджень.

Для управління діяльністю банків важливе значення має оцінка розвитку банківського сектору. В усьому світі широко застосовується рейтингування. За допомогою рейтингування можна побудувати модель з різносторонніми даними економічного, банківського та соціального сектора, які в подальшому можуть бути використані державним регулятором під час аналізу стану банківського сектору, моніторингу впливу коливань в банківському секторі на економічний та соціальний сектор, та побудови прогнозів та стратегій виживання та розвитку.

Постійні зміни та коливання в економіці країни породжують необхідність в виконанні рейтингування банківського сектору та внесення коригуючих дій з боку державного регулятора щодо діяльності банків, які відчують скрутні періоди в своїй діяльності. Оскільки якість проведених рейтингів державним регулятором в попередні періоди була заниженою, пропонуємо побудувати економіко-

математичну модель, на основі якої в подальшому буде побудований власне рейтинг.

На сьогоднішній день існує багато методик рейтингування банків другого рівня, поряд з цим, на наш погляд, залишилось ряд невисвітлених питань, зокрема питання рейтингування банківських установ з метою надання соціально-економічному сектору детальної інформації щодо виявлених порушень та застосованих штрафів та санкцій з боку державного регулятора щодо цих банків.

Працюючи над оцінкою, ми дійшли висновку, що індексування може як найкраще допомогти в проведенні рейтингування. Тому пропонуємо обрахувати вагові коефіцієнти для індексування. Першочергово слід визначити індекс по окресленим ознакам, отримавши результати ми зможемо підключити до розрахунків важіль та визначимо групові індекси.

Рейтинг визначається опираючись на дані, які ранговані з врахуванням виявлених порушень.

В світовій практиці застосовують вже відомі методи оцінки рейтингів учасників банківського сектору, які надають вичерпну інформацію учасникам ринку (економічному та соціальному сектору) щодо рівня, який банк займає на ринку. Найбільш розробленим і відомим підходом для складання рейтингів є дослідження ринку облігацій, випущених банками, але в нашому випадку слід насамперед аналізувати банки щодо яких з боку регулятора застосовувалися штрафні санкції по результатам здійснених перевірок.

Оскільки найбільш вичерпна інформація щодо фінансового стану кожного окремого учасника банківського сектора представлена саме в нормативах, ми пропонуємо використовувати саме їх для виконання рейтингування банківського сектора. Але, якщо ми будемо в розрахунок брати лише показники фінансового стану, оцінки експертів щодо активів

та пасивів та нормативні значення, провести якісний аналіз та рейтингування буде не можливо. Ці коефіцієнти мають різну природу.

Частина коефіцієнтів характеризує позиції (грошові, валютні тощо), інша частина – кількість та розмір застосованих з боку державного регулятора штрафних санкцій і т.д.

За величиною не розрахованого коефіцієнта ранжирують банки. Також нам необхідно побудувати синтетичний коефіцієнт, який в свою чергу складається з різнорідних фінансових коефіцієнтів.

Проводячи рейтинг учасників банківського сектору лише по банківським нормативам, ми повинні враховувати той фактор, що дані, які беруться в розрахунок того чи іншого нормативу час від часу змінюється, а отже й змінюється сам норматив, в наслідок чого в рейтингу у нас буде мінятися також набір аналізованих нормативів.

Банківський сектор в своїй роботі іноді використовує парні навантаження. В результаті чого можна отримати дані по окремому нормативу окремої сфери діяльності учасника сектору. На нашу думку більш ефективним та якісно корисним при рейтингуванні брати в роботу якомога більше фінансових нормативів.

Кореляційно-регресійний аналіз дав змогу вирахувати факторні дані по кожному з аналізованих учасників банківського сектора та знайти середній показник по ним. Залежність між даними результату діяльності банківського сектору та факторними даними, задля проведення рейтингування в подальшому, була визначена за допомогою кореляційно-регресійного аналізу.

По кожному окремому аналізованому учаснику банківського сектора доцільно показувати значення $y_1^{(j)}(t), \dots, y_{12}^{(j)}(t)$, j = дані по нормативам вираховані та надані державним регулятором. Аналізований період з 2015 по 2017р. складається з трьох років плідної

праці банківських, що в свою чергу слугуватиме головним в дослідженні змін показників банків.

Слід досліджувати $y^{(j)}(t) = (y_1^{(j)}(t), \dots, y_{12}^{(j)}(t))$, $j=1, 2, \dots, 6$, як значення вектора $y = (y_1, \dots, y_{12})$ (Нормативи Н2-Н12), відображають рівень надійності аналізованого учасника. Отже при $t=t_s$, $s=1 - 6$, j - учасник банківського сектора порівнюється з вектором $y^{(j)}(t_s)$. Оцінювані дані можна відобразити $y_1^{(j)}(t), \dots, y_{12}^{(j)}(t_s)$, $j=1, \dots, 6$; $s=1 - 6$ (Таблиця 3.9.)

Таблиця 3.9

Розрахунки нормативів банківського сектора

Проведення аналізованих банківського ускладняється		01.01.16.	01.01.17.	01.01.18.	рангування учасників сектора оскільки дані в
	H2	13.92	14.01	18.08	
	H3	9.32	11.82	13.91	
	H4	53.60	62.38	64.45	
	H5	75.31	75.16	72.90	
	H6	39.93	32.99	35.88	
	H7	22.56	23.04	21.56	
	H8	171.06	187.36	169.21	
	H9	2.01	1.66	0.93	
	H10	6.84	5.76	3.31	
	H11	0.58	0.22	0.07	
	H12	9.05	5.52	3.12	

загальному рейтингу мають відмінності, а власне самі дані будь-якого з учасників оцінки відрізняються від даних іншого учасника і можуть мати негативні інші дані. Даний стан речей пропонуємо відобразити з математичного погляду. Виконуючи оцінку даних нормативів та анулюючи фінансові коефіцієнти, ми спостерігали, що дані необхідні для рейтингування були також упущені. Тому на нашу думку, запобігти втраті даних, які важливі для проведення якісного рейтингування, можливо, якщо будувати рейтинг на основі даних нормативів з $y = (y_1 \dots, y_n)$

розгорнуті дані, n - кількість учасників банківського сектору на дату проведення рейтингу.

Z_i стоїть в проміжку $[0, 1]$, $z_1 = 0$ ($z_i = 1$) - найстабільніший або занадто ризиковий за даними нормативу учасник банківського сектору, на який впливає Y_i . $z = z(y) [0, +\infty)$.

Відмітимо, що $z_i = z_i(y_i)$, у випадку збільшення аналізованих даних нормативі, вирівнює та підсилює стан учасника банківського сектору та допомагає йому вистояти в разі кризи, та для $i=2 - 6$:

$$(y_i < y^i) \Rightarrow (z_i(y_i) \leq z_i(y^i)) \quad (3.6)$$

Для $i=7 - 12$, збільшення оцінюваних показників нормативів призведе до зниження стійкості учасника банківського сектору:

$$(y_i < y^i) \Rightarrow (z_i(y_i) \geq z_i(y^i)) \quad (3.7)$$

При $z = z(y)$ використовуємо на проміжку $(-\infty, \min]$ або 0 або 1, яке при цьому зменшується, або збільшується на проміжку $[\min, \max]$ та становить 1 або 0 $[\max, +\infty)$. Використовуючи попередні показники для $H_2 - H_6$ ми можемо побудувати формулу:

$$z_i = z_i(y_i) = \begin{cases} 0 & y_i \leq \min(i), \\ (y_i - \min(i)) / (\max(i) - \min(i)) & \min(i) < y_i < \max(i), \\ 1 & y_i \geq \max(i), \end{cases} \quad (3.8)$$

Отже, формула для $H_7 - H_{12}$:

$$z_i = z_i(y_i) = \begin{cases} 1 & y_i \leq \min(i), \\ (\max(i) - y_i) / (\max(i) - \min(i)) & \min(i) < y_i < \max(i), \\ 0 & y_i \geq \max(i), \end{cases} \quad (3.9)$$

де величини $\min(i)$, $\max(i)$ - і параметри функції.

Основаючи на $\min$ та $\max$ значення показника встановлені державним регулятором, ми маємо змогу для $H2 - H6$ присвоїти $\min(i)$, та $H7 - H12$ $\max(i)$.

Показникам, які відповідають за адекватність регулятивного і основного капіталу $H2$ і $H3$, та нають інформацію щодо здатності учасника банківського сектору покривати капіталом власні витрати, адекватною граничною верхньою границею є розмір нормативу $H2 - 0,31$, та $H3 - 0,21$. З таблиці 3.7. ми бачимо, що показник $H2$ і $H3$, не відповідає встановленим граничним значенням для показників $0,31$ і $0,21$.

Норматив $H4 = 1,19$ (верхня межа).

Застосовуючи формули (3.6), (3.7) до формул (3.8), (3.9), можна розрахувати $z_i(j;t)$; $i = 1, \dots, 11$.

Використання коефіцієнтної оцінки виконуючи рейтингування учасників банківського сектору має відповідні наслідки: кінцевий рейтинг включає в себе велику кількість не точностей. Державний регулятор зазвичай бориться з цим методом розділення учасників банківського сектору на групи по видам діяльності, сегменту обслуговування, величину активів та місцезнаходження. Але, застосування простих загальноприйнятих коефіцієнтів та застарілих методів обчислення в умовах ринку є занадто урізаною версією оцінки та аналізу роботи банківського сектору.

Будуючи рейтинг учасників банківського сектору візьмемо до уваги метод формування єдиного рейтингу, який в подальшому можна прорангувати.

Будуючи $Q(z;w)$, враховуємо що $z = (z_1, \dots, z_m)$ ми зможемо вивести формулу вагів $w = (w_1, \dots, w_m)$.

Пропонуємо також попрацювати з формулою:

$$Q_{\lambda}(z, w) = [z_i^{\lambda} w_i]^{1/\lambda}, \quad (3.10)$$

слід враховувати, що λ - направлена функція.

Якщо $\lambda=1$, виконавши розрахунки, ми вивели середнє значення показника

$$Q^+(z, w) = \sum z_i w_i \quad (3.11)$$

для $z = (z_1, \dots, z_m)$. При значенню показника $\lambda \rightarrow 0$, ми матимемо геометричну функцію

$$Q_x(z, w) = \prod_{i=1}^m z_i^{w_i} \quad (3.12)$$

для $z = (z_1, \dots, z_m)$.

Середні дані λ по показникам відображені в функціях:

$$\begin{aligned} \min(z_i) < Q_\lambda(z, w) < \max(z_i), \\ Q_\lambda(z, w) &\rightarrow \lambda \rightarrow -\infty \min z_i, \\ Q_\lambda(z, w) &\rightarrow \lambda \rightarrow +\infty \max z_i, \\ (\lambda_0 < \lambda_1) &\Rightarrow (Q_{\lambda_0}(z, w) \leq Q_{\lambda_1}(z, w)), \\ Q_\lambda(0, \dots, 0; w) &= 0, Q_\lambda(1, \dots, 1; w) = 1 \end{aligned} \quad (3.13)$$

Необхідним є виконання оцінки важеля $w = (w_1, \dots, w_9)$. Пропонуємо до розрахунків долучити метод експертних оцінок. Можна виділити два рівня використання експертних оцінок: якісний та кількісний. Застосування методу експертних оцінок дасть змогу отримати якісні показники в частині даних, про що нажаль не можна сказати про бальні оцінки.

Пропонуємо експертів запросити безпосередньо з Національного Банку України, оскільки саме ці представники соціуму можуть бути

найбільш інформованими щодо становища банківського сектору та зможуть найбільш адекватно надати оцінки.

Для нашого випадку більш дієвим буде використання „прагматичного” підходу, який дає достатньо високі показники чисельності експертної групи (100). Кількість експертів можна обґрунтувати кількістю співробітників державного регулятора (НБУ), які в своїй роботі взаємодіють з банками другого рівня та можуть надати адекватну оцінку.

Тепер нам потрібно окреслити структуру самої групи, для більш широкого охопту оцінюваних даних, кількість експертів N1 кожної окремої і-ї сфери діяльності пропонуємо зазначити:

$$N_i = N/r, \quad (3.14)$$

де $i = 1, 2, \dots, r$; r - кількість сфер діяльності учасників банківського сектору.

Групова оцінка a_{ij} кожного C_i залежить від оцінок експертів i ступеня їх компетентності h_j . Таким чином, визначення напрямку створення групових експертних оцінок може бути створена з виведення функції:

$$a_i = \frac{\sum_{j=1}^p h_j a_{ij}}{\sum_{j=1}^p h_j} \quad (3.15)$$

Оцінюючи та аналізуючи отримані експертні значення на нашу думку слід співставити роботу проведену експертами та вірність і точність самих оцінок. При обрахуванні важеля на нашу думку слід попрацювати з функцією $w = (w_1, \dots, w_{12})$ (Табл.3.10).

Таблиця 3.10

Відхилення важелів показників від нормативів банків другого рівня

	H2	H3	H4	H5	H6	H7	H8	H9	H10	H11	H12
01.01.16.	-0,022	-0,011	-0,008	-0,258	-0,046	0,049	-0,502	0,012	0,006	0,004	0,07

01.01.17.	0,073	0,081	-0,298	-0,173	-0,187	-0,03	-2,526	0,01	-0,023	-0,001	0,045
01.01.18.	0,041	0,025	-0,076	-0,303	-0,084	0,007	-0,199	-0,005	0,018	-0,005	-0,073

Джерело: складено автором

Важіль показує межі впливу всіх коефіцієнтів, можна розрахувати в залежності від міри впливу нормативів за аналізований період.

Розрахунки, w_i важелів нормативів та даних, а також загальноприйнятих відхилень $s_0, \dots, s_4$ відображені в табл. 3.11.

Таблиця 3.11

Розраховані дані, w_i вагів та загальноприйнятих відхилень $s_0, \dots,$

s_4

	s_0	w_1
H2	0,529037761	0,489794
H3	0,606841942	0,561826
H4	2,223543932	2,058602
H5	2,748429855	2,544552
H6	1,178115929	1,090723
H7	0,528961246	0,489723
H8	13,91633333	12,88402
H9	0,136311967	0,1262
0^{H1}	0,255827323	0,23685
1^{H1}	0,052824958	0,048906
2^{H1}	0,870180605	0,805631

Джерело: складено автором

Розрахунок даних очікування і загальноприйнятих відхилень від непередбачуваних величин $w_1, \dots, w_4$, дає змогу отримати опосередковане рівномірне розпорошення на $W(I_5)$, при умові взаємодії з ступенем вагомості $w_1, \dots, w_4$, а також розраховує їх вірність $s_1, \dots, s_4$.

Рейтингуючи учасників банківського сектора в частині зниження опосередкованих зведених даних надійності $Q_j(i)(t)$ (j, l - фіксовані), ми можемо вивести рівняння для визначення рейтингу $R(j;l; t)$, яке розподілить аналізованим учасникам банківського сектора його рейтинг.

Рейтинг $R(j;l;t)$ - це рівняння, виведене за допомогою зведеного показника $Q_j(l)(t)$.

У табл. 3.12 описані загальні зведені дані щодо роботи аналізованих учасників банківського сектора.

Таблиця 3.12

**Отримані загальні результати рейтингування (ранжування)
банківських другого рівня на основі зведеного показника R**

			01.01.16.		01.01.17.		01.01.18.
	N		$R(0)(t_2)$		$R(0)(t_3)$		$R(0)(t_5)$
1	2	0,155	6	0,516	8	0,13	4
2	3	0,077	4	0,572	9	0,12	3
3	4	0,056	3	2,107	10	0,82	8
4	5	1,824	10	1,22	5	1,77	11
5	6	0,325	7	1,322	7	1,06	9
6	7	0,346	8	0,212	4	0,53	6
7	8	3,549	11	17,86	11	1,60	10
8	9	0,084	5	0,070	2	0,09	2
9	10	0,042	2	0,162	3	0,15	5
10	11	0,028	1	0,007	1	0,02	1
11	12	0,494	9	0,318	6	0,61	7

Джерело: складено автором

Аналіз таблиці 3.12 показує, що розрахунок зведеного показника надійності $Q_j(l)(t)$ до рейтингової оцінки $R(j; l; t)$, загальну динаміку роботи учасників банківського сектора.

Отже, розроблена нами модель аналізу роботи учасників банківського сектора, може використовуватися в практичній діяльності як соціально-економічним сектором, так і самими банками під час роботи над планами здійснення внутрішніх перевірок.

Розроблена економіко-математична модель рейтингування учасників банківського сектора, отримала значні покращення застарілих та все ще використовуваних банківськими установами методами:

1. Прогноз найгіршого банку-контрпартнера щодо якого з боку державного регулятора застосовувалися санкції на певний момент у майбутньому, а також оцінка даного банку другого рівня на поточний момент часу.

2. Ведення звітності щодо накладених санкцій Національним Банком України і економічного стану банківської установи -контрпартнера.

3. Контроль доцільності та правдивості оцінки фінансової інформації банку другого рівня та кількості порушень даного банку шляхом перевірки розрахункових і фактичних фінансових показників та кількості штрафних санкцій з боку регулятора.

4. Індивідуальне розмежування для кожного окремого банку кількості та сум штрафних санкцій застосованих з боку регулятора.

5. Оцінка фінансового стану банків другого рівня простими і прозорими поняттями - ймовірністю втрати банком ліквідності, можливим обсягом дефіциту коштів і його тривалістю, можливою втратою банком довіри з боку регулятора та соціально-економічного сектора.

Отже, запропонована економіко-математична модель роботи учасників банківського сектора необхідна в сьогоденні. Дана модель надає змогу передбачити вірогідність виконання чи невиконання учасником

банківського сектора своїх зобов'язань, виконання яких в першу чергу свідчить про ступінь надійності кожного окремого банку. За допомогою визначеної вірогідності виконання банком своїх зобов'язань, банки та державний регулятор зможуть визначити необхідну кількість резервів коштів для покриття форсмажорів в частині збитків, капітал кожного окремого банку, який слід закладувати на покриття очевидних отриманих збитків та зпрогнозувати соціально-економічному сектору дійсне положення банку на ринку та його відносини з державним регулятором.

Ми вважаємо, що застосування даної економіко-математичної моделі в побудові рейтингів учасників банківського сектора може позитивно вплинути на: підвищенню якості менеджменту в банківському секторі та прозорості в діяльності кожного окремого банку; стандартизації технологій визначення рейтингів банків другого рівня під призмою застосованих санкцій з боку державного регулятора. Для підвищення об'єктивності оцінки фінансової діяльності банківських установ нами пропонується використовувати економіко-математичну модель на основі рейтингування банків другого рівня, що дозволить в майбутньому державному регулятору більш ретельно виконувати свої функції, а економічному та соціальному сектору отримувати більш якісну інформацію щодо положення банків другого рівня на ринку фінансових послуг для подальшого використання в своїй роботі.

Висновки до розділу 3:

Проведене в третьому розділі дослідження методологічних аспектів державного регулювання банківського сектора дає підстави для наступних висновків:

1. Проведене дослідження географічної розпорошеності центрів економічної активності України і Казахстану, дає змогу стверджувати, що функції інноваційного, інфраструктурного фінансування та кредитування слід покласти на «інноваційні» та «інфраструктурні» банки. Дана пропозиція обумовлена тим, що інноваційні та інфраструктурні проекти зазвичай мають істотну специфіку, пов'язану з галуззю або регіоном, що пояснює доцільність індивідуального підходу і оцінки ризиків, повноти розуміння, методик оцінювання та наявності відповідних компетенцій кадрів, зосереджених в банках другого та третього рівня. Ми пропонуємо розширити обмежені на сьогоднішній день функції таких банків (тільки наданням ресурсів на поворотній основі), в частині орієнтації їх діяльності на розуміння і оцінку специфіки галузі та регіону, з тим, щоб своєчасно надавати допомогу підприємствам.

Механізми регулювання повинні бути сфокусовані на врахуванні інтересів економічного сектора з тим, щоб забезпечити відповідність результатів синергії між економічним сектором та банківським сектором, вирішенню важливих завдань економічного розвитку. У тому числі з цієї причини елементи виявлених проблем («регулювання», «ресурси» та «ризики») тісно взаємопов'язані між собою, так як недосконалість механізму регулювання, найчастіше, виступає причиною збереження проблем, пов'язаних з дефіцитом ресурсів і високими ризиками.

Беручи до уваги, актуальність застосування динамічного та комунікаційного аспекту, суть яких зводиться до більш жорсткого регулювання в роки економічного зростання і, навпаки, пом'якшення вимог в кризові роки, вважаємо за доцільне розглядати даний підхід не з позиції посилення і ослаблення регулятивних норм, а з точки зору ступеня впливу регулятора на рівень ділової та інноваційної активності в економічному секторі та банківському секторі. У зв'язку з цим, виходячи з особливостей поведінки суб'єктів банківського і економічного сектору на

різних стадіях економічного циклу, НБУ, на основі інструментів регулювання, повинен стимулювати одночасну генерацію інноваційних технологій в банківському секторі та економічному секторі в періоди економічного зростання з метою формування надійної основи їх функціонування в роки кризи.

Модель, об'єднання в групу інститутів розвитку взаємодії державного регулятора, економічного сектора та банківського сектора, в Україні і Казахстані перейнята у зарубіжних країн, але в той же час не позбавлена недоліків: по-перше, банки третього рівня (малі комерційні банки) в обох країнах формально випадають із загальної структури банківського сектора, оскільки на нашу думку, більшість проблем їх діяльності з точки зору ефективної синергії банківського та економічного сектору зводиться, як правило, до вишукування довгострокових пасивів, доведення їх до одержувача і забезпечення своєчасного повернення, а також дефіциту якісних проектів.

З метою підтримки запропонованих до створення структур, слід передбачити умову про те, що підприємства, які отримують від спеціалізованих і галузевих банків ресурси на реалізацію довгострокових проектів, повинні відкрити в них свої рахунки.

З огляду на істотну географічну розпорошеність центрів економічної активності України і Казахстану, на наш погляд, доцільно покласти функції інноваційного, інфраструктурного фінансування та кредитування на «інноваційні» та «інфраструктурні» банки.

Підвищити результативність роботи банків спеціалізованого рівня, з позиції синергії банківського та економічного сектору, можливо на основі використання механізму спільного фінансування, який передбачає фінансування і кредитування інвестиційних проектів, в яких банк розвитку та спеціалізовані та галузеві банки лише доповнюють кошти приватних комерційних банків (досвід Франції, Німеччини та Японії).

2. Аналіз результативності роботи банків спеціалізованого рівня, з позиції синергії банківського та економічного сектору, дає можливість пропонувати використання механізму спільного фінансування, який передбачає фінансування і кредитування інвестиційних проектів, в яких банк розвитку та спеціалізовані та галузеві банки лише доповнюють кошти приватних комерційних банків.

Результативність діяльності банків другого та третього рівня, в контексті підвищення якості синергії державного регулятора з економічним сектором та банківським сектором, пропонуємо підвищити шляхом впровадження наступних проектів:

- великі інвестиційні проекти інноваційного та інфраструктурного характеру з високим рівнем капіталовкладень і ризиків повинні обслуговуватися тільки по лінії спеціалізованих і галузевих державних банків (як спільно, так і окремо) з правою часткою та спільною участю комерційних банків другого рівня, всі інші дрібні комерційні проекти - комерційними банками третього рівня і небанківськими кредитними організаціями;

- внести зміни до структури інвестиційного портфеля пенсійних, страхових та суверенних фондів в частині збільшення частки вкладень в цінні папери і депозити банків другого рівня не менше 40% (20% і 20% відповідно), це дасть можливість направивши довгострокові кошти на вирішення структурних проблем, і, знизити ризики, з огляду на їхній стратегічний характер;

- організувати ресурсну підтримку невеликих банків, які працюють в регіонах з боку банків спеціалізованого рівня на основі використання схем розподілу ліквідності всередині регіонального банківського сектора на основі викупу великими банками позик у малих банків і високоліквідних корпоративних цінних паперів, емітованих суб'єктами регіональної

економіки, що дозволить надати імпульс для розвитку регіонального фондового ринку та ін.

3. Звіти єдиної бази даних повинні містити інформацію не тільки по кредитних ризиках юридичних осіб та індивідуальних підприємців, а й по їх гарантіях та поруках на користь третіх осіб, за накопиченою проблемною заборгованістю і не платежів за векселями та облігаціями, системі рейтингів керівників і власників підприємств і ін. така схема оптимізації дозволить знизити операційні ризики, пов'язані зі збоями в програмному забезпеченні і людським фактором і буде економічно доцільною, як для державного регулятора для банківського сектора.

4. Доведено, що альтернативою існуючих на сьогоднішній день рейтингових агентств, буде створення єдиного внутрішньодержавного рейтингового агентства, з високим ступенем верифікації, та наділення даною функцією з боку державного регулятора та Національного банку України.

5. Інституційне осучаснення банківського сектора, на нашу думку, повинно відповідати завданням реалізації структурної політики держави, оскільки тільки так можна підвищити роль банківського сектора в розвитку економічного сектора, знизивши дію проблем, і, не допустити розгортання асиметричності у синергії економічного сектору з банківським сектором.

6. Запропонований кластерний аналіз банківського сектора дає можливість оцінки ефективності перевірок з боку державного регулятора. Аналіз показав, що є необхідність введення нових методів проведення перевірок з боку державного регулятора, а саме запропонована економіко-математична модель дає можливість оцінити ефективність дій з боку державного регулятора та наполягати на доцільності приділення особливої уваги порушенням з боку банківського сектора, які напряму впливають на економічний сектор.

У процесі моделювання була встановлена тимчасова залежність на основі якої зроблено прогноз кількості порушень виявлених державним регулятором та встановлено кількісні показники тісноти зв'язку між характеристиками, виконано прогнозування кількості випадків порушень з боку банківського сектора та оцінено вплив кожного фактору окремо, що дало змогу пропонувати підсилення контролю з боку державного регулятора в частині здійснення валютно-обмінних операцій, перевірок об'єктів оверсайта та перевірок банків з питань запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом.

Проведений детальний аналіз порушень банківським сектором нашої вихідної моделі наводить нас на висновок, що доцільним було б створення економіко-математичної моделі для оцінки рейтингів банків, що в майбутньому дасть можливість оцінювання ефективності банківського сектора під кутом рейтингування банків та через призму порушень, що в свою чергу дасть можливість економічному сектору співпрацювати тільки з тими банками другого рівня, які можуть бути надійними на сьогоднішній день на ринку фінансових послуг.

Використання розробленої нами вищенаведеної моделі щодо складання рейтингів банків другого рівня може сприяти: підвищенню якості менеджменту в банківському секторі та прозорості в діяльності кожного окремого банку; стандартизації технологій визначення рейтингів банків другого рівня під призмою застосованих санкцій з боку державного регулятора. Для підвищення об'єктивності оцінки фінансової діяльності банківських установ нами пропонується використовувати економіко-математичну модель на основі рейтингування банків другого рівня, що дозволить в майбутньому державному регулятору більш ретельно виконувати свої функції, а економічному сектору отримувати більш якісну інформацію щодо положення банків другого рівня на ринку фінансових послуг для подальшого використання в своїй роботі.

РОЗДІЛ 4. ДІАГНОСТИКО - ПАРАМЕТРИЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА ВПЛИВУ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ БАНКІВСЬКОГО СЕКТОРУ НА СОЦІАЛЬНИЙ РОЗВИТОК КРАЇНИ

Анотація до розділу 4:

У четвертому розділі досліджено потреби соціального сектора, які багатогранні і вони включають матеріальні, соціальні, духовні, політичні, моральні, релігійні потреби, а також потреби у вільному часі, а їх зростання обумовлене зростанням ВВП, валової доданої вартості, продуктивності праці і доходів на душу населення, нами доведено, що гармонія задоволення цих потреб людини, в кінцевому рахунку, є вищою метою розвитку економіки соціального сектора з боку державного регулятора.

Соціальна сфера включає в себе галузі, діяльність організацій яких забезпечує вирішення соціальних проблем соціального сектора. Проблемне поле соціального сектора зосереджено навколо наступних напрямків: рівень і якість соціального життя (розподіл соціальної допомоги, безробіття, міграційна політика, зайнятість і т. д.); освіта; охорона здоров'я; житлово-комунальне господарство; культурна політика. Крім того, окремо виділяють напрямок по роботі з молоддю, як найбільш перспективної і той же час соціально незахищеної частини соціального сектора.

За результатами дослідження можна стверджувати, що подальший соціально-економічний розвиток України, залежить від підвищення рівня і якості життя людини, від соціальної справедливості, доступності для всіх

соціальних і територіальних груп населення двох базових речей - мінімального споживчого набору і механізмів реалізації основних громадянських прав і свобод, а актуальними проблемами залишаються вдосконалення міжбюджетних відносин, фінансування науки, освіти, охорони здоров'я, житлово-комунального господарства, про що буде висвітлено в наступному підрозділі дослідження. Все це є прерогативою держави, соціального сектора, соціального партнерства, посилення гуманітарних аспектів розвитку в умовах ринкової економіки.

Проведено рейтинг банків України за приростом депозитного портфеля що дає можливість зробити висновки, що державний регулятор «втратив довіру» соціального сектора, це простежується в небажанні соціального сектора приймати участь в виборах представників державного регулятора (влади) та недовірі власних коштів банківському секторі.

Розроблена модель рейтингування банківського сектора, яка була протестована на емпіричних даних комерційних банків України та враховує різноманітні фактори фінансових ризиків та їх інтегральний вплив на фінансовий результат комерційних банків, що в свою чергу при використанні комерційними банками дозволить вчасно оцінити капітал, необхідний для покриття фінансових ризиків банківських установ, а державному регулятору вчасно вживати заходів спрямованих на мінімізацію ризиків банківського сектора і як наслідок мінімізацію втрат соціального сектора. Для цілей управління фінансовими ризиками комерційних банків застосування структурної моделі виправдовує себе і показує якісно правильні й інтерпретовані результати. Тому використання комерційними банками запропонованої структурної моделі для оцінки капіталу є одним із способів прогнозування капіталу необхідного для покриття можливих фінансових ризиків.

4.1. Роль державного регулятора в розвитку соціального сектора країни

Державний регулятор впливає не тільки на економічний сектор та банківський сектор, а й на користувачів послуг надаваних економічним сектором та банківським сектором – соціальний сектор. Вплив державного регулятора направлений на підсилення а розвиток таких моделей соціально-економічного розвитку як командно-адміністративна, ліберальна та соціально орієнтована. Кожна з цих моделей передбачає свій механізм узгодження гуманітарних і соціальних інтересів людини, суспільства і держави з урахуванням національно-історичних особливостей.

Командно-адміністративна модель розрахована на планово-державну систему розподілу гуманітарних і соціально значущих благ. Соціально орієнтована модель передбачає надання широкого асортименту соціальних благ і послуг не тільки за рахунок держави, а й бізнесу, під державні гарантії.

На сьогоднішній день в країні склалася негативна оцінка командно-адміністративної моделі розподілу соціальних благ і послуг. Разом з тим, слід визнати, що в перехідний період багато положень про соціальні гарантії держави увійшли в сучасне українське законодавство завдяки

тому, що влада боялася їх скасувати. Соціально орієнтована та ліберальна модель приваблива для більшості населення, але можливості її реалізації обмежені ресурсним потенціалом країни, а також скорочення соціальних витрат держави проголошує створення стимулів для підйому виробництва, посилення конкурентних засад. Ці стимули з'являються в результаті зниження податкового навантаження на працівників. Однак в будь-якому випадку - соціальні витрати, в кінцевому рахунку, фінансуються за рахунок працівника. Різниця полягає лише в формі - чи буде це відрахування частини доходів у вигляді податку, або - у вигляді вимушено-добровільної плати за послуги освіти, охорони здоров'я і т.д. Тому розглядати дані моделі порівнювати, на нашу думку, слід перш за все з позиції можливості забезпечення такої форми організації і фінансування соціальної сфери, яка дозволила б зробити доступним задоволення базових соціальних потреб населення.

Факти свідчать, що в реальному житті країни з розвиненою ринковою економікою в тій чи іншій мірі, кожна своїм шляхом стали соціально орієнтованими державами. Так, в США найбільший і організований громадський сектор. Конкурентоспроможність економік розвинених країн спирається на організаційну та фінансову підтримку держави. Ліберальна модель, на думку ряду вчених, - це теоретична догма, абстракція, яка використовується як ідеологічний гасло, як засіб політичної боротьби за зниження соціальних витрат бюджету, як рекомендація багатих країн для подолання індустріальної відсталості решті світу.

На нашу думку, для задоволення потреб соціального сектора з боку держави насправді необхідний інший теоретичний підхід до соціально-економічних проблем, що відрізняється від ліберального. Найважливішою основою такого підходу може стати теорія соціального ринкового господарства. Соціальне ринкове господарство, як відзначав А. Мюллер-

Армак, здійснює координацію сфер життя, представлених ринком, державою і соціальними групами. Це - формула способу життя, яка призводить основні цілі суспільства до практичної гармонії, формула інтеграції, на основі якої можуть співпрацювати громадські сили. Теорія соціального ринкового господарства адекватна розгляду двоїстої природи людини як суб'єкта економіки і суспільства [1].

Л. Ерхард підкреслював, що для соціального ринкового господарства важливі не тільки економічні механізми, а й соціальні, духовні, моральні уявлення людей. У цих уявленнях головну роль грає усвідомлення того, що порядок без свободи породжує примус, а свобода без порядку - ворожнечу і хаос. Даний принцип повинен бути основним для економічної і соціальної політики [2].

Слід звернути увагу на те, що теорія соціального ринкового господарства не пропонує якоїсь особливої економічної або соціальної політики. Вона обґрунтовує необхідність вироблення такого політичного рішення, яке призводить до співпраці, а не до конфронтації в суспільстві і яке поєднує свободу і порядок. Вона дозволяє кожній країні розвиватися відповідно до своїх національних та історичними особливостями, не нав'язує стандарти і готові рішення. Це відповідає основоположним принципам цивілізованого розвитку суспільства.

У перспективі, на нашу думку, не виключена і четверта модель - соціогуманітарна держава. У ньому головним багатством стануть здатності людини, а економіка буде підпорядкована інтересам гармонійного розвитку людини. Соціогуманітарним критерієм успішного розвитку економіки може бути зростання людського капіталу. Потрібно визнати, що ця модель при всій її привабливості ще далека від того рівня опрацьованості, який зробив би її практично реалізованою. Звідси можна зробити висновок про те, що дана модель або є лише абстрактним

принципом, який може зазнати суттєвих змін в ході їх практичного застосування, або залишитися на тривалий період віртуальною.

Розглядаючи тенденції розвитку соціального сектора, не можна не відзначити, що на певних етапах загострюється протиріччя між державними і ринковими регуляторами виробництва і розподілу суспільних благ. Ці протиріччя, на нашу думку, мають суттєвий вплив на соціальний сектор, а також слід відзначити, в різних країнах вирішуються по-різному (за рахунок вдосконалення податкової системи, скорочення золотовалютних резервів і т.д.), але рішення їх за рахунок людини, без урахування менталітету країни, контрпродуктивно.

Протягом останніх 20 років практично у всіх західних країнах реалізуються реформи соціального сектору. Спочатку спрямовані в основному на вирішення на нашу думку найгострішої, але конкретної проблеми бюджетного дефіциту, оздоровлення державних фінансів, в подальшому вони набувають значно ширший контекст. Головними цілями реформування державного регулятора стають зменшення бар'єрів для дії ринкових сил, конкуренції, стимулювання таких ключових факторів конкурентоспроможності країн в глобальній економіці, як приплив нововведень, структурний динамізм, підвищення ефективності виробництва, підвищення його якості у всіх основних функціях - регулювання економіки, фінансування соціальних і економічних програм, прямий господарської діяльності, підтримання в суспільстві норм соціального клімату і т. д.

Можливості фінансування соціального сектора пов'язані з рівнем економічного розвитку країни (розміром ВВП). В Україні при переході до ринкової економіки ВВП різко скоротився, в результаті чого були скорочені і соціальні витрати держави. У період переходу від командно-адміністративної економіки до ринкової не була знайдена форма розв'язання суперечності між інтересами людини, суспільства і держави,

та загострилася проблема соціальної справедливості. В українському суспільстві відбувся соціальний розкол.

Соціальна сфера включає в себе галузі, діяльність організацій яких забезпечує вирішення соціальних проблем соціального сектора. Проблемне поле соціального сектора зосереджено навколо наступних напрямків:

- рівень і якість соціального життя (розподіл соціальної допомоги, безробіття, міграційна політика, зайнятість і т. д.);
- освіта;
- охорона здоров'я;
- житлово-комунальне господарство;
- культурна політика.

Крім того, окремо виділяють напрямок по роботі з молоддю, як найбільш перспективної і той же час соціально незахищеної частини соціального сектора.

Основним суб'єктом управління соціального сектора виступає держава в особі органів влади. Крім того, суб'єктами управління соціального сектора є господарюючі суб'єкти (бізнес-структури), що виконують соціальні функції, і громадські організації, які відіграють роль сторонніх спостерігачів і контролерів.

На функціонування соціально-економічного сектора як системи, на нашу думку, впливають різні чинники. Такими зовнішніми чинниками є:

- рівень економічного розвитку країни;
- соціально-політичні процеси регіону, країни;
- демографічні процеси;
- природне середовище;
- культурна і національна спадщина країни.

Складові системи розвитку соціального сектора не взаємозамінні та рівнозначні і визначають в цілому дві сторони розвитку - це компоненти,

що визначають споживання (дохід) і людський капітал (освіта, здоров'я), з одного боку, і елементи, що характеризують рівень і доступ до базових благ і послуг, так звана соціальна цінність.

Соціальна цінність та ефективність може різним чином розумітися різними людьми, тому для цілей роботи на нашу думку слід відмовитися від складних інтерпретацій соціальної цінності. На нашу думку поняття соціальна цінність досить чітко трактували фахівці з Барселони Джоана Мейр і Олівер Шона в своїй праці «Бізнес-моделі соціального підприємництва», а саме під соціальною цінністю розуміється економічна ініціатива, яка служить каталізатором соціальної трансформації та / або задовольняє соціальну потребу. При цьому створення соціальної цінності є основним мотивом соціально-інвестиційного підприємства, тоді як створення економічної цінності є необхідним, але не достатнім його умови [85, с. 347-349; 86, с. 654-657].

Мейр і Шон відібрали кейси з різних країн з різними соціальними та економічними умовами з метою виявлення загальних характеристик їх бізнес-моделей. У своїй праці автори провели порівняльний аналіз трьох компаній, які є відомими прикладами соціального підприємництва. Це Банк «Грамін» (БГ, Бангладеш), «Секемская ініціатива», або «Секем» (С., Єгипет), Кооператив «Мондрагон Корпорасьон» (МКК, Іспанія). Всі компанії починали як венчурні підприємства соціальної сфери. Відбір кейсів обумовлений не тільки їх всесвітньою популярністю, але і більш глибокими міркуваннями. По-перше, вибрані організації демонструють стійкість, є самоокупними само-підтримується організаціями. По-друге, ці приклади отримали загальне визнання як з точки зору соціальної, так і економічної ефективності. На думку фахівців з Барселони, саме поєднання останніх обставин визначає феномен соціальної цінності та підприємництва.

В даному випадку бізнес-модель соціальної цінності - це концепція взаємовідносини між державним регулятором та соціальним сектором, покладена в основу практики, яка включає 4 основні компоненти: (1) ключова стратегія, (2) стратегічні ресурси, (3) споживчий інтерфейс, (4) ціннісна мережа (мережа соціальної підтримки на основі загальних цінностей).

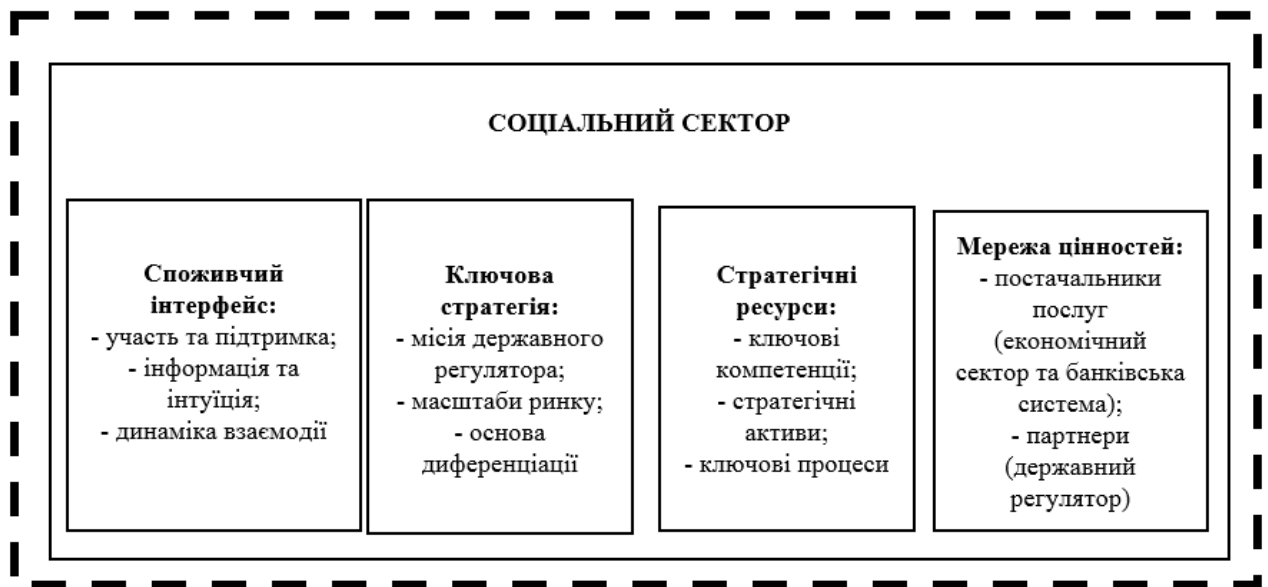

Рис. 4.1. Компоненти соціального сектора

Джерело: складено автором

Але залишається нез'ясованим істотне питання - як в процесі взаємодії державного регулятора та соціального сектора здійснюється комбінація соціальної та економічної цінності, зокрема, як цьому сприяють економічний сектор та банківський.

Визначення пріоритетності цих компонентів багато в чому залежить від концепції соціального розвитку країни та рівня економічного розвитку. Так, в розвинених країнах з урахуванням високого рівня доходу населення в цілому на перше місце виходять компоненти, що характеризують рівень розвитку середовища, якість населення (людський капітал) і соціальні (нематеріальні) блага. Для країн, що розвиваються, провідну роль відіграють споживання (дохід) і доступ до базових матеріальних благ і

послуг (чистої води та санітарії, первинної медичної допомоги, утворення початкового рівня). Для більшості країн з перехідною економікою соціальний розвиток визначається можливостями самозабезпечення (доходом і зайнятістю), людським капіталом і трансформацією інститутів і соціальних функцій держави.

До основних завдань управління соціальним сектором відносяться:

- підтримка і розвиток освітніх установ;
- розробка програм громадської зайнятості та розвиток мережі громадських робіт;
- розподіл соціальної допомоги малозабезпеченим та інвалідам;
- надання медичних послуг населенню через механізм соціального страхування і створення мережі муніципальних медичних установ (стаціонарів, поліклініки, лікарень і профілакторіїв);
- підготовка і проведення культмасових заходів та свят;
- проведення заходів санітарно-гігієнічного, екологічного призначення та ін.

Ключем до проведення політики захисту соціального сектора, на нашу думку, є розробка механізму, що дозволить здійснювати соціальне управління не тільки через надання дотацій нужденним, а й через вироблення організаційних умов для підвищення рівня якості життя соціально-економічного сектора.

Розвиток соціального сектора є найважливішим напрямком внутрішньої політики держави, забезпечення добробуту та всебічного розвитку громадян.

Соціальне розшарування, негласно існувало за часів командно-адміністративної економіки, доповнилося відвертою диференціацією, заснованої на приватній власності і ринкових відносинах. В Україні перед початком фінансово-економічної кризи в 2014р. багаті становили 1-2%, середній клас - 15-20%, проміжний шар між середнім класом і бідними - 60-

65%, бідні - 15-20%, соціальне дно - 5-7 % [3]. Від кризи постраждали в більшій мірі ті, хто відносився до середнього класу і проміжного шару між середнім класом і бідними. Вони тільки-тільки отримали можливість збільшити доходи, поліпшити своє життя, а криза відкинула їх вниз.

Поляризація суспільства за рівнем доходів в результаті повторення економічних криз буде тільки зростати. Очікується не тільки зростання соціального розшарування - відтворення бідності і багатства, але і маргіналізація бідних, утруднення їх шляху в середній клас.

Ця поляризація небезпечна для суспільства не тільки сама по собі. Люди, чії доходи скорочуються, чітко усвідомлюють протиріччя між своїми інтересами та інтересами держави. Необхідно враховувати, що навіть в найбільш благополучні роки, за даними українських соціологічних обстежень, 63,5% опитаних відзначали, що держава відображає інтереси багатих, 38,5% - інтереси начальства, 35% - інтереси великого бізнесу; тільки 19,3% відзначили, що воно відображає інтереси всіх громадян і 7% - інтереси простих людей [4].

Кризи посилюють недовіру людей до держави і банківської системи - проводять ту чи іншу соціальну політику. Необхідно формувати стійку функціональну економіку соціального сектора. Саме вона служить тим демпфером, який згладжує матеріальну і соціальну шкоду, яка завдається кризами, знижує рівень корупції та чиновницького свавілля.

Історично, на нашу думку, економіка соціального сектора стала самостійним сегментом ринкової економіки на певному етапі розвитку цивілізації, в постіндустріальному суспільстві, коли внаслідок науково-технічної революції якість людського капіталу стала основним фактором розвитку економіки. Людський капітал - це інвестиції індивіда, сім'ї, підприємства, держави в інтелектуальну власність, в розвиток здібностей людини до праці та підприємницької діяльності з метою отримання доходів. Як зазначав М. Блауг, «люди витрачають на себе ресурси по-

різному ... для майбутніх грошових і негрошових доходів» [5]. Людський капітал охоплює три складові: вітальний капітал (характеризує здоров'я людини), інтелектуальний капітал (характеризує творчий потенціал людини як працівника), духовний капітал (характеризує людину як носія культури і моральності).

В постіндустріальному суспільстві відносини з приводу виробництва і відтворення людського капіталу стають визначальними в системі відносин між державою, суспільством і соціумом. Соціум як носій людського капіталу, інститутів, культурних традицій стала основним фактором виробництва.

Для зростання якості соціального сектора необхідні відповідні інвестиції, інститути та інфраструктура. Приватний сектор не завжди в змозі задовольнити зростаючі потреби держави і бізнесу в зростанні освіти, кваліфікації та розвитку науки. Тому в національній економіці виділився і став розвиватися соціальний сектор з відповідними інститутами та інфраструктурою.

Інвестиції держави в соціальний сектор в умовах інноваційної економіки зростатимуть, про що свідчить досвід розвинених країн. Так, наприклад, понад 65% витрат федерального бюджету США прямує на розвиток людського потенціалу та соціального сектору. Темпи зростання інвестицій в нематеріальні фактори виробництва і в Україні, на нашу думку, будуть обганяти темпи зростання інвестицій в матеріальні чинники виробництва. Все це викличе необхідність зростання ролі соціального сектора в банківському секторі, економічному секторі та державі, зростання соціального капіталу, якості та рівня життя. У соціальній секторі, на нашу думку, посилиться цільове використання фонду добробуту (поліпшення соціальних стандартів життя).

Місце і роль людини в економіці в значній мірі пов'язані з еволюцією двох основних функцій держави в умовах ринку - традиційних і сучасних.

Традиційні функції держави включають забезпечення внутрішньої безпеки, захист від зовнішніх ворогів, розвиток інфраструктури (дороги, канали, мости).

Сучасні функції держави стали розвиватися з початку ХХ століття. Вони включають в себе дві групи: функції державного регулювання ринкової економіки і функції розвитку соціальної сфери (соціальне забезпечення, освіту, охорону здоров'я). Вони тісно пов'язані зміною якості життя, співвідношення техніки, технології і людини, фізичної та розумової праці, ручного, механізованого та автоматизованого праці. Це знайшло відображення в співвідношенні матеріальних і нематеріальних витрат на виробництво товарів і послуг. На частку сучасних функцій держави в розвинених країнах припадає 20-30% ВВП [7].

Розвиток традиційних і сучасних функцій держави зумовлене виконанням ним своєї місії в ринковій економіці - реалізації інтересів людини і суспільства. Сектор державного управління як частина соціального сектора забезпечує правові основи положення людини в суспільстві, рівність всіх перед законом, створює необхідні інститути та інфраструктуру.

Соціум займає особливе місце у вивченні економіки соціального сектора. Суспільство - один із суб'єктів соціального розвитку, один з рівнів соціальних спільнот (людство - суспільство - соціальні групи - індивіди). Це система відносин, яка об'єднує людей за допомогою різних форм соціальних зв'язків.

Складність формування соціального сектора як цілісного організму, на нашу думку, полягає в тому, що необхідно погоджувати інтереси соціальних груп, сімей та індивідів. У соціумі створюються і розвиваються нові інститути - відносно стійкі норми і правила взаємодії людей, а також недержавні некомерційні організації (профспілки, громадські та релігійні об'єднання, різні фонди та ін.) і інфраструктура.

Відносини людини і соціуму складні і багатогранні. Соціум - це не просто сума інтересів входять до нього людей, воно є складною системою, яка включає в себе соціальний капітал - взаємини між людьми, соціальними групами, конфесіями тощо.

Діалектика розвитку соціуму пов'язана з його подвійною природою. З одного боку, це відносини соціального сектора з людиною, з іншого – відносини соціального сектора з державою.

В економічній теорії існують різні точки зору з приводу співвідношення інтересів індивіда, соціального сектора і держави. У неокласичній теорії інтереси індивіда є вихідними і визначальними. Так, В. Парето, А. Бергсон і П. Самуельсон розглядають суспільний інтерес як сукупність індивідуальних інтересів. Тому держава повинна прагнути регулювати економіку так, щоб зростання добробуту одних людей не здійснювався за рахунок інших [8].

В теоріях, де соціальний інтерес розглядається як домінуючий по відношенню до індивідуальних інтересів, людина і його свобода не є основою і метою економіки соціального сектора. В умовах командно-адміністративної економіки панування загальнонародної власності і централізоване управління припускали перевагу інтересів соціального сектора та підпорядкування особистих інтересів соціальним.

В інституційній теорії функцією держави є виробництво суспільних благ, найважливіші серед яких - створення і захист формальних правил (законів). Наявність цих благ - ключова умова існування ринкової економіки, оскільки закони захищають конкуренцію і права власності.

Особливе місце в розгляді співвідношення інтересів людини, соціального сектора і держави займає теорія економічної соціодинаміки.

В теорії економічної соціодинаміки інтереси індивіда і соціального сектора є комплементарними, тобто рівноправними, взаємодоповнюючими. Держава є автономним суб'єктом ринку. В

економіці діють індивіди зі своїми егоїстичними інтересами і держава з його несвідомими інтересами. Кожен суб'єкт ринку має власні інтереси, а сукупний попит формується під впливом індивідуальної і соціальної корисності. Рівновага досягається, коли граничні витрати дорівнюють граничній індивідуальній та граничній соціальній корисності. Діяльність держави (державне фінансування науково-дослідної діяльності, створення робочих місць, збереження і розвиток культури, охорона навколишнього середовища тощо) створює соціодинамічний мультиплікатор економічного зростання - імпульс до самозростання сукупного споживчого результату.

Соціодинамічний мультиплікатор визначається взаємодією трьох складових: соціальним ефектом, схильністю індивідів до творення і інститутами суспільства [9].

Проблема взаємодії індивіда і соціального сектора неминуче розглядається крізь призму взаємин особистості і соціального сектора з державним регулятором.

В рамках англо-саксонської традиції П.Самуельсоном було введено поняття «публічного (громадського) блага». Автори концепції «економічної соціодинаміки» розвивають «чисту теорію суспільних витрат» П. Самуельсона, намагаючись врахувати в «соціально-динамічні версії рівноваги» індивідуальні та громадські переваги.

Важливу роль у формуванні концепції «економічної соціодинаміки» зіграла концепція «мерітоних благ» американського ученого в області фінансової теорії Річарда Масгрейв (1910 - 2007 рр.). Цей учений поєднав англо-саксонську і німецьку традиції неокласики шляхом введення поняття «мерітоних благ». Під останніми маються на увазі блага, попит на які з боку приватних осіб підтримується державою. До таких благ відносяться культура, охорона здоров'я, освіта і наука, які сприятимуть розвитку людини і особистості. Виробництво і споживання «мерітоних

благ» об'єктивно обумовлено розвитком інноваційних процесів в умовах глобалізації. Дану концепцію автори розглядають в якості предтечі «економічної соціодинаміки», і в цьому сенсі вони вважають себе прямими спадкоємцями меріторіки Річарда Масгрейв. Як свідчить економічна практика, протягом останніх 80 років відбувалося постійне наростання витрат держави в розвинених ринкових економіках. Так, Дж. Сакс в своєму підручнику з макроекономіки пише, що «з початку ХХ століття загальні витрати у всьому світі зросли. У багатьох промислових країнах у порівнянні з 1938 р відбулося подвоєння частки від державних витрат по відношенні до обсягу ВВП».

Таким чином, закономірність підтверджується статистичними даними. За останні 80 років (1938 - 2017 рр.) Державні витрати в розвинених країнах зросли з 18,5 до 41,6% (в США) і з 21,8 до 56,2% (у Франції) в структурі ВВП. Ігнорування історичних закономірностей зростання ролі держави як носія «публічних» і «меріторних» благ, обумовлено ідеологічними міркуваннями з метою подальшої приватизації об'єктів країни, а також послідовної і тотальної комерціалізації соціальної сфери.

Отже, можна сказати, що концепція «економічної соціодинаміки» демонструє два методологічних види «ліберальної альтернативи»: перший - це ставлення до приватної власності як більш ефективної; другий - ігнорування зростання ролі державного регулятора як надавача «суспільних благ», роль яких у міру розвитку суспільства неухильно зростає.

Державний регулятор та соціально-економічний сектор відносно самотійні, і відносини між ними можуть складатися по-різному. Якщо державний регулятор не повністю виконує свої функції, то соціально-економічний сектор, його формальні і неформальні організації можуть взяти на себе їх часткове виконання (наприклад, в охороні громадського

порядку). Якщо держава ігнорує інтереси людей, то соціально-економічний сектор в явній або прихованій формі протистоїть державі (наприклад, якщо податковий тягар непосильний, то заробітна плата і підприємницький дохід йдуть «в тінь»). Нормою ж можна визнати співпрацю органів державного регулятора і організаційних структур соціально-економічного сектора, що діють відповідно до законів держави, але доповнюють його на практиці. Так на нашу думку розвиваються партнерські відносини між державою і соціально-економічним сектором.

Економіка соціального сектора вивчається на стику економічної теорії, соціології, політології та психології. В якості теоретичної основи виступає поєднання політичної економії, інституціоналізму, мікро- і макроаналізу, маржиналізму, співвідношення загального, особливого і одиничного в побудові типології суспільного сектора різних країн. Останнє особливо важливо підкреслити, оскільки в умовах глобалізації економіки соціального сектору України та інших країн зберігає свої історичні, національні традиції у взаєминах державного регулятора та соціального сектора.

Економіка соціального сектора включає соціальний потенціал, демографічний потенціал, виробництво, розподіл, обмін і споживання суспільних благ, рівновага в соціальному секторі, оподаткування, фінансовий механізм, механізм розподілу доходів бюджету, міжбюджетні відносини, соціальні трансферти, соціальний захист і соціальне страхування.

Відтворення соціально-економічного сектора розглядається не тільки в статистиці, але і в динаміці національної економіки. Аналіз економіки соціального сектора в статистиці дає можливість розкрити її анатомію. Дослідження економіки соціального сектора в динаміці дозволяє розкрити міжгалузеві пропорції, протиріччя її розвитку, забезпечення її внутрішнього і загальної рівноваги. При розробці

стратегічних програм розвитку галузей соціально-економічного сектора важливо враховувати відтворення як матеріально-речових, так і нематеріальних чинників. Інвестиції в людський капітал в умовах інноваційної економіки зростатимуть.

Соціальний сектор розглядається нами в двох його головних економічних функціях - виробництві суспільних благ і фінансуванні соціально орієнтованих галузей національної економіки. В умовах фінансово-економічної кризи виникають нові проблеми фінансування економіки соціального сектора в зв'язку зі зниженням дохідної частини федерального і регіональних бюджетів. Це викликає необхідність удосконалення податкової системи та поповнення бюджетного дефіциту за рахунок фонду добробуту.

У ряді країн приватні корпорації та громадяни формують фундаменти - безоплатно передають науковим і освітнім організаціям капітал. Власником капіталу стає організація, що отримала його, але витратити можна тільки доходи від цього капіталу. Завдяки цьому науково-освітній капітал став ядром національної інноваційної системи в США. Цільовий капітал формується за рахунок пожертвувань корпорацій і фізичних осіб, а також за рахунок власних коштів некомерційної організації і передається в довірче управління компанії для отримання доходу, який використовується для фінансування статутної діяльності даної некомерційною організацією чи іншими некомерційними організаціями.

Таким чином потреби соціально-економічного сектора багатогранні. Вони включають матеріальні, соціальні, духовні, політичні, моральні, релігійні потреби, а також потреби у вільному часі. Їх зростання обумовлене зростанням ВВП, валової доданої вартості, продуктивності праці і доходів на душу населення. Гармонія задоволення цих потреб

людини, в кінцевому рахунку, є вищою метою розвитку економіки соціального сектора з боку державного регулятора.

Соціальний устрій та політичний режим в країні, на нашу думку, формуються не тільки під впливом втілення в державі ієрархічності побудови суспільства, а й в залежності від наявності (відсутності) зворотних зв'язків і довіри між ними. Це, на нашу думку, вирішальна передумова забезпечення соціальної справедливості, гармонійного розвитку взаємин людини, соціального сектора і держави, формування соціального сектора. Спрямованість розвитку суспільства, форми суспільного буття багато в чому визначаються тим, яка модель державності затверджується Конституцією країни.

Отже, державний регулятор покликаний представляти і забезпечувати інтереси всього населення шляхом виробництва суспільних благ, а не бути комітетом по завідуванню справами найбільш багатой і впливової його частини. Державний регулятор зобов'язаний, на нашу думку, протидіяти стихії наростаючого соціального розшарування, гарантувати справедливий доступ людей до суспільних благ, забезпечуючи тим самим суспільну стабільність. Найбільш відчутну загрозу представляє соціальна диференціація суспільства, а також зростаюче безробіття. Вони болісно позначаються на більшій частині населення, що представляє низько дохідні шари. Бездіяльність державного регулятора поглиблює соціально-економічну диференціацію.

Звільнення від оподаткування дивідендів, відсутність за західним зразком прогресивного оподаткування нерухомості і транспортних засобів, використання схем для вивозу капіталів за кордон в офшорні зони, розгул корупції і т.д. - все це веде до гігантського недобору бюджетних коштів і поглибленню диференціації населення.

Існуюче майнове розшарування суспільства, яке досягло величезних масштабів, позбавляє мільйони громадян матеріальних і моральних стимулів до праці, загострює проблему бідності, живить злидні, породжує нові соціальні катаклізми.

Величезні перекоси в оплаті праці однакової роботи в приватному і державному секторах призводять до невиправдано низьких зарплат сумлінних працівників з високим рівнем знань. Все це позначається на ставленні до праці працівників освіти, охорони здоров'я, науки і культури. В результаті від несправедливості в оплаті праці страждають ті сфери діяльності, які формують головну продуктивну силу суспільства - громадянина. Все це позначається на темпах і якості економічного зростання.

Таким чином, активна роль категорії «суспільних благ» при виборі моделі державного регулювання означає: недопущення величезної прірви між багатими і бідними; забезпечення рівних можливостей в отриманні освіти та гідної оплати праці; формуванні справедливої політики доходів; надання основних соціальних гарантій населенню; забезпечення демократичних процедур прийняття важливих рішень держави, які зачіпають долі більшості населення країни.

Вирішення зазначених завдань в рамках окресленої теоретичної моделі соціодинаміки можна вважати адекватним, коли воно забезпечує сталий і динамічний розвиток країни, зростання добробуту і рівня культури всіх верств суспільства.

Подальший соціально-економічний розвиток України, на нашу думку, залежить від підвищення рівня і якості життя людини, від соціальної справедливості, доступності для всіх соціальних і територіальних груп населення двох базових речей - мінімального споживчого набору і механізмів реалізації основних громадянських прав і свобод.

Як і раніше, на нашу думку, актуальними проблемами у взаємодії державного регулятора та соціально-економічного сектора, залишаються вдосконалення міжбюджетних відносин, фінансування науки, освіти, охорони здоров'я, житлово-комунального господарства, про що буде висвітлено в наступному підрозділі дисертаційного дослідження.

Все це є прерогативою державного регулятора, соціального сектора, соціального партнерства, посилення гуманітарних аспектів розвитку в умовах ринкової економіки.

4.2. Діагностика рівня розвитку банківського сектору країни під впливом державного регулювання

Протягом трьох останніх років банківський сектор України демонстрував поступове відновлення та позитивну динаміку в частині очищення та досягнення збільшення прибутків, відбудови корпоративного кредитування та кредитування соціального сектору, збільшення рентабельності. Відбудова кредитування стартувала з соціального сектору економіки.

Введення нових оціночних показників та методів з боку регулятора, а також запровадження міжнародних оціночних показників дозволило отримати реальну оцінку показника рівня NPL в Україні. Також зросла кількість та якість депозитних вкладень соціального сектору в банківський сектор, що в свою чергу свідчить про відновлення довіри до банківського сектору. Зниження відсоткових ставок за депозитами надало можливість банківському сектору значно підвищити операційну ефективність та прибутковість.

Протягом 2018 року зменшилася кількість діючих банків по причині: реорганізації у фінансові компанії (2 банки), приєднання до інших (2 банки), визнання неплатоспроможним (1 банк). Протягом 2017

року кількість діючих банків була зменшена на 14 банків по причині: реорганізації (4 банки), приєднання до іншого (1 банк), визнання не платоспроможними (9 банків). Станом на 01.01.18р. в банківському секторі працювали 82 банки, станом на 01.01.19р. їх кількість становила 77 банків.

Також збільшилася кількість банків з приватним капіталом, роль яких зросла внаслідок покращення умов кредитування соціального сектору економіки, що в свою чергу дало змогу залучити соціальний сектор до взаємодії.

Протягом 2018 року регулятором визнано один банк неплатоспроможним у зв'язку з втратою ним ліквідності, зниженням фінансового стану та бездіяльністю курівництва та власників банку щодо усунення причин неплатоспроможності.

Розподіл чистих активів банківського сектора, розподілений за групами банків, можна спостерігати на Рис 4.2.

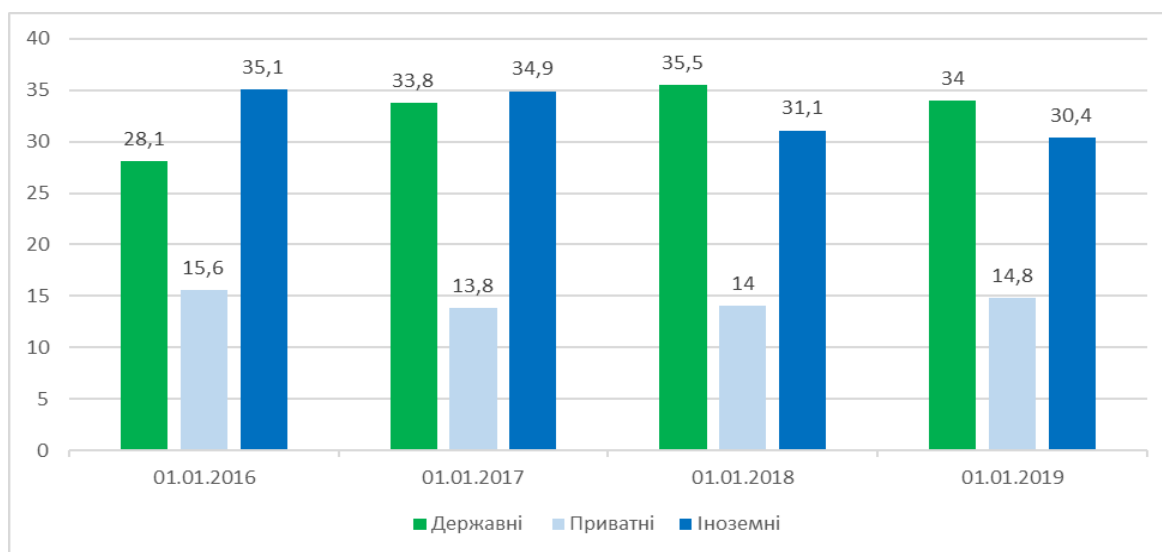

Рис. 4.2. Розподіл чистих активів банківського сектора

Фінансовий результат платоспроможних банків, млрд.грн. відображено на Рис 4.3.

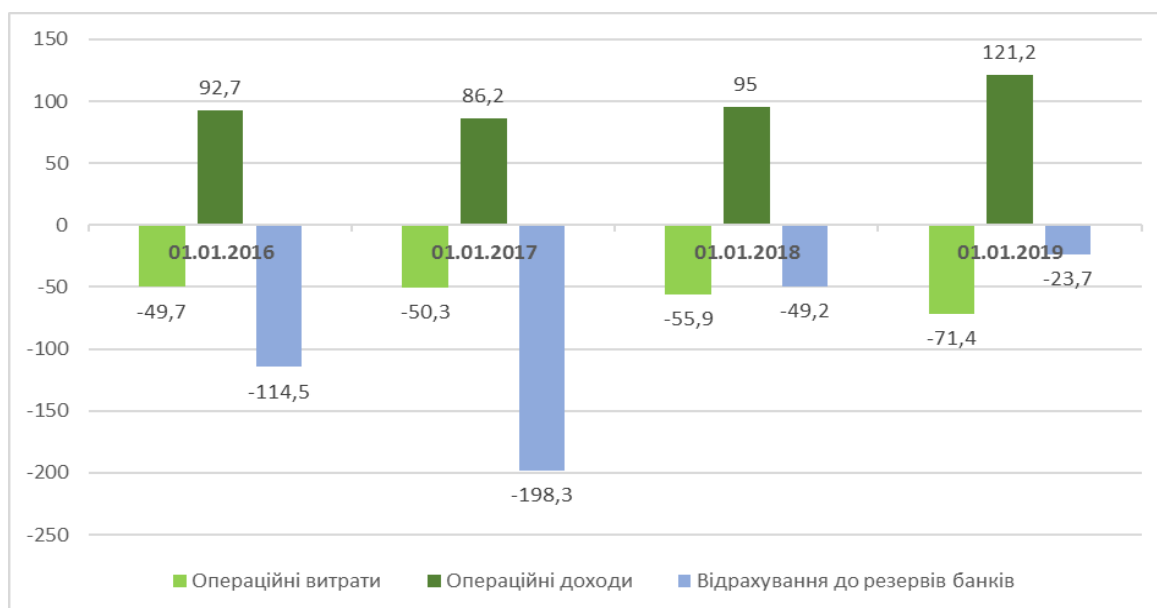

Рис. 4.3. Фінансовий результат платоспроможних банків, млрд.грн.

Державним регулятором було введено індикатор концентрації на банківському ринку – індекс Херфіндаля – Хіршмана (ННІ), розрахунок якого дає наглядне відображення стану депозитів соціального сектора, загальних активів та чистих активів банківського сектору України за останні три роки (Рис. 4.4.)

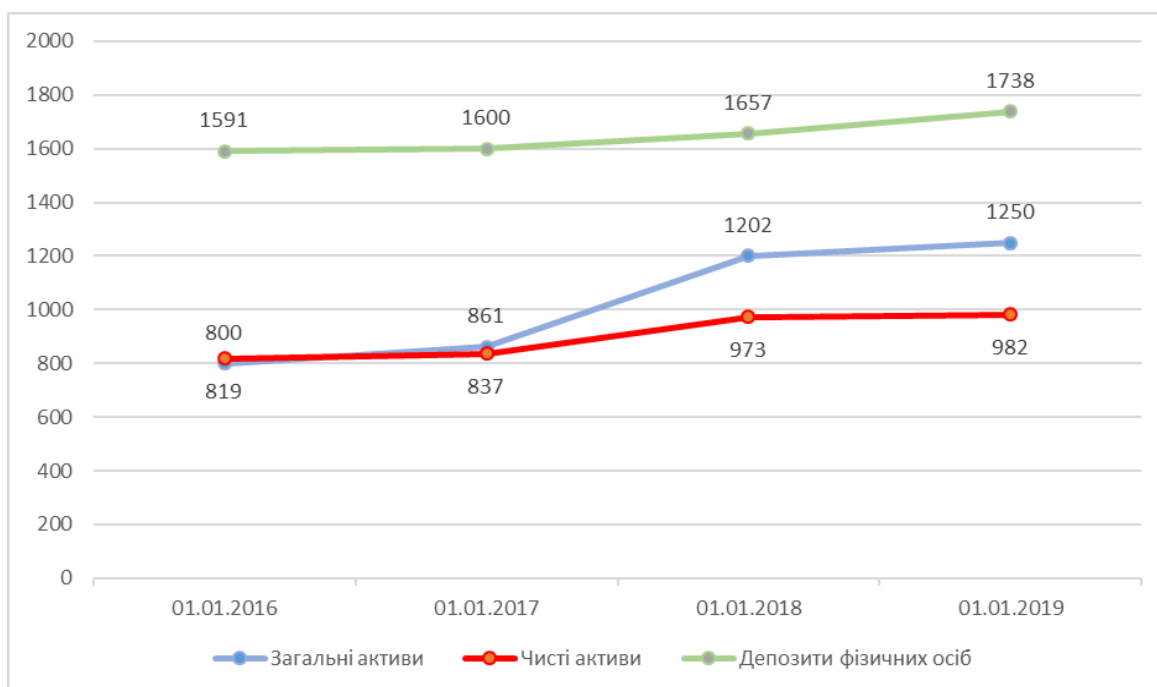

Рис. 4.4. Індекс Херфіндаля – Хіршмана (ННІ)

Частки чистих активів банківського сектору збільшилися завдяки зростанню кредитування соціального сектора, але ступінь концентрації

чистих активів у банківському секторі протягом 2017-2018 років кардинально не мінялася. Оскільки індекс Херфіндаля – Хіршмана залишається на рівні 1000, можна зробити висновки щодо помірної концентрації сектору. Позиція державних банків залишається домінуючою на ринку, а саме на них припадає 54,7% активів і 56,4% зобов'язань банківського сектору.

Зростання кредитного портфеля в 2017-2018 роках призвело до зростання частки чистих активів на 1,8%, що становить 1 361 млрд.грн. Початок роботи банківського сектору з непрацюючими чи безнадійними кредитами та перехід на МСФЗ 9 суттєво вплинуло на кредитування соціального та економічного сектору з боку банківського сектору, і як наслідок, портфель цінних паперів рефінансованих державним регулятором (НБУ) зріс на 13% (на 54 млрд.грн), а сума по міжбанківським кредитам та коштам скоротилася на 1,5%.

Також ми можемо спостерігати динаміку в сторону зростання по чистим кредитам в національній валюті корпораціям, збільшення на 8,1%. Чисті валютні кредити економічному сектору за останні роки почали зростати, а саме збільшилися на 2,6% (в Долл.США). Слід відзначити, що основними клієнтами юридичними особами банківського сектору є підприємства та компанії сферою діяльності яких є енергетика, торгівля та аграрний бізнес.

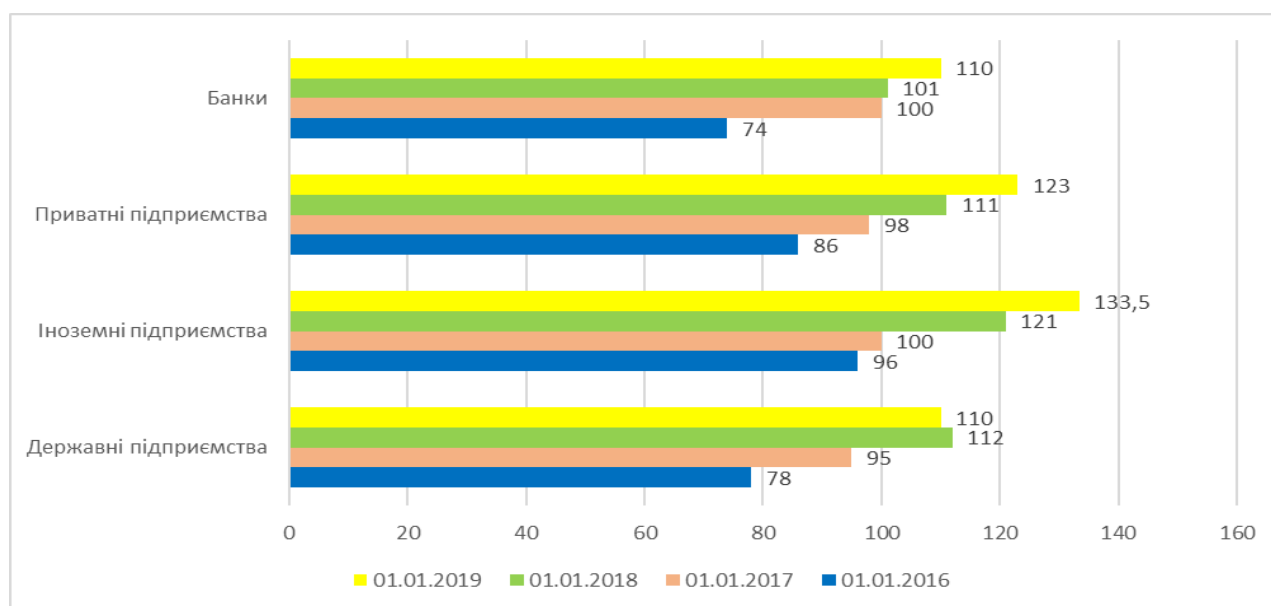

Рис. 4.5. Чисті кредити суб'єктам господарювання (грн)

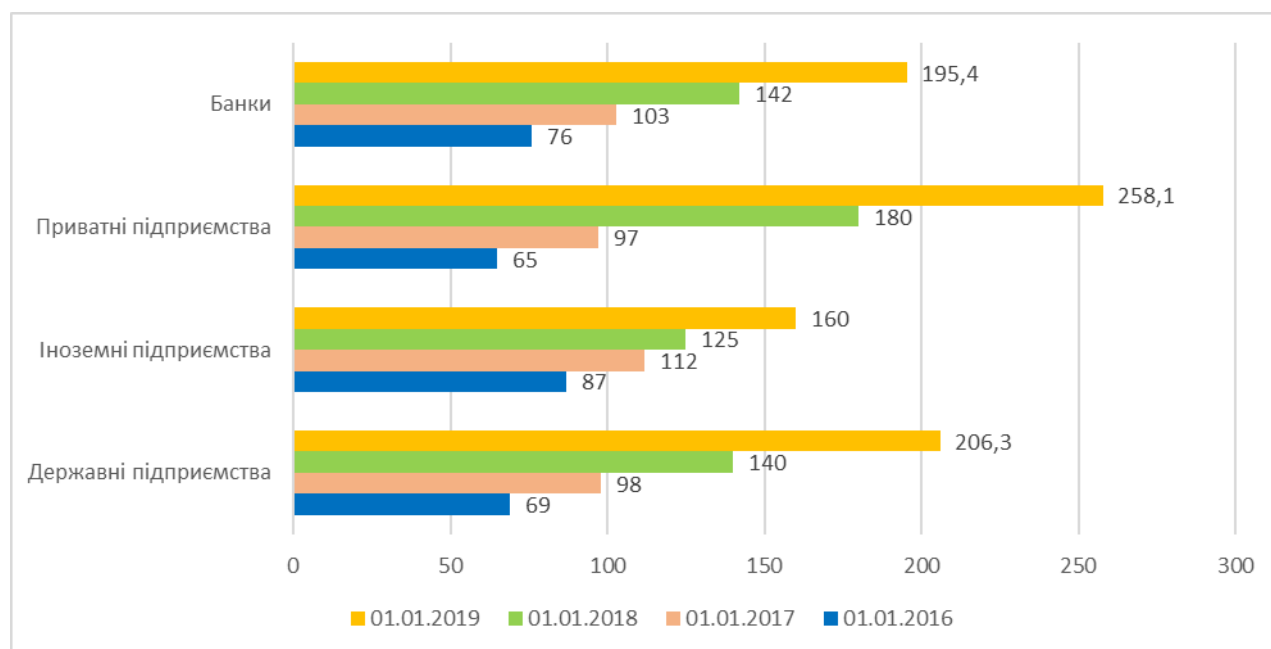

Рис. 4.6. Чисті кредити фізичним особам (грн)

Кредити соціальному сектору протягом 2018 року збільшилося на 34,1% (у грн. еквіваленті). Найбільш чітко позитивна динаміка в сторону зростання спостерігалася у приватних (54,2%) та державних банках (49%). Особливим попитом у соціального сектора України користуються кредити на споживчі послуги. Увагу слід приділити й іпотечному кредитуванню

соціального сектора, від початку кризи попит на дану послугу збільшився на 6%.

Взагалі можна зробити висновки, що протягом останнього року в порівнянні з 2016 та 2017 роками, якість кредитного портфелю банківського сектору зросла, а доля непрацюючих (NPL) та проблемних кредитів зменшилася.

Протягом 2018 – 2019 років банківська система України все більше стала розраховувати на внутрішні джерела ресурсів, а не на зовнішнє фінансування, що дало змогу зменшити валовий зовнішній борг на 10,7% (до 5,8 млрд.Дол.США).

Частка коштів соціального та економічного сектора в зобов'язаннях банків протягом 2018 року збільшилася до 77,9% внаслідок зростання частки коштів соціального сектора. Частка кредитів державного регулятора у зобов'язаннях фінансових установ протягом 2018 року становила 12%, яка є мінімальною в порівнянні з попередніми роками.

Протягом 2018 року кошти соціального сектора в національній валюті зросли на 14,8%, в іноземній валюті – на 1,4% (в Дол.США). Станом на 31.12.18р. система гарантування вкладів соціального сектора покривала 98% загальної кількості депозитних коштів, та на 59% депозитних вкладів за сумою депозитів.

У 2018 році значно зросла зацікавленість соціального сектора до інвестицій в ОВДП – за 2018 рік сума зросла в 4,1 раза – до 6,1 млрд грн.

У 2018 році грошові кошти економічного сектору в порівнянні з попереднім роком збільшилися на 15,7%. Валютні ресурси економічного сектора натомість зменшилися на 6,2% (в Дол. США).

Структура фондування може зберегтися на наступні декілька років, оскільки кредитуванням в іноземній валюті банківський сектор мало зацікавлений, а валютні ресурси на внутрішньому ринку для них на теперішній час дешевші ніж іноземний борговий капітал.

Поширення безготівкових розрахунків в Україні сприяє перетіканню коштів із рахунків соціального сектора на рахунки економічного сектору під час оплати за товари та послуги замість зняття та оплати готівкою.

Щоб короткостроковість фондування не призвела до кризи ліквідності, у 2018 році державним регулятором було запроваджено новий норматив ліквідності LCR, який дає можливість банкам тримати на балансі високоліквідні активи, які можна буде використати для покриття впливів коштів соціального та економічного сектору у стресові періоди.

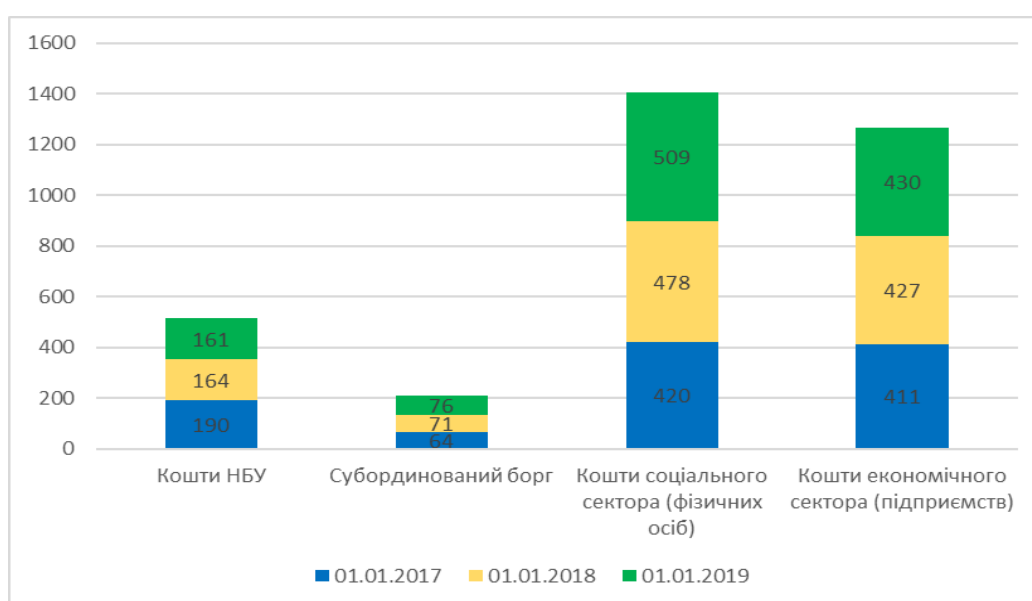

Рис. 4.7. Структура зобов'язань банків, млрд.грн.

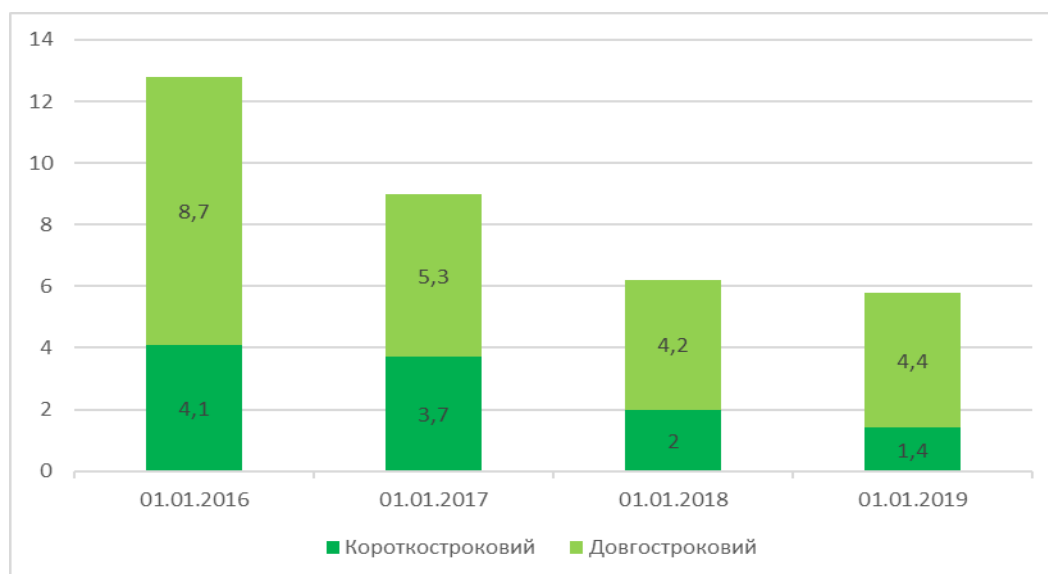

Рис. 4.8. Валовий зовнішній борг банків, млрд.Дол.США

За 2018 рік банківський сектор мав чистий прибуток – 21,7 млрд грн (у 2017 збиток становив 20 млрд грн). Кількість збиткових установ банківського сектора, в порівнянні з 2017 роком, зменшився з 18 до 13. Цьому сприяло скорочення обсягу відрахувань до резервів удвічі та нарощування чистих процентного та комісійного доходу більше ніж на третину. Банківська система за 2018 рік отримала 121 млрд грн операційного доходу, що на 27,5% більше, ніж у 2017 році. Відбулося збільшення чистого процентного доходу на 37,8%, дане збільшення було спричинене активізацією споживчого кредитування та стабільними відсотковими ставками за депозитами соціальному сектору.

Операційні витрати зросли за 2018 рік на 27,6%. Операційний прибуток до формування резервів також зріс на 25,4% – до 50 млрд грн. На кінець року залишалося 14 банків, які мали операційний збиток до відрахувань у резерви, серед них – два державних. За 2018 рік статутний капітал платоспроможних банків банківського сектору збільшився на 11,1 млрд грн, або на 2,4%, переважно через до капіталізацію банку з російським капіталом. Регулятивний капітал зріс на 15,4 млрд грн, або на 12,7%, насамперед в іноземних банків. Рівень адекватності капіталу загалом по системі залишався вищим ніж мінімально необхідний обсяг.

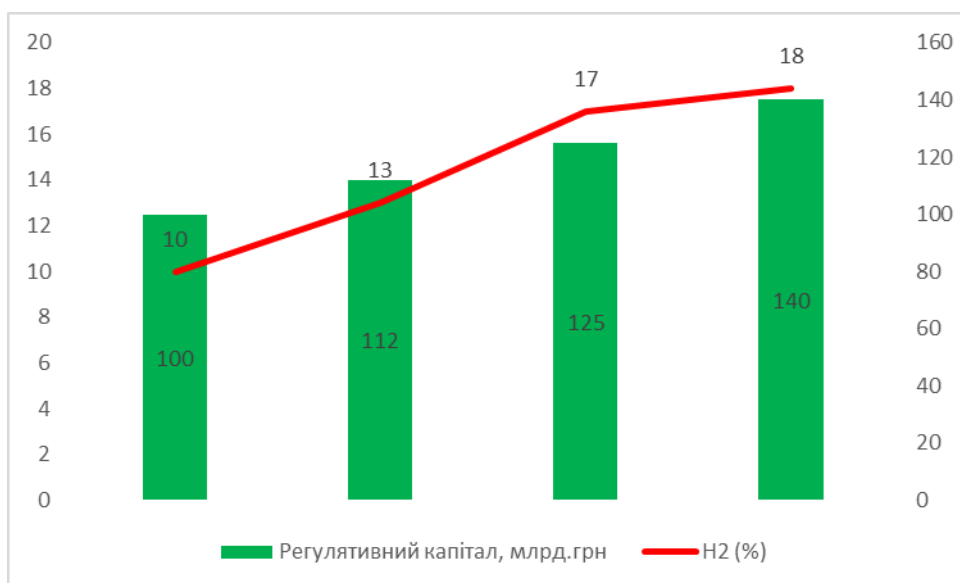

Рис. 4.9. Регулятивний капітал та норматив адекватності регулятивного капіталу

У IV кварталі 2018 року кількість діючих банків скоротилася на 4 до 77. Два банки закінчили процедури злиття, БМ-банк припинив банківську діяльність без ліквідації юридичної особи, ВТБ-банк визнано неплатоспроможним. Загальні активи скоротилися на 0.4% до 1.91 трлн грн.

Таблиця 4.1

Кількість діючих банків

	2016	2017	2018	2019
Платоспроможні банки	117	96	82	77
змiна	-30	-21	-14	-4
Державні банки	7	6	5	5
змiна	0	-1	-1	0
Іноземні банки	25	25	23	21
змiна	0	0	-2	-2
Неплатоспроможні банки	3	4	2	1
змiна	-13	1	-2	0

У IV кварталі банки продовжили реорганізовувати свою філіальну мережу. Найактивніше скорочували відділення державні та іноземні банки – на 134 та 125 відповідно. Структурні підрозділи іноземних банків скорочувалися переважно за рахунок виходу з ринку. Приватні українські банки вперше з початку кризи не закривали філіалів.

державні банки, було звільнено 399 штатних працівників. Приватні банки та Приватбанк в свою чергу наймали нових працівників.

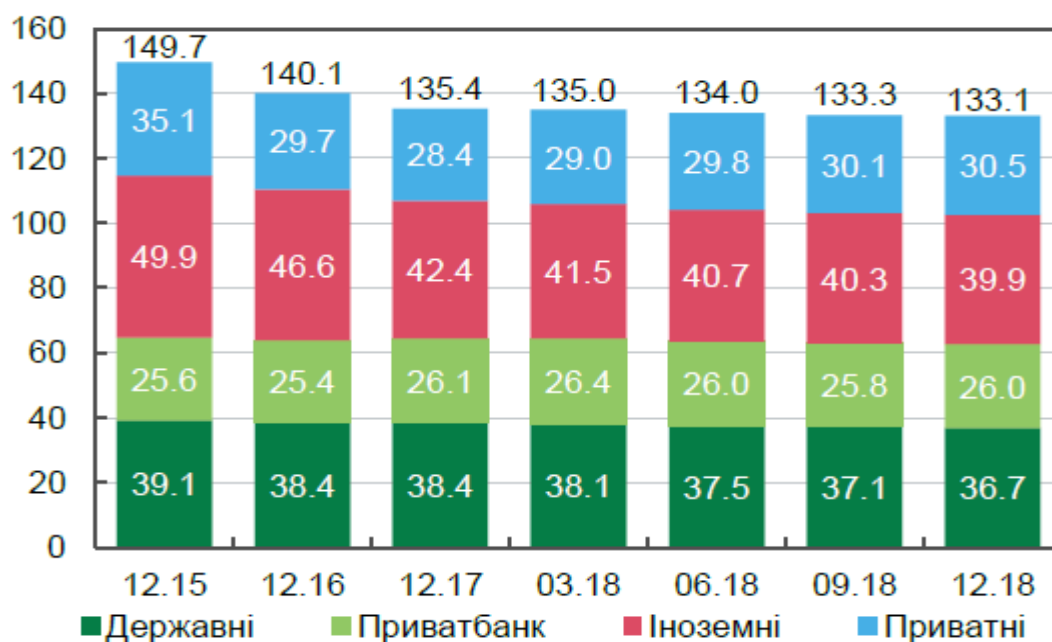

Рис.4.12. Кількість штатних працівників банківського сектору, тис.од.

У IV кварталі 2018 року лідерами зростання ринку платіжних карток були держбанки (разом із Приватбанком): у них кількість карток зросла на 744 тис. Також активними були приватні банки – кількість карток зросла на 241 тис.

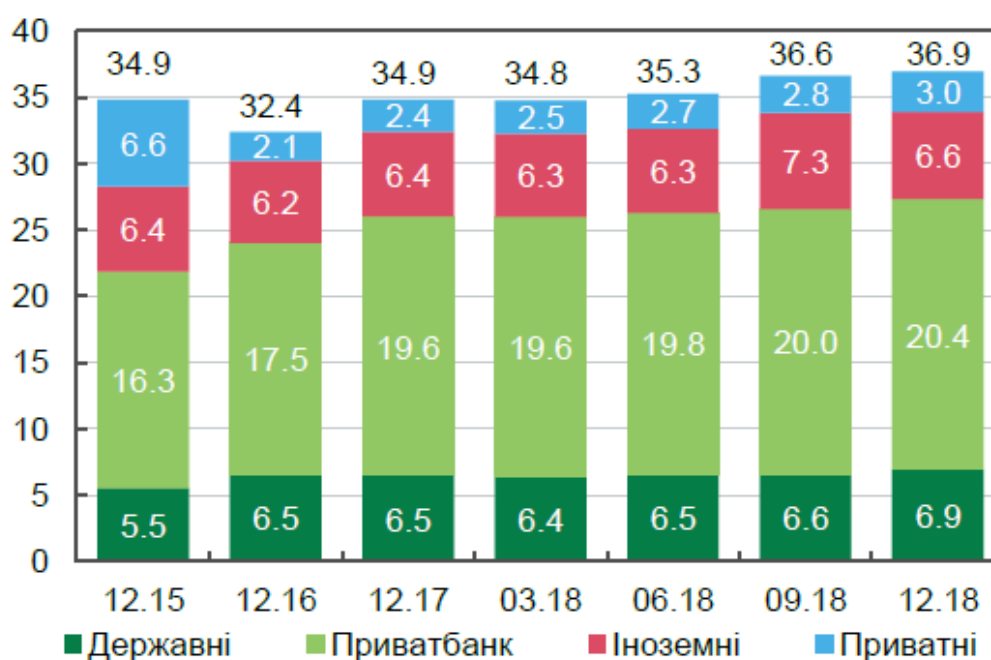

Рис.4.13. Кількість активних платіжних карток, млн.од.

Платіжна інфраструктура продовжує розвиватися: державні банки нарощують мережу POS-терміналів. Переважна частка приросту кількості POS-терміналів припадає на Приватбанк (+8.4 тис. одиниць за рік). Кількість банкоматів зросла тільки у держбанків.

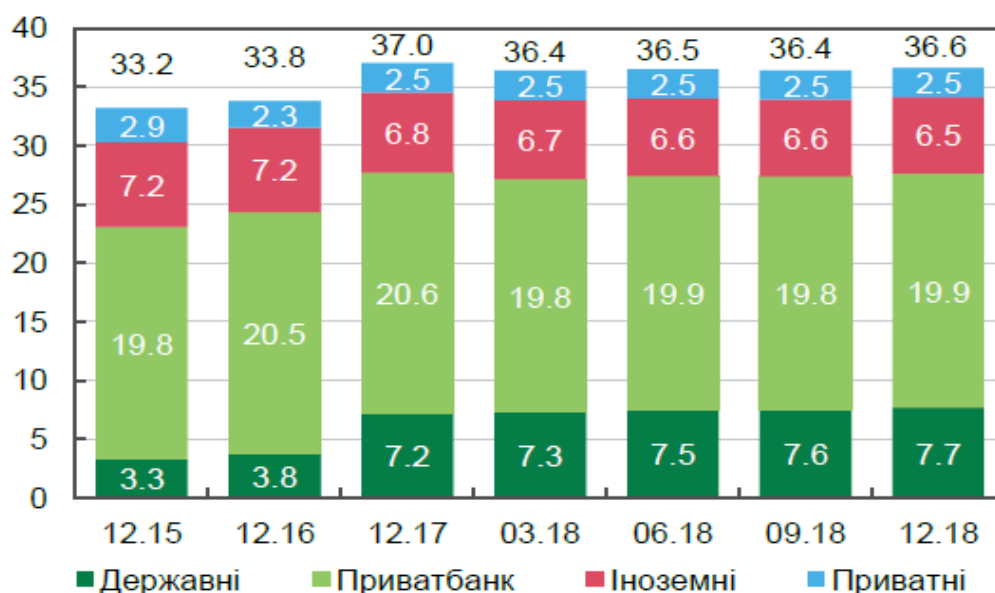

Рис.4.14. Кількість банкоматів банків, тис.од.

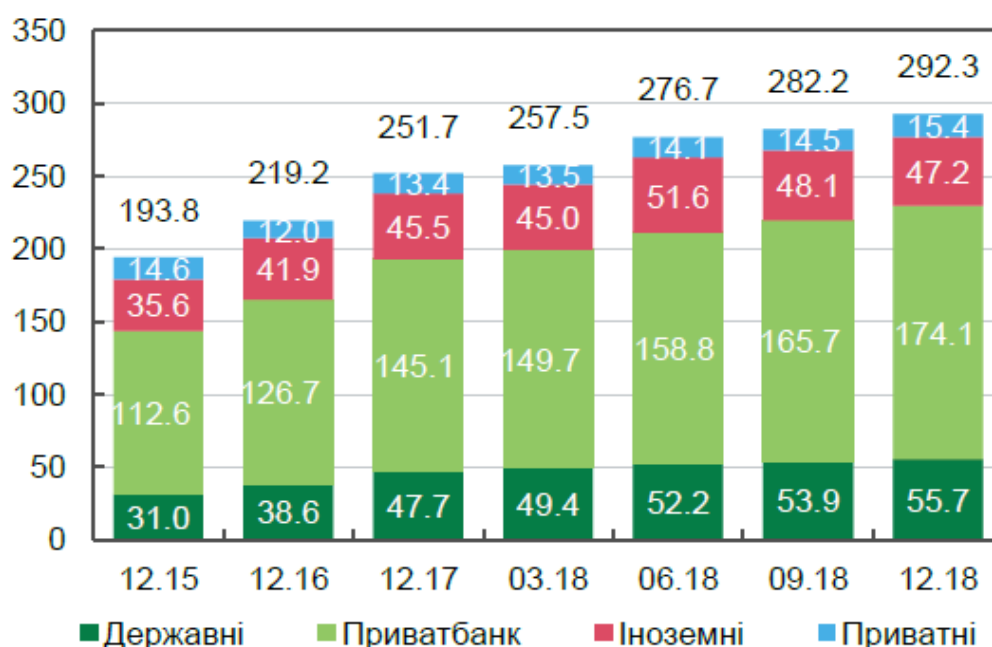

Рис.4.15. Кількість платіжних терміналів (POS) банків, тис.од.

У IV кварталі найвищими темпами у структурі чистих активів зростали депозитні сертифікати НБУ, а також кредити суб'єктам

господарювання та фізичним особам (на 2.5 в.п., 0.5 в.п. та 0.4 в.п. відповідно). Суттєве скорочення валових кредитів у грудні пов'язане з низкою списань та погашень кредитів компаній.

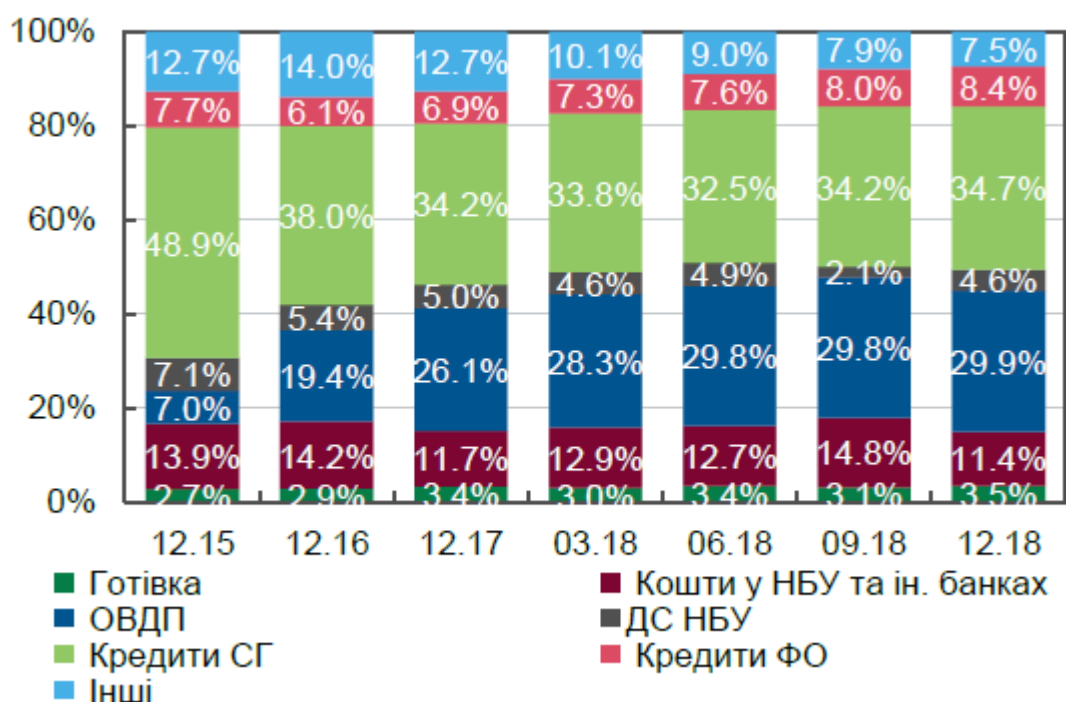
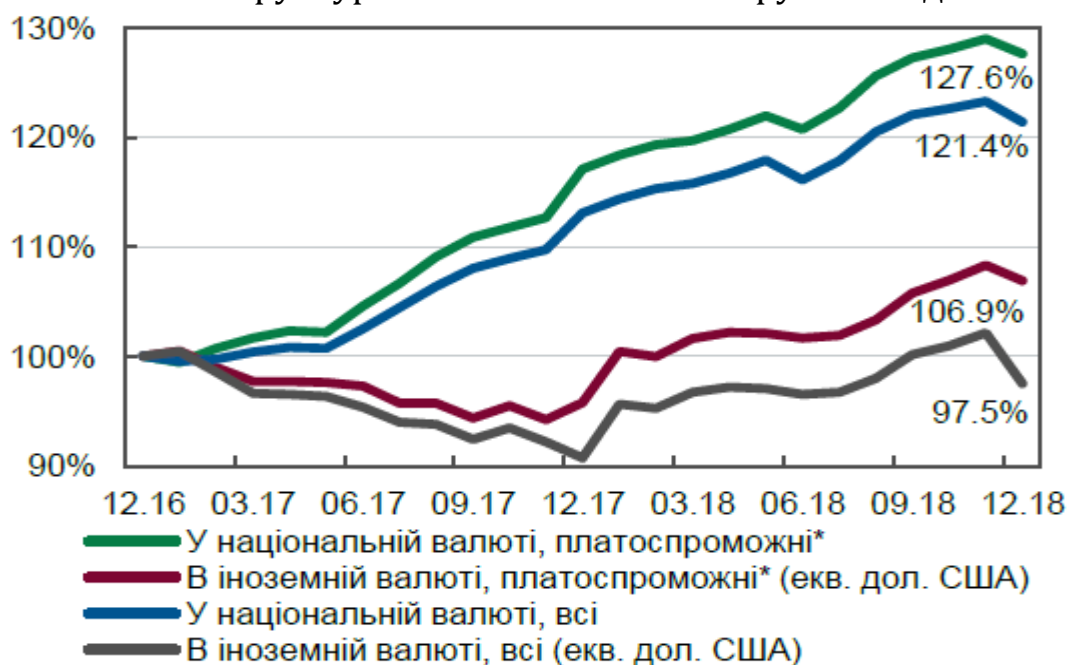

Рис.4.16. Структура чистих активів сектору за складовими

* У банках, платоспроможних на 01.01.2019.

Рис.4.17. Валові кредити суб'єктам господарювання та фізичним особам, 2016=100%

У IV кварталі рівень доларизації кредитів знизився, зокрема в

роздрібному сегменті – на 4.4 в.п. до 31.0% на валовій основі. Останні два роки половина корпоративного портфеля незмінно у валюті.

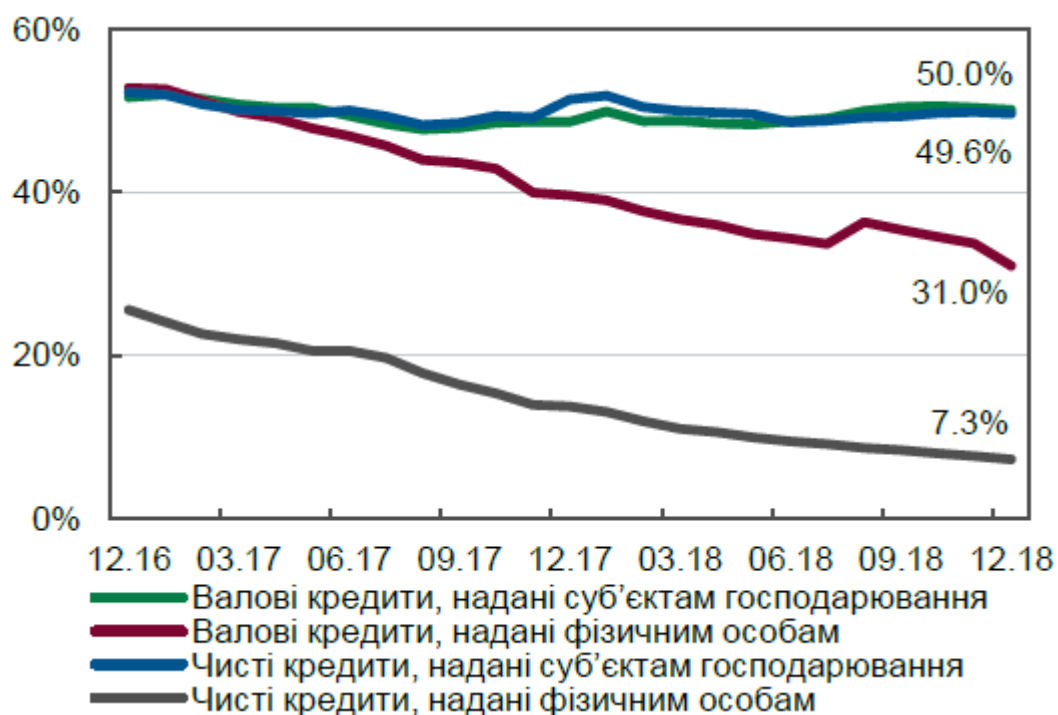

Рис.4.18. Частка валютних кредитів

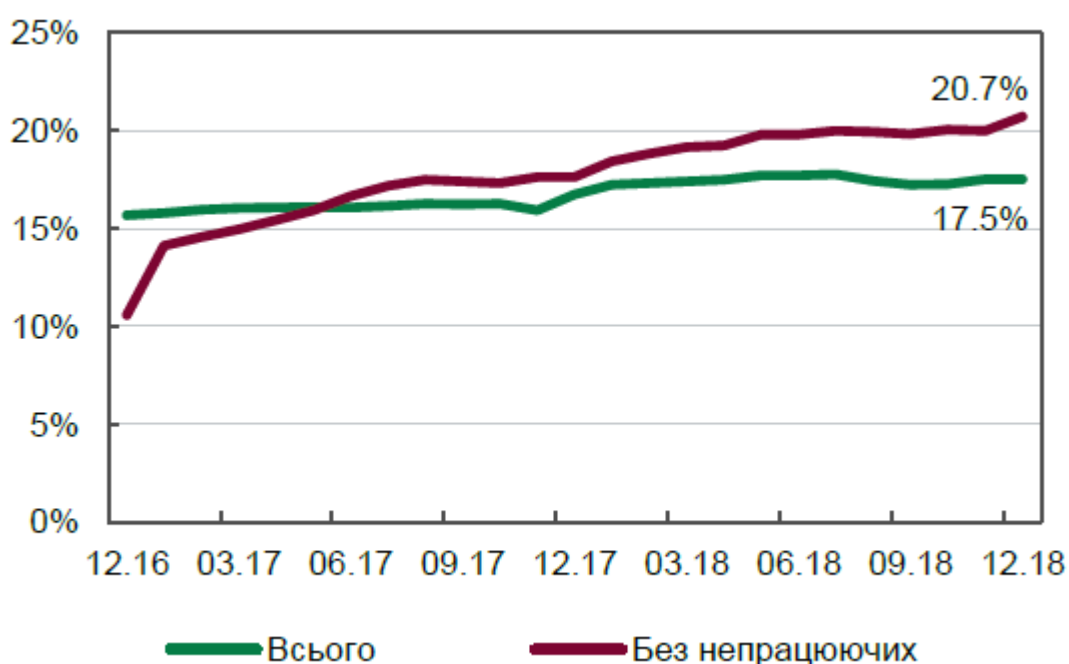

Рис.4.19. Частка кредитів фізичним особам у загальному кредитному портфелі

Найбільше частка непрацюючих кредитів знизилася в іноземних банках (на 2.5 в.п. за квартал), зокрема в найбільших. Основна маса

непрацюючих кредитів зосереджена у державних та російських банках, вони практично не скорочуються.

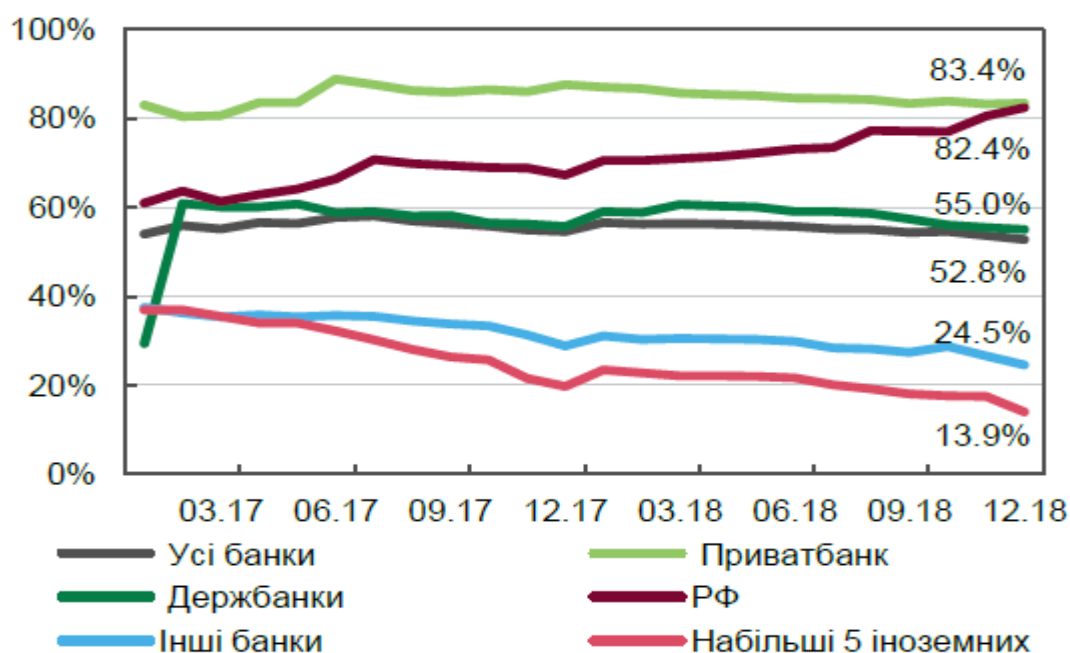

Рис.4.20. Частка непрацюючих кредитів у портфелях банків за групами

Покриття загальними резервами непрацюючих кредитів достатнє: ними покрито 95.5% кредитного портфеля в цілому.

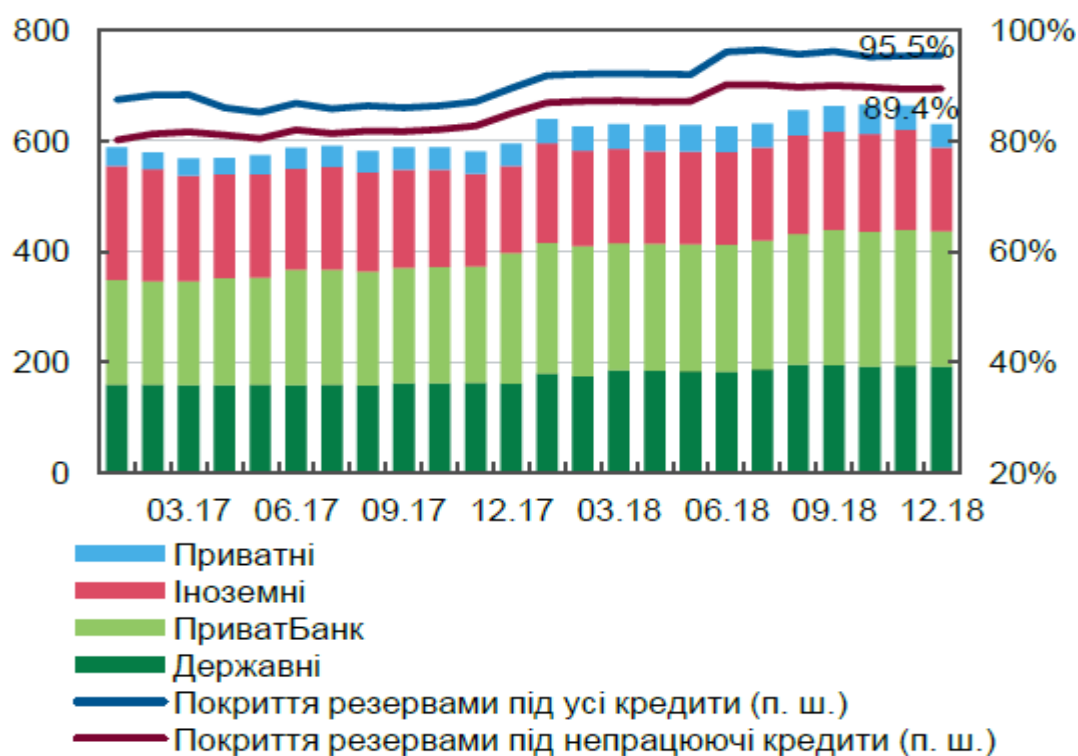

Рис.4.21. Обсяг непрацюючих активів, млрд грн, та рівень покриття

резервами

Протягом IV кварталу вклади населення в гривні зросли, в іноземній валюті скоротилися. Гривневі строкові вклади зросли на 4.1% за квартал.

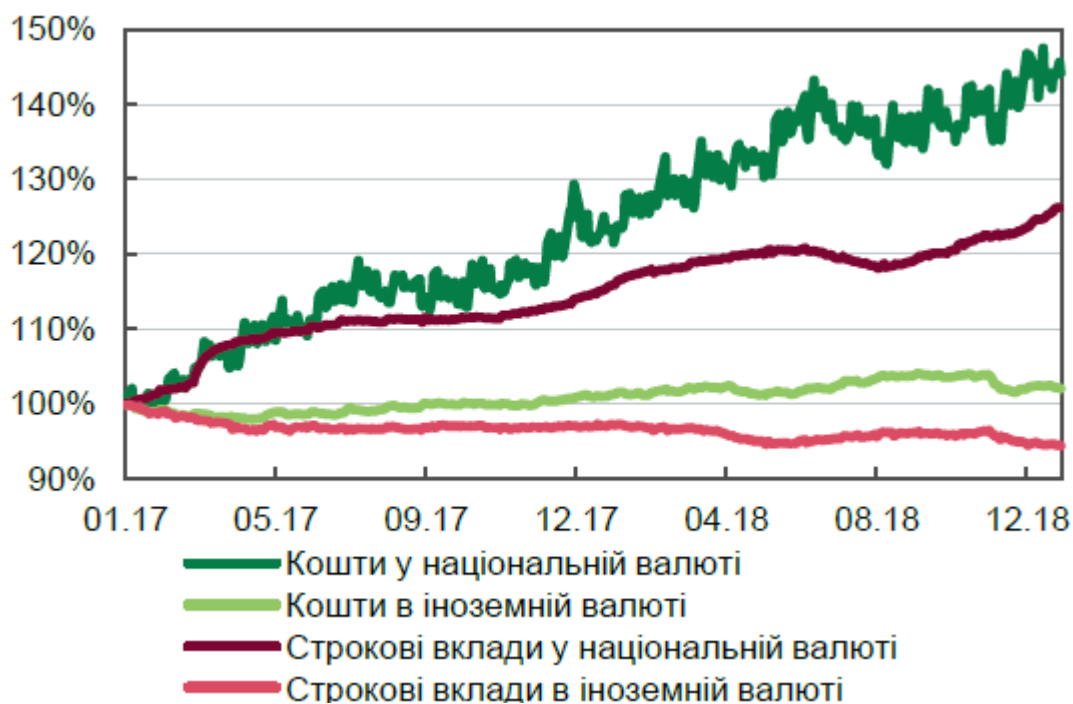

Рис.4.22. Кошти фізичних осіб

Протягом IV кварталу три чверті нових депозитів були строком до півроку.

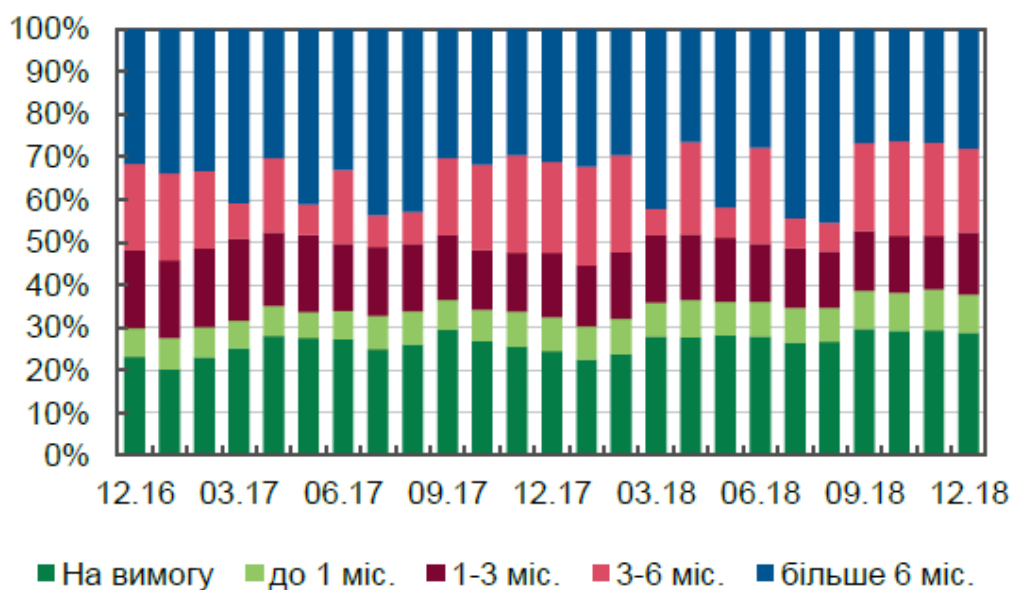
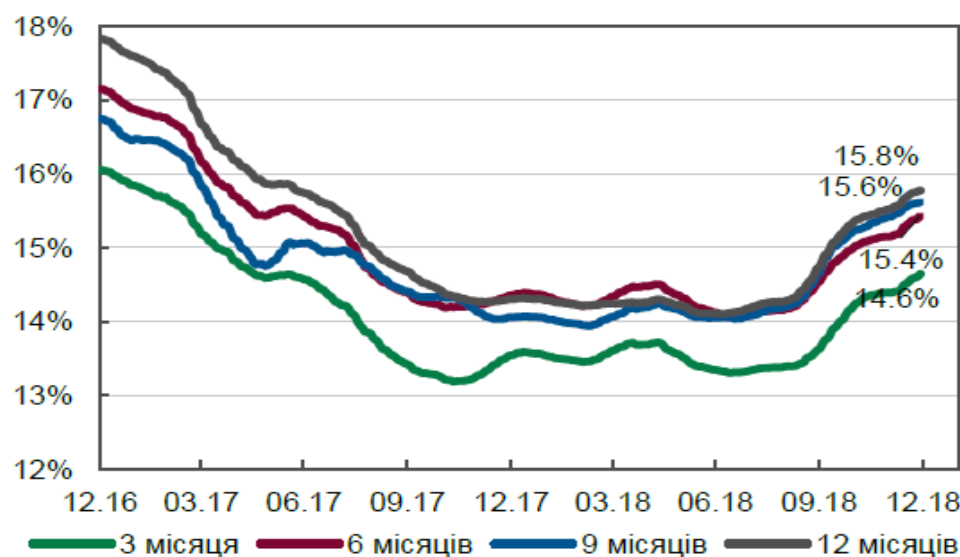

Рис.4.23. Строкова структура нових депозитів домогосподарств

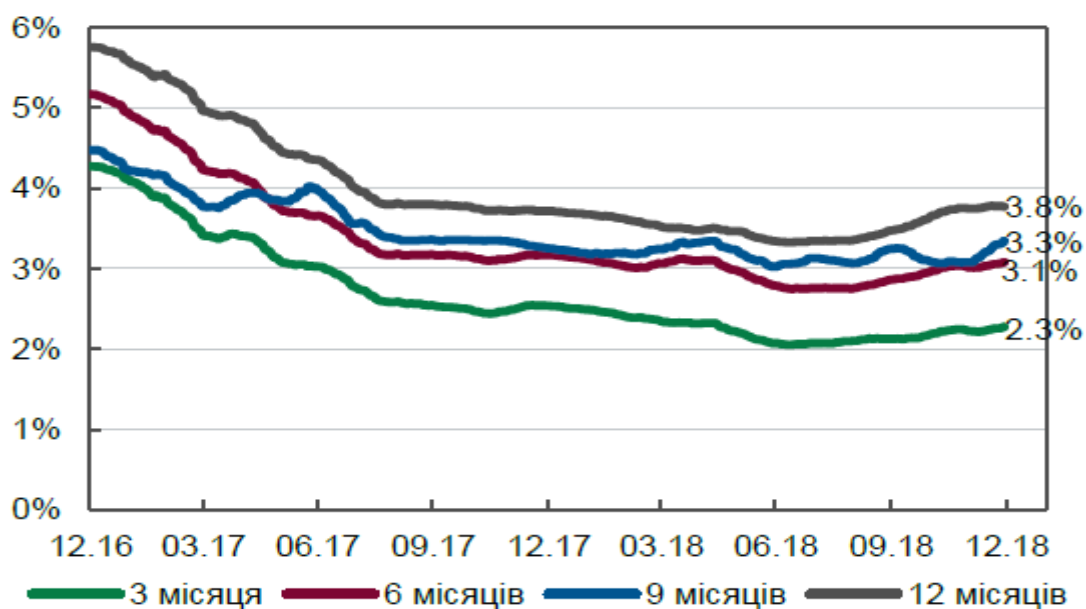
Протягом IV кварталу ставки за гривневими депозитами фізичних

осіб суттєво зросли за всіма строками, за 12-місячними депозитами – на 0.6 в.п. до 15.7% річних. Різниця між ставками за 6 та 12-місячними депозитами незначно зростає. Вартість 12-місячних депозитів у доларах США зросла на 0.1 в.п. до 3.6% річних.

* За даними агентства "Thomson Reuters", 20-денна ковзна середня.

Рис.4.24. Український індекс ставок за депозитами фізичних осіб у гривнях, % річних*

* За даними агентства "Thomson Reuters", 20-денна ковзна середня.

Рис.4.25. Український індекс ставок за депозитами фізичних осіб у доларах США, % річних*

Подорожчання депозитів населення супроводжувало зростання

вартості нових кредитів фізичним особам на 1.6 в.п. до 31.3% річних. Натомість вартість кредитів бізнесу знизилася з 17.5% річних у вересні до 17.1% у грудні.

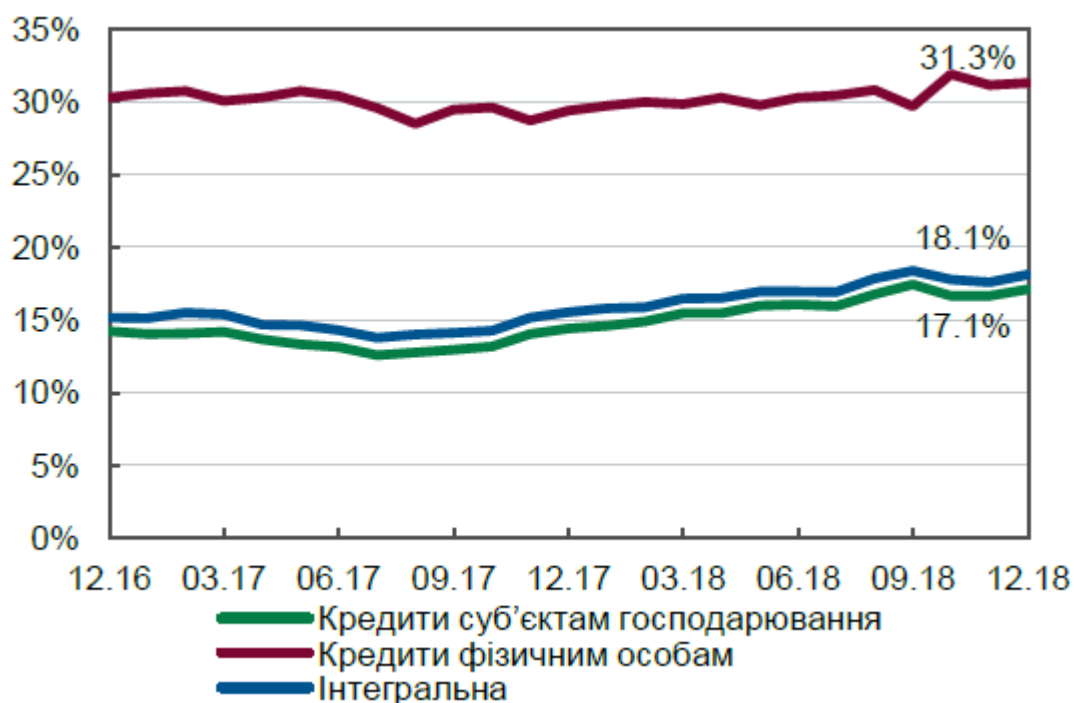

Рис.4.26. Відсоткові ставки за новими кредитами, % річних

Рис.4.27. Облікова ставка НБУ та вартість нових депозитів і кредитів у гривні, % річних

Протягом 2018 року банківському сектору вдалося збільшити прибутки до розміра 21.7 млрд грн, 10.8 млрд грн напрацьовано з яких було у IV кварталі. Адекватність капіталу в аналізованому періоді (2018 рік) була вища за допустимий рівень. Протягом останнього кварталу 2018 року капітал банківського сектору значно знизився, це сталося внаслідок виведення з банківського сектору ВТБ-банку. Регулятивний капітал банківського сектору протягом 2018 року збільшився на 12.7%, статутний капітал збільшився на 2.4%.

Протягом 2018 року з боку НБУ застосовувався ризик-орієнтований підхід до регулювання та координування банківського сектору. Даний ризик-орієнтований підхід орієнтований на постановах Європейського банківського органу щодо організації єдиної процедури та методології процесу наглядових перевірок та оцінки (Supervisory Review and Evaluation process, SREP) та рекомендаціях/постановах Базельського комітету з банківського нагляду.

Протягом 2019 року з боку державного регулятора було впроваджено застосування правила амортизації застави за кредитами, що не обслуговуються понад два роки. НБУ впровадив правило, що застава, яка не виконує свою роль в частині стягнення протягом двох років, не може бути забезпеченням в подальших розрахунках кредитних ризиків. За непрацюючими два роки кредитами, має бути застосована повна амортизація самої застави та покриття таких кредитів пруденційними.

Також з боку державного регулятора протягом 2018- 2019 років вводяться такі нововведення як:

- норматив довгострокової ліквідності NSFR;
- концепція структури регулятивного капіталу;
- проведено перевірку 12 банків банківського сектора з застосуванням методології SREP;
- проведено аналіз та оцінка життєздатності бізнес-моделей банків;

- видано новий нормативно-правовий акт, щодо процесу проведення безвиїзного банківського нагляду на підставі ризик-орієнтованого підходу (risk-based approach). Згідно даного документу НБУ буде проводити поточний моніторинг фінансового стану банків та оцінюватиме банки в відповідності до отриманої оцінки рівня ризиків банківського сектора.

- запроваджено виконувати учасниками банківського сектору проводити щорічну оцінку стійкості банків та банківського сектору. Положення про оцінку стійкості банків та банківського сектору затверджене постановою Правління Національного банку від 22.12.2017 № 141.

Оцінка запровадженої стійкості банків та банківського сектору включає в себе оцінку якості активів (asset quality review – AQR) для всіх банків, а для найбільших банків – проведення стрес-тестування. В результаті проведеної оцінки стійкості, отримали наступні результати: банки та банківський сектор достатньо капіталізовані, але є необхідність в нарощуванні запасу міцності для посилення стійкості банківського сектору до можливих майбутніх криз.

Проведена оцінка діяльності декількох банків за 2018 рік показала недостатність банків в капіталі. За час проведення оцінки двоє банків з чотирьох, які були оцінені, провели докапіталізацію коштів і тим самим значно покращили своє фінансове становище. Саме ж стрес-тестування, яке було застосовано до 24 банків, включало в себе тестування депозитів соціального сектора, об'єми зважених на ризик активів банків, та склало 94% активів банківського сектору України.

Проводячи стрес-тестування державний регулятор переслідував наступну ціль, виявити наслідки кризових ситуацій в банківському секторі. Тому з боку державного регулятора було змодельовано збитки банківського сектору в разі настання кризової ситуації в економічному та

банківському секторі та визначено розміри капіталу необхідного для покриття можливих збитків.

Для проведення стрес-тестування державний регулятор виробив два варіанти тестування базовий та несприятливий. Несприятливий варіант тестування був побудований на основі ризиків, які можуть виникнути в частині кредитів, відсоткових ставок та валютних ризиків. В несприятливий варіант розробниками закладалися наступні дані щодо падіння реального ВВП, знецінення гривневих грошових коштів, прискорення інфляції та зростання відсоткових ставок. Прогноз був розрахований на три роки, тому що саме протягом трьох років можливий розрахунок та відображення різних стадій прогресування кризи, починаючи з самого її початку та закінчуючи стадією відновлення економіки в цілому. Базовий варіант в свою чергу не містить прогностичних даних, а відіграє роль тільки для здійснення порівняння результатів стрес-тесту.

Проведене стрес-тестування державним регулятором протягом 2018 року дало змогу побачити, що достатність основного капіталу банківського сектору рухаючись по базовому варіанту в цілому зростала. Вісьмом банківським установам, за базовим варіантом, було необхідне зростання капіталу на загальну суму 6,1 млрд.грн. Більша частина банківських установ в прогностичному періоді є прибутковими та не потребують додаткового капіталу, та лише один протягом 2018 року був визнаний неплатоспроможним.

В разі застосування державним регулятором несприятливого сценарію, ми можемо спостерігати більш завищені потреби банківських установ в капіталі. Для 13 банків було розраховано, що потреби в капіталі сягають близько 42,1 млрд грн. Значна сума цих коштів припадає на два державних банки, але враховуючи те, що даними банківськими установами було вжито заходи та верифіковано державним регулятором, на початок

2019 року необхідність в даних коштах зменшилася до 19,7 млрд грн. Проведення регулярної щорічної оцінки якості активів банківського сектора та стрес-тестування державним регулятором має продовжуватися і в майбутньому. Але протягом 2019 року державному регулятору в несприятливий сценарій слід вводити нові показники припущення для якомога швидшого виявлення проблем банківських установ до ризиків, в тому числі швидке зростання непрацюючих кредитів соціального сектора, занадто високі ставки за кредитами та збільшення параметра втрат у разі дефолту.

Протягом 2018 р державним регулятором було запроваджено процес поступової адаптації банківського сектора до європейських стандартів діяльності банків на підставі «Основних принципів ефективного банківського нагляду Базельського комітету з питань банківського нагляду». З метою наближення до положень Директиви 2013/36/ЄС, Директиви 2014/56/ЄС, Регламенту ЄС 575/2013, рекомендацій Базельського комітету з банківського нагляду, а також підвищення ефективності та забезпечення стабільної діяльності банківського сектору України у 2018 році видано низку нормативно-правових актів щодо запровадження/удосконалення:

- коефіцієнта покриття ліквідністю (LCR);
- надання звітності банківським сектором до державного регулятора в форматі XML;
- складання звітності в форматі XBRL, згідно Закону України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» №2164- VIII.;
- нового інструмента капіталу з умовами конверсії/списання;
- щорічної оцінки стійкості банків та банківської системи;
- ризик-орієнтованого підходу з питань ліцензування банків;
- мінімальних вимог щодо організації системи управління ризиками в банках та банківських групах;

- рекомендацій щодо організації корпоративного управління в банках;
- Кредитного реєстру Національного банку;
- порядку проведення аудиту банків.

З метою підтримки фінансової стабільності та підвищення стійкості банківського сектору до можливих шоків ліквідності постановою Правління Національного банку від 15.02.2018 № 13 запроваджено новий норматив ліквідності – коефіцієнт покриття ліквідністю (LCR), який установлює мінімально необхідний рівень ліквідності для покриття чистого очікуваного відтоку коштів з банку впродовж 30 днів з урахуванням стрес-сценарію.

З 27 грудня 2018 року державний регулятор ввів новий інструмент капіталу з умовами конверсії/списання, який розширює можливості для збільшення рівня капіталізації банківської системи України та є першим кроком у реформуванні вимог до капіталу, запровадження яких заплановано на 2020 рік. Основною його характеристикою є здатність поглинати збитки банку ("loss absorption mechanism") через конверсію або списання зобов'язань за таким інструментом за рахунок коштів інвесторів, а не за рахунок коштів інших кредиторів та держави. Конверсію або списання зобов'язань за інструментом банк здійснює у разі настання тригерної події – зменшення рівня достатності основного капіталу банку (без врахування інструменту) нижче 6,25% (постанова Правління Національного банку від 22.12.18 № 148).

Складання звітності в форматі XBRL, згідно Закону України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» №2164- VIII. Першим звітним періодом, за який підприємства, які зобов'язані застосовувати міжнародні стандарти, подають фінансову звітність на підставі таксономії за міжнародними стандартами в електронній формі, є 2019 рік. Підприємства мають право подавати фінансову звітність,

складену за таксономією фінансової звітності, починаючи із звітного періоду, в якому набирає чинності цей Закон.». У другому півріччі 2018 році планується залучення банків України до «пілотного» проекту із тестування розширеної МСФЗ таксономії та валідації звітів XBRL. Звітність в форматі XBRL повинна бути надана банком за 1 квартал 2019. «eXtensibleBusiness Reporting Language»- «розширювана мова ділової звітності» - стандарт, призначений для комунікації і обміну діловою інформацією між ІТ-системами. Комунікація і обмін можливий завдяки метаданим, описаним в таксономії(-ях), яка охоплює визначення окремих понять звітності, а також зв'язків між поняттями і іншим семантичним значенням. Схема XBRL - містить інформацію про елементи таксономії (їхні назви, ідентифікаційні номери та інші характеристики). Її можна розглядати як вмістилище даних, в якому описано неструктурований перелік елементів та посилань на файли бази взаємозв'язків. З технічного погляду схема XBRL є схемою XML, адаптованою до конкретних бізнес потреб та потреб фінансової звітності. Сама схема представляє набір непов'язаних елементів. Схеми створюються, використовуючи технологію побудови схеми XML, а їх фізичною формою є файл з розширенням «.xsd». Разом із базами зв'язків (linkbases) він створює таксономію XBRL.

Крім того, постановою Правління Національного банку від 18.12.2018 № 139 запроваджено:

- оновлені вимоги щодо визначення банком під час розрахунку нормативів кредитного ризику групи пов'язаних контрагентів, які несуть спільний економічний ризик. Відповідно до нових вимог банки повинні визначати групу пов'язаних контрагентів за умови, що такі контрагенти пов'язані відносинами контролю або економічною залежністю. Це зобов'язує банки ретельно вивчати своїх контрагентів: їх структуру власності, бізнес-середовище, показники фінансової звітності тощо;

- вимоги щодо покриття регулятивним капіталом банку суми перевищення фактичного обсягу заборгованості всіх пов'язаних із банком осіб над максимально допустимим обсягом такої заборгованості.

Також, враховуючи суттєві зміни в обліку операцій банків з фінансовими інструментами у зв'язку з переходом до застосування Міжнародного стандарту фінансової звітності 9 "Фінансові інструменти", державний регулятор оновив показники наглядової звітності, а також удосконалили підходи до оцінки ризиків за фінансовими інструментами під час розрахунку нормативів капіталу, кредитного ризику та ліквідності (постанова Правління Національного банку від 30.03.2018 № 33, рішення Правління Національного банку від 27.04.2018 № 234-рш).

З метою вдосконалення правового регулювання процесів ліцензування банків та приведення відповідних норм у відповідність до вимог європейського законодавства ухвалено нове Положення про ліцензування банків (постанова Правління Національного банку від 22.12.2018 № 149). Основним завданням документа є перехід від формалістичного до ризик-орієнтованого підходу в питаннях ліцензування банків та забезпечення регулятора інструментами для сутнісного аналізу під час здійснення погоджувальних процедур.

Основні нововведення державного регулятора в частині ліцензування банківських установ:

- аналіз та оцінка фінансового стану юридичних осіб і майнового стану фізичних осіб в частині оцінки фінансового/майнового стану осіб; також окреслено правила складання та надання бізнес-плану;

- посилено вимоги до джерел власних коштів фізичних осіб, що спрямовуються на капіталізацію банку та на набуття чи збільшення істотної участі в ньому тощо);

- аналіз та оцінка ділової репутації юридичних і фізичних осіб в частині виявлення признаков небездоганної ділової репутації. Державному

регуляторів надано право ухвалювати рішення про не бездоганність ділової репутації особи за відсутності ознак, прямо визначених Постановою № 149, якщо встановлені інші фактори, що свідчать про не бездоганність ділової репутації особи (систематичне порушення законодавства України, порушення стандартів ділової етики тощо), поширення процедури "відбілювання" ділової репутації особи майже на всі ознаки небездоганної ділової репутації тощо;

- погодження набуття чи збільшення істотної участі в банку (зокрема, визначено особливості погодження для різних видів набуття/збільшення істотної участі (внутрішньо групової реструктуризації, набуття/збільшення істотної участі за довіреністю та в разі укладення правочину про управління);

- встановлено заборону на управління банком власними акціями та акціями/частками участі юридичних осіб у своєму ланцюзі володіння);

- керівники банків (зокрема, встановлено додаткові вимоги відповідності керівників банку (відсутність конфлікту інтересів, можливість приділяти достатньо часу виконанню обов'язків);

- встановлено додаткові вимоги до незалежних директорів (не повинні бути акціонерами чи власниками істотної участі в банку); відтепер тестування та співбесіду в обов'язковому порядку проходять також незалежний директор та члени правління – відповідальні за ризик-менеджмент (CRO) та комплаєнс (CCO);

- відкриття відокремлених підрозділів банків і початок нових видів діяльності (зокрема, замість більшості формальних вимог уведено умову щодо економічної обґрунтованості відкриття відокремленого підрозділу/початку діяльності, а також його відповідності стратегії та бізнес-плану банку);

- забезпечення прав мало мобільних груп населення.

З урахуванням принципів і рекомендацій Базельського комітету з банківського нагляду щодо корпоративного управління та управління ризиками в банках і банківських групах державним регулятором було розроблено Положення про організацію системи управління ризиками в банках України та банківських групах (постанова Правління Національного банку від 11.06.2018 № 64) (далі – Положення). Положення визначає основні цілі та принципи управління ризиками, які виникають за всіма напрямками діяльності банку та банківської групи на всіх організаційних рівнях, і встановлює мінімальні вимоги щодо організації в банку та банківській групі комплексної, адекватної та ефективної системи управління ризиками.

Положення також передбачає:

- запровадження вимог до побудови суб'єктного складу системи управління ризиками із застосуванням моделі трьох ліній захисту;
- посилення обов'язків та відповідальності ради банку щодо управління ризиками;
- підвищення культури управління ризиками;
- посилення вимог до повноважень, компетенції та незалежності підрозділів з управління ризиками та контролю за дотриманням норм (комплаєнс);
- визначення ризик-апетиту в межах допустимого рівня ризику та постійного контролю ризиків.

З метою підвищення рівня корпоративного управління в банківському секторі України, з урахуванням запропонованих і вже ухвалених законодавчих змін (Закон України "Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо спрощення ведення бізнесу та залучення інвестицій емітентами цінних паперів" з реєстр. № 2210) державним регулятором було схвалено Методичні рекомендації щодо організації корпоративного управління в банках України (рішення Правління

Національного банку від 03.12.2018 № 814-рш). Банкам надано рекомендації з питань організації корпоративного управління, зокрема щодо:

- відповідальності, функцій, складу та порядку роботи ради банку, її колективної придатності;
- формування, складу, повноважень і порядку роботи комітетів ради банку;
- ролі ради банку в забезпеченні ефективного функціонування системи внутрішнього контролю в банку;
- упровадження ефективної політики винагороди, яка буде стимулювати працівників діяти в інтересах банку та не вдаватися до надмірних ризиків;
- розкриття банком інформації про корпоративне управління.

Отже, аналізуючи та діагностуючи рівень розвитку банківського сектору України протягом 2016-2019 років, ми можемо прийти до наступних висновків, що станом на 01.01.2019 р. банківські установи України обслуговували 56,7 млн клієнтів, зокрема суб'єктів господарювання – 2,3 млн клієнтів, із них 1,3 млн клієнтів – ФОП; фізичних осіб – 54,4 млн клієнтів. Клієнтам банків відкрито 94,3 млн рахунків. Для суб'єктів господарювання відкрито 4,9 млн рахунків, із них: 4,7 млн поточних рахунків; 0,2 млн вкладних рахунків.

Понад 31% (1,5 млн) рахунків суб'єктів господарювання обслуговуються дистанційно, що дає можливість клієнту банку оперативно відстежувати наявні кошти на рахунку та проводити трансакції за ним. Для фізичних осіб відкрито – 89,4 млн рахунків, із них: 71,4 млн поточних рахунків; 18 млн вкладних рахунків. Понад 4,5 млн рахунків фізичних осіб обслуговуються дистанційно. До 59,2 млн рахунків емітовано платіжні картки. У 2018 році спостерігалася тенденція до збільшення кількості рахунків, відкритих суб'єктами господарювання, на

14%. Зокрема поточні рахунки зросли на 12%, а вкладні рахунки – на 25%. Наприкінці 2018 року державний регулятор прийняв рішення про запровадження в Україні з 01 листопада 2019 року номера банківського рахунку IBAN (міжнародний стандарт ISO 13616). Передбачається, що з 05 серпня 2019 року банки: відкриватимуть клієнтам нові рахунки у стандарті IBAN; змінюватимуть діючі номери рахунків відповідно до вимог цього стандарту зі збереженням діючого номера аналітичного обліку, а діючі номери рахунків для клієнтів доповняться кодом країни та кодом банку.

Таким чином, державний регулятор постійно демонструє активну участь в житті банківського сектору, впровадженні нових правил та вимог, які в подальшому будуть позитивно впливати на діяльність економічного та соціального сектору.

В умовах кризового та посткризового стану економік, для банківського сектору ключовими напрямками у роботі залишаються наступні: досягнення поставлених стратегічних цілей, забезпечення зростання (принаймні стабільності) дохідності та збільшення притоку депозитних коштів.

Відтак, у змінному середовищі банківського сектора, як одного з ключових учасників в синергетиці державного регулятора з банківським та соціально-економічним сектором, мають акцентувати увагу на бізнес-процесах, які дозволяють досягати пріоритетних цілей, а державний регулятор та банківський сектор повинні бути націлені на забезпечення ефективності реалізації заходів з попередньою ідентифікацією фінансових ризиків та наступними способами реагування (впливу) на них – до прийняття управлінських рішень.

Детальний розгляд питань щодо організації й роботи державного регулятора та банківського сектору, щодо прийняття обґрунтованих управлінських рішень в змінних умовах економіки стає особливо

актуальним, оскільки дані управлінські рішення мають прямий та опосередкований вплив на соціальний сектор економіки.

У рамках дослідження можливостей застосування структурної моделі на реальних емпіричних даних ми пропонуємо досягти наступної мети:

- проаналізувати результати застосування моделі в ситуації економічної кризи використовуючи можливості державного регулятора, фінансові показники комерційних банків та стан соціального сектора;
- проаналізувати результати застосування моделі з використанням фінансових показників комерційних банків України: провести порівняння розміру капіталу, розрахованого на основі стандартного підходу Базеля II, просунутого підходу Базеля II і структурної моделі, з метою досягнення висновків, яким банкам другого рівня та соціальному сектору слід довіряти, і щодо яких банків з боку державного регулятора доцільним було б введення заходів.

В роботі Фантацціні Д. наводиться розрахунок економічного капіталу з урахуванням агрегування ринкового і кредитного ризиків, які в свою чергу, на нашу думку, впливають на роботу банківського сектора та на ступінь довіри з боку соціального сектора – користувача послуг банківського сектора. Показано, що врахування їх кореляції дозволяє отримати «чисту (нетто) позицію комерційного банку за ризиками», яка значно менша, ніж оцінки, отримані при прийнятті консервативних принципів агрегування Базеля II.

Найістотнішим недоліком, на нашу думку, простого підсумовування фінансових та банківських ризиків є ігнорування фундаментального принципу управління ризиками – диверсифікації. За аналогією з ринковими та кредитними ризиками загальні фактори фінансового ризику можуть бути виявлені і у операційних ризиків, що дозволить отримувати більш реальні оцінки сукупного фінансового ризику.

У роботах професора Базельського університету І.Т. Фаррахова також розглянуто факторний метод визначення величини сукупного фінансового ризику, а саме проводиться агрегування кредитного та ринкового ризику (фондового, валютного, процентного ризиків).

При цьому оцінюється вплив змін факторів фінансового ризику на зміну вартості портфеля, а ми в своїй моделі оцінимо вплив на банківську систему та визначимо, які наслідки впливу матиме соціально-економічний сектор.

Під факторами фінансового ризику розуміється: кредитного ризику - кумулятивна вірогідність оголошення дефолту протягом року; ринкового ризику - зміна ринкових цін, ринкових індексів, валютних курсів, процентних ставок.

Недоліком описаних факторних моделей є підхід до вибору факторів фінансового ризику, так як в модель включається досить вузький спектр ризиків (не враховуються операційні ризики і взагалі не описані чинники бізнес - ризиків). Велику складність також представляє оцінка впливу відібраних факторів фінансового ризику на очікувані доходи комерційних банків. Так як спектр фінансових ризиків, що включаються в модель, на нашу думку, може бути неповним, тобто ймовірність виникнення неврахованих факторів і невірною пояснення впливу конкретного фактору ризику на дохід бізнес-підрозділу.

Ми пропонуємо розглядати не окремі методи і аспекти вимірювання фінансових ризиків, а й проблеми вимірювання ризиків в комплексі: порівняння розміру капіталу, розрахованого на основі стандартного підходу Базеля II, просунутого підходу Базеля II і структурної моделі.

Використання методу аналогій дозволив врахувати результати міжнародного досвіду у впровадженні структурної моделі та застосувати її в проведенні аналізу комерційних банків в цілому. Для кожного фактору

фінансового ризику за даними за 2015-2018рр. були побудовані моделі - параметричні апроксимації їх історичних розподілів.

Дані розподілення здійснені з використанням найбільш поширених розподілів, статистичні критерії Колмогорова-Смірнова для найбільш поширених розподілів представлені в табл. 4.2.

Таблиця 4.2

Параметри апроксимуючих розподілів

Distribution (розподіл)	K-S (критерій Колмогорова - Смірнова)	Parameters (параметри підбраного розподілу)
Max Extreme	0,1364	Likeliest=-0,01; Scale=0,07
Beta	0,1419	Minimum=-0,12; Maximum=0,45; Alpha=1,91796; Beta=5,91642
Lognormal	0,1508	Location=-0,30; Mean=0,02; Std. Dev.=0,08
Weibull	0,1511	Location=-0,14; Scale=0,18; Shape=2,02059
Gamma	0,1533	Location=-0,21; Scale=0,03; Shape=8,01282
Logistic	0,1625	Mean=0,02; Scale=0,05
BetaPERT	0,1819	Minimum=-0,12; Likeliest=-0,05; Maximum=0,45
Normal	0,2002	Mean=0,02; Std. Dev.=0,08
Student's t	0,2006	Midpoint=0,02; Scale=0,08; Deg. Freedom=30
Triangular	0,2199	Minimum=-0,14; Likeliest=0,00; Maximum=
Min Extreme	0,2388	Likeliest=0,07; Scale=0,09
Uniform	0,2832	Minimum=-0,12; Maximum=0,22
Pareto	-	No Fit
Exponential	-	No Fit

Джерело: складено автором

Для комерційних банків ми розглянули динаміку факторів фінансового ризику та обсягів відповідних портфелів, схильних до даного ризику, помісячно з 2015 по 2018 рік:

- дохідність за кредитами (з урахуванням вартості резервування) фізичних осіб, юридичних осіб, комерційних банків;
- вартість депозитів фізичних осіб (соціального сектору), юридичних осіб (економічного сектору), комерційних банків;
- прибутковість ринкового портфелю цінних паперів;
- питома вага адміністративно-господарських витрат в активах комерційних банків.

На рис. 4.28 показана модель розподілу вартості резервування за фінансовими даними 2015-2018рр., з використанням Lognormal розподілення, яка відображає поведінку факторів фінансового ризику при розподілі вартості резервування.

Вірогідність збільшення вартості резервування найбільш чітко спостерігається протягом перших трьох місяців з аналізованих.

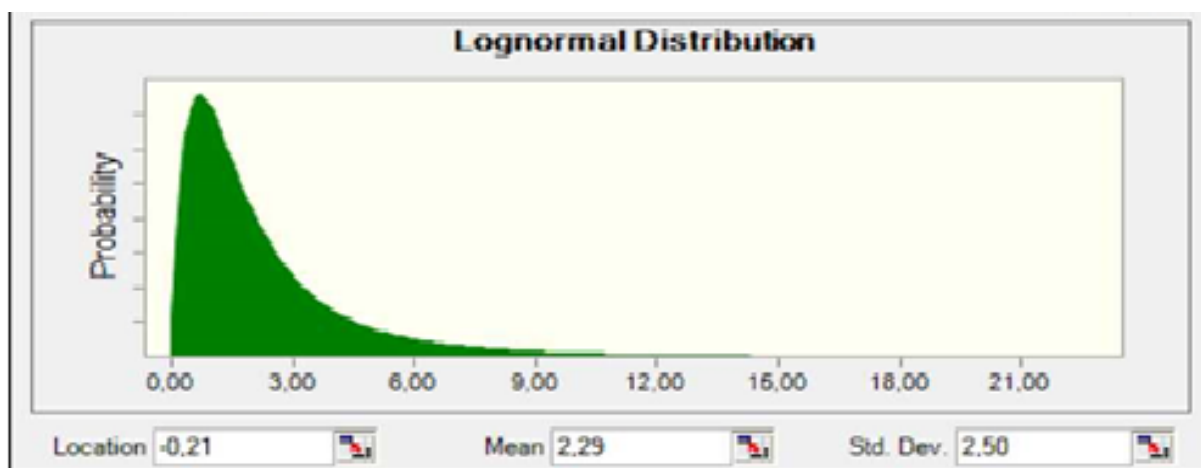

Рис.4.28. Апроксимація історичного розподілу вартості резервування (за 2015-2018р)

Джерело: складено автором

На рис.4.29 показана модель розподілу дохідності кредитного портфелю фізичних та юридичних осіб за фінансовими даними 2015-2018рр., з використанням Min Extreme розподілення, яке відображає поведінку факторів фінансового ризику при розподілі дохідності кредитного портфелю соціального сектору та економічного сектору (юридичних осіб). Вірогідність фінансового ризику зниження дохідності кредитного портфелю фізичних та юридичних осіб (соціального та економічного сектору) спостерігається починаючи з 14 по 16 місяць з аналізованих.

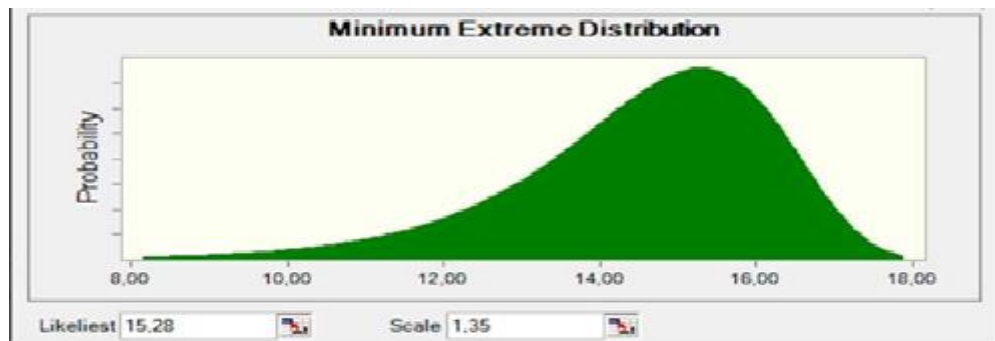

Рис.4.29. Апроксимація історичного розподілу дохідності кредитного портфелю фізичних та юридичних осіб (за 2015-2018р)

Джерело: складено автором

На рис.4.30. показана модель розподілу вартості депозитів соціального сектору (фізичних осіб) за фінансовими даними 2015-2018рр., з використанням Weibull розподілення, яке відображає поведінку факторів фінансового ризику при розподілі вартості депозитів фізичних осіб. Вірогідність виникнення ризику зниження вартості депозитів фізичних осіб спостерігається з 8 по 11 місяць з аналізованих.

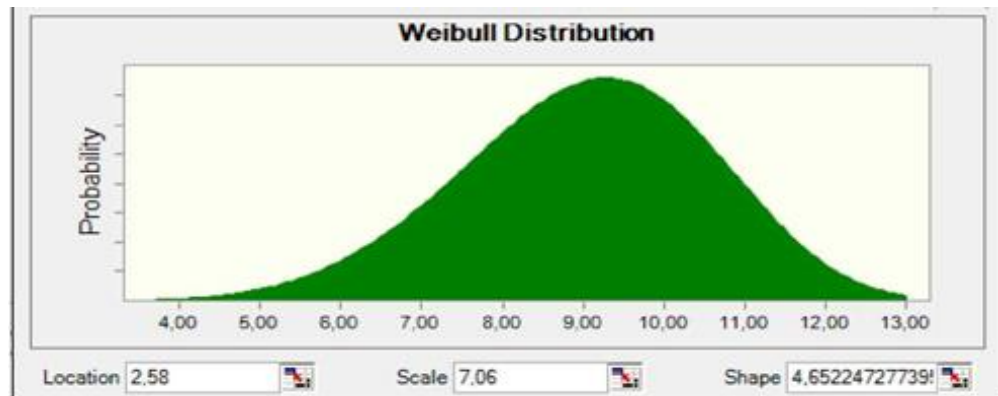

Рис.4.30. Апроксимація історичного розподілу вартості депозитів фізичних осіб (за 2015-2018р)

Джерело: складено автором

На рис.4.31. показана модель розподілу вартості депозитів фізичних осіб за фінансовими даними 2015-2018рр., з використанням Triangular розподілення, яке відображає поведінку факторів фінансового ризику при розподілі вартості депозитів юридичних осіб.

Вірогідність фінансового ризику зниження вартості депозитів юридичних осіб спостерігається з 11 по 13 місяць з аналізованих.

Рис.4.31 Апроксимація історичного розподілу вартості депозитів
юридичних осіб (за 2015-2018р)

Джерело: складено автором

На основі отриманих розподілів з використанням методу Монте-Карло було вироблено 10 000 симуляцій, в яких спочатку визначалися значення факторів фінансового ризику, а потім на їх основі розраховувалося значення сукупного фінансового ризику комерційних банків.

За результатами імітаційного моделювання згідно моделі (1) - (4) визначалися середні значення прибутковості діяльності банку з урахуванням ризику(ROA), а також VaR-даного показника на довірчому рівні 95% і 99%. Отримані результати представлені в таблиці 4.3.

Капітал комерційних банків на момент розрахунку становив 4438018 млн. грн. Результати стрес-тестування показують, що зниження капіталу комерційних банків у разі реалізації кризового сценарію складе:

- не більше 44,2% з довірчою ймовірністю 95% (1962233 млн. грн. / 4438018 млн. грн. = 0,442);
- не більше 71,5% з довірчою ймовірністю 99% (3172235 млн. грн. / 4438018 млн. грн. = 0,715).

Таблиця 4.3

Середні значення прибутковості діяльності комерційних банків

Параметр	Значення станом на 09.2018
Активи комерційних банків, млн. грн.	24 744 421
ROA (кризовий сценарій)	0,56%
VaR по ROA (99%)	22,893
VaR по ROA (95%)	14,161
Сукупний фінансовий ризик (99%), млн.	3 172 235
Сукупний фінансовий ризик (95%), млн.	1 962 233

Джерело: складено автором

Для порівняння наведемо результати стрес-тесту, який був проведений одним з комерційних банків України для оцінки реального фінансового стану комерційних банків в червні 2018 року.

Стрес-тест показав, що близько третини комерційних банків його не пройшли, а отже не змогли дотриматися встановлених НБУ нормативів, тому на нашу думку, дана інформація може бути корисною для соціального сектора в виборі банківської установи для розміщення коштів, а також для державного регулятора в частинні введення запобіжних мір для усунення можливих в майбутньому фінансових проблем банківських установ.

Сукупні втрати у разі реалізації сценарію, закладеного в досліджуваному комерційному банку склали б 5,2% ВВП або 50,7% капіталу комерційних банків, що на 01.01.2018г. становило 2317 млрд. грн.

В результаті у більшості комерційних банків рівень достатності капіталу досягне нижче мінімально встановленої позначки в 10%, а у 80% з них - і зовсім стане нижче 2%.

У розрахунках по структурній моделі сукупні втрати комерційних банків складуть 71,5% (з довірчою ймовірністю 99%), що перевищує оцінку НБУ на 20,8 або 40%. При цьому близько 60% комерційних банків не зможуть утримати рівень достатності капіталу вище нормативного значення.

Проведений стрес-тест, на нашу думку, підтверджує актуальність завдання підвищення достатності капіталу комерційних банків України, який в умовах негативних системних змін повинен буде протистояти зниженню якості і збільшення волатильності прибутковості активів комерційних банків.

Якщо не вживати превентивних заходів, середній норматив достатності капіталу комерційних банків України знизиться більш ніж в 2 рази і вийде за допустимі межі як для банківського сектора, так і для найбільших українських комерційних банків.

Тому на нашу думку, державному регулятору слід вимагати від банківського сектора міняти внутрішні процедури оцінки достатності капіталу та проводити стрес-тестування своїх портфелів з погляду реалізації всіх фінансових ризиків, а також формувати систему VaR-лімітів не тільки за видами ризиків і й за видами операцій.

Розглянемо тепер, яку оцінку сукупного фінансового ризику комерційних банків ми отримуємо, якщо застосуємо структурну модель до емпіричних показників його діяльності, і наскільки ця оцінка буде відрізнятися від значень регулятивного капіталу, оцінюваного із застосуванням різних підходів, рекомендованих Базельським комітетом з банківського нагляду.

Відповідно до стандартного підходу розмір кредитного ризику розраховується як 8% розмірів активів, зважених за ризиком. Активи, зважені за ризиком, розраховуються як добуток обсягу активу на коефіцієнт ризику, який залежить від зовнішнього кредитного рейтингу.

Рейтинги, застосовувані на рівні субпортфелів, що входять в кредитний портфель, представлені в таблиці 4.4.

Таблиця 4.4

Розрахунок активів, зважених за ризиком по стандартному підходу

Елемент портфеля	Рейтинг	Коеф. ризик	Об'єм, тис. грн.	Розмір активів,
1. Кредитний портфель				
<i>1.1. Позики та кошти, надані банкам</i>	От ВВ+ до В-	100	813 826 604	813 826 604

1.2. Позики корпоративним клієнтам та суб'єктам малого бізнесу (в т.ч. векселя)	От BBB+ до BB-	100	1 726 609 127	1 726 609 127
1.3. Позики державним	От BBB+	50	45 352 577	22 676 289
1.4. Позики фізичним особам		75	15 123	11 342
Всього				2 563 123
2. Ринковий портфель				
2.1. Цінні папери	VaR 99% —	0,105	322 775 138	33 913 647
2.2. ОВП	VaR 99% —	5,356	1 948 133	17 438 179
Всього				44 347 067

Джерело: складено автором

Розмір ринкового ризику розрахований як добуток VaR 99% доходності і розміру позиції під ризиком для відповідного портфеля (портфель цінних паперів і валютна позиція).

Операційний ризик розрахований нами відповідно до базового індикативним підходом Базеля II. Відповідно до цього підходу операційний ризик становить 15% від середньорічного валового доходу комерційних банків, розрахованого за останні 3 роки.

Розмір операційного ризику за базовим індикативним підходом становить 31502159 тис. грн. Разом сукупний фінансовий ризик у відповідності зі стандартним підходом Базеля II дорівнює $8\% \cdot (2563123362 + 12,5 \cdot 31502159 + 12,5 \cdot 44347067) = 280899095$ тис. грн.

Згідно просунутого підходу, вимоги до капіталу розрахуємо виходячи з ймовірності дефолту контрагента, яка в свою чергу залежить від рейтингу:

$$CR = LGD * (N(\frac{N^{-1}(PD) + N^{-1}(C) \sqrt{p(PD)}}{\sqrt{1-p(PD)}}) - PD) * \frac{1 + (1-2.5) * b(PD)}{1 - 1.5b(PD)} \quad (4.1)$$

Де $N_{(x)}$ – функція стандартного розподілу;

$N^{-1}_{(x)}$ – звернена функція стандартного розподілу;

$p(PD)$ – коефіцієнт, який є функцією вірогідності дефолту;

$p = 0,12 * (\frac{1 - e^{-20PD}}{1 - e^{-20}}) + 0,24 * (1 - \frac{1 - e^{-20PD}}{1 - e^{-20}})$ - для позик фінансовим установам, державним установам та комерційним банкам;

$p = 0,03 * (\frac{1 - e^{-20PD}}{1 - e^{-20}}) + 0,16 * (1 - \frac{1 - e^{-20PD}}{1 - e^{-20}})$ - для роздрібних позик;

C – довірчий інтервал (Базельським комітетом встановлено значення 0,999);

$V(PD)$ – поправка на строк закінчення угоди: $b(PD) = (0,11852 - 0,05478 \ln PD)$;

M – термін, що залишився до завершення операції.

Розглянемо, які результати покаже застосування структурної моделі до емпіричних даних комерційних банків. Для цілей даного експерименту виділені наступні фактори ризику:

1. Прибутковість за вирахуванням норми резервування по портфелях:

- Позики і кошти, надані комерційним банкам;
- Позики корпоративним клієнтам і суб'єктам малого бізнесу;
- Позики державним структурам влади;
- Позики фізичним особам.

2. Прибутковість портфеля цінних паперів, відхилення валютного курсу.

3. Питома вага на одиницю активів адміністративно-господарських витрат і інших витрат.

4. Питома вага на одиницю активів розміру комісійних та інших доходів / витрат.

5. Вартість залучених ресурсів [3, 6-9].

Таблиця 4.5

Розрахунок активів, зважених за ризиком по просунутому підходу

Елементи розрахунку	Об'єм, тис. грн.	RR	LGD= (1-RR)	Рейтинг Б&Р	Вірогідність дефолту (РБ)	P(PD) (коефіцієнт кореляції)	CR (capital requirement), %	CR (capital requirement) тис. грн.
1. Кредитний портфель								
1.1. Позики надані банкам	813 826 604	0,4	0,6	От ВВ+ до В-	0,0313	0,145091	0,153971	125 305 995
1.2. Позики корпоративним клієнтам та суб'єктам малого бізнесу	1 726 609 127	0,2	0,8	От ВВВ+ до ВВ-	0,0062	0,208014	0,11411	197 024 044
1.3. Позики державним органам влади	45 352 577	0,55	0,45	От ВВВ+ до ВВВ-	0,0018	0,229672	0,034216	1 551 778
1.4. Позики фізичним особам	15 123	0,1	0,9	В	0,052	0,106691	0,147245	2 227
Всього капітал під кредитний ризик, тис. грн.								323 884 043
2. Всього капітал під ринковий ризик, тис. грн.								44 347 067
3. Всього капітал під операційний ризик, тис. грн.								31 502 159
Всього сукупний фін. ризик								399 733 270

Джерело: складено автором

Для кожного фактору ризику на основі даних комерційних банків, що публікуються за 5-ти річний період (з 1 кв. 2014 по 2 кв. 2018 року включно) була проведена оцінка відповідних розподілів. Потім по структурній моделі з використанням методу Монте-Карло проведено 100

тис. симуляцій і отримана оцінка сукупного фінансового ризику і оцінка достатності власного капіталу комерційних банків для покриття його сукупного ризику.

Розподілення дохідностей за вирахуванням норми резервування Beta розподілення:

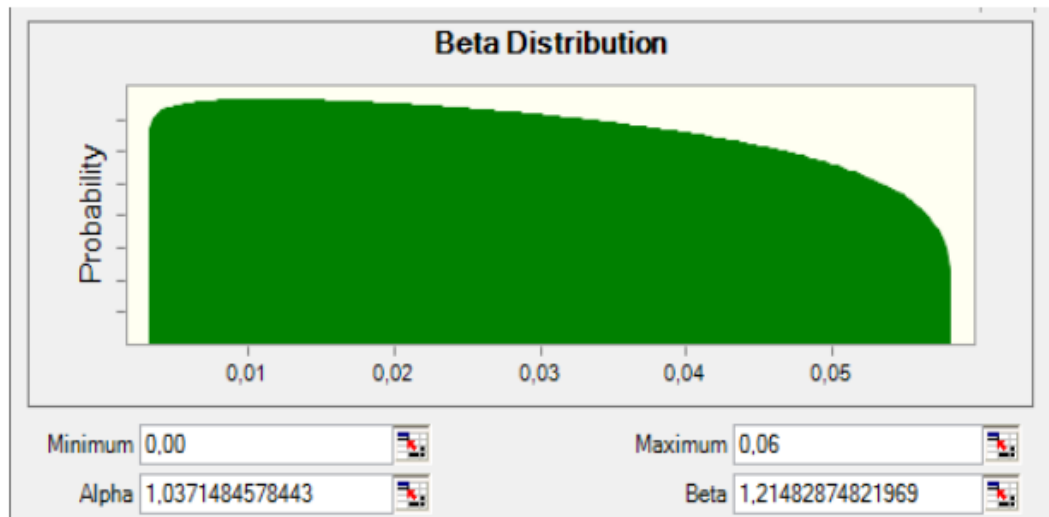

Рис.4.32. Розподілення позик наданих банкам

Джерело: складено автором

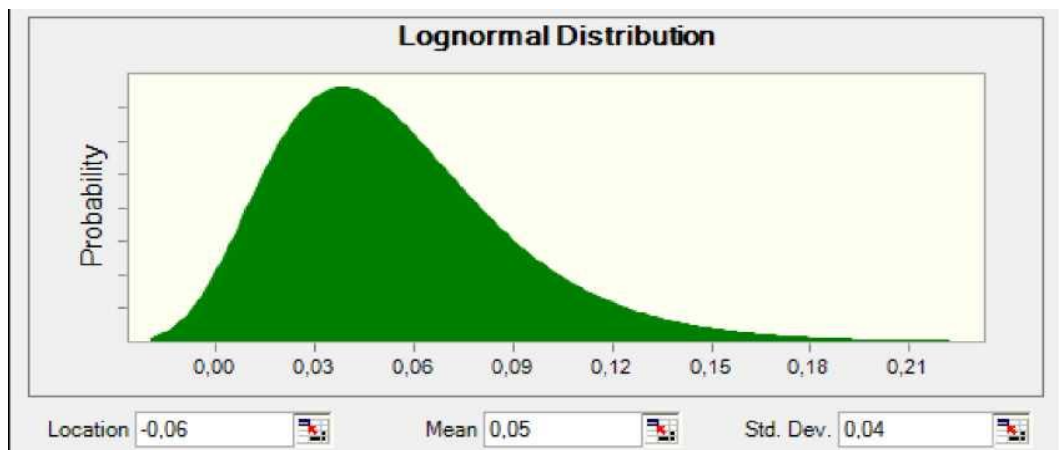

Рис.4.33. Розподілення позик наданих корпоративним клієнтам та суб'єктам малого бізнесу

Джерело: складено автором

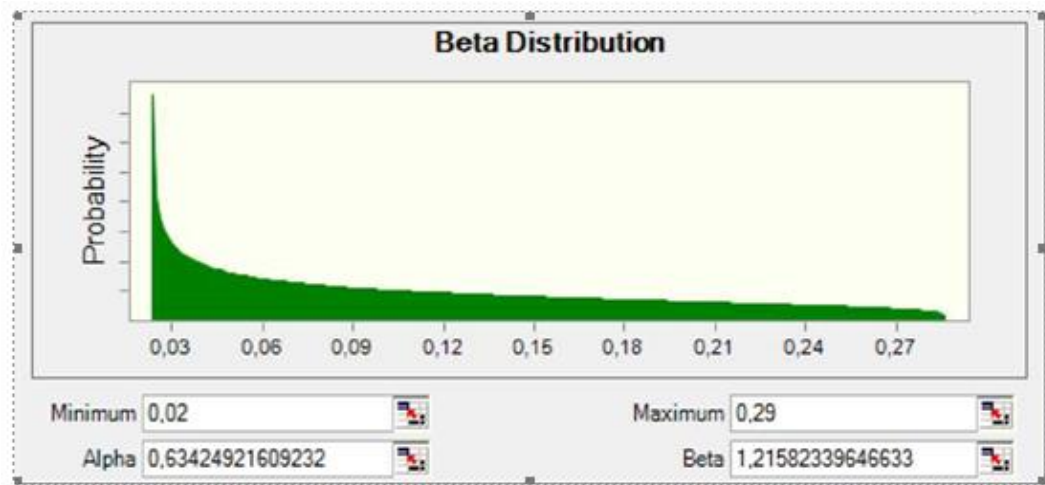

Рис.4.34. Розподілення позики наданих державним органам влади
Джерело: складено автором

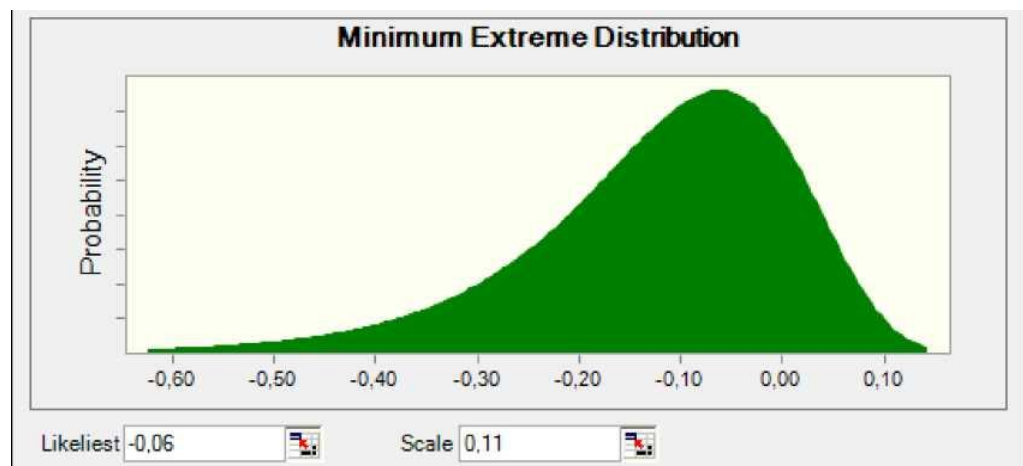

Рис.4.35. Розподілення позик наданих соціальному сектору (фізичним особам)
Джерело: складено автором

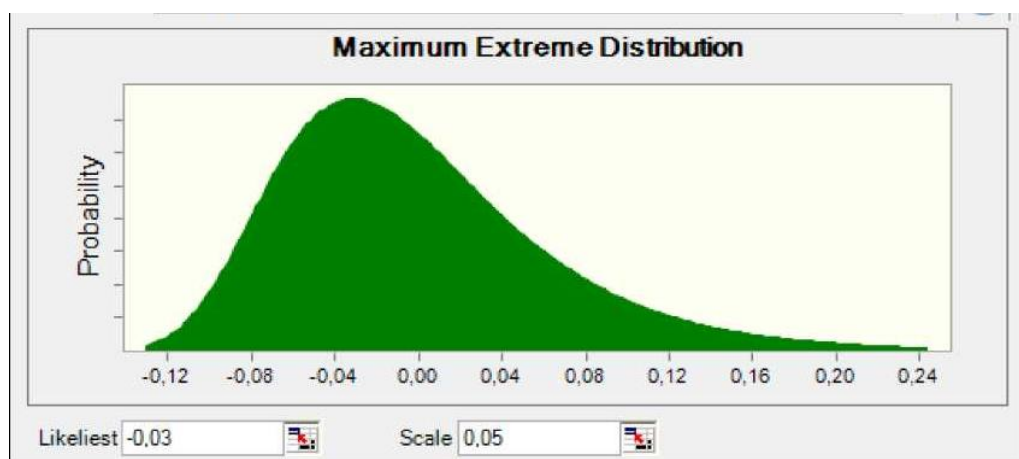

Рис. 4.36. Розподілення дохідності ринкового портфеля цінних паперів

Джерело: складено автором

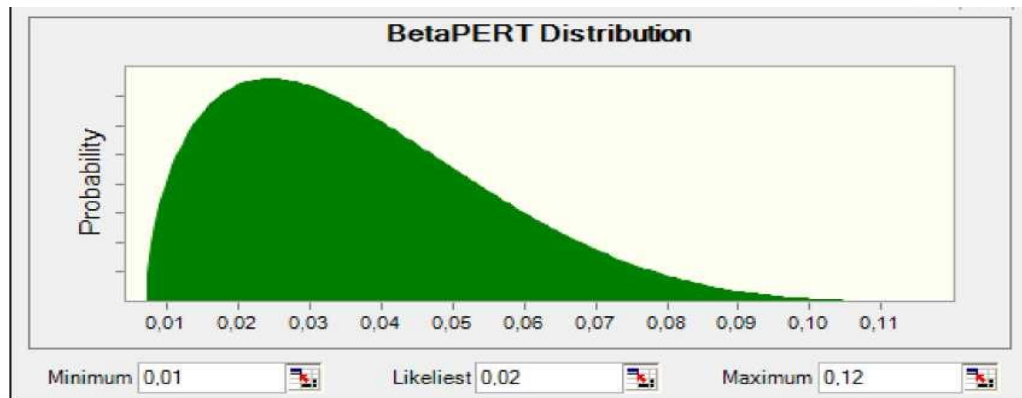

Рис. 4.37. Розподілення вартості залучених ресурсів

Джерело: складено автором

За отриманими даними генерації побудовано розподілення дохідності активів ROA в цілому (рис. 4.38).

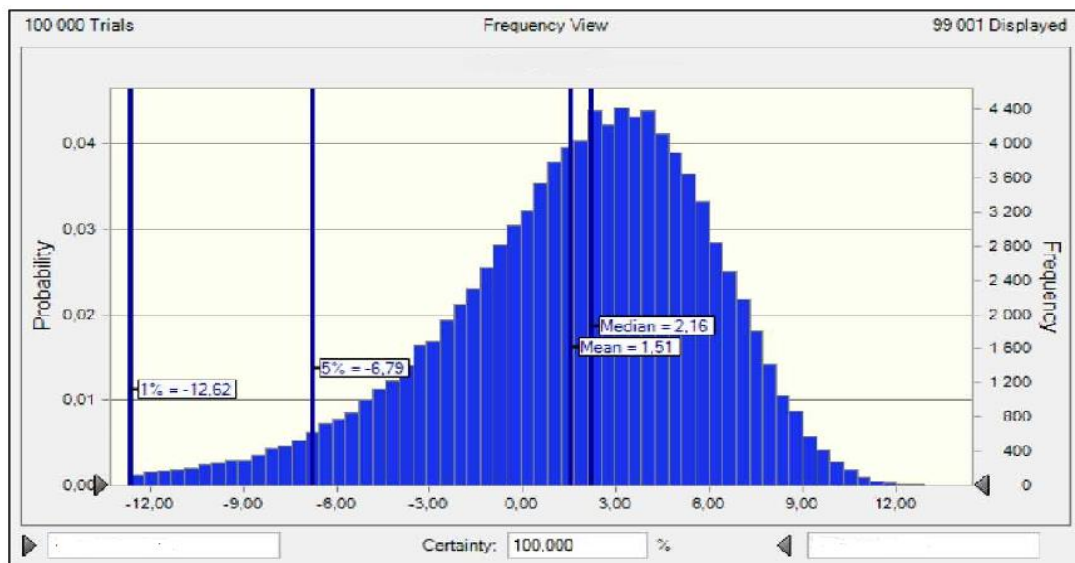

Рис. 4.38. Розподілення дохідності активів ROA

Джерело: складено автором

Як видно з отриманого нами розподілення дохідності активів ROA (рис.3.38) з 99% довірчою ймовірністю значення ROA не впаде нижче - 12,62%. Відхилення від середнього складе $(1,51 - (-12,62)) / 1,51 = 9,35$ рази. Помноживши отримане значення на ROA і розмір активів ($ROA *$

Активи = прибуток) отримаємо розмір сукупного фінансового ризику комерційних банків - 520 343 644 тис. грн. Необхідно також враховувати фактор бізнес-ризик, який враховує вплив відхилення розміру активів на прибуток комерційних банків.

Бізнес-ризик розрахований нами за отриманими даними як добуток VaR 99% відносного відхилення розміру активів по масиву за 5 років спостережень (значення 2,93), помножений на поточний розмір прибутку 15948415 тис. грн. (за даними на 01.07.2018.). Таким чином, бізнес-ризик у пропонованій моделі дорівнює 46739997 тис.грн. У підсумку сукупний фінансовий ризик комерційних банків дорівнює $520\,343\,644 + 46\,739\,997 = 567\,107\,540$ тис. грн.

Отже, сукупний фінансовий ризик, розрахований трьома способами, становить:

- за стандартним підходом Базеля II - 280899095 тис. грн.
- за просунутим підходом Базеля II - 399733270 тис. грн.
- за структурною моделлю - 567107540 тис. грн. (бізнес-ризик 46739997 тис. грн., решта видів ризику - 520343644 тис. грн.).

Представлена модель була нами протестована на емпіричних даних комерційних банків України. Результати проведених розрахунків показують, що структурна модель дає більш консервативні оцінки капіталу, необхідного для покриття фінансових ризиків комерційних банків, в порівнянні з даними стрес-тесту комерційних банків.

Розмір сукупного фінансового ризику, розрахований за структурною моделлю, значно перевищує аналогічні значення для підходів Базеля II, використовуваних для розрахунку регулятивного капіталу (в порівнянні зі стандартним підходом він вище в 2 рази, в порівнянні з просунутим - в 1,4 рази). Це обумовлено включенням компоненти бізнес-ризик, яка не враховується в розрахунку за Базельськими моделями, хоча Базельський комітет з питань банківського нагляду рекомендує враховувати її у

внутрішніх процедурах оцінки достатності капіталу комерційних банків.

Таким чином, нами була побудована модель, яка враховує різноманітні фактори фінансових ризиків та їх інтегральний вплив на фінансовий результат комерційних банків, що в свою чергу при використанні комерційними банками дозволить вчасно оцінити капітал, необхідний для покриття фінансових ризиків банківських установ, а державному регулятору вчасно вживати заходів спрямованих на мінімізацію ризиків банківського сектора і як наслідок мінімізацію втрат соціально-економічного сектора.

Для цілей управління фінансовими ризиками комерційних банків застосування структурної моделі виправдовує себе і показує якісно правильні й інтерпретовані результати. Тому використання комерційними банками запропонованої структурної моделі для оцінки капіталу є одним із способів прогнозування капіталу необхідного для покриття можливих фінансових ризиків.

Висновки до Розділу 4:

Проведене в четвертому розділі дослідження впливу наслідків діяльності державного регулятора на соціальний сектор дають підстави для наступних висновків:

1. Оскільки потреби соціального сектора багатогранні і вони включають матеріальні, соціальні, духовні, політичні, моральні, релігійні потреби, а також потреби у вільному часі, а їх зростання обумовлене зростанням ВВП, валової доданої вартості, продуктивності праці і доходів на душу населення, нами доведено, що гармонія задоволення цих потреб людини, в кінцевому рахунку, є вищою метою розвитку економіки соціального сектора з боку державного регулятора.

Можливості фінансування соціального сектора пов'язані з рівнем економічного розвитку країни (розміром ВВП). В Україні при переході до ринкової економіки ВВП різко скоротився, в результаті чого були скорочені і соціальні витрати держави. У період переходу від командно-адміністративної економіки до ринкової не була знайдена форма розв'язання суперечності між інтересами людини, суспільства і держави, та загострилася проблема соціальної справедливості. В українському суспільстві відбувся соціальний розкол.

Соціальна сфера включає в себе галузі, діяльність організацій яких забезпечує вирішення соціальних проблем соціального сектора. Проблемне поле соціального сектора зосереджено навколо наступних напрямків: рівень і якість соціального життя (розподіл соціальної допомоги, безробіття, міграційна політика, зайнятість і т. д.); освіта;

охорона здоров'я; житлово-комунальне господарство; культурна політика. Крім того, окремо виділяють напрямок по роботі з молоддю, як найбільш перспективної і той же час соціально незахищеної частини соціального сектора.

Основним суб'єктом управління соціального сектора виступає держава в особі органів влади. Крім того, суб'єктами управління соціального сектора є господарюючі суб'єкти (бізнес-структури), що виконують соціальні функції, і громадські організації, які відіграють роль сторонніх спостерігачів і контролерів.

Історично, на нашу думку, економіка соціального сектора стала самостійним сегментом ринкової економіки на певному етапі розвитку цивілізації, в постіндустріальному суспільстві, коли внаслідок науково-технічної революції якість людського капіталу стала основним фактором розвитку економіки. Людський капітал - це інвестиції індивіда, сім'ї, підприємства, держави в інтелектуальну власність, в розвиток здібностей людини до праці та підприємницької діяльності з метою отримання доходів.

2. Доведено, що соціальний устрій та політичний режим в країні формуються не тільки під впливом втілення в державі ієрархічності побудови суспільства, а й в залежності від наявності (відсутності) зворотних зв'язків і довіри між ними. Вирішальною передумовою є забезпечення соціальної справедливості, гармонійного розвитку взаємин людини, соціального сектора і держави, формування соціального сектора.

Соціальний сектор розглядається нами в двох його головних економічних функціях - виробництві суспільних благ і фінансуванні соціально орієнтованих галузей національної економіки. В умовах фінансово-економічної кризи виникають нові проблеми фінансування економіки соціального сектора в зв'язку зі зниженням дохідної частини федерального і регіональних бюджетів. Це викликає необхідність

удосконалення податкової системи та поповнення бюджетного дефіциту за рахунок фонду добробуту.

У ряді країн приватні корпорації та громадяни формують фундаменти - безоплатно передають науковим і освітнім організаціям капітал. Власником капіталу стає організація, що отримала його, але витратити можна тільки доходи від цього капіталу. Завдяки цьому науково-освітній капітал став ядром національної інноваційної системи в США. Цільовий капітал формується за рахунок пожертвувань корпорацій і фізичних осіб, а також за рахунок власних коштів некомерційної організації і передається в довірче управління компанії для отримання доходу, який використовується для фінансування статутної діяльності даної некомерційною організацією чи іншими некомерційними організаціями.

Таким чином потреби соціального сектора багатогранні. Вони включають матеріальні, соціальні, духовні, політичні, моральні, релігійні потреби, а також потреби у вільному часі. Їх зростання обумовлене зростанням ВВП, валової доданої вартості, продуктивності праці і доходів на душу населення. Гармонія задоволення цих потреб людини, в кінцевому рахунку, є вищою метою розвитку економіки соціального сектора з боку державного регулятора.

3. За результатами дослідження можна стверджувати, що подальший соціально-економічний розвиток України, залежить від підвищення рівня і якості життя людини, від соціальної справедливості, доступності для всіх соціальних і територіальних груп населення двох базових речей - мінімального споживчого набору і механізмів реалізації основних громадянських прав і свобод, а актуальними проблемами залишаються вдосконалення міжбюджетних відносин, фінансування науки, освіти, охорони здоров'я, житлово-комунального господарства, про що буде висвітлено в наступному підрозділі дослідження. Все це є прерогативою

держави, соціального сектора, соціального партнерства, посилення гуманітарних аспектів розвитку в умовах ринкової економіки.

Таким чином, активна роль категорії «суспільних благ» при виборі моделі державного регулювання означає: недопущення величезної прірви між багатими і бідними; забезпечення рівних можливостей в отриманні освіти та гідної оплати праці; формуванні справедливої політики доходів; надання основних соціальних гарантій населенню; забезпечення демократичних процедур прийняття важливих рішень держави, які зачіпають долі більшості населення країни.

Вирішення зазначених завдань в рамках окресленої теоретичної моделі соціодинаміки можна вважати адекватним, коли воно забезпечує сталий і динамічний розвиток країни, зростання добробуту і рівня культури всіх верств суспільства.

Подальший соціально-економічний розвиток України, на нашу думку, залежить від підвищення рівня і якості життя людини, від соціальної справедливості, доступності для всіх соціальних і територіальних груп населення двох базових речей - мінімального споживчого набору і механізмів реалізації основних громадянських прав і свобод.

4. Проведений рейтинг банків України за приростом депозитного портфеля дав можливість зробити висновки, що державний регулятор «втратив довіру» соціального сектору, це простежується в небажанні соціального сектору приймати участь в виборах представників державного регулятора (влади) та недовірі власних коштів банківській системі.

5. Розроблена нами модель рейтингування банківського сектора була протестована на емпіричних даних комерційних банків України та враховує різноманітні фактори фінансових ризиків та їх інтегральний вплив на фінансовий результат комерційних банків, що в свою чергу при

використанні комерційними банками дозволить вчасно оцінити капітал, необхідний для покриття фінансових ризиків банківських установ, а державному регулятору вчасно вживати заходів спрямованих на мінімізацію ризиків банківського сектора і як наслідок мінімізацію втрат соціального сектора. Для цілей управління фінансовими ризиками комерційних банків застосування структурної моделі виправдовує себе і показує якісно правильні й інтерпретовані результати. Тому використання комерційними банками запропонованої структурної моделі для оцінки капіталу є одним із способів прогнозування капіталу необхідного для покриття можливих фінансових ризиків.

РОЗДІЛ 5. ПРІОРИТЕТНІ НАПРЯМИ РОЗВИТКУ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ БАНКІВСЬКОГО СЕКТОРУ У КОНТЕКСТІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ

Анотація до розділу 5:

В п'ятому розділі розглянуто та запропоновано шляхи вдосконалення концептуального підходу до дослідження державного регулювання економічного сектора, банківського сектора та соціального сектора. Встановлено що в умовах синергії державного регулятора, банківського сектора та економічного сектору відсутність зв'язку не можлива, оскільки регулятор, банківський сектор і економічний сектор є самостійними, які розвиваються за своїми індивідуальними канонами, та можуть робити істотний вплив на стан один одного.

Дослідження синергії державного регулятора, банківського сектора економічного сектору, визнаного нами в якості динамічного системного процесу, виявило існування ендогенних та екзогенних факторів, які в свою чергу вимагають аналізу факторів невизначеності, що впливають на траєкторію руху або спрямованість синергії, як системи.

Вплив асиметрії інформації на внутрішньо-системні міжбанківські зв'язки запускає ризик поширення фінансової кризи і сприяє його виходу за межі фінансової системи. Разом з тим, спроба однієї зі сторін передбачити ефект асиметрії призводить до створення неадекватних умов для протилежної сторони і робить їх або неможливими, або призводить до асиметрії результатів синергії, що виражається в тому, що на заключному етапі синергії бажаний (очікуваний) ефект від синергії отримує або одна зі сторін, або його не отримує ні та, ні інша сторона (мікрорівень), що обмежує поширення ефектів у зовнішньому середовищі (на мезо- і макрорівнях).

Оцінено результативність синергії з точки зору наявності (або відсутності) асиметрії, за наступними показниками: коефіцієнт монетизації, відношення грошової маси до ВВП, показник ролі банківського сектора в економіці, та доведено, що поєднання природи і умов функціонування державного регулятора, суб'єктів банківської системи, економічного сектору та соціального сектору в умовах сучасної економіки зумовлюють послідовний зв'язок між елементами системи асиметрії, підтверджуючи дію спіралі асиметрії у синергії державного регулятора, банківського сектора та економічного сектору, як самотійного процесу, який обумовлений ринковим характером діяльності різноспрямованості цілей суб'єктів секторів на мікро-, мезо- і макрорівнях.

Аналіз елементів системи асиметрії і їх взаємозв'язку в розгортанні спіралі асиметрії у синергії державного регулятора, економічного сектора та банківського сектора, дав можливість простежити тісний

взаємозв'язок властивостей процесу синергії (асиметричність, вразливість, динамічність, системність, керованість і урегульованість), та довести їх вплив на методологію формування принципів, механізму, форм і ефектів синергії, що підтверджує інституційно обумовлений характер процесу синергії державного регулятора, економічного сектора та банківського сектора.

Розроблена концепція з виявленням існуючих тенденцій та прогнозування розвитку синергії державного регулятора з економічним, банківським та соціальним сектором України для формування підходів підвищення активності взаємодії як з боку держави так і з боку секторів, здійснення постійного моніторингу та оцінювання змін, розробки рекомендацій щодо сприяння позитивним ефектам і протидії негативним наслідкам даної взаємодії.

Запропоновані нові форми і розроблений механізм осучаснення інституційної інфраструктури, в результаті впровадження яких буде відрегульовано характер, якість і спрямованість синергії державного регулятора з економічним, банківським та соціальним сектором на рівні суб'єктів (на мікрорівні), галузей і секторів (на мезорівні) і економічної системи в цілому (на макрорівні).

5.1. Концептуальні підходи до формування ефекту синергії від впливу державного регулювання банківського сектору та інших складових на соціально-економічний розвиток держави

Державний регулятор в Україні, як і в інших країнах, є важливою складовою внутрішнього економіко-фінансового ринку. На сьогоднішній день існує багато теорій, але основою їх все ж таки слугує інформація, тому аби зрозуміти природу суперечностей, які виникають в процесі

життєдіяльності державного регулятора, банківського сектора, економічного сектора та соціального, необхідно а нашу думку брати до уваги асиметрію інформації, яка виникає на фінансових ринках при встановленні взаємовідносин між банками другого рівня та користувачами банківських послуг.

Дослідження асиметрії інформації можна спостерігати в працях Дж. Акерлофа та Дж. Стігліц. В своїх працях науковці розкрили положення в якому один суб'єкт ринку володіє більш важливою або більш повною інформацією, ніж його контрагент [176, с.62], що допомагає пояснити причини суперечливої поведінки державного регулятора, суб'єктів банківського сектора та соціально-економічного сектору, але лише фрагментарно. Однак, відповіді на питання: «які глибинні витoki асиметричного характеру синергії державного регулятора, банківського сектора та соціального сектору?» і «як асиметрія відбивається на елементах системи синергії?», вона не дає.

Останнім часом широкого поширення в економічній літературі отримали дослідження, в основі яких лежить гіпотеза посилення асиметрії у синергії секторів. Такі вчені, як М. Бінсвангер, Дж. Стігліц, К. Цинн, Х. Мінські, Е. Альтфатер, Б. Манкопф і інші відзначають в своїх працях негативний вплив банківського сектора і соціального сектору один на одного і трактують динаміку синергії між ними, як негативну [277,281,299,303], приводячи в приклад розриви існуючих зв'язків.

При цьому, в якості передумов виділяється більш високий темп зростання банківських операцій і здатність банківського сектора відхилятися від традиційного ринкового фінансування економічного сектора шляхом стрімкого освоєння спекулятивних фінансових технологій, що забезпечують більш високу прибутковість [218].

Аналіз подібних досліджень показує, що виходячи з отриманих результатів, теоретики називають виявлені ними тенденції у синергії

державного регулятора, банківського, економічного та соціального сектору по-різному: відрив, асиметрія, асинхронність, автономність, нейтральність, дивергенція, дихотомія і т.д. Така різноманітність характеристик синергії державного регулятора, банківського, економічного та соціального сектору змушує нас задуматися про те, наскільки точно вони відображають сукупність відносин, що виникають між секторами в умовах тих чи інших етапів економічного циклу. Відповідь, на наш погляд, криється в етимологічному підході до аналізу використовуваних понять, де поняття: відрив, нейтральність, дивергенція і дихотомія - демонструють переривання або відсутність будь - яких зв'язків раніше існували, і, одночасне утворення і функціонування незв'язаних і незалежних одна від одної частин єдиного цілого.

В умовах синергії державного регулятора, банківського, економічного та соціального сектору відсутність зв'язку не можлива, оскільки дані інстанції (державний регулятор, банківський сектор, економічний сектор та соціальний сектор) є самостійними, які розвиваються за своїми індивідуальними канонами, та можуть робити істотний вплив на стан один одного (діюча система безготівкових розрахунків; перерозподіл доходів від оподаткування банків на користь економічного сектора; мобілізація і перерозподіл банками внутрішніх заощаджень між суб'єктами, галузями і територіями; використання банками технологій, створюваних у сфері матеріального виробництва та ін.).

Віддалення державного регулятора та банківського сектора від економічного та соціального сектора, не має під собою реального підґрунтя і не може носити принциповий, перманентний характер, оскільки в зручний момент часу, банківські ресурси повертаються в економіку на основі реалізації принципу диверсифікації. Більш того, будучи автономними елементами економічної системи державний

регулятор, банківський, економічний та соціальний сектор не можуть, і, не повинні функціонувати синхронно, розвиваючись різними темпами і маючи різну природну специфіку життєдіяльності, що робить недоречним використання і таких понять, як «автономність» і «асинхронність» суб'єктів синергії. У зв'язку з цим, серед всієї сукупності поширених термінів, що приводяться в сучасній економічній літературі, на наш погляд, доцільно використовувати поняття «асиметрії», як невідповідність у розвитку секторів, обумовлене впливом сукупність факторів внутрішнього і зовнішнього середовища.

Дослідження синергії державного регулятора, банківського, економічного та соціального сектору, визнаного нами в якості динамічного системного процесу, поряд з ендогенними і екзогенними факторами, вимагає аналізу факторів невизначеності, що впливають на траєкторію руху або спрямованості синергії, як системи. Аналіз джерел літератури, в яких розглядається поняття «невизначеність» по відношенню до економічної системи, свідчить про багатоваріантність тлумачення даного терміну: в одних - це міра інформації (повна або часткова відсутність інформації); в інших - неоднозначність реалізації подій, породжувана факторами невідомої природи; по-третє - можливість вибору альтернатив і множинність даного вибору і т.д. [86,134].

Зв'язок категорій «невизначеність», «ризик» і «асиметрія» в системі синергії державного регулятора, банківського, економічного та соціального сектору представлена на Рис. 5.1.

Рис 5.1. Місце та вплив «асиметрії» в системі синергії державного регулятора, банківського, економічного та соціального сектору

Джерело: складено автором

На наш погляд, зміст поданих трактувань змішує поняття «невизначеність» з поняттям «ризик», хоча в економічній літературі існує безліч прикладів, які доводять їх відмінність між собою, головне з яких полягає в тому, що ризик - це кількісно вимірنا ймовірність відхилення параметрів від запланованих у вигляді понесених втрат.

Сьогодні ринкова економіка все більше характеризується впливом тенденцій глобалізації та турбулентності на світових фінансових і сировинних ринках, що позначається на зовнішньому і внутрішньому середовищі, в яких взаємодіють суб'єкти державного регулятора, банківського, економічного та соціального сектору. Зростаюча

невизначеність з кожним днем змушує як банки, так і підприємства оцінювати ризики, як ймовірність зміни початкових умов синергії під впливом тих чи інших факторів.

Домінуючою стороною, на нашу думку, в цьому питанні є банківський сектор, суб'єкти якого мають великий досвід і методами управління ризиками на фоні діючих регулятивних заходів, що безумовно, видозмінює початкові умови синергії і стає таким собі джерелом прояви асиметрії у синергії сторін, як наслідок незгоди суб'єктів економіки зі зміненими умовами синергії.

Разом з тим, властивість асиметричності, властива процесу синергії бере свій початок не тільки на проміжному етапі узгодження умов між суб'єктами синергії, але і на етапі його ініціації і проявляється на всіх наступних етапах процесу синергії, формуючи систему елементів асиметрії синергії:

- суб'єкти державного регулятора, банківського, економічного та соціального сектору, вступаючи у взаємодію з самого початку керуються протилежними цілями, зумовленими генезисом їх розвитку та роллю продавців і покупців ресурсів (асиметрія цілей);

- прагнення надати банківським продуктам і послугам привабливість (маркетингова стратегія) з боку банків, і, бажання створити позитивний образ для забезпечення доступу до фінансування (підвищення інвестиційної привабливості) з боку підприємств, призводять до спотворення наданої інформації або приховування тієї, що відповідає дійсності (асиметрія інформації);

- специфіка функціонування суб'єктів секторів, особливості управління та регулювання їх діяльності, різні темпи впровадження інновацій в секторах, зміни ринкової кон'юнктури, підвищення ризиків, заходів регулювання, що коректують поведінку сторін в умовах різних

стадій економічного циклу та ін. - обумовлюють відхилення поведінки суб'єктів від спочатку заданої траєкторії синергії (асиметрія дій);

- зростання (або зниження) якості активів, зростання (або зниження) простроченої заборгованості, наявність (або відсутність) галузевих і регіональних диспропорцій, підвищення (або падіння) обсягів виробництва, прискорення (або уповільнення) темпів економічного зростання - є проявом позитивних (або негативних) результатів (або ефектів) синергії, характер яких для суб'єктів може бути не однаковим (асиметрія результатів).

При ініціюванні синергії суб'єкти державного регулятора, банківського, економічного та соціального сектору спочатку задаються протилежними цілями: продавцеві потрібно дорожче продати ресурси і отримати максимальний прибуток, а покупцеві - дешевше купити ресурси і мінімізувати свої витрати.

При цьому питання вартості банківських ресурсів набуває особливої актуальності, оскільки рівень рентабельності підприємств в окремих галузях обробної промисловості залишається порівняно низьким в умовах посткризового подорожчання ресурсів, внаслідок введення обмежень по зовнішніх запозиченнях для банків, зниження індивідуальних рейтингів банків, збереження значної частини внутрішніх заощаджень.

Найбільш висока рентабельність властива галузям нафтовидобувного сектора, в той час, як рентабельність в окремих галузях обробної промисловості може мати порівняно низьке значення.

Асиметрія цілей може посилюватися і згладжуватися внаслідок активної позиції держави в питанні забезпечення доступу економічного сектора до банківських ресурсів. Так, наприклад, жорсткість внаслідок фінансової кризи 2008р. пруденційних нормативів Національним банком України щодо структури джерел фондування (залучення зовнішніх ресурсів не повинно перевищувати 30% від загального обсягу залучених

коштів) орієнтувало банки на мобілізацію заощаджень переважно всередині країни.

При цьому головною мотивацією в залученні внутрішніх заощаджень стало підвищення ставки винагороди за депозитами, а це поряд з необхідністю підтримки рівня процентної банківської маржі, яка коливається в діапазоні від 4% до 7%, не сприяє зниженню ставок за кредитами і розширення доступу до них підприємств економічного сектора.

Крім того, в світлі оптимального вирішення даної проблеми, банки другого рівня виходять із ситуації шляхом встановлення додаткового, прихованого виду процентної ставки, яка отримала назву «ефективної», що включає всі витрати по організації процесу кредитування і перевищує розмір офіційно встановленої ставки по кредиту в рази. Так, розрив між рівнем рентабельності товарів, робіт і послуг в обробній промисловості та середньозваженої ставки по кредитах нефінансовим організаціям в середньому по галузях обробної промисловості досягає від 7 до 11%.

Прикладом згладжування асиметрії цілей може служити реалізація державою програм субсидування процентних ставок, з метою забезпечення доступності банківських ресурсів для підприємств економічного сектора. Іноді обсяги субсидій ініційованого державою в період посткризової підтримки синергії державного регулятора, банківського, економічного та соціального сектору, може доходити до 50% від розміру ринкової процентної ставки.

Асиметрія інформації, як було зазначено вище, є проміжною ланкою в ланцюжку асиметрії синергії, витoki якої походять з асиметрії цілей взаємодіючих суб'єктів. При цьому в сучасних умовах, на наш погляд, проявляється взаємний характер обміну асиметричною інформацією - сторони з усією відповідальністю обмінюються вигідною інформацією.

Так, наприклад, в рамках рекламної діяльності банків по розміщенню безвідсоткових або «вигідних» кредитів для клієнтів і при наданні підприємством - позичальником «позитивної» інформації про своє фінансове благополуччя з тим, щоб вплинути на швидше винесення позитивного рішення про видачу кредиту.

Тому на нашу думку, одним з показників дії асиметрії інформації в сучасних умовах синергії банківського, економічного та соціального сектору можна вважати якість позичкового портфеля по банківському сектору.

Сукупна частка непрацюючих («поганих») кредитів (проблемні плюс безнадійні) в загальному обсязі позичкового портфеля банківського сектору характеризується сильним стрибком в кризу. Зокрема, в Україні, не дивлячись на деяке зниження, частка безнадійних кредитів за підсумками 2017 р. склала 23,5%, істотно знизивши активність банків по відношенню до економічного сектору.

Подібні результати кредитної діяльності банківського сектору вказують на трансформацію асиметрії цілей в асиметрію інформації: на початковому етапі синергії сторони усвідомлено обмінюються інформацією, яка візуально і формально буде сприяти якнайшвидшому укладанню договорів, навіть якщо не буде відповідати дійсності. В результаті обміну спотвореною інформацією підприємства одночасно отримують можливість тільки отримати необхідні ресурси і суттєво за них переплатити, а банки - розширити клієнтську базу і поповнити свої портфелі проблемними активами.

І як висновок, найчастіше, після вступу у взаємодію, суб'єкти секторів міняються ролями: тепер уже банки, для того щоб благополучно повернути видані кошти, не кажучи вже про відсотки, змушені підлаштовуватися під зміни поведінки суб'єктів економічного та соціального сектору, що, в свою чергу, впливає на подальшу зміну

поведінки банків і траєкторії процесу синергії банківського, економічного та соціального сектору в цілому.

Інші причини впливу, на нашу думку, асиметрії інформації на процес синергії державного регулятора, банківського, економічного та соціального сектору полягають в тому, що потенційні учасники синергії мають в наявності велику кількість інформації, розібратися в якій при обмеженій кількості коштів і часу, а також відсутності компетентних кадрів, не представляється можливим, що також може загрожувати прийняттям кожним з учасників неправильного рішення і подальшої нераціональної поведінки на основі неповної або недостовірної інформації.

Крім того, якщо врахувати, що попит з боку підприємств на довгострокові джерела фінансування інвестицій в сучасних умовах розвитку економіки істотно зріс (необхідність модернізації застарілих виробництв, їх технічне переозброєння, нове будівництво об'єктів промисловості та інфраструктури), то збільшується потреба суб'єктів банківського сектору в отриманні даних стратегічного характеру, на основі яких можна більш точно визначити майбутнє як суб'єкта, так і галузі або регіону, в якій він функціонує.

Так, зарубіжний досвід свідчить, що суб'єкти банківського сектору на основі платної інформації статистичних, інформаційних, рейтингових та консалтингових агентств з певним ступенем точності оцінюють не тільки індивідуальну платоспроможність клієнта, а й стан справ у галузі, що впливає на перспективні позиції останнього. У цих умовах підвищується актуальність формування внутрішньої системи рейтингової та інформаційної підтримки на основі збору інформації не тільки про поточний стан суб'єктів банківського, економічного та соціального сектору, рівні галузевих ризиків, але і співвідношення попиту і пропозиції на банківські ресурси на мікро-, мезо- і макрорівнях, в тому числі і через

підірваної довіри в кризу 2013р. до репутації великих міжнародних рейтингових агентств.

Прагнення державного регулятора, суб'єктів банківського, економічного та соціального сектору знизити асиметрію інформації змушує їх робити ряд додаткових заходів з перевірки інформації на достовірність, що вимагає додаткових витрат часу і коштів, і, звичайно, не може не відбитися на поведінці сторін. Так, наприклад, суб'єкти банківської системи, з метою мінімізації та попередження ризиків заздалегідь домовляються про умови синергії з урахуванням впливу як внутрішніх, так і зовнішніх факторів.

Декларування, і надалі реалізація таких заходів, як підвищення процентної ставки в міру зростання інфляції, штрафні санкції за прострочення виплати основного боргу і відсотків, методи оцінки заставної вартості майна та інші, як правило, викликають протест з боку суб'єктів соціально-економічного сектора, оскільки для них це загрожує істотною переплатою і оперативним пошуком додаткового ліквідного майна.

У відповідь на такого роду заходи з боку банків, підприємства по залежних і незалежних від них обставин порушують раніше прийняті на себе договірні зобов'язання.

Тут доречно згадати про ризик несумлінної поведінки для вилучення власної вигоди, який виникає в однієї зі сторін синергії, в силу відсутності належного контролю з протилежного боку. Дане протистояння може посилюватися дією таких екзогенних факторів, як зростання інфляції, фінансова та економічна криза, поєднання інструментів податкової, цінової, грошово - кредитної, митної політики та ін. і не залежать від поведінки кожної зі сторін інших форс - мажорних обставин.

При цьому, важливо відзначити, що поразку в цьому протистоянні, як правило, несуть суб'єкти економічного сектора економіки, оскільки банки

- це інститути, які мають більш розвинені технології управління ризиками (страхування, гарантування, диверсифікація портфеля активів і ін.) і більший досвід в юридичне оформлення угод, що укладаються. Перевага обумовлена також і тим, що банки, які традиційно диверсифікують портфель активів, можуть безболісно для себе переключитися на роздрібний сектор або інші короткострокові спекулятивні операції, які забезпечать їм відповідну норму прибутковості (валютні, фондові та ін.).

Прикладом взаємозв'язку інформаційної та поведінкової асиметрії є галузева структура позичкового портфеля банківського сектору, коли, обсяг банківських позик, направляється в пріоритетні галузі обробної промисловості непорівнянний з обсягом позик, які надаються, наприклад, суб'єктам торговельної сфери. Так, в структурі позичкового портфеля банківського сектору України лідерство за часткою наданих кредитів за торгової галуззю - 22% відповідно від загального обсягу кредитів, а частка кредитів в обробну промисловість, сільське господарство і транспорт і зв'язок значно нижче - 7,3% і 6% і 7,7%, відповідно від загального обсягу кредитів [179,180].

Необхідно відзначити, що в Україні, навіть активна підтримка держави в області задоволення потреб підприємств несировинного сектора в довгострокових ресурсах через банки, контрольовані державою, частка яких в подібному фінансуванні досягла 90%, що не забезпечила зміну ситуації: темпи приросту кредитних вкладень за 2014 р. в добувній галузі склали 65,3%, в обробній промисловості - 37,9%, а в сільському господарстві - (-0,3%) [92].

Сучасна практика синергії банківського, економічного та соціального сектору в умовах циклічного розвитку світової економіки демонструють, на нашу думку, актуальність такого чинника інформаційно - поведінкової асиметрії, як наслідки світових економічних криз, які передбачають несподіване значне зниження інформаційної спроможності. Незалежно від

того, якого характеру ризику (наприклад, японський криза нерухомості, азіатська криза 90-х років або криза великої рецесії 2007-2009рр.), стрімке зниження цін на об'єкти нерухомості, під заставу яких була видана переважно частина банківських ресурсів в країні і відтік спекулятивного капіталу - значно підвищують рівень фінансових ризиків (процентного, валютного ризику і ризику ліквідності), знижуючи якість активів банків і стан галузей промисловості та економіки, і свідчать, що збитки, понесені суб'єктами синергії, перш за все, обумовлені відсутністю можливості своєчасно отримати достовірну інформацію [282, с.35].

Існуюча пряма залежність між вартістю банківських ресурсів і рівнем ризиків призводить до того, що банківська система значно скорочує кредитну та інвестиційну активність, роблячи негативний вплив не тільки на стан суб'єктів економічного сектора, свій ресурсний потенціал, а й на соціально-економічний розвиток країни. Навіть саме бажання суб'єктів банківського сектору передбачити початок банківських криз, як показує практика, може стати прикладом взаємозв'язку асиметрії інформації і подальшого за цим асиметричної поведінки суб'єктів.

Банки в цих умовах активно вдосконалюють систему ризик-менеджменту, проводять стрес-тестування на визначення своєї стійкості до можливих зовнішніх потрясінь, що в результаті призводить до масового зниження довіри на міжбанківському ринку. Як відзначають експерти, така ситуація була властива російському ринку МБК в липні 2004р., коли на рівні великих банків знизилася довіра, зумовивши наступ колапсу [272, с.35].

В даному випадку, вплив асиметрії інформації на внутрішньо-системні міжбанківські зв'язки запускає ризик поширення фінансової кризи і сприяє його виходу за межі фінансової системи. Разом з тим, спроба однієї зі сторін передбачити ефект асиметрії призводить до створення неадекватних умов для протилежної сторони і робить їх або

неможливими, або призводить до асиметрії результатів синергії, що виражається в тому, що на заключному етапі синергії бажаний (очікуваний) ефект від синергії отримує або одна зі сторін, або його не отримує ні та, ні інша сторона (мікрорівень), що обмежує поширення ефектів у зовнішньому середовищі (на мезо- і макрорівнях). Це говорить про те, що асиметрія результатів має чітко виражений міжрівневий характер, обумовлюючи значимість результатів синергії на всіх рівнях, в сукупності сприяють економічному розвитку.

Оцінити результативність синергії, на нашу думку, з точки зору наявності (або відсутності) асиметрії, можливо за такими показниками, як коефіцієнт монетизації, як відношення грошової маси до ВВП і показник ролі банківського сектора в економіці, який визначається як відношення банківських активів до ВВП.

Вибір даних показників не випадковий, так як коефіцієнт монетизації дозволяє оцінити ступінь забезпеченості економіки грошима, як результат синергії суб'єктів банківського, економічного та соціального сектору на макроекономічному рівні. Зниження даного показника означає наявність збоїв в перерозподілі тимчасово вільних ресурсів і, як наслідок - дефіцит грошей і інвестицій в економіці, що істотно обмежує економічне зростання. Показник відношення банківських активів до ВВП зазвичай використовують для оцінки ступеня задоволеності фінансових потреб економічних суб'єктів або ступеня покриття економіки банківськими вкладками.

Як показують дослідження, в період з 2008 по 2012рр. в Україні при зростанні грошової маси, роль банківського сектору в економіці знижується, і, навпаки, в період з 2013 по 2016гг. при зниженні показника монетизації економіки, роль банківської системи за підтримки держави зростає за рахунок державної ресурсної підтримки.

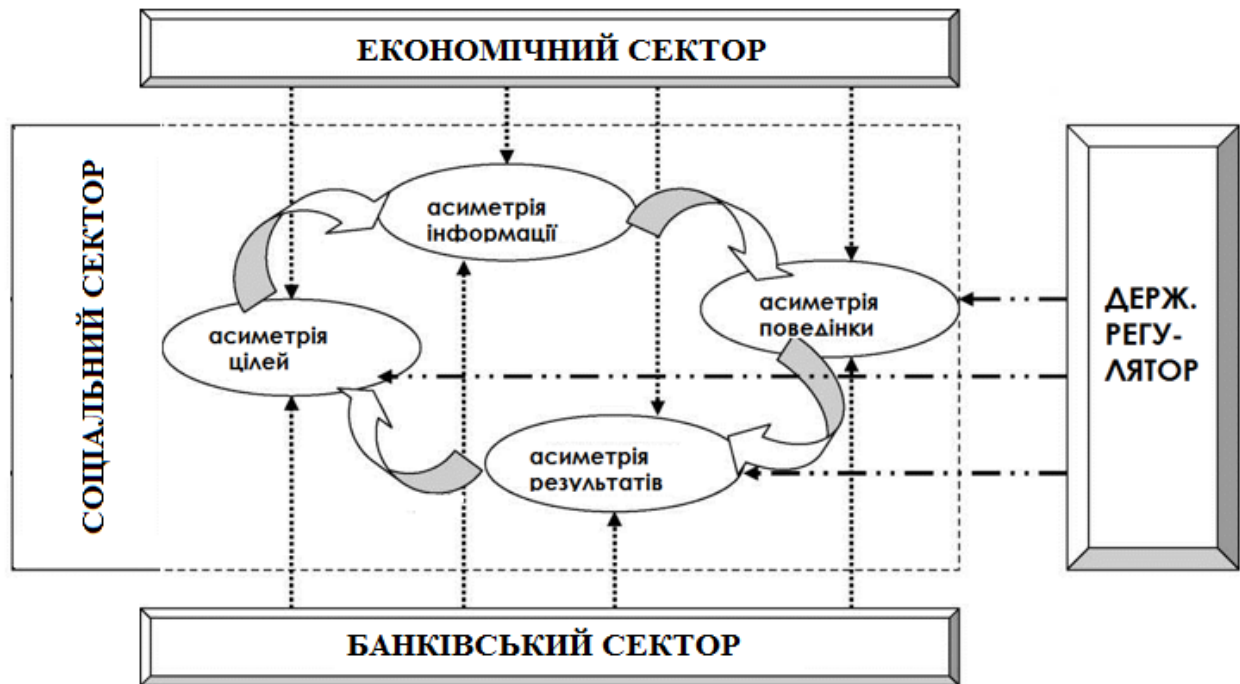
Тенденції зниження ролі банківського сектору в економіці при зростанні грошової маси, і, навпаки, зростання ролі банків за підтримки держави при зниженні показника монетизації економіки, свідчать про асиметрію зусиль суб'єктів взаємодіючих секторів і держави, яке в останні роки приймає найактивнішу участь в забезпеченні економічного та соціального сектора ресурсами (реалізація різного роду державних програм на основі виділення коштів, страхування, гарантування кредитів в пріоритетні галузі і субсидування величини процентних ставок) .

Однак, ці зусилля держави на тлі пасивності суб'єктів приватного сектора не забезпечують високого рівня забезпеченості економіки грошима: в Україні показник монетизації економіки за підсумками 2015 р. склав 55,8% при значенні аналогічного показника в країнах Східної Європи - від 60 до 80%, країнах Європи і США - від 120 до 140%, в Китаї і Японії - від 200 до 250% [271, с.163].

Тому на нашу думку, поєднання природи і умов функціонування державного регулятора, суб'єктів банківської системи, економічного сектору та соціального сектору в умовах сучасної економіки зумовлюють послідовний зв'язок між елементами системи асиметрії, підтверджуючи дію спіралі асиметрії у синергії державного регулятора, банківського, економічного та соціального сектору під якою ми розуміємо самостійний процес, природа якого, включаючи обумовлену ринковим характером діяльності різноспрямованість цілей суб'єктів секторів, запускає циклічно поновлюваний механізм ланцюгової реакції асиметрії інформації, асиметрії поведінкових стратегій і спотворення результатів на мікро-, мезо- і макрорівнях.

Вважаємо, що визнання обмежує впливу спіралі асиметрії на процес синергії державного регулятора, банківського, економічного та соціального сектору дозволяє визначити природу асиметричного характеру синергії досліджуваних секторів з метою виявлення розривів

симетрії на ранніх етапах процесу синергії, своєчасного їх обліку та запобігання подальшого розгортання спіралі асиметрії за допомогою коректування внутрішніх інструментів управління (мікрорівень) і регулюючої і стимулюючої політики держави (мезо- і макрорівні) в рамках загального механізму синергії секторів, орієнтованого на комплексну генерацію ефектів, що сприяють поступальному розвитку економіки.

Джерело: складено автором.

Рис 5.2. Схема розгортання спіралі асиметрії у синергії державного регулятора, банківського, економічного та соціального сектору

Джерело: складено автором

Разом з тим, участь держави в ролі зовнішнього «арбітра» взаємовідносин суб'єктів банківського, економічного та соціального сектору не завжди вчасна. Так, більша частина країн світу, в посткризові роки перестала дотримуватися виключно ліберальної англо-саксонської моделі розвитку, використовуючи все більше скандинавський стиль

управління. Згідно експертної думки, рецептом успішного розвитку в окремих країнах стало впровадження оптимального механізму «регульованого розвитку», що дозволяє поєднати індивідуальні цілі приватного бізнесу з вищими цілями суспільства.

При цьому оптимальність механізму ґрунтується на розумних межах участі держави, обмеженого завданнями усунення існуючих бар'єрів на шляху зближення банківського, економічного та соціального сектору, створення обстановки свободи і довіри з тим, щоб активізувати і посилити самостійність і активність приватного бізнесу, його міць, яка стане вирішальною в динамічному розвитку економіки.

Тим часом, вітчизняний досвід свідчить, що розгортання спіралі асиметрії у синергії банківського, економічного та соціального сектору може мати місце і в випадках участі в цьому процесі держави. Зокрема, приклади подібного участі можна спостерігати в процесі реалізації державних програм, коли держава, маючи можливість реалізації «законодавчої функції», має можливість диктувати умови приватного банківського бізнесу в виборі пріоритетних напрямків інвестування, керуючись не ринковими принципами.

У свою чергу, банки другого рівня в умовах дефіциту джерел фондування, обумовленого наслідками кризи, розраховують використовувати пільгові умови реалізованих державою програм з метою розширення клієнтської бази і збільшення прибутку, з тим, щоб у разі невдалого розвитку подій, перекласти на плечі держави ризики, пов'язані з не конкурентоспроможністю продукції і неефективністю створених підприємств, зривом проектних термінів, нестачею кадрів і т.д.

Так, наприклад, в роки кризи по суті безпрецедентна підтримка була надана банкам в рамках спільного антикризового пакету уряду, обсяг якого становив 2,3 трлн.грн (близько 16 млрд. дол. США) або 15% ВВП.

На початок 2015р. непрацюючі кредити банку склали 61,4% від загального обсягу кредитів, а кредити з простроченням платежів понад 90 днів - 76,1%, в той час, як в інших банках ці показники не перевищували 30% [179].

Іншими словами, банк покладаючись на перманентну допомогу і підтримку адміністративного ресурсу і бюджетних коштів, не виявляв себе як повноцінний і самостійний суб'єкт ринкових відносин, викликавши, тим самим, невдоволення не тільки інших банківських структур, а й клієнтів. Цей приклад, на наш погляд, наочно відображає розгортання спіралі асиметрії з міжрівневим переходом від мікрорівня до мезо- і макrorівні синергії банківського, економічного та соціального сектору, так як ситуація з багатьма банками України знизила привабливість і довіру в очах потенційних вкладників та міжнародних фінансово-кредитних і валютних інститутів, які виступають основними донорами ресурсної бази банківської системи України, одночасно позначаючись на характері і якості синергії його суб'єктів з підприємствами економічного сектору.

Виходить, що участь держави в підтримці банківського сектору не завжди виправдана і для самої держави, яка з одного боку, прагне забезпечити економічне зростання і максимально підтримувати економічний сектор, розширюючи доступ останнього до ресурсів, з іншого - генерує утриманський настрій банківського сектору і паралізує її кредитну і інвестиційну активність. При чому, основною причиною негативного результату подій виступає саме асиметрія цілей, інформації і поведінки в даному випадку держави і суб'єктів банківського сектору, економічного та соціального сектору.

Адже спочатку, планувалося, що держава увійде в капітал банку на час, виправить ситуацію і потім має продати свою частку і ще й заробить на цьому, як багато зарубіжних країн, які отримували позитивний ефект.

Наприклад, уряду США після кризи 2007 - 2008рр. вдалося не тільки повернути кошти в бюджет, а й отримати прибуток в сумі 25 млрд. дол., а владі Швейцарії - 1 млрд. дол. [117].

Звідси випливає висновок, що безпосередню участь держави за рахунок бюджетних коштів в процесі підтримки суб'єктів секторів, перш за все, банківської системи, не може носити затяжний характер, а лише на початкових етапах кризи, орієнтуючи банки а пріоритетні напрямки галузевої політики, як би запрошуючи їх іти за собою на вигідних для приватного сектора умовах. Про це писав у своїх працях М. Портер, який вивчав поведінку суб'єктів економіки в умовах циклічності: «вплив держави на економіку має бути скоріше непрямим» [195, с.24]. Адже кредитування державними інститутами розвитку тієї чи іншої галузі економічного сектора зменшує ризики і свідчить про їхню перспективність і надійності.

У разі масового приєднання до цього процесу банківського сектора, можливо багаторазове збільшення обсягів кредитування. Цей досвід флагманської поведінки держави в процесі точкового фінансування економіки свого часу продемонструвала Японія, назвавши його ефектом «дзвіночка для коров'ячого стада» [255, с. 87].

Про дію елементів системи асиметрії на мезорівні, на нашу думку, можна судити і по тому, що самі принципи управління фінансовими ресурсами змушують державу з метою збереження і примноження коштів суверенних фондів розміщувати їх на рахунках західних банків або в іноземні цінні папери, як найбільш надійні і високоліквідні.

В рамках реалізації стимулюючої стратегії державний регулятор закликає банківський сектор кредитувати актуальні інтелектуальні, інноваційно-чутливі галузі економіки, які відрізняються високим ступенем ризику і низькою прибутковістю і не привабливі для банківського бізнесу, який, навпаки, продовжує спрямовувати банківський

капітал в надрентабельний, але самі неефективні з точки зору питомої доданої вартості галузі перших переділів. В результаті, цільова - інформаційно - поведінкова асиметрія суб'єктів економіки обумовлює переказ тимчасово вільних фінансових ресурсів з наукомістких, інноваційних галузей в сировинні, а також за межі країни в пошуках найбільш надійних і ліквідних фінансових інструментів збереження та примноження вкладень, зберігаючи актуальність структурних диспропорцій на тлі внутрішнього дефіциту довгострокових ресурсів.

Одночасно, слід зазначити і асиметричність цільових установок і послідовності реалізації центральним банком заходів цілям і потребам взаємодіючих суб'єктів при проведенні грошово-кредитної політики, яка проявляється в тому, що грошова пропозиція визначається не відповідно до потреб економіки, а не залежно від неї, в надії, що «стерилізація» сприятиме поліпшенню загальної економічної ситуації, благотворно відбившись на синергії секторів при реальній загрозі отримання зворотних ефектів.

Важливим аспектом, на нашу думку, прояву асиметрії поведінки суб'єктів банківського, економічного та соціального сектору і результатів їх синергії є посилення регулятивних санкцій НБУ щодо банківського сектора з метою надання йому більшої стійкості і прозорості.

Примусове позбавлення банків від ризикових активів, проведення кардинальної перебудови всього банківського сектора та відкликання ліцензій «недобросовісних» банків, перш за все, реалізовані в роки економічного неблагополуччя, в більшості випадків призводить до того, що після такої «санації» спостерігається істотний відтік ресурсів з банківської системи в більш безпечні напрямки розміщення, що ускладнює ситуацію з формуванням економічного сектора ресурсної бази банків.

Проявом участі державного регулятора в розгортання спіралі асиметрії у синергії секторів, на нашу думку, може служити і девальвація.

Згортання ділової активності та промисловий спад в умовах значного розширення грошової пропозиції сформували у господарюючих суб'єктів стійке очікування подальшого знецінення національної валюти і початку нового витка доларизації національної економіки.

Таким чином, на нашу думку, прояв властивості асиметричності на всіх етапах процесу синергії державного регулятора, банківського, економічного та соціального сектору за допомогою розгортання спіралі асиметрії визначає характер очікуваних ефектів синергії на різних рівнях економіки, що має стати передумовою до перегляду традиційно сформованої практики управління і регулювання цим процесом. Зокрема, приклади дії окремих елементів системи асиметрії довели, що на мікрорівні узгодити інтереси сторін і підтримувати стабільну траєкторію їхньої поведінки у синергії, практично неможливо в силу ендегенних поведінкових стратегій без доповнення діючих інститутів управління і зовнішнього регулювання неформальними самопідтримуючими інститутами честі, совісті, відповідальності і.т.д. Дана обставина, на нашу думку, дуже важлива з огляду на те, що конфлікт між спрямованістю внутрішніх механізмів управління суб'єктів приватного бізнесу і механізмом зовнішнього державного регулювання, найчастіше, стає фактором, підстєбує подальше розгортання спіралі асиметрії на мезо- і макроекономічному рівнях, перешкоджаючи якісному зростанню економіки.

Аналіз елементів системи асиметрії і їх взаємозв'язку в розгортанні спіралі асиметрії у синергії державного регулятора, банківського, економічного та соціального сектору, на наш погляд, дозволяє не тільки простежити тісний взаємозв'язок властивостей процесу синергії (асиметричність, вразливість, динамічність, системність, керованість і урегульованість), але і їх вплив на методологію формування принципів, механізму, форм і ефектів синергії, що підтверджує інституційно

обумовлений характер процесу синергії державного регулятора, банківського, економічного та соціального сектору. І вимагає його вивчення в рамках проведення інституційних реформ, основне положення яких стає вихідним в контексті сучасної системної концепції синергії державного регулятора, банківського, економічного та соціального сектору.

5.2. Альтернативи забезпечення ефективного державного регулювання діяльності банківського сектора

Останнє десятиріччя показало необхідність переходу до інтенсивної моделі розвитку синергії державного регулятора, банківського, економічного та соціального сектору. Тому на сьогоднішній день вкрай важливим є прийняття стратегії розвитку синергії державного регулятора, банківського, економічного та соціального сектору та реалізація її завдань для вирішення найбільш гострих проблем синергії в частині конфігурації фінансово-економічного устрою країни, що зумовило необхідність пошуку такої моделі, яка забезпечувала б стабільність і державного регулятора,

банківського, економічного та соціального сектору від кон'юнктурних і циклічних коливань.

Безумовно, формування такої фінансово-економічної моделі в Україні визначається широким набором параметрів зовнішнього і внутрішнього радіусу дії. У цьому контексті положення програмних документів і проектів стратегічних документів державного регулятора щодо розвитку економічного сектору, банківського, економічного та соціального сектору є прогресивними, логічними, продуманими, та охоплюючим досліджувані сегменти через чітку систему заходів реформування та забезпечення її узгодженості з вимогами чинних міжнародних і національних стандартів, угод і програм.

На нашу думку дана модель повинна, перш за все, покривати проблеми зосередження внутрішніх ресурсів фінансового, організаційного та регулюючого характеру, акцентуючись на забезпечені сталої синергії державного регулятора з банківським, економічним та соціальним сектором.

Водночас, аналіз та діюча практика показали, що конструювання такої моделі є складною і комплексною економічною задачею, рішення якої багато в чому залежить від успіху проведення інституційних реформ, спрямованих на усунення проблем та підвладних дії асиметричності інформаційного поля за допомогою підвищення переважно превентивної та стимулюючої ролі формальних і неформальних інститутів в цьому процесі.

Тому вважаємо, що досягнення оптимальної синергії державного регулятора з банківським, економічним та соціальним сектором потребує розробки концептуального підходу до забезпечення їх розвитку та вчасного упередження виникнення ризиків в даній синергії, що базується на принципах узгодженості, збалансованості, обґрунтованості та

інтегрованості використовуваних методів та інструментів в руслі стратегічних напрямків економічної політики.

Такий підхід спирається на кращу міжнародну практику, міжнародні стандарти та принципи моніторингу та регулювання, методологію оцінювання синергії даних секторів. Запропонований підхід спрямований на забезпечення безперервного та довгострокового характеру розвитку взаємодії та досягнення загальної рівноваги відносин між державним регулятором, банківським, економічним та соціальним сектором України, який передбачає вирішення комплексу регуляторних, економічних та інформаційних проблем (рис. 5.3).

Метою концепції є виявлення існуючих тенденцій та прогнозування розвитку синергії державного регулятора з банківським, економічним та соціальним сектором України для формування підходів підвищення активності взаємодії як з боку держави так і з боку секторів, здійснення постійного моніторингу та оцінювання змін, розробки рекомендацій щодо сприяння позитивним ефектам і протидії негативним наслідкам даної взаємодії.

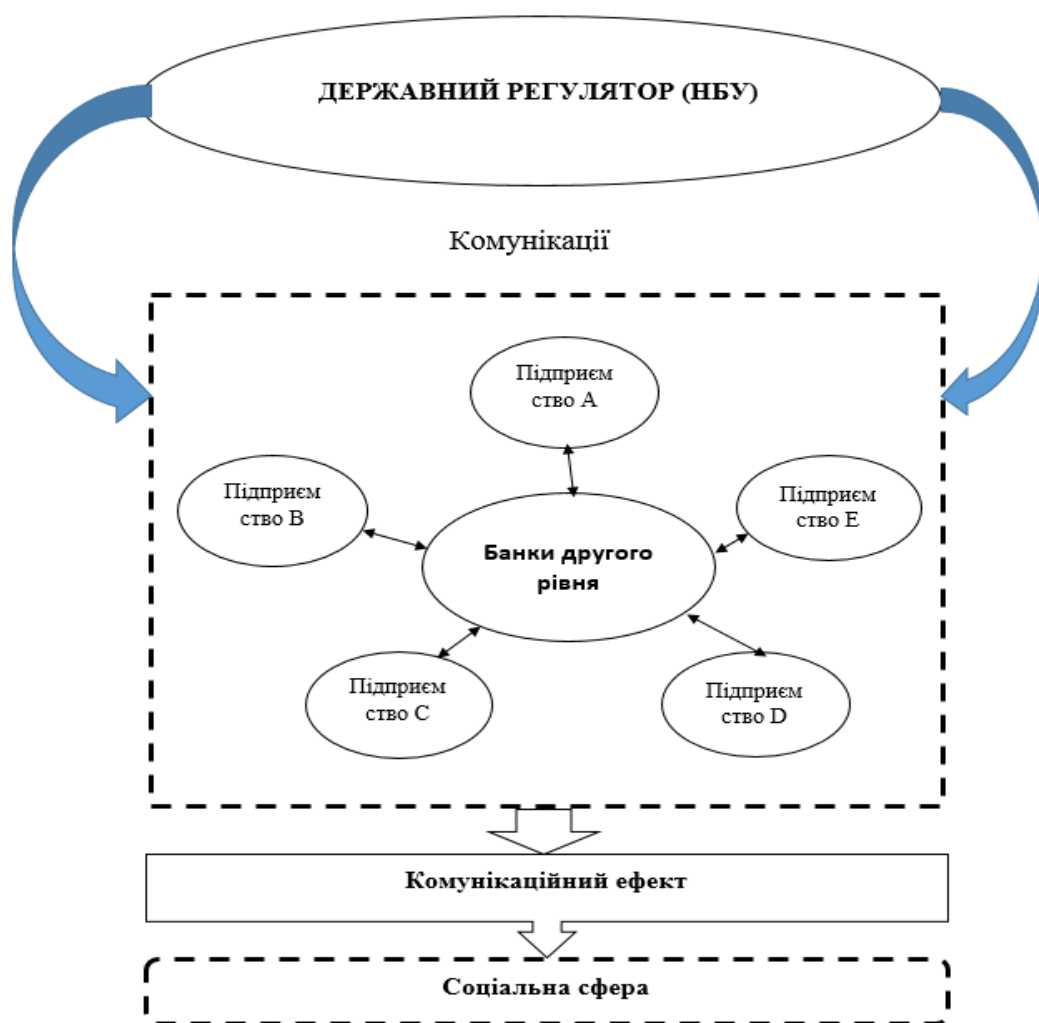

Рис.5.3. Модель загальної рівноваги відносин між державним регулятором, банківським, економічним та соціальним сектором України

Джерело: складено автором

Завдання концепції спрямовані на підвищення синергії державного регулятора, банківським, економічним та соціальним сектором; розробку та впровадження інновацій економічного сектору для забезпечення фінансової стабільності економіки країни, ефективності та безпеки банківської системи, формування внутрішніх довгострокових ресурсів для стимулювання кредитування економічних секторів з боку банківської системи, розвитку конкурентного ринку банківських послуг, підвищення рівня доступності банківських послуг як для економічного сектору так і для соціального.

Мета та завдання концепції узгоджуються зі стратегією розвитку банківської системи та комплексною програмою розвитку фінансового сектору України до 2020 року, що розширює можливості реалізації та підкреслює практичну значущість цієї концепції для реформування банківського сектора, активізації фінансового ринку та підвищення ефективності економічного сектору.

Запропонована нами модель синергії державного регулятора з банківським, економічним та соціальним сектором показала напрями впливу у взаємодії цих трьох учасників (Рис.5.4.).

Зокрема при взаємодії банківського, економічного та соціального сектору, ми маємо:

- розвиток ринку інновацій та фондового ринку збільшує темпи та обсяги участі банків другого рівня в інвестиційних фондах, структуру корпоративного управління в банківських установах що в свою чергу визначає динаміку фондової складової банківського інвестування;
- інтенсифікація інтеграційних процесів призводить до підвищення обсягів участі банків в діяльності економічного та соціального сектора;
- динаміка розвитку ринку впливає на поступову зміну орієнтирів у напрямку переходу від універсалізації до спеціалізації банківського сектора;
- попит на ринку визначає специфіку активних операцій банку, структуру його портфеля;
- розвиток ринку впливає на виконання банками їх функцій;

Рис. 5.4. Модель синергії державного регулятора та банківського сектора з метою соціально-економічного розвитку країни

Джерело: складено автором

- норма відсотка на капітал на ринку впливає на рентабельність банківських установ;

- ціна на економічні ресурси, яка формується на ринку, впливає на вибір напрямків спрямування банківського капіталу.

В свою чергу банківський сектор також впливає на економічний та соціальний сектор:

- впливає на пропозицію економічних ресурсів шляхом здійснення кредитної емісії грошей та шляхом визначення кінцевих характеристик частини заощаджень, що формує пропозицію економічних ресурсів;

- забезпечує перехід грошових капіталів від одних суб'єктів економічних відносин до інших, що призводить до вирівнювання норм прибутку від різних видів підприємницької діяльності й створює об'єктивні умови для реалізації тенденції формування середньої норми прибутку на ринку;

- банки відіграють роль інформаційних процесорів ринку в питаннях асиметрії інформації та оптимізації характеристик пропозиції економічних ресурсів у відповідності до попиту;

- впливає на норму відсотка на ринку та трансакційні витрати ринку;

- підвищує ефективність розподілу та використання обмежених економічних ресурсів на ринку;

- впливає на рівень конкуренції та інтеграційних процесів на ринку;

- у рамках відтворювальної функції реалізує принцип збалансованості матеріальних і фінансових ресурсів;

- у рамках розподільчої функції фінансово-кредитного забезпечення економічного розвитку бере участь у формуванні й використанні фондів грошових ресурсів, підтримці ефективної структури капіталу;

- у рамках контрольної функції фінансово-кредитного забезпечення економічного розвитку бере участь у здійсненні фінансового моніторингу за реальним грошовим обігом;

- впливає на попит на економічні ресурси шляхом підвищення загальної ділової активності в країні, що призводить до зростання інтересу до економічного сектору.

І як наслідок виявлених взаємозалежностей та впливів економічного сектору та банківської системи один на одного, ми можемо привести напрямки впливу державного регулятора як на економічний сектор, так і на банківський для зменшення руйнівного пливу цих двох секторів та регулювання їх діяльності щодо соціального сектору:

- норми та нормативи;
- регулювання цін;
- валютне регулювання;
- регулювання кооперацій;
- пільгові кредити;
- податкова політика та податкові пільги.

Представлена на Рис 5.5 схема концепції розкриває взаємозв'язок її фундаментального блоку з комплексом розроблених практико-орієнтованих пропозицій на трьох рівнях синергії секторів, які в свою чергу зосереджені на усуненні проблемних факторів, які впливають на розвиток і кінцеві результати.

Нами запропоновані нові форми і розроблений механізм осучаснення інституційної інфраструктури, в результаті впровадження яких буде відрегульовано характер, якість і спрямованість синергії державного регулятора з економічним, банківським та соціальним сектором на рівні суб'єктів (на мікрорівні), галузей і секторів (на мезорівні) і економічної системи в цілому (на макрорівні).

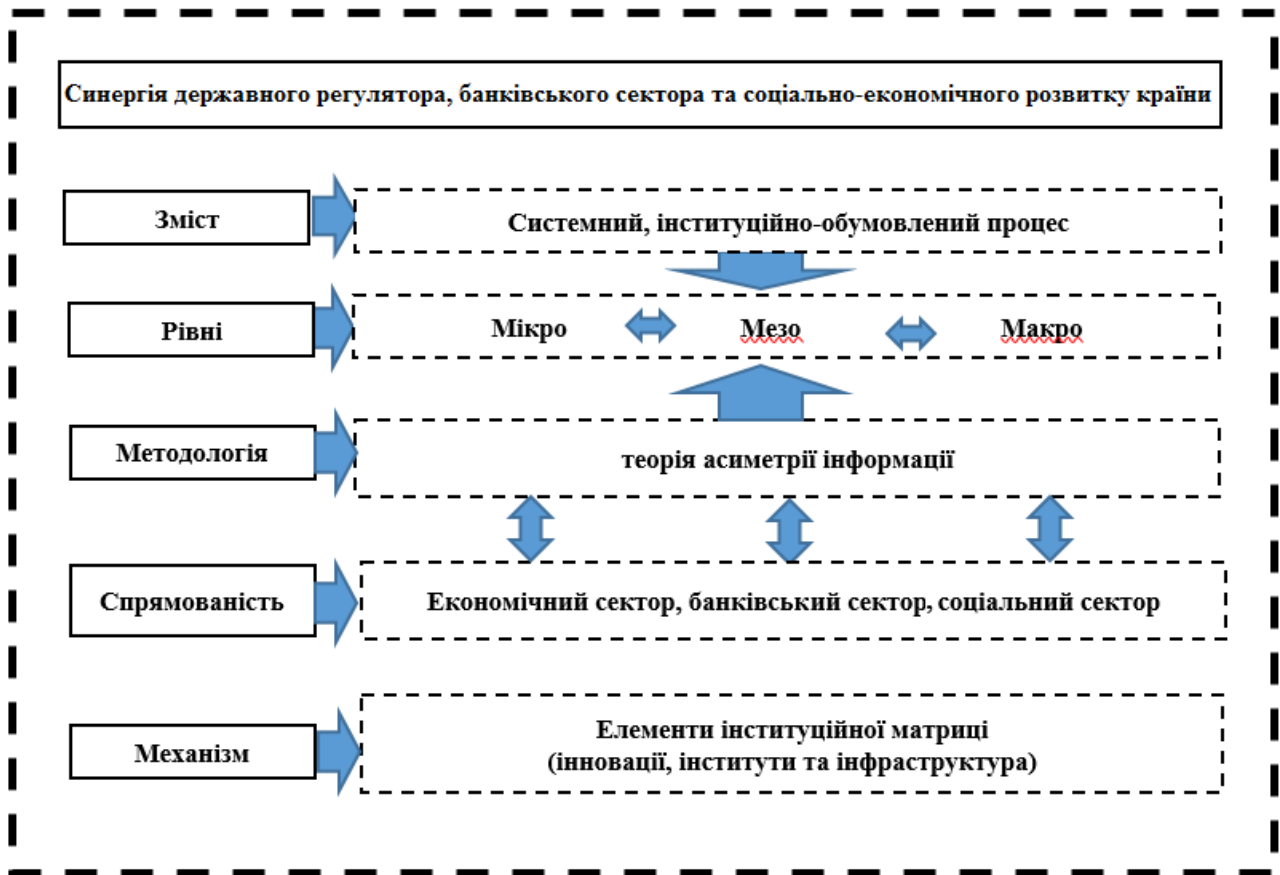

Рис. 5.5. Концепція системної синергії державного, банківського, та соціально- економічного сектору.

Джерело: складено автором

Теоретико-методологічна основа запропонованої концепції системної синергії державного регулятора з економічним, банківським та соціальним сектором побудована на теорії асиметрії інформації, комунікаційному та динамічному аспекті, що розкриваються під впливом різноспрямованого руху зовнішніх і внутрішніх факторів недовомленостей у синергії даних секторів.

Пошук методів та шляхів усунення та зниження проблемних питань, особливо в періоди економічної нестабільності вівся в контексті нових тенденцій в напрямку розвитку форм і механізмів синергії державного

регулятора з економічним, банківським та соціальним сектором на системній основі.

Системність розробленої концепції можна спостерігати у взаємодії економічного сектору та банківської системи, а також впливу державного регулятора одночасно на мікро-, мезо- і макрорівнях на дані сектори та на соціальний сектор, розкриваючи взаємозв'язок і взаємозумовленість елементів системного процесу синергії в частині взаємозалежності результатів, які в кінцевому випадку генеруються суб'єктами державного регулятора, економічного сектору, банківської системи та соціального сектора на кожному з цих рівнів.

Джерела системності процесу синергії секторів обумовлені об'єктивними причинами їх взаємного впливу, які змінюються під впливом циклічних коливань. Це дало можливість виокремити фундаментальні властивості власне синергії державного регулятора, економічного сектору, банківської системи та соціального сектору в умовах сьогодення: системність, динамічність, асиметричність, вразливість, керованість і урегульованість, які проявляються в характері спрямованості процесу синергії, що визначається в сукупності стійкості його розвитку.

Незважаючи на те, що протиріччя несуть в собі позитивний заряд, будучи фактором розвитку системи синергії, деструктивизм протиріч як в кризових так і стабільних умовах країни ускладняється впливом комплексу дестабілізуючих зовнішніх факторів таких як комунікаційний та динамічний аспект, що в свою чергу веде до асинхронності регулятивних заходів, які формують проблеми на шляху взаємодії державного регулятора з економічним, банківським та соціальним сектором (Рис. 5.6).

Комунікаційний аспект передбачає для повноцінного адекватного розуміння мови, дотримання адресатом в практиці спілкування таких

критеріїв, як правильність, точність, логічність, виразність, чистота, ясність, багатство [68].

Динамічний аспект в нашому випадку має на увазі наявність того комплексу процесуальних факторів, які забезпечують безперервне функціонування спільної групової діяльності.

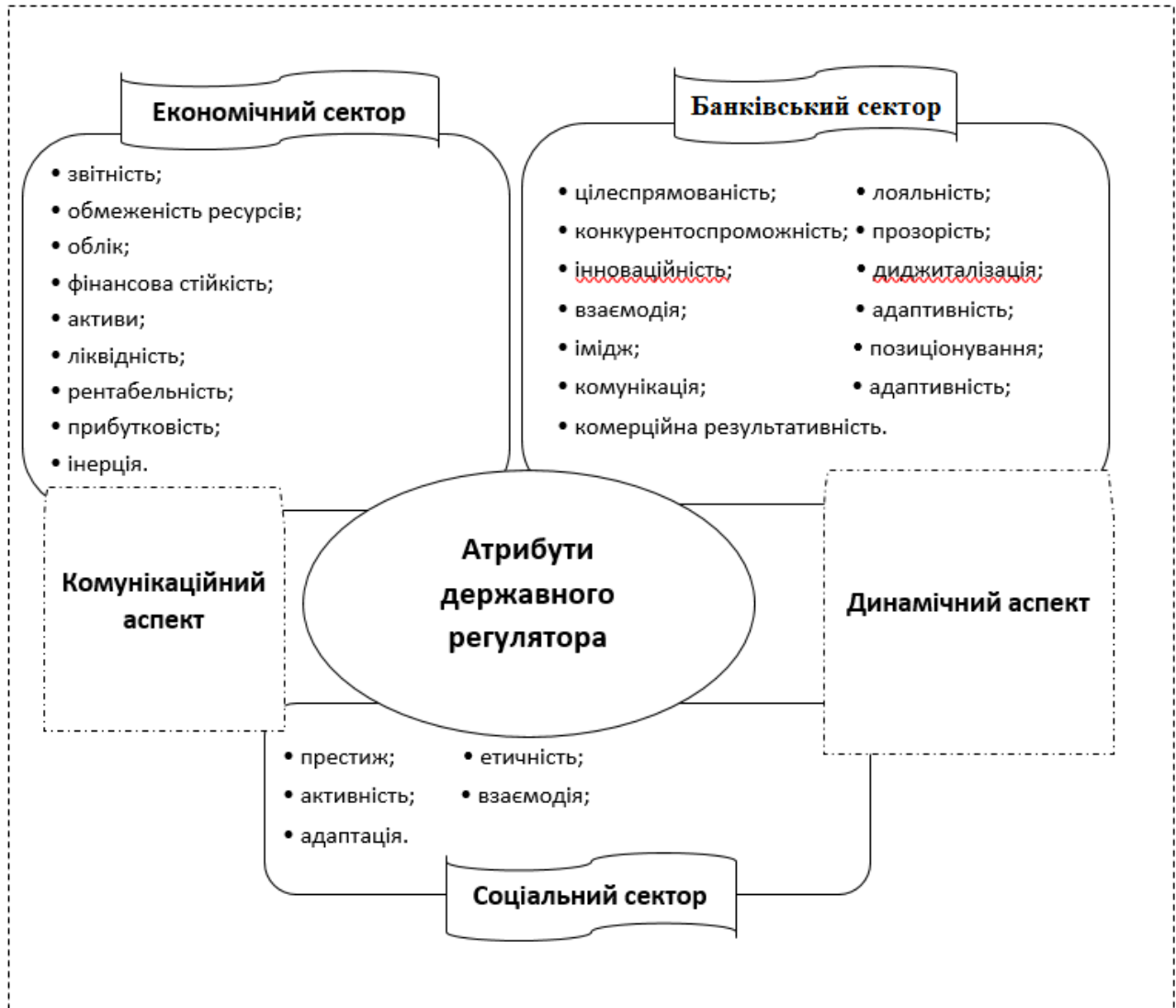

Рис. 5.6. Набір характерних ознак системно-синергетичної взаємодії державного регулятора з банківським, економічним та соціальним сектором

Джерело: складено автором

Збереження і поглиблення негативного впливу проблем у сучасних умовах, в свою чергу, загострюють внутрішні протиріччя між суб'єктами

банківського і економічного сектору, приводячи до розгортання спіралі асиметрії (асиметрія цілей, асиметрія інформації, асиметрія поведінки, асиметрія результатів), дія якої істотно спотворює очікувані ефекти (результати) від синергії на всіх його рівнях.

Системність у дослідженні особливостей синергії державного регулятора з економічним сектором, банківською системою та соціальним сектором на сучасному етапі проявилася одночасно під час впливу на процес синергії стрімко мінливих макроекономічних тенденцій в дослідженні характеру, якості та спрямованості процесу синергії в умовах зміни фаз економічного циклу та постійного впливу комунікаційного та динамічного аспекту. У зв'язку з цим, базуючись на отриманих теоретичних висновках, була висунута наукова гіпотеза, результати якої були продемонстровані розрахунками на основі розробленої моделі економіко - математичного моделювання.

Отримані результати моделювання підтвердили обґрунтованість висунутої гіпотези про те, що успішне досягнення синергії розглянутих нами секторів, на всіх рівнях можливий, в умовах активної взаємодії суб'єктів секторів як на етапі зростання, так і на етапі спаду для мінімізації проблем шляхом реалізації превентивної та стимулюючої політики регулювання.

Як показали отримані результати, як в умовах кризи так і в умовах зростання активне втручання державного регулятора в діяльність економічного сектора та банківської системи доцільне, оскільки покладання даних секторів на себе функцій координатора та регулятора, призводить до безвідповідальності в діяльності економічного сектора, пасивності банківської системи і як наслідок негативного впливу на соціальний сектор. Тому підсумовуючи, можемо зробити висновок, що на мезо- і макрорівнях, значення державного міх-регулювання зростає з кожним днем, яке в свою чергу поєднує комплекс різних методів та

інструментів економічної політики, спрямованих на підтримку структурних змін в економіці та активну участь в цьому процесі суб'єктів досліджуваних нами секторів.

У той же час, на мікрорівні, синергія державного регулятора з економічним сектором (а саме з підприємствами) та банків другого рівня повинна тісно взаємодіяти з принципами обґрунтованості, координації дій, відповідальності, відповідно до принципу контрциклічності. На нашу думку, проявом контрциклічності є поведінка суб'єктів досліджуваних нами секторів, яка часто йде в розріз з цілями кожної зі сторін особливо в умовах несприятливого періоду економічного розвитку.

Впровадження принципу контрциклічності, на нашу думку, має носити тимчасовий характер, а витрати банківської системи покриваються за рахунок економічного розвитку та зростання, про що суб'єкти секторів можуть заздалегідь домовитися і зафіксувати досягнуті домовленості у відповідних договорах. Ми вважаємо, що контрциклічність може бути сформована тільки на етапі економічного зростання за умови спрямованої політики регулювання з боку державного регулятора, а ініціативу реалізації контрциклічного принципу слід вбудувати в сам механізм синергії державного регулятора по відношенню до банківського, економічного та соціального сектору, що в свою чергу дасть можливість:

- 1) запобігти економічній кризі шляхом налагодження взаємодії суб'єктів досліджуваних нами секторів;
- 2) накопичити банківським сектором необхідного запасу ресурсів, для майбутньої підтримки суб'єкти економічного сектора в часи кризи та нестабільності.

Сукупність причинно-наслідкових і зворотних зв'язків елементів у системі синергії державного регулятора, банківського, економічного та соціального сектору визначають характер, якість і спрямованість процесу синергії, досягнення суб'єктами досліджуваних секторів зовнішніх і

внутрішніх ефектів та забезпечується механізмом синергії досліджуваних секторів.

Взаємодія інститутів оцінки, регулювання та розподілу ресурсів, регулювання ризиків, розвитку етичних норм і традицій суб'єктів - створюють умови для розвитку нових і модифікацію традиційних форм синергії, реалізація яких підштовхне пріоритетні напрямки процесу синергії, в тому числі, з урахуванням стадій економічного циклу: «криза», «реcesія», «зростання», «підйом», і, забезпечить їх взаємозв'язок з цілями економічної політики: антикризове спрямування (активна участь держави в реалізації стабілізаційних програм підтримки); інфраструктурний напрямок (стимулювання внутрішнього споживання на основі реалізації масштабних інвестиційних проектів) і інноваційний напрямок (участь банківської системи у фінансуванні капіталомістких і високоризикових проектів).

Встановлений зв'язок форм синергії державного регулятора з суб'єктами банківського, економічного та соціального сектору обумовлений ендогенністю стратегій поведінки досліджуваних суб'єктів, які деформують характер, якість і спрямованість синергії суб'єктів на мікро-, мезо- і макрорівнях.

Вплив запропонованих форм синергії на ослаблення тиску проблем, властивих різним рівням синергії наведено в таблиці 5.1. Виділений в дослідженні принцип контрциклічності реалізований в комплексі пропозицій щодо використання конкретних форм і механізмів синергії досліджуваних нами секторів на різних стадіях економічного циклу.

Таблиця 5.1

Актуальні форми синергії державного регулятора, банківського, економічного та соціального сектору

Найменування форми	Характеристика форми	Рішення проблем

<i>Макрорівень</i>		
Державно-приватне партнерство	Форма синергії державного регулятора, банківського, економічного та соціального сектору, що передбачає участь державного регулятора в частині зниження ризиків, забезпечення ресурсами і координації дій в складних проектах	«ризики», «ресурси», «регулювання»
Партнерська	Форма синергії державного регулятора, банківського, економічного та соціального сектору, що передбачає зміцнення неформальних інститутів	«ризики», «ресурси»
<i>Мезорівень</i>		
Регіональна	Форма синергії державного регулятора, банківського, економічного та соціального сектору, що реалізується в межах територіальних кордонів та передбачає забезпечення міжгалузевого переливу капіталу і зростання регіональної економіки країни	«ризики», «ресурси», «регулювання»
Інноваційна	Форма синергії державного регулятора, банківського, економічного та соціального сектору, в основі якої лежить участь банків другого рівня в реалізації капіталомістких і ризикових проектів в інноваційній сфері	«ризики», «ресурси», «регулювання»
<i>макрорівень</i>		
Етатична	Форма синергії державного регулятора, банківського, економічного та соціального сектору за участю держави, спрямована на антикризову підтримку досліджуваних нами секторів, розвиток інфраструктури та інновацій	«ризики», «ресурси», «регулювання»
Ресурсна	Форма синергії державного регулятора, банківського, економічного та соціального сектору, підтримувана з боку держави в частині ресурсного обміну на основі механізму багатоканального мобілізації внутрішніх ресурсів	«ресурси»

Джерело: складено автором

Розглянемо форми синергії державного регулятора з банківським, економічним та соціальним сектором на стадіях рецесії і кризи. На

мікрорівні ми можемо спостерігати дві форми синергії: державно-приватне партнерство та приватне партнерство.

Застосовуючи в нашому дослідженні механізм дії «антикризова підтримка» до форми синергії державно-приватного партнерства, слід відзначити закладені принципи тимчасової участі державного регулятора в рамках антикризових заходів, з метою забезпечення достатності і доступності ресурсів для підтримки найбільш пріоритетних галузей економічного сектора.

Застосування принципів тимчасової участі держави в кризовий період для економіки країни сприяє підтримці банківського сектора і розширенню доступності ресурсів банківського сектора економічному та соціальному сектору. При цьому участь державного регулятора не повинна мати довгостроковий характер, орієнтуючи банківський сектор на пріоритетні напрямки галузевої політики економічного та соціального сектору. В якості основних інструментів використовуються: розширення рефінансування, надання бюджетних кредитів економічному та соціальному сектору та застосування стандартного антикризового набору інструментів гарантій, субсидій та пільг, а також викуп акцій.

Період участі державного регулятора визначається підвищенням темпів зростання в перші два-три роки після кризи. Слід звернути увагу на контроль з боку державного регулятора за цільовим використанням і поверненням бюджетних ресурсів (НБУ, Міністерство економіки, прокуратура і рахункова палата). Наведені елементи механізму вимагають внесення змін до законів «Про банки і банківську діяльність», «Про цінні папери», Податковий кодекс та ін.

Що стосується механізму дії «взаємна виручка і підтримка» до форми синергії приватне партнерство, слід акцентувати увагу на те, що в рамках даної форми застосовується принцип контрциклічності, що означає надання банківською системою підтримки своїм клієнтам – суб'єктам

економічного та соціального сектору. З боку державного регулятора, на нашу думку, в рамках даної форми має контролюватися участь суб'єктів банківської системи у фінансуванні, вкладенні ресурсів виключно в реальні активи, забороні на використання високої банківської маржі, та з іншого боку можливості спільної участі в капіталі партнерів, управлінні і контролю за ходом реалізації проектів, що в свою чергу стимулює взаємну зацікавленість суб'єктів у досягненні позитивних результатів.

Розширення доступності банківських ресурсів досягатиметься використанням банками другого рівня коефіцієнта цінової доступності та системи стимулювання державним регулятором. Такі елементи механізму як робота фонду страхування кредитних ризиків, робота фонду гарантування вкладів, диференційоване регулювання вимагатимуть внесення змін і доповнень до законів «Про банки і банківську діяльність», «Про цінні папери», Податковий кодекс.

Розглянемо форми синергії державного регулятора з економічним сектором, банківською системою та соціальним сектором на стадіях рецесії і кризи на мезорівні. Ми можемо спостерігати дві форми синергії: регіональна та інноваційна.

Механізм «підтримка пріоритетних галузей і регіонів» регіональної форми синергії державного регулятора з економічним, банківським та соціальним сектором оснований на принципах «точкового розподілу» фінансової підтримки економічного сектору пріоритетних галузей і регіонів. Регіональні банки в даному випадку найбільш перевантажені, усунення регіонально-галузових диспропорцій можливе на основі використання таких інструментів, як: кредити супроводу, синдиковані кредити, довгострокові депозити, гарантії, субсидії і страхування ризиків. Зниження ризиків можливе в разі створення єдиної системи акумулювання даних про стан суб'єктів економічного та соціального сектору і єдиного внутрішньодержавного рейтингового агентства.

Механізм «підтримка інновацій» інноваційної форми синергії державного регулятора з банківським та соціальним сектором оснований на ініціації державних програм підтримки інноваційності в економічному секторі. Це дає змогу передбачити систему мотиваційних заходів для банківської системи, та можливість часткової участі не великих банків другого рівня спільно з великими банками на основі комбінування короткострокових і довгострокових банківських інструментів з урахуванням їх ресурсних можливостей та інтересів суб'єктів економічного сектора, що в свою чергу дозволить знизити загальну вартість та доступність банківських послуг для суб'єктів економічного та соціального сектора.

Розглянемо форми синергії державного регулятора з банківським, економічним та соціальним сектором на стадіях рецесії і кризи на макрорівні. Ми можемо спостерігати дві форми синергії: етатична та ресурсна.

Механізм «підтримка соціально-економічного розвитку» етатичної форми синергії державного регулятора з економічним сектором, банківським, економічним та соціальним сектором оснований нами на синхронізації таких заходів державного регулятора, як гарантії, субсидії та пільги в рамках фіскальної, грошово-кредитної, і антимонопольної політик і орієнтація їх на забезпечення кінцевого результату діяльності. Слід зазначити, що система заходів державного стимулювання з боку державного регулятора вимагає розробки комплексу показників, для оцінювання якості та спрямованості процесу синергії, в разі проявлення інтересу з боку банківської системи. На нашу думку, що в ролі таких якісних показників, могли б виступити: частка реалізованих проектів за участю банківських ресурсів, в тому числі в розрізі галузей і регіонів, частка високотехнологічної продукції в загальному обсязі експорту товарів і послуг; динаміка частки банківських кредитів в реалізації

довгострокових проектів в економічному секторі, в тому числі в інфраструктурному і інноваційному секторах і ін., використання яких дозволить забезпечити розумне витрачання бюджетних витрат, а також доцільність застосування системи стимулюючих заходів в умовах нестабільності.

Механізм «багатоканальна мобілізація і алокація внутрішніх ресурсів» ресурсної форми синергії - заснований на використанні потенціалу поштово-ощадної системи, що забезпечує охоплення заощаджень соціального та економічного сектору, і забезпечення її взаємозв'язку з діяльністю банків спеціалізованого рівня. Головними принципами, покладеними в основу даного механізму є: надійність і збереження заощаджень, вигідність (прибутковість) розміщення, прозорість напрямків інвестування. В якості основних інструментів можуть бути використані довгострокові депозити, інфраструктурні облігації, безвідкличні вклади та ін.

В умовах економічної нестабільності і зростання ризиків на даному етапі важлива роль державного регулятора в частині мотивації економічного та соціального сектору, який зосереджено в регіонах, до розміщення коштів на рахунках місцевих банків і активізації регіонального фондового ринку, а також розширення практики «точкового» рефінансування з боку НБУ.

Розглянемо форми синергії державного регулятора з банківським, економічним та соціальним сектором на стадіях підйому і зростання.

Механізм «формування стійких інститутів і стимулювання приватної ініціативи» форми синергії державно-приватне партнерство мікрорівня оснований на принципах добровільної участі суб'єктів економічного та соціального секторів в великих проектах, ініційованих державою.

Реалізація даної форми синергії на даному етапі передбачає розширення досвіду спільної участі інститутів розвитку, інтеграційних

об'єднань комерційних банків в реалізації складних проектів на основі використання внутрішніх синдікованих кредитів і спільного проектного фінансування, з тим, щоб в довгостроковому періоді це завдання могли взяти на себе приватні банки. Важливим інструментом у даному випадку виступає страхування ризиків на основі створення Фонду страхування кредитних ризиків комерційних банків, які беруть активну участь в реалізації довгострокових проектів в економічному секторі, а також надання контргарантій.

Механізм «формування стійких неформальних інститутів в приватному секторі» форми синергії приватне партнерство мікрорівня передбачає взаємовідносини та обізнаність суб'єктів секторів щодо інтересів один одного і створення нових модифікованих продуктів. Акцент повинен бути зроблений на дотриманні принципів взаємозв'язку з економічним сектором на основі реалізації інвестиційної діяльності етичного характеру. Спільна участь суб'єктів досліджуваних секторів в майбутньому дозволить мотивування з боку державного регулятора банківського сектора до вибору правильної траєкторії синергії, спрямованої на досягнення позитивного результату, як для економічного так і соціального сектору. Реалізація механізму вимагає внесення змін і доповнень до низки законів «Про банки і банківську діяльність», «Про цінні папери», «Про страхування» та ін.

Регіональна форма: Механізм «стимулювання саморозвитку територій» регіональної форми синергії на мезорівні оснований на принципах інтегрованості в регіон, галузевої адекватності та підвищеної відповідальності за результати. Дана форма синергії на цьому етапі передбачає активне розширення мережі регіональних банків другого рівня з поглибленням їх спеціалізації по галузях. У числі основних інструментів можуть бути використані: кредити супроводу, акції та облігації та ін. Важливим елементом механізму синергії секторів є

формування регіональних фінансово-промислових кластерів, для учасників яких розширюється доступність довгострокових ресурсів за рахунок каскадування внутрішніх ресурсних потоків і надання диференційованих норм і вимог державного регулятора в залежності від специфіки регіону та спеціалізації банку другого рівня.

Механізм «стимулювання зростання інноваційного сектора» інноваційної форми синергії мезорівня оснований на створенні мережі спеціалізованих галузевих та інноваційних банків другого рівня, які надають свої послуги відповідно до потреб економічного сектора. Дані банки другого рівня повинні мати в регіонах розвинену мережу дочірніх структур. Особливий статус цих банків передбачає застосування спеціальних заходів регуляторного впливу: «умовне» ціноутворення та оподаткування, диференціація ставок НБУ і вимог пруденційного регулювання та ін. Фінансово-кредитні інструменти в рамках даної форми ідентичні тим, що застосовуються в рамках регіональної форми синергії, так як їх реалізація відбувається спільно.

Механізм «забезпечення поступального і сталого економічного розвитку» етатичної форми синергії макрорівня побудований на підйомі та зростанні потенціалу досліджуваних секторів до зближення та об'єднання в сферах інфраструктури, інновацій, соціальні сфері. Специфічність цих напрямків обумовлює активну превентивну і стимулюючу участь держави.

Застосування таких інноваційних банківських продуктів і послуг, як: виконання банками функцій бізнес-інкубаторів, практика соціально-відповідальних інвестицій та ін. було б доцільним для даної форми синергії. Механізмом передбачається, що в разі розробки і активного освоєння таких банківських інновацій, державний регулятор щодо таких банків другого рівня підсилить систему підтримки, а в окремих випадках і компенсацію витрат банків, у разі підтвердження факту досягнення

конкретних результатів експертним органом або відповідно до позиції банку в соціальному або екологічному рейтингу.

Механізм «багатоканальна мобілізація і алокація внутрішніх ресурсів» ресурсної форми синергії макрорівня передбачає використання потенціалу не тільки ощадної системи, але і довгострокових ресурсів пенсійних і страхових фондів. У відповідь, банки другого рівня через регіональну мережу надають ці кошти для фінансування економічного та соціального сектора.

При цьому для комерційних банків повинні бути введені обмеження до величини банківської маржі. Доступ до такого роду фінансування можуть мати всі банки другого рівня незалежно від їх розміру і територіальної приналежності, але з умовою, що частка непрацюючих кредитів у них не перевищить встановленого регулятором рівня.

Структура зв'язків, які виникають в процесі синергії державного регулятора з банківським, економічним та соціальним сектором проявляється в керованому і регульованому їх характері, надаючи синергії необхідний вектор. При цьому заходи з боку державного регулятора не повинні мати різкий, епізодичний характер, як відповідь на проблеми, що виникають.

Наприклад щодо зміни стадій економічного циклу заходи з боку держав повинні мати превентивний характер, передбачаючи оцінку розвитку синергії в частині використовуваних механізмів та інструментів регулювання і стимулювання.

Кризовий сценарій на нашу думку припускає проведення консервативної грошово - кредитної та антимонопольної політики. На перший план виходить підтримка цінової стабільності і загальної фінансової стабільності банківського, економічного та соціального сектору, як основної цільової установки НБУ в цей період. Ключовий напрям регулювання - тимчасова ресурсна підтримка суб'єктів

досліджуваних секторів, а інструменти державного регулятора в частині стимулювання повинні направлятися виключно на стимулювання економічного сектору та банківського сектору до прийняття самостійних заходів по виходу з кризи.

В свою чергу на нашу думку форсований сценарій припускає збалансований розвиток економічного сектору та банківського сектору на основі комплексного стимулювання діяльності економічного сектору на регіонально-галузевому рівні. Як джерело модернізації економічного сектора виступає внутрішній попит, який формується за рахунок використання заощаджень соціального та економічного сектора.

При цьому основними формами синергії державного регулятора, банківського, економічного та соціального сектора є етатична, регіональна, партнерська, в рамках ресурси суб'єктів досліджуваних секторів об'єднуються, а ризики розподіляються між державою і економічним сектором з метою стимулювання зростання. Інструменти державного регулювання припускають чітке узгодження цілей основних напрямків економічної політики.

Інноваційний сценарій припускає структурні реформи в економіці, інноваційну та інвестиційну активність в досліджуваних секторів з метою скорочення технологічних розривів. Ключовими, на нашу думку, виступають інноваційна і регіональна форми синергії секторів.

Розроблена концепція системної синергії державного регулятора, банківського, економічного та соціального сектора дозволить вирішити важливу народногосподарську проблему, обумовлену різними поглядами та цілями у синергії досліджуваних секторів, що перешкоджають досягненню позитивних макроекономічних ефектів, а впровадження практичних рекомендацій, досягти узгодження цільових орієнтирів з парадигмою регулювання і інтересами суб'єктів банківського, економічного та соціального секторів.

Ефективність діяльності державного регулятора щодо економічного та соціального сектора визначається пропорційністю здобутків регулятора та вкладенням задля досягнення результатів та поставлених цілей. Оцінка ефективності діяльності регулятора щодо банківського, економічного та соціального сектора постійно нашоуухується на ряд проблем та протиріч пов'язаних з не можливістю досягнення результатів опираючись виключно на економічні показники. Діяльність державного регулятора містить в собі соціальні та політичні показники, а злагоджена робота цих показників має комплексний характер.

Ефективність державного регулятора щодо банківського, економічного та соціального сектора можна обрахувати але правильність розрахунків буде відрізнятися від визначення ефективності управління підприємством чи банком. Але все ж таки оцінка ефективності діяльності регулятора щодо банківського, економічного та соціального сектора завжди буде на нашу думку відрізнятися від методів розрахунків які використовують в своїй діяльності підприємства чи банки в частині відображення кінцевого результату даних розрахунків.

Досягнення результату має залежність з невизначеністю, тому власне сам результат має ймовірний характер та оцінити його не завжди можна єдиним загальноприйнятим показником. Практично всі досягнення державного регулятора мають свої наслідків, і зниження ризиків похибок в оцінках можливий на нашу думку тільки шляхом багатоваріантності даних оцінок та розрахунків.

Тому в англійській літературі ми знайшли два визначення терміну "ефективність".

Перше - *результативність* (англійською - *effectiveness*), тобто міра досягнення проголошених цілей відповідної державно-управлінської діяльності, яка показує, наскільки її результати наблизились до задекларованих цілей [67].

Друге значення - власне *ефективність* такої діяльності (англійською - *efficiency*), тобто співвідношення між досягнутими результатами та затратами на їх втілення [94, с.150-156; 95, с.11-17; 96, с.108-118].

Інколи пропонується перекладати ці два поняття відповідно як “технічна ефективність” та “економічна ефективність”. Так, *effectiveness* тлумачиться як “технічна ефективність”, тобто ефективність, в показниках якої знаходить відображення характер діяльності, що оцінюється. Ця технічна ефективність свідчить про те, що робляться “правильні справи”. На відміну від цього, *efficiency* - “економічна ефективність” - характеризує, наскільки “правильно робляться ті справи”. Відповідно, її показники відображають те, як саме втілюється діяльність, що оцінюється, наскільки повно використовуються відповідні ресурси [94].

Проте більш усталеним способом розмежування зазначених понять є визначення змістовного наповнення отриманих результатів. Так, у випадку дослідження *effectiveness* основна увага приділяється її соціальній складовій - забезпеченню певної соціальної корисності або вигоди здійснення тих чи інших заходів (наприклад, покращення бюджетного фінансування призвело до скорочення кримінальних справ, що були розглянуті із порушенням встановлених строків; зростання частки бюджетних витрат на медичне обслуговування до 30% призвело до збільшення частки абсолютно здорових дітей шкільного віку до 25%).

У випадку ж аналізу *efficiency* йдеться про економічні результати втілення тих чи інших заходів державного управління - забезпечення певного обсягу випуску продукції, виконання робіт, надання послуг - і характеризують насамперед витрати, які є необхідними для їх досягнення (наприклад, на будівництво лікарні на 400 ліжко-місць передбачається витратити 400 млн. грн., тобто у розрахунку по 1 млн. грн на одне ліжко-місце; економічна ефективність такого проекту буде вищою, ніж при реалізації проекту, яким передбачено витратити 2 млн. грн. на одне ліжко-

місце). З огляду на це більш прийнятним для умов вітчизняної господарської практики аналогом визначення *effectiveness* є “соціальна ефективність”, а *efficiency* - “економічна ефективність”.

Застосування поняття “економічна ефективність” передбачає, що відповідний показник може вимірюватись як у натуральних показниках, так і у вартісних - якщо можна дати грошову оцінку всім затратам і результатам. У першому варіанті йдеться про продуктивність відповідної державно регуляторної діяльності (англійською - *productivity*), а у другому - її економічність (англійською - *economy*) [94].

У останньому випадку акцентується увага на відображенні необхідності мінімізації вартості ресурсів, які спрямовані на реалізацію заходів регулятора дивлячись на потреби дотримання встановленого рівня якості цієї діяльності.

На нашу думку, соціальна, економічна та соціально-економічна складові ефективності регулятора банківського, економічного та соціального сектора пов'язані між собою. Узагальнені характеристики основних понять, які використовуються при визначенні ефективності державного регулятора, наведені в табл. 5.2.

Таблиця 5.2

Основні поняття, що характеризують ефективність державного регулятора банківського, економічного та соціального сектора

Поняття	Зміст поняття
Ефективність державного регулятора щодо економічного сектора та банківського сектора (економічна ефективність) <i>efficiency</i>	пропорційність здобутків регулятора та вкладеннями задля досягнення результатів та поставлених цілей; віддзеркалення валідності впровадження заходів

Результативність державного регулятора щодо соціального сектора (соціальна ефективність) <i>effectiveness</i>	міра досягнення проголошених соціальних цілей регулятором; наближення результатів діяльності регулятора до задекларованих цілей
Продуктивність регулятора у економічному секторі та банківському секторі <i>productivity</i>	співвідношення між досягнутими результатами регулятора та вкладеннями задля досягнення даних результатів, які виражені у натуральних показниках
Економічність регулятора у економічному секторі та банківському секторі <i>economy</i>	співвідношення між досягнутими результатами регулятора та вкладеннями задля досягнення даних результатів, які виражені у грошових одиницях
Соціально-економічна ефективність регулятора у економічному секторі та банківському секторі	узагальнююча, синтезуюча характеристика досягнення цілей регулятора та вкладеннями задля досягнення даних результатів

Джерело: складено автором.

Економічна ефективність регулятора оцінюється по відношенню до ситуацій, коли результат носить економічний характер може бути реалізований тільки шляхом використання в розрахунках економічних вимірюваних показників ВВП, надходження в бюджет і т.д. Дані результати мають кількісну оцінку і вимірюються у натуральних показниках.

Соціальна ефективність має ширший спектр дії та поширюється на об'єкти і процеси, які мають соціальний результат в частині зростання прибутків та рівня життя населення, доступності суспільних благ, забезпечення зайнятості, соціальної захищеності.

Соціальну ефективність складно оцінити та відобразити в кількісному вимірі. Вони представляють якісні поняття, що виражаються категоріями “якість життя”, “корисність і доступність благ”, “задоволеність умовами існування”. Результати ефективності регулятора для соціального сектора як правило оцінюються та вимірюються за допомогою експертних оцінок та відносяться до розряду певних узагальнених суджень.

Це в свою чергу не дає змоги об'єктивно визначити кількісну міру впливу регулятора на соціальний сектор. В таблиці 5.3. нами приведені економічні, соціальні та соціально-економічні показники ефективності діяльності регулятора.

Розглядаючи зміст дефініції “ефективність державного регулятора щодо банківського, економічного та соціального сектора” слід приділити увагу результатам (ефектам) запровадження цієї діяльності та особливості витрат. Під “ефектом”, “результатом” державного регулювання розуміються абсолютні показники реалізації.

Ефективність діяльності державного регулятора характеризується в першу чергу відносними показниками, яка взаємодіє з ефектами через призму вкладень ресурсів задля досягнення результатів та поставлених цілей.

Таблиця 5.3

Показники ефективності діяльності державного регулятора на банківський, економічний та соціальний сектор

Ознака	Показники
Економічна ефективність	• обсяг ВВП на душу населення; • річний приріст національного багатства до ВВП; • рівень споживання на душу населення; • рівень інфляції; • відношення ВВП до річного обсягу інвестицій; • частка інвестицій у ВВП; • частка державного бюджету у ВВП (бюджетна ефективність); • продуктивність суспільної праці (відношення ВВП до числа зайнятих у суспільному виробництві) • рівень безробіття;

	• величина реальних доходів на душу населення (по відношенню до прожиткового мінімуму)
Соціальна ефективність	• співвідношення доходів найбільш та найменш забезпеченого населення; • частка у ВВП або в державному бюджеті витрат на охорону здоров'я, освіту, культуру, соціальне забезпечення, охорону навколишнього середовища; • частка населення з доходами нижче прожиткового мінімуму; • розмір середньомісячної заробітної плати по відношенню до прожиткового мінімуму; • відношення середнього рівня розміру пенсії до мінімального прожиткового мінімуму; • рівень забруднення навколишнього середовища
Соціально-економічна ефективність (узагальнююча)	• середній рівень життя; • співвідношення народжуваності і смертності населення; • якість життя населення

Джерело: складено автором.

Під витратами на реалізацію заходів державного регулятора (*regulatory costs*) та адміністративними витратами (*administrative costs*), розуміються витрати пов'язані із функціонуванням державного апарату. У англomовній фаховій літературі також використовуються декілька основних характеристик ефектів (результатів) регулюючої діяльності держави. Так, розрізняють поняття “результат державного регулювання” (англійською - *outcome*) у формі соціального ефекту від його проведення, здійснення державної програми, надання державних послуг тощо. У США

цей термін використовується для окреслення виключно передбачуваних і запланованих дії уряду.

В інших країнах він, як правило, використовується для розкриття фактичного результату здійснення необхідних заходів - як передбачуваного, так і непередбачуваного. У вітчизняній господарській практиці певним аналогом цього терміну може слугувати поняття “кінцевий результат (ефект)” державного регулювання [94].

Тому на нашу думку, прямі результати державного регулювання економічного сектору, банківської системи та соціального сектору будуть відповідати англійському варіанту *output* - всі (очікувані і неочікувані, заплановані і незаплановані) результати (ефекти) реалізації заходів, які пропонують державні установи та організації. Можна наполягати, що досягнення кінцевих результатів (*outcome*) є метою діяльності державного регулятора, а “випуск” (*output*) – інструментом за допомогою якого досягаються дані результати.

Розрізнення результатів регуляторної політики на безпосередні і кінцеві дає можливість виміряти показники її соціальної та економічної ефективності. З метою характеристики ефективності регулювання при поточному моніторингу діяльності органів державної влади та інших її суб'єктів застосовується англомовний термін *performance*.

По суті, він характеризує параметри і якість запровадження відповідних процесів, виступає ознакою наявних ефектів, результатів, наслідків реалізації державного регулювання.

Існує також термін *input*, який відображає технологію використання ресурсів (або технологію надання послуги, виконання функції) в процесі досягнення безпосередніх результатів державного регулювання при заданих ресурсних обмеженнях.

Цей термін охоплює не тільки застосування кількісних і якісних характеристик ресурсів у натуральному або вартісному виразі, але й опис

порядку (процедур) надання відповідних державних послуг, виконання функції. Тим самим такого роду показники дозволяють зв'язати діяльність органу державного регулятора з відповідними витратами, що є основою для їх планування.

Відмінність показників використання ресурсів від показників кінцевого ефекту і показників безпосередніх результатів в тому, що дані показники не є зобов'язаннями суб'єктів державного регулятора, а їх коливання можуть бути поштовхом для розробки нових послуг, які можуть замінити проблемні.

За цих обставин саме показники, що характеризують результати (ефекти) державного регулювання в частині використання ресурсів, дозволяють описати та запропонувати розглянути ініціативи державним регулятором. Варто також додати, що для узагальненої характеристики спрямованості результатів і процесів державного регулювання, використовується дефініція "вплив" (*impact*).

Таким чином можна систематизувати основні характеристики ефектів (результатів) запровадження регуляторної діяльності держави на банківський, економічний та соціальний сектор (таблиця 5.4).

Опираючись на результати дослідження приведені вище, ми можемо зробити висновки на рахунок основних характеристик ефективності діяльності державного регулятора щодо банківського, економічного та соціального сектора, а саме слід розглядати: економічність, економічну і соціальну ефективність та соціально-економічну ефективність діяльності державного регулятора. (Рис. 5.7).

Таблиця 5.4

**Основні дефініції, що характеризують ефекти (результати)
державного регулювання на банківський, економічний та соціальний
сектор**

Поняття	Зміст поняття
Кінцевий ефект (результат) (<i>outcome</i>)	соціальний ефект (результат) державного регулювання
Прямий, безпосередній ефект (результат) (<i>output</i>)	ефект (результат) державного регулювання у формі товарів і послуг, що надаються відповідними органами влади та інституціями
Процес досягнення ефекту (результату) (<i>performance</i>)	параметри, характеристики процесу державного регулювання та отриманого ефекту (результату)
Спосіб досягнення ефекту (результату) (<i>input</i>)	спосіб, певна технологія використання ресурсів для здійснення державного регулювання
Вплив ефекту (результату) (<i>impact</i>)	загальна спрямованість процесу державного регулювання

Джерело: складено автором.

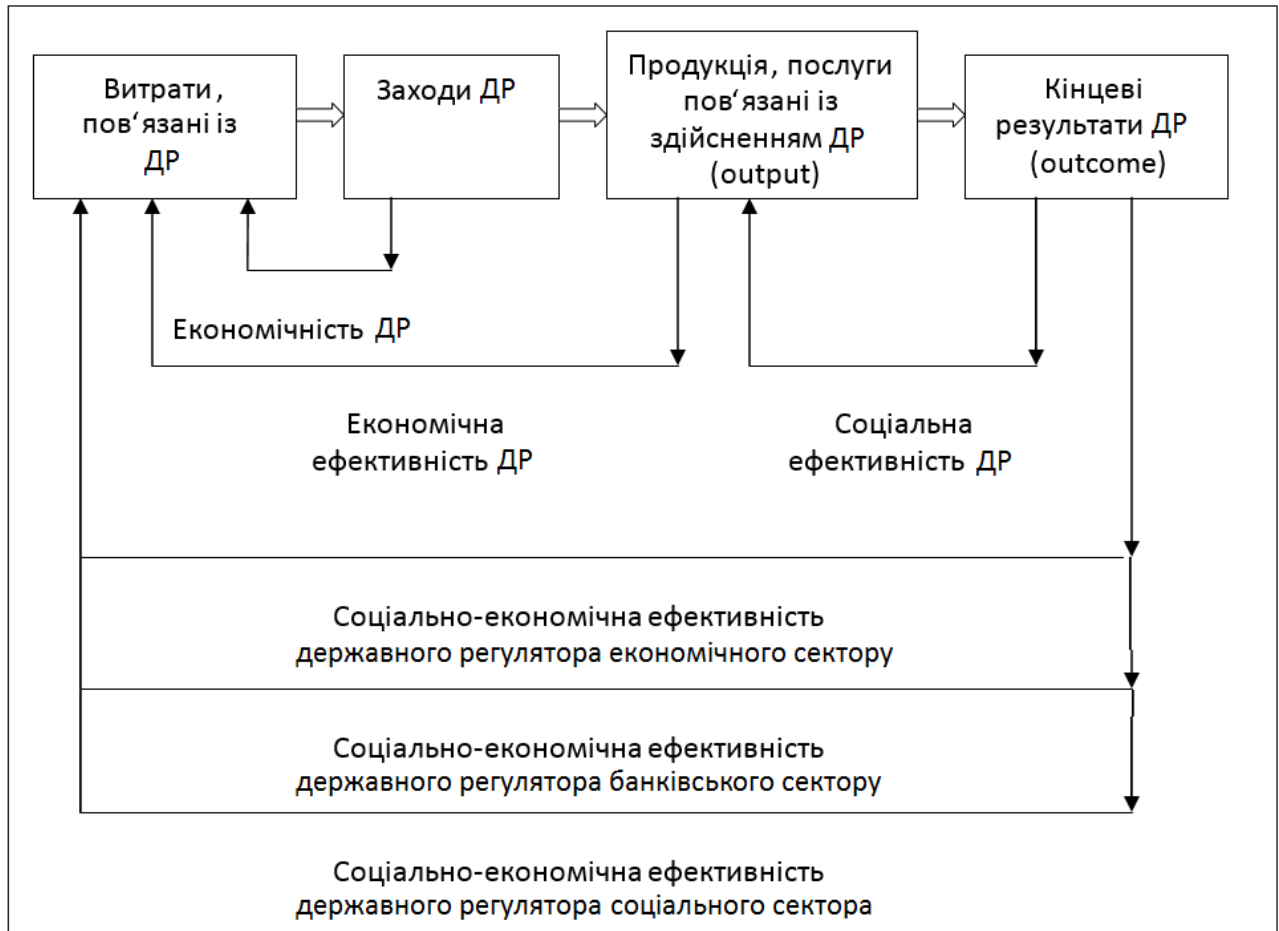
Розраховуючи «економічність» державного регулятора банківського, економічного та соціального сектора слід відмітити співставлення ресурсів (матеріальних, трудових, інформаційних тощо), які необхідні для реалізації державних проектів та програм, та витрати державних коштів на реалізацію цих цілей.

«Економічна ефективність» державного регулювання визначається через співставлення результатів діяльності (*output*) до об'ємів залучених ресурсів.

«Соціальна ефективність» державного регулювання може бути розрахована шляхом порівняння її кінцевих (*outcome*) і прямих (*output*) результатів.

Загальна ж соціально-економічна ефективність державного регулювання банківського, економічного та соціального сектора

розраховується як співвідношення кінцевих ефектів та витрачених ресурсів для досягнення поставлених цілей.

Джерело: складено автором

Рис. 5.7. Ефективність процесу державного регулювання банківського, економічного та соціального сектору

Показники, які відображають інформацію про процес державного регулювання банківським, економічним та соціальним сектором дають можливість оцінювати результати його запровадження наведені в таблиці 5.5.

Розмежовуючи складові процесу державного регулювання банківським, економічним та соціальним сектором, аналіз його ефективності, такий самий як аналіз ефективності об'єкта державно-регуляторної діяльності – економікою країни. Тому ми можемо говорити

про ефективність діяльності самої держави, відповідаючої за розвиток національної економіки. Оцінка вартості прийняття закону, постанови, розпорядження, іншого регуляторного акту, дає змогу розуміти, що це і є вартість запровадження тієї чи іншої урядової програми.

Таблиця 5.5

**Показники ефективності процесу державного регулювання
банківським, економічним та соціальним сектором**

Показник	Визначення
Показники випуску (Output Indicators)	Обсяг наданих послуг виконаних робіт в результаті державного регулювання в частині виконання робіт та кількості споживачів.
Показники витрат (Input Indicators)	Кількісна оцінка ресурсів, необхідних для реалізації заходів державного регулятора в частині одиниць обладнання, кількості персоналу, об'ємів сировини та матеріалів.
Показники економічності витрат (Economy Indicators)	Витрати на придбання одиниці ресурсів, необхідних для реалізації державного регулювання в частині обладнання, праці, сировини та матеріалів.
Показники економічної ефективності випуску (Efficiency Indicators)	Витрати на одиницю випуску продукції, надання послуг, що здійснюються в межах реалізації заходів державного регулювання
Показники соціальної ефективності випуску (Effectiveness/Outcome Indicators)	Досягнення суспільних цілей, пов'язаних із реалізацією заходів державного регулювання в частині скорочення річних темпів інфляції, підвищення рівня зайнятості працездатного населення.

Джерело: складено автором.

Але виявити заходи з боку регулятора, які мали вплив на результати розвитку економіки, а саме виділити регуляторний ефект із загального ефекту практично не уявляється можливим. Загальний системний ефект

розвитку економіки містить у собі регуляторний ефект, не надаючи можливості кількісно розрахувати його частку. Тому для вироблення точки зору щодо ефективності діяльності держави, а саме державного регулятора щодо діяльності банківського, економічного та соціального сектору в частині процесів, відносин, систем пропонуємо оцінювати ефективність як співвідношення якості управління та витрат, пов'язаних з цією діяльністю.

Критеріями якості державного регулювання банківського, економічного та соціального сектору є основоположні принципи цієї діяльності з наступними характеристиками:

- цільова орієнтація регулятора на вирішення першочергових проблем та питань банківського, економічного та соціального сектору;
- методологічна, технологічна, організаційно-технічна досконалість державного регулятора;
- професіоналізм і компетентність фахівців державного регулятора;
- рівень правової забезпеченості державного регулятора;
- ступінь матеріально-технічного, фінансового, інформаційного забезпечення державного регулятора;
- рівень корумпованості апарату державного регулятора та суб'єктів регулювання, а саме банківського, економічного та соціального сектору.

Виокремлюється також група характеристик, що дозволяє описати процес реалізації регуляторного впливу та оцінити критерії ефективності – раціональність, дієвість тощо, які наведено в таблиці. 5.6.

Таблиця 5.6

**Поняття, що характеризують ефективність державного
регулювання банківського, економічного та соціального сектора**

Поняття	Зміст поняття

Якість державного регулювання	сукупність ознак і характеристик структури процесу здійснення державного регулювання, які надають йому властивості задовольняти визначені або передбачувані потреби отримувачів державних послуг на належному рівні
Раціональність державного регулювання	досягнення заданих результатів державного регулювання з використанням найменшого обсягу коштів або найкращого результату з використанням визначеного обсягу коштів шляхом порівняння альтернатив використання ресурсів
Дієвість державного регулювання	технічна раціональність, характеристика продуманого вибору найкращого варіанту здійснення державного регулювання з декількох можливих
Політична здійсненність державного регулювання	відповідність задекларованих цілей державного регулювання пріоритетам і завданням уряду, оцінкам громадськості, інших впливових груп
Адміністративна здійсненність державного регулювання	можливість реалізації державного регулювання за наявних політичних, соціальних та адміністративних умов, кадрових, фінансових і матеріальних ресурсів
Справедливість державного регулювання	пропорційність впливу державного регулювання на різні групи отримувачів державних послуг, учасників державних програм
Своєчасність державного регулювання	здійснення державного регулювання згідно із встановленими строками виконання необхідних заходів
Адаптивність державного регулювання	можливість внесення змін в процес державного регулювання та його пристосування до розвитку політичних, інформаційних, організаційних та інших умов
Оптимальність державного регулювання	відповідність заходів з реалізації державного регулювання найбільш прийнятному варіанту її втілення, визначеному на основі інтегральної (узагальненої) оцінки характеристик цього процесу

Джерело: складено автором.

Важливо підкреслити, що ефективність державного регулювання банківського, економічного та соціального сектору – поняття відносне, яке

можна визначити шляхом порівняння та співставлення багатьох характеристик. Тому можемо зробити висновок, що і сама сформована база порівняння, і висновки, оцінки рівня ефективності державного регулятора, отримані шляхом подібного порівняння, носять умовний характер, які можуть відрізнятися один від одного залежно від бази порівняння, способу визначення витрат і результатів, наявності достовірної інформації.

Аналізуючи ефективність державного регулювання банківського, економічного та соціального сектору ми не можемо не брати до уваги факт, що на всіх рівнях регулювання існують цілі реалізації системно-синергетичної дефініції розвитку державного регулятора, які відображаються в економічній та соціальній результативності та відображені в таблиці 5.7.

Таблиця 5.7.

Ієрархія рівнів регулювання під час реалізації системно-синергетичної дефініції розвитку державного регулятора

Рівні регулювання	Основні цілі державного регулятора в залежності від впливу рівнів регулювання	
	Економічна результативність	Соціальна результативність
	Підцілі	Підцілі
Державний регулятор щодо діяльності банків другого рівня (НБУ)	- фінансування спільних проектів; - моніторинг та контроль роботи банківської системи; - контроль виконання банківських нормативів; - фонд гарантування вкладів	- створення чи підтримка певної потреби чи соціального ефекту; - безпека користування послугами; - захищеність користувачів послуг надаваних банківською системою; - захищеність користувачів товарів чи послуг

		економічного сектору
Банки другого рівня щодо споживачів послуг (економічного сектора та соціального сектора)	- прибутковість; - рентабельність; - збільшення частки ринку; - фінансова стійкість; - розвиток ринку послуг	- формування споживчих пріоритетів; - позиціонування на ринку; - рівень обізнаності про послугу
Державний регулятор щодо економічного сектора (підприємств)	- прибутковість; - рентабельність; - збільшення частки ринку; - фінансова стійкість; - розвиток господарської діяльності	- формування споживчих пріоритетів; - позиціонування на ринку; - рівень обізнаності про товар, послугу чи підприємство
Державний регулятора щодо соціального сектора (фізичні особи, співробітники банків другого рівня, співробітники підприємств)	- збільшення фонду заробітної плати; - кар'єрне зростання; - збільшення робочих місць; - фінансування соціальних проектів	- рівень задоволеності роботою; - соціальний захист; - формування певних уявлень; - ставлення до політичного клімату; - суспільне визнання

Джерело: складено автором.

Як бачимо з таблиці 5.7. рівнів регулювання з боку державного регулятора банківського, економічного та соціального сектору можна розглядати в контексті економічної та соціальної результативності. На

рівні державного регулювання діяльності банків другого рівня ми можемо констатувати, що з боку державного регулятора переслідуються підцілі, які мають економічну результативність в частині фінансування спільних проектів, моніторингу та контролю роботи банківського сектора, контролю виконання банківських нормативів, фонду гарантування вкладів; та соціальну результативність в частині створення чи підтримки певної потреби чи соціального ефекту, безпеки користування послугами, захищеності користувачів послуг надаваних банківською системою, захищеності користувачів товарів чи послуг економічного сектору. Таким чином спостерігається всебічний моніторинг та контроль з боку державного регулятора за діяльністю банківських установ як для економічного так і для соціального сектора.

На рівні регулювання банків другого рівня щодо споживачів банківських послуг (економічного та соціального сектора) ми можемо спостерігати, що з боку банків другого рівня переслідуються підцілі, які мають економічну результативність в частині прибутковості, рентабельності, збільшення частки ринку, фінансової стійкості, розвитку ринку послуг; та соціальна результативність в частині формування споживчих пріоритетів, позиціонування на ринку, рівні обізнаності про послугу.

На рівні державного регулятора щодо економічного сектора ми бачимо, що з боку державного регулятора переслідуються підцілі, які мають економічну результативність в частині прибутковості, рентабельності, збільшення частки ринку, фінансової стійкості, розвитку господарської діяльності; та соціальну результативність в частині формування споживчих пріоритетів, позиціонування на ринку, рівня обізнаності про товар, послугу чи підприємство.

На рівні державного регулятора щодо соціального сектора ми бачимо, що з боку державного регулятора переслідуються підцілі,

які мають економічну результативність в частині збільшення фонду заробітної плати, кар'єрного зростання, збільшення робочих місць, фінансування соціальних проектів; та соціальну результативність в частині рівня задоволеності роботою, соціального захисту, формування певних уявлень, ставлення до політичного клімату та суспільного визнання.

Аналізуючи цілі державного регулятора в залежності від впливу рівнів регулювання ми можемо прийти до висновку, що первинні оцінки можуть змінюватися в процесі практичного втілення поставлених цілей. Та при застосуванні різних методів оцінювання умовний характер економічної та соціальної ефективності державного регулювання є неминучим, а зміна даних оцінок у часі тим паче не минуча, при переході від проектних до реальних розрахунків. В даному контексті вагомий внесок у визначенні ефективності державного регулювання банківського, економічного та соціального сектору вносять індикатори, рейтинги та індекси впровадження. Нами було проаналізовано безліч таких показників, та інформація по найбільш затребуваним та використовуваним зібрана та наведена у таблиці 5.8

Таблиця 5.8.

**Індикатори, рейтинги та індекси оцінки ефективності
державного регулювання банківського, економічного та соціального
сектору**

Індикатори	Складові показники, індекси	Джерело
Індикатор якості державного регулювання Інституту Світового банку (WBI)	• “голос народу” та підзвітність влади; • політична стабільність та відсутність насильства; • ефективність	www.govindicators.org

	• уряду; • якість регуляторної політики; • закон та правопорядок; • контрольованість корупції	
Індекси (рейтинги) конкурентоспроможності	• Рейтинг Світового економічного форуму (СЕФ); • Рейтинг Лозанського Інституту розвитку менеджменту (IMD-Lausanne)	
Індекси якості бізнес клімату	• Світовий банк – Ведення Бізнесу; • опитування підприємств Світового банку та МФК; • Індекс економічної свободи Heritage Foundation • Індекс економічної свободи Інституту Фрезера (Economic Freedom of the World); • Міжнародний індекс прав власності (IPRI); • Квартальні опитування підприємців (IED); • Опитування МФК	www.doingbusiness.org (дані доступні російською мовою) www.enterprisessurveys.org www.heritage.org/index www.freetheworld.com/ release.htm www.internationalpropertyrightsindex.org www.ier.kiev.ua/ukraine/ ges_ukr.c www.ifc.org/ifcext/eca.nsf/Content/SME_Surveys
Індекс прогресу в трансформації	• Індекс ЄБРР прогресу в трансформації (Transition Report)	http://www.ebrd.uz/pubs/econo/series/tr.htm

Якість життя та людського розвитку	• Індекс The Economist Intelligence Unit • Індекс якості життя за версією International Living • Дані моніторингових опитувань Інституту статистики НАНУ • Індекс людського розвитку ПРООН	www.il-ireland.com/il/gofl07/index.php www.i-soc.com.ua/doc/p_book.rar http://www.hdr/undp.org

Джерело: складено автором

Отже, розширюючи сферу застосування метод оцінювання та аналізу ефективності державного регулювання банківського, економічного та соціального сектору доцільно дану взаємодію розглядати як системно-синергетичну.

Висновки до розділу 5:

Обґрунтовані та визначені в п'ятому розділі шляхи вдосконалення концептуального підходу до дослідження державного регулювання економічного сектора, банківського сектора та соціального сектора дають підстави для наступних висновків:

1. Встановлено що в умовах синергії державного регулятора, банківського сектора та економічного сектору відсутність зв'язку не можлива, оскільки регулятор, банківський сектор і економічний сектор є самостійними, які розвиваються за своїми індивідуальними канонами, та можуть робити істотний вплив на стан один одного.

Аналіз проведених досліджень показує, що виходячи з отриманих результатів, теоретики називають виявлені ними тенденції у синергії державного регулятора, банківського сектора та економічного сектору по-різному: відрив, асиметрія, асинхронність, автономність, нейтральність, дивергенція, дихотомія і т.д. Така різноманітність характеристик синергії державного регулятора, банківського сектора та економічного сектору змушує нас задуматися про те, наскільки точно вони відображають сукупність відносин, що виникають між секторами в умовах тих чи інших етапів економічного циклу. Відповідь, на наш погляд, криється в етимологічному підході до аналізу використовуваних понять, де поняття: відрив, нейтральність, дивергенція і дихотомія - демонструють переривання або відсутність будь - яких зв'язків раніше існували, і, одночасне утворення і функціонування незв'язаних і незалежних одна від одної частин єдиного цілого.

Асиметрія інформації, є проміжною ланкою в ланцюжку асиметрії синергії, витoki якої походять з асиметрії цілей взаємодіючих суб'єктів. При цьому в сучасних умовах, на наш погляд, проявляється взаємний характер обміну асиметричною інформацією - сторони з усією відповідальністю обмінюються вигідною інформацією.

Подібні результати кредитної діяльності банківського сектора вказують на трансформацію асиметрії цілей в асиметрію інформації: на початковому етапі синергії сторони усвідомлено обмінюються інформацією, яка візуально і формально буде сприяти якнайшвидшому укладанню договорів, навіть якщо не буде відповідати дійсності. В результаті обміну спотвореною інформацією підприємства одночасно отримують можливість тільки отримати необхідні ресурси і суттєво за них переплатити, а банки - розширити клієнтську базу і поповнити свої портфелі проблемними активами.

І як висновок, найчастіше, після вступу у взаємодію, суб'єкти секторів міняються ролями: тепер уже банки, для того щоб благополучно повернути видані кошти, не кажучи вже про відсотки, змушені підлаштовуватися під зміни поведінки суб'єктів економічного сектора, що, в свою чергу, впливає на подальшу зміну поведінки банків і траєкторії процесу синергії банківського та економічного сектору в цілому.

2. Дослідження синергії державного регулятора, банківського сектора та економічного сектору, визнаного нами в якості динамічного системного процесу, виявило існування ендогенних та екзогенних факторів, які в свою чергу вимагають аналізу факторів невизначеності, що впливають на траєкторію руху або спрямованість синергії, як системи.

Вплив асиметрії інформації на внутрішньо-системні міжбанківські зв'язки запускає ризик поширення фінансової кризи і сприяє його виходу за межі фінансової системи. Разом з тим, спроба однієї зі сторін передбачити ефект асиметрії призводить до створення неадекватних умов для протилежної сторони і робить їх або неможливими, або призводить до асиметрії результатів синергії, що виражається в тому, що на заключному етапі синергії бажаний (очікуваний) ефект від синергії отримує або одна зі сторін, або його не отримує ні та, ні інша сторона (мікрорівень), що обмежує поширення ефектів у зовнішньому середовищі (на мезо- і

макрорівнях). Це говорить про те, що асиметрія результатів має чітко виражений міжрівневий характер, обумовлюючи значимість результатів синергії на всіх рівнях, в сукупності сприяють економічному розвитку.

Оцінити результативність синергії, на нашу думку, з точки зору наявності (або відсутності) асиметрії, можливо за такими показниками, як коефіцієнт монетизації, як відношення грошової маси до ВВП і показник ролі банківського сектора в економіці, який визначається як відношення банківських активів до ВВП.

3. Доведено що асиметрія інформації має трансформативний характер, на що вказують результати дослідження трансформації асиметрії цілей в асиметрію інформації, а саме: на початковому етапі синергії, сторони усвідомлено обмінюються інформацією, яка візуально і формально буде сприяти якнайшвидшому укладанню договорів, навіть якщо не буде відповідати дійсності. В результаті обміну спотвореною інформацією підприємства одночасно отримують можливість тільки отримати необхідні ресурси і суттєво за них переплатити, а банки - розширити клієнтську базу і поповнити свої портфелі проблемними активами.

4. Оцінено результативність синергії з точки зору наявності (або відсутності) асиметрії, за наступними показниками: коефіцієнт монетизації, відношення грошової маси до ВВП, показник ролі банківського сектора в економіці, та доведено, що поєднання природи і умов функціонування державного регулятора, суб'єктів банківського сектору, економічного сектору та соціального сектору в умовах сучасної економіки зумовлюють послідовний зв'язок між елементами системи асиметрії, підтверджуючи дію спіралі асиметрії у синергії державного регулятора, банківського сектору та економічного сектору, як самостійного процесу, який обумовлений ринковим характером діяльності різноспрямованості цілей суб'єктів секторів на мікро-, мезо- і макрорівнях.

Прояв властивості асиметричності на всіх етапах процесу синергії державного регулятора, економічного сектора та банківського сектора за допомогою розгортання спіралі асиметрії визначає характер очікуваних ефектів синергії на різних рівнях економіки, що має стати передумовою до перегляду традиційно сформованої практики управління і регулювання цим процесом. Аналізуючи елементи системи асиметрії ми довели, що на мікрорівні узгодити інтереси сторін і підтримувати стабільну траєкторію їхньої поведінки у синергії, практично неможливо в силу ендогенних поведінкових стратегій без доповнення діючих інститутів управління і зовнішнього регулювання неформальними самопідтримуючими інститутами честі, совісті, відповідальності і.т.д. А конфлікт між спрямованістю внутрішніх механізмів управління суб'єктів приватного бізнесу і механізмом зовнішнього державного регулювання, дає можливість подальшого дослідження розгортання спіралі асиметрії на мезо- і макроекономічному рівнях.

Аналіз елементів системи асиметрії і їх взаємозв'язку в розгортанні спіралі асиметрії у синергії державного регулятора, економічного сектора, банківського сектора та соціального сектора, дав можливість простежити тісний взаємозв'язок властивостей процесу синергії (асиметричність, вразливість, динамічність, системність, керованість і урегульованість), та довести їх вплив на методологію формування принципів, механізму, форм і ефектів синергії, що підтверджує інституційно обумовлений характер процесу синергії державного регулятора, економічного сектора та банківського сектору.

Поєднання природи і умов функціонування державного регулятора, суб'єктів банківського сектора, економічного сектору та соціального сектору в умовах сучасної економіки зумовлюють послідовний зв'язок між елементами системи асиметрії, підтверджуючи дію спіралі асиметрії у синергії державного регулятора, банківського сектора та економічного

сектору під якою ми розуміємо самостійний процес, природа якого, включаючи обумовлену ринковим характером діяльності різноспрямованість цілей суб'єктів секторів, запускає циклічно поновлюваний механізм ланцюгової реакції асиметрії інформації, асиметрії поведінкових стратегій і спотворення результатів на мікро-, мезо- і макрорівнях.

Банк покладаючись на перманентну допомогу і підтримку адміністративного ресурсу і бюджетних коштів, не виявляє себе як повноцінний і самостійний суб'єкт ринкових відносин, викликавши, тим самим, невдоволення не тільки інших банківських структур, а й клієнтів. Цей приклад, на наш погляд, наочно відображає розгортання спіралі асиметрії з міжрівневим переходом від мікрорівня до мезо- і макрорівні синергії банківського сектора, державного та економічного сектору, так як ситуація з багатьма банками України знизила привабливість і довіру в очах потенційних вкладників та міжнародних фінансово-кредитних і валютних інститутів, які виступають основними донорами ресурсної бази банківського сектору України, одночасно позначаючись на характері і якості синергії його суб'єктів з підприємствами економічного сектору.

Виходить, що участь держави в підтримці банківського сектору не завжди виправдана і для самої держави, яка з одного боку, прагне забезпечити економічне зростання і максимально підтримувати економічний сектор, розширюючи доступ останнього до ресурсів, з іншого - генерує утриманський настрій банківського сектору і паралізує її кредитну і інвестиційну активність. При чому, основною причиною негативного результату подій виступає саме асиметрія цілей, інформації і поведінки в даному випадку держави і суб'єктів банківського та економічного сектору.

5. Розроблена концепція з виявленням існуючих тенденцій та прогнозування розвитку синергії державного регулятора з економічним,

банківським та соціальним сектором України для формування підходів підвищення активності взаємодії як з боку держави так і з боку секторів, здійснення постійного моніторингу та оцінювання змін, розробки рекомендацій щодо сприяння позитивним ефектам і протидії негативним наслідкам даної взаємодії.

6. Нами запропоновані нові форми і розроблений механізм осучаснення інституційної інфраструктури, в результаті впровадження яких буде відрегульовано характер, якість і спрямованість синергії державного регулятора з економічним, банківським та соціальним сектором на рівні суб'єктів (на мікрорівні), галузей і секторів (на мезорівні) і економічної системи в цілому (на макрорівні). Теоретико-методологічна основа запропонованої концепції системної синергії державного регулятора з економічним, банківським та соціальним сектором побудована на теорії асиметрії інформації, комунікаційному та динамічному аспекті, що розкриваються під впливом різноспрямованого руху зовнішніх і внутрішніх факторів недовомовленостей у синергії даних секторів.

7. Базуючись на отриманих теоретичних висновках, нами була висунута наукова гіпотеза, результати якої були продемонстровані розрахунками на основі розробленої моделі економіко - математичного моделювання. Отримані результати моделювання підтвердили обґрунтованість висунутої гіпотези про те, що успішне досягнення синергії розглянутих нами секторів, на всіх рівнях можливий, в умовах активної взаємодії суб'єктів секторів як на етапі зростання, так і на етапі спаду для мінімізації проблем шляхом реалізації превентивної та стимулюючої політики регулювання.

8. Удосконалено інструментарій формування принципів та форм синергії, який спрямований на ослаблення тиску проблем, властивих різним рівням синергії та виділений принцип контрциклічності

реалізований в комплексі пропозицій щодо використання конкретних форм і механізмів синергії досліджуваних нами секторів на різних стадіях економічного циклу. Розроблена нами концепція системної синергії державного регулятора, економічного сектора, банківського сектора та соціального сектора дає можливість вирішити важливу народногосподарську проблему, обумовлену різними поглядами та цілями у синергії досліджуваних секторів, що перешкоджають досягненню позитивних макроекономічних ефектів, а впровадженню практичних рекомендацій, досягти узгодження цільових орієнтирів з парадигмою регулювання і інтересами суб'єктів економічного, банківського та соціального секторів.

9. Опираючись на результати дослідження, ми прийшли до висновків на рахунок основних характеристик ефективності діяльності державного регулятора щодо економічного сектору, банківського сектора та соціального сектору, а саме, розраховуючи ефективність слід включати в розрахунки: економічність, економічну і соціальну ефективність та соціально-економічну ефективність діяльності державного регулятора, та довели, що ефективність державного регулювання – поняття відносне, яке можна визначити шляхом порівняння та співставлення багатьох характеристик, а сама сформована база порівняння, і висновки, оцінки рівня ефективності державного регулятора, отримані шляхом подібного порівняння, носять умовний характер, які можуть відрізнятися один від одного залежно від бази порівняння, способу визначення витрат і результатів, наявності достовірної інформації.

ВИСНОВКИ:

Проведене дослідження державного регулювання економічного сектору, банківського сектору та соціального сектору дало змогу зробити такі висновки:

1. Дослідження феномену державного регулювання, дало можливість сформулювати наступне визначення: державне регулювання економічного сектору та банківського сектору – це комплекс взаємопов'язаних і скоординованих заходів держави (законодавчого, виконавчого та контрольного характеру) в бік економічного сектору та банківського сектору, які спрямовані на стабілізацію діяльності економічного сектора та банківського сектора з метою подальшого її ефективного розвитку у відповідності до загальнодержавних цільових пріоритетів вітчизняної економіки.

З'ясування ролі держави в економіці є предметом багатьох економічних наук. Тому на нашу думку, до методологічного апарату дослідження державного регулювання доцільно включити концепції сучасної теорії державного регулювання, які також використовуються для

дослідження, зокрема: для визначення ролі держави в економічній літературі використовуються різні терміни: «державне втручання в економіку», «державна економічна політика», «державне управління економікою» та ін. Найменше відповідає сутності явища такий поширений термін, як «державне втручання в економіку». Він породжує уявлення про насильницьке втручання, навіть з добрими намірами, однієї самостійної системи (держави) в іншу. Насправді держава є не зовнішньою системою щодо економіки, а її складовою частиною.

У правовому суспільстві утвердження й забезпечення прав людини є головним обов'язком держави. Кожна людина вільна у виборі економічних, політичних, соціальних інтересів та засобів їх задоволення в межах існуючого законодавства. На відміну від громадянського суспільства, де скільки людей, стільки й інтересів, держава — одна. Зasadною основою державної економічної політики мають бути стратегічні орієнтири, інакше — це вже не державна політика. У державі важливим є момент загального (інтегрованого) інтересу й волі більшості громадян. Для цього державна політика має бути відомою й зрозумілою суспільству, закріпленою законодавчо та організаційно.

На основі теоретичного дослідження можна зробити такі висновки:

- державне регулювання економічного сектору – важлива функція державного управління, для її реалізації потрібний дієвий механізм, в основі розробки якого можна застосовувати методологічні підходи функціонування механізму державного управління;

- з урахуванням значення терміну “механізм” і результатів наукових досліджень провідних економістів механізм державного регулювання економічного сектору має розглядатися як система, сукупність, яка характеризується набором певних компонент, які утворюватимуть його структуру;

– на сьогодні поки не відпрацьовано на теоретико-методологічному рівні формування та функціонування механізму державного регулювання економічного сектору.

Отже, механізм державного регулювання економіки розглядаємо як систему, яка становить компонентну структуру. Її складовими є цілі, завдання, принципи, функції, суб'єкти й об'єкти, методи та форми державного регулювання економічного сектору, які у своїй взаємодії та взаємозв'язку обумовлюють економічну політику країни, реалізація якої сприятиме досягненню стратегічної мети та виконанню регулюючої функції держави у сфері державного управління. Відповідно до представленого механізму, розкривається сутність державного регулювання економіки, яка проявляється у забезпеченні відносин між суб'єктами державного регулювання та об'єктами, які утворюють цілісну систему з асиметричним впливом її елементів. Отже на нашу думку, результатом реалізації механізму державного регулювання економічного сектору є формування економічної політики та її складових як інструмента реалізації державної регулюючої функції у механізмі державного управління економічним сектором.

В умовах трансформаційної економіки, державне регулювання економічних процесів потребує адекватного механізму, який необхідно коригувати як упродовж, так і в міру завершення переходу до ринкової системи господарювання. Для вирішення цього складного й актуального завдання запропоновано механізм державного регулювання економічного сектору і охарактеризована його компонентна структура. Цей механізм представлено як систему, до складу якої увійшли необхідні, з погляду ефективної організації та реалізації регулюючої функції держави, елементи, він адекватно відбиває складну систему соціально-економічних відносин між державою як суб'єктом регулювання та об'єктами. З огляду на те, що державне регулювання економічного сектору – це одна з функцій

державного управління, представлений механізм визначено похідним від механізму державного управління, томі доцільно розглянути вплив державного регулятора на банківський сектор, що дозволить виявити взаємозв'язок між державним регулятором, економічним сектором та банківським сектором.

Банківський сектор розглядається нами як структурний елемент державного регулювання економіки. Слід зазначити, що ми розглядаємо державне регулювання такого структурного елементу як банківський сектор, а не кредитна та депозитна, оскільки банківські кредитні установи відіграють ключову позицію у стимулюванні економічної активності, а небанківські кредитні установи – займають відносно незначну позицію по відношенню до масштабів та потреб національної економіки.

Інфраструктуру грошового ринку утворює банківський сектор, в складі якої за характером виконуваних функцій розрізняють два рівня. На першому, верхньому, функціонує Національний Банк України (НБУ), на другому, нижньому - комерційні банки.

2. У процесі дослідження економічної природи державного регулювання виявлено характерні особливості методології наукового дослідження, під якими на нашу думку, слід розуміти логічну організацію наукової діяльності, яка досягається шляхом застосування наукового інструментарію, а саме: визначення мети, завдань та предмета дослідження; використання сукупності методів, підходів та прийомів, які спрямовані на отримання найкращого результату при всебічному дослідженні предмета наукового пошуку.

3. Застосування наукового інструментарію дослідження державного регулювання економічним сектором та банківським сектором обумовлює на нашу думку:

- об'єднання досягнень різноманітних наук, що стосуються дослідження державного регулювання, економічного сектора та банківського сектору;

- налагодження взаємозв'язків та взаємозалежностей між різними підсистемами державного регулювання економічного сектора та банківського сектору;

- формулювання концептуальних підходів щодо регулювання банківського сектору України із взяттям до уваги специфіки вітчизняної економіки.

4. Аналіз сутності запозичених сучасних західних управлінських моделей, дав можливість зробити висновки, що дані управлінські моделі можуть ефективно працювати у ході адміністративних реформ, які можна розглядати як «інтернаціональний політичний процес, що нівелює наявні специфічні відмінності і породжує подібні управлінські структури, а також координує підходи, що застосовуються цими структурами, до вирішення національних проблем державного управління. В цьому контексті на основі синтезу розглянутих нами управлінських концепцій, нами визначено параметри використання даних моделей в Україні, а саме:

По-перше, децентралізація і відносна свобода всіх ланок системи державного регулювання, що проявляється у підвищенні самостійності нижніх поверхів бюрократичної ієрархії, реалізації принципу субсидіарності і передачі ряду державних функцій на рівень місцевого самоврядування;

По-друге, активне залучення неурядових організацій і бізнес-асоціацій в процес прийняття політико-управлінських рішень, перетворення органів державної влади в публічні і відкриті для суспільної дискусії і переговорів структури, зацікавлені у спільних зусиллях для задоволення суспільних інтересів і вирішення суспільних проблем. Держава ініціативно бере на себе співробітництво, стаючи партнером

широкої кооперації, що формується, а не владним інститутом, узурпуючим право висловлювати загальний інтерес, визначати загальне благо, і нав'язуючим свій стандарт поведінки;

По-третє, формування нової креативної організаційної культури з єдиним розумінням перспектив і цілей розвитку організації. Відповідна сучасним вимогам організація ґрунтується на переході: від індивідуальної праці до командної роботи; від роботи за функціями до роботи за проектами; від вузької і жорсткої спеціалізації до профільної підготовки; від підзвітності начальнику до підзвітності клієнтам; від ієрархії до горизонтальної координації всередині команд. Саме мультипрофесійній команді, що відрізняється високим ступенем гнучкості, творення, інноваційності та здатності до конкуренції, делегується право приймати швидкі, часом ризиковані рішення, що безпосередньо стосуються досягнення управлінських завдань. Одночасно знижується роль контролю «зверху вниз», на зміну якому приходять вдосконалена звітність, моніторинг, у тому числі з боку громадянського суспільства, і механізми закріплення відповідальності (від оцінки бюрократичних процедур, правил і стандартів до кількісних показників, що характеризує результат діяльності);

По-четверте, оцінка діяльності державних структур за результатами, що представляє цінність для громадян. При цьому система державного управління як управління громадськими справами підлягає оцінці з точки зору як прагматичних критеріїв ефективності, так і політичних і моральних аспектів адміністрування, пов'язаних з виробленням соціально значущих рішень;

По-п'яте, оздоровлення системи державного регулювання, з одного боку, через використання практики менеджменту, яка стосується короточасних трудових відносин на державній службі, запровадження системи оплати праці за якість, формування стратегій розвитку галузей

народного господарства, розвитку нових інформаційних систем і сервісів G2G, G2B і, звичайно, G2C, з іншого – створення конкурентного середовища в сфері надання громадських послуг, підтримка появи конкуруючих між собою державних структур, приватних фірм і некомерційних організацій.

5. «Ідеальна» західна управлінська модель може бути успішно впроваджена тільки у відповідному інституційному середовищі, а саме удосконалення механізмів державно регулювання економічного сектору та банківського сектору, тягне за собою скорочення витрат, з їх прив'язкою до результатів діяльності, а не необхідних ресурсів, підвищення прозорості бюджетів і прибутковості державних організацій. У зв'язку з цим, під принципом контрциклічності нами розуміється виключно поведінка банківського і економічного сектору, яка іноді йде в розріз з істинними інтересами кожної зі сторін в ім'я збереження стабільності відносин і співпраці в умовах несприятливого періоду економічного розвитку. Також в ході аналізу з'ясовано, що оскільки визначити з граничною точністю коли відбудеться зміна стадій економічного циклу не можливо, на нашу думку, не доцільно «включати» контрциклічний принцип завчасно, прирікаючи сторону на усвідомлене скорочення доходів або ризик втрачених можливостей.

Що стосується суб'єктів економічних секторів (перш за все, банків), то їм, на нашу думку, необхідно дати можливість використовувати всі можливості для максимізації прибутку без обмежень в період економічного зростання, що дозволить досить безболісно надати всіляку партнерську підтримку підприємств з метою збереження, плекання і розвитку повноцінних, сильних партнерів в перспективі. Реалізація принципу повинна носити тимчасовий характер, а витрати банків можуть бути компенсовані в умовах економічного зростання, про що сторони можуть заздалегідь домовитися і закріпити свої зобов'язання у відповідних договорах.

6. Реалізація сукупності представлених нами принципів орієнтована на усунення неминуче виникаючих протиріч, конфліктів і суперечок між суб'єктами економічного сектору та банківського сектору: узгодження умов, пошук рішень, взаємне врахування інтересів, обмін ідеями і намірами, спільний пошук задоволення потреб взаємодіючих сторін неминуче призводить, на нашу думку, до компромісного коригування цілей, самооцінок, поведінки взаємодіючих суб'єктів і зміни їх первісного стану, поступово формуючи відповідний інституційний фон, що складається з формальних (рефлексивних) інститутів оцінки, регулювання та розподілу ресурсів і ризиків і неформальних (етичних) норм і традицій взаємовідносин між суб'єктами секторів.

7. У процесі дослідження виявлено та доведено, що сукупність елементів методології наукового дослідження може, як впливати на розвиток об'єкта, так і забезпечувати його розвиток. Оскільки в економічній літературі віддається перевага двом підходам в трактуванні «економічного механізму»: механізм як інструмент впливу і механізм як інструмент синергії, в контексті дослідження ми пропонуємо об'єднати ці два підходи, а, під механізмом синергії державного регулятора, банківського сектору та економічного сектора пропонуємо розуміти сукупність причинно-наслідкових і зворотних зв'язків елементів, що впливають на характер, якість і спрямованість синергії секторів, що забезпечують досягнення зовнішніх і внутрішніх ефектів.

Елементами системного процесу синергії банківського сектору та економічного сектору виступають: суб'єкти відносин, в ролі яких виступають банки і підприємства, їх діяльність та функції в масштабах економічної системи; властивості, як характерні особливості синергії, обумовлені взаємною потребою і які формуються під впливом складного поєднання внутрішніх і зовнішніх чинників; принципи, що представляють собою фундаментальні основи формування, підтримки та розвитку

процесу синергії; механізм, який визначається як організаційно - економічний устрій системи і процесу синергії; форми, генезис яких визначається еволюцією умов синергії під впливом сформованих формальних та неформальних інститутів і чинників; ефекти, як результати процесу синергії на мікро, мезо - і макрорівнях економіки.

8. Системний характер синергії державного регулятора, банківського та економічного сектору, перш за все, це його здатність генерувати сукупність внутрішніх і зовнішніх принципів синергії, який в економічному середовищі зумовив необхідність вивчення різних наукових концепцій економічного розвитку, в рамках яких розглядалися особливості синергії суб'єктів секторів. Це дозволило розглянути процес синергії в рамках економічної системи, розкриваючи характер і ступінь впливу, який генерується взаємодією ефектів на процес економічного розвитку, і, навпаки - характер і ступінь впливу зміни макроекономічної кон'юнктури на стійкість зв'язків суб'єктів державного, банківського і економічного сектору в процесі їх синергії.

В результаті аналізу різних теоретико-методологічних підходів, представлених в економічній літературі, ми виділили три категорії наукових концепцій, зміст яких відрізняється один від одного в залежності від наявності (або відсутності) взаємозв'язків між державним, банківським і реальним секторами і ступеня їх впливу на економічні процеси, які в сукупності визначають можливості розвитку процесу синергії державного, банківського та економічного сектору і забезпечення внутрішніх і зовнішніх ефектів в залежності від сукупного впливу ендогенних та екзогенних факторів.

Методологія дослідження державного регулювання економічного сектору – це система організації активної ролі держави в управлінні економічним сектором на основі інтеграції інституційної та інноваційної політики держави з метою недопущення «стихійних» спотворень при

переході до нової моделі розвитку, яка включає вибір методу взаємодії як сукупності загальних і спеціальних принципів, методів, способів, логіко-аналітичних інструментів наукового пізнання, що забезпечують одержання висновків щодо організації управління, регулювання та напрямів розвитку економічного сектора.

9. Виходячи з загального змісту методології, нами конкретизовано функції методології дослідження синергії державного регулятора з економічним сектором, особливостей дослідження для досягнення синергії, отримання всебічної інформації про процеси і явища, які пов'язані з синергією державного регулятора з економічним сектором, а також з одним з вагомих учасників економічного сектора – банківським сектором, розширення інформаційного фонду фінансової науки.

10. Виявлено, що еволюційна концепція в якості опорної в методології дослідження, поряд з теорією систем і теорією державного регулювання економічного сектора, найбільш наближена до пояснення причин нестійкої синергії державного регулятора та економічного сектору.

Подальший розвиток даної концепції в контексті синергії державного регулятора та економічного сектору, вимагає зміни напрямку дослідження від «оцінки впливу синергії суб'єктів секторів на економічний розвиток» до «оцінки впливу циклічного розвитку економіки на якість, характер і спрямованість синергії державного регулятора та економічного сектору», а також обліку інституційних чинників, які впливають на асиметричний характер синергії секторів. Таким чином, нами доведено, що державний регулятор повинен надавати ресурси економічному сектору, в тому числі і банківському секторі, за диференційованою відсотковою ставкою, яка враховує середньогалузеву рентабельність господарюючих суб'єктів. Ефективність реалізації такої схеми рефінансування, на нашу думку, багато в чому буде залежати від сфери діяльності суб'єктів

економічного сектора, що потребують в короткостроковому і середньострокових періодах використання спеціалізованих фінансових установ з державною участю і їх регіональної мережі, через які рефінансування буде надходити в економіку.

11. В рамках запропонованого нами механізму тіх-регулювання, поряд з інститутами рефінансування, нами доведено, що паралельно повинна працювати система диференційованого оподаткування суб'єктів економічного сектора, в тому числі і банківського сектору, яка передбачає коригування ставки податку на прибуток фінансових установ в залежності від адекватності умов кредитування і ступеня взаємозв'язку банківського сектору з економічним сектором.

12. Доведено, що поряд з суб'єктами банківського сектору, державному регулятору слід активно підтримувати пріоритетні сектори економіки, а бенефіціарами податкових стимулів, пільг і преференцій повинні стати товаровиробники, перш за все, в інноваційному секторі. За оцінками проведеного експертного дослідження, встановлені податкові пільги щодо суб'єктів економічного сектора дозволяють зменшити оподатковуваний дохід на 20% у разі, якщо має місце приріст витрат на НДДКР, а також знизити податкові виплати на 6% від величини витрат на дослідження і розробки. При цьому, економічним обґрунтуванням наданих податкових пільг в зарубіжних країнах служать облік геополітичного чинника, місце розташування виробника, природно - кліматичні та інші об'єктивні відмінності територій, які зумовили різницю стартових умов їх входження на ринок.

Саме банки стимулюють реалізацію накопичених товарів за допомогою кредитів, розмір яких в певний момент часу, починає перевищувати розумні межі і можливості погашення, посилюючи проблему неплатежів і кризу товарного виробництва.

Однак не всі марксистські ідеї в області особливостей синергії державного регулятора, банківського сектору та економічного сектору знайшли своє практичне підтвердження в сучасних умовах в силу недооцінки автором здатності ринків до саморозвитку.

13. Запропоновано державному регулятору орієнтувати фінансову політику на вирівнювання перш за все економічних умов розвитку не тільки окремих суб'єктів банківського і економічного сектору як таких, а й регіонів і галузей не за рахунок централізованого фінансового впливу, а шляхом надання їм можливостей самостійно організовувати і використовувати наявний економічний потенціал, в тому числі на основі поєднання цільових бюджетних кредитів, наданих на зворотних і платних умовах і податкових кредитів.

У роботі запропоновано в запропонований механізм міх-регулювання вбудувати елемент нівелювання негативних наслідків і перешкод поглиблення концентрації капіталу за допомогою інструментів антимонopolного регулювання. Вбудова даного елементу дозволить знизити негативний вплив monopolного становища корпорацій на розвиток приватної ініціативи, якість і доступність банківських і фінансових послуг, підвищити рівень конкуренції і сприяти підвищенню конкурентно-спроможності вітчизняної продукції та ін.

В економічному секторі, в тому числі і в банківському секторі України, масштаби державного втручання, як у формі державного підприємництва, так і в формі державного регулювання поступово наближаються до критичної позначки, коли імовірна загроза конкурентним відносинам і природному розвитку її інституційної структури. Тому, на нашу думку, пропозиція щодо введення механізму міх-регулювання на основі реалізації спільної міжвідомчої роботи з чіткою системою як підсумкового, так і проміжного цілепокладання, комплексного узгодження методів та інструментів різних напрямків

економічної політики держави і дотримання балансу не тільки між регулюючою і стимулюючою функцій держави, а й між сконцентрованістю і спрямованістю регулятивних заходів у напрямку взаємодіючих суб'єктів банківського і економічного сектору, дозволить усунути або частково знизити наслідки виявлених проблем і недопущення розгортання спіралі асиметрії у синергії стратегічно важливих секторів економіки.

14. На основі оцінки впливу показника інноваційної активності (негативний вплив витрат на НДДКР) і використання в моделюванні часових лагів, нами визначено, що в короткостроковому і середньостроковому періоді для України вплив короткострокових і середньострокових банківських кредитів найбільш значимий для закупівлі готових інноваційних розробок в контексті того, що наздоганяє розвиток.

Доведено відсутність взаємозв'язку між рівнем ставки рефінансування і внутрішнім банківським кредитом в Україні, отже, маніпулювання величиною облікової ставки з боку НБУ не може вплинути на доступність кредитування в банківському секторі, як найбільш актуальної форми синергії державного регулятора та економічного сектору, в тому числі й банківського сектору, в силу ендегенних поведінкових стратегій банків другого рівня та державного регулятора.

15. Виявлено негативний вплив специфіки ціноутворення на банківські ресурси, в тому числі і за рахунок діючої практики оподаткування і порівняно завищеною величини ризикової премії на розширення банківського кредитування, як одночасний прояв дії виділених нами проблемних складових: «ризики», «ресурси», «регулювання».

16. Розглянуті нами ряд наукових концепцій в контексті сучасних умов синергії державного регулятора та економічного сектору, що відрізняються частими циклічними коливаннями і загостренням протиріч

у синергії секторів, визначив вибір методології дослідження на користь теорії асиметрії інформації і інституційно – еволюційної теорії економічного розвитку. Нами було встановлено, що простежується залежність характеру, якості та спрямованості процесу синергії банківського сектору та економічного сектору від інституційних зрушень на мікро-, мезо-, і макрорівнях синергії з державним регулятором, а поглиблення протиріч у синергії суб'єктів секторів обумовлено розгортанням спіралі асиметрії виходячи з різноскерованості цільових орієнтирів суб'єктів синергії, незадовільної якості інформації, не достатньої кількості та якості інформації щодо показників банків другого рівня та економічного сектора, полярності поведінкових стратегій і рівня автентичності регулятивних заходів впливу, а також спотворення очікуваних результатів на мікро-, мезо і макрорівнях.

У свою чергу, це дозволило нам визначити перспективні напрямки розвитку синергії з акцентом на активізацію інноваційної діяльності в обох секторах і вдосконалення інститутів і інфраструктури, що створюють в сукупності базис для вдосконалення механізму синергії секторів, заснованого на поєднанні приватних і громадських інтересів, орієнтованого на комплексне досягнення позитивних ефектів на всіх трьох рівнях.

В країнах, де провідним сегментом фінансового ринку виступає фондовий ринок, система державного регулювання сфокусована на підтримку і регулювання фінансово-кредитних установ, а в країнах, де основним сегментом фінансового ринку є банківський сектор, заходи державного регулювання спрямовані на стимулювання активності підприємств економічного сектора. Таким чином, держава через збалансовану систему стимулів сприяє «підтягуванню» рівня інвестиційної привабливості суб'єктів менш розвиненого сектора в «очах»

протилежної, знижуючи, тим самим, об'єктивно обумовлену асиметрію в поведінці суб'єктів банківського і економічного сектору в їх синергії.

На жаль, подібний позитивний досвід розвинених країн виявився незатребуваним в поведінкових стратегіях інститутів регулювання в Україні і Казахстані. Ця прогалина, на наш погляд, є однією з причин розгортання спіралі асиметрії у синергії банківського та економічного сектору, не дозволяючи лікувати дестабілізуючі фактори синергії. Крім того, система державного втручання в ринкові процеси в Україні і Казахстані «страждає» в зв'язку з відсутністю чітких меж регулювання, через недостатню прозорість і ефективність інститутів оцінки. У сукупності ці недоліки створюють передумови для розростання бюрократії і корупції, дестабілізують економічні процеси, в тому числі синергія банківського і економічного сектору.

17. Проведене дослідження географічної розпорошеності центрів економічної активності України і Казахстану, дає змогу стверджувати, що функції інноваційного, інфраструктурного фінансування та кредитування слід покласти на «інноваційні» та «інфраструктурні» банки. Дана пропозиція обумовлена тим, що інноваційні та інфраструктурні проекти зазвичай мають істотну специфіку, пов'язану з галуззю або регіоном, що пояснює доцільність індивідуального підходу і оцінки ризиків, повноти розуміння, методик оцінювання та наявності відповідних компетенцій кадрів, зосереджених в банках другого та третього рівня. Ми пропонуємо розширити обмежені на сьогоднішній день функції таких банків (тільки наданням ресурсів на поворотній основі), в частині орієнтації їх діяльності на розуміння і оцінку специфіки галузі та регіону, з тим, щоб своєчасно надавати допомогу підприємствам.

Аналіз досліджень економіки розвинених країн, проведений в попередньому розділі дослідження показав, що економіка та банківський сектор Казахстану не відрізняється особливим різноманіттям від

банківського сектору України і представлена центральним банком країни (Національний банк Республіки Казахстан), що виконує функції банку першого рівня і регулятора на фінансовому ринку і універсальними комерційними банками другого рівня.

Структура казахстанської банківського сектору практично не змінилася за час свого існування, за винятком процесу примусової реорганізації банків в 90-х роки, коли кількість банків було скорочено у 6 разів. Незважаючи на схожі тенденції вдосконалення та оптимізації структури банківського сектору України і Казахстану на тлі посилення глобалізаційних та інтеграційних процесів (рекомендації Базельського Комітету, вступ до СОТ, освіту Євразійського економічного союзу і ін.), зовнішніх шоків і викликів, діюча структура банківського сектора в обох країнах залишається недостатньо продуктивною з позиції підтримки процесів структурної перебудови економіки.

Механізми регулювання повинні бути сфокусовані на врахуванні інтересів економічного сектора з тим, щоб забезпечити відповідність результатів синергії між економічним сектором та банківським сектором, вирішенню важливих завдань економічного розвитку. У тому числі з цієї причини елементи виявлених проблем («регулювання», «ресурси» та «ризики») тісно взаємопов'язані між собою, так як недосконалість механізму регулювання, найчастіше, виступає причиною збереження проблем, пов'язаних з дефіцитом ресурсів і високими ризиками.

Беручи до уваги, актуальність застосування динамічного та комунікаційного аспекту, суть яких зводиться до більш жорсткого регулювання в роки економічного зростання і, навпаки, пом'якшення вимог в кризові роки, вважаємо за доцільне розглядати даний підхід не з позиції посилення і ослаблення регулятивних норм, а з точки зору ступеня впливу регулятора на рівень ділової та інноваційної активності в економічному секторі та банківському секторі. У зв'язку з цим, виходячи з

особливостей поведінки суб'єктів банківського і економічного сектору на різних стадіях економічного циклу, НБУ, на основі інструментів регулювання, повинен стимулювати одночасну генерацію інноваційних технологій в банківському секторі та економічному секторі в періоди економічного зростання з метою формування надійної основи їх функціонування в роки кризи.

Модель, об'єднання в групу інститутів розвитку взаємодії державного регулятора, економічного сектора та банківського сектору, в Україні і Казахстані перейнята у зарубіжних країн, але в той же час не позбавлена недоліків: по-перше, банки третього рівня (малі комерційні банки) в обох країнах формально випадають із загальної структури банківського сектору, оскільки на нашу думку, більшість проблем їх діяльності з точки зору ефективної синергії банківського та економічного сектору зводиться, як правило, до вишукування довгострокових пасивів, доведення їх до одержувача і забезпечення своєчасного повернення, а також дефіциту якісних проектів.

З метою підтримки запропонованих до створення структур, слід передбачити умову про те, що підприємства, які отримують від спеціалізованих і галузевих банків ресурси на реалізацію довгострокових проектів, повинні відкрити в них свої рахунки.

З огляду на істотну географічну розпорошеність центрів економічної активності України і Казахстану, на наш погляд, доцільно покласти функції інноваційного, інфраструктурного фінансування та кредитування на «інноваційні» та «інфраструктурні» банки.

Підвищити результативність роботи банків спеціалізованого рівня, з позиції синергії банківського та економічного сектору, можливо на основі використання механізму спільного фінансування, який передбачає фінансування і кредитування інвестиційних проектів, в яких банк

розвитку та спеціалізовані та галузеві банки лише доповнюють кошти приватних комерційних банків (досвід Франції, Німеччини та Японії).

18. Аналіз результативності роботи банків спеціалізованого рівня, з позиції синергії банківського та економічного сектору, дає можливість пропонувати використання механізму спільного фінансування, який передбачає фінансування і кредитування інвестиційних проектів, в яких банк розвитку та спеціалізовані та галузеві банки лише доповнюють кошти приватних комерційних банків.

Результативність діяльності банків другого та третього рівня, в контексті підвищення якості синергії державного регулятора з економічним сектором та банківським сектором, пропонуємо підвищити шляхом впровадження наступних проектів:

- великі інвестиційні проекти інноваційного та інфраструктурного характеру з високим рівнем капіталовкладень і ризиків повинні обслуговуватися тільки по лінії спеціалізованих і галузевих державних банків (як спільно, так і окремо) з правою часткою та спільною участю комерційних банків другого рівня, всі інші дрібні комерційні проекти - комерційними банками третього рівня і небанківськими кредитними організаціями;

- внести зміни до структури інвестиційного портфеля пенсійних, страхових та суверенних фондів в частині збільшення частки вкладень в цінні папери і депозити банків другого рівня не менше 40% (20% і 20% відповідно), це дасть можливість направивши довгострокові кошти на вирішення структурних проблем, і, знизити ризики, з огляду на їхній стратегічний характер;

- організувати ресурсну підтримку невеликих банків, які працюють в регіонах з боку банків спеціалізованого рівня на основі використання схем розподілу ліквідності всередині регіонального банківського сектора на основі викупу великими банками позик у малих банків і високоліквідних

корпоративних цінних паперів, емітованих суб'єктами регіональної економіки, що дозволить надати імпульс для розвитку регіонального фондового ринку та ін.

19. Звіти єдиної бази даних повинні містити інформацію не тільки по кредитних ризиках юридичних осіб та індивідуальних підприємців, а й по їх гарантіях та поруках на користь третіх осіб, за накопиченою проблемною заборгованістю і не платежів за векселями та облігаціями, системі рейтингів керівників і власників підприємств і ін. така схема оптимізації дозволить знизити операційні ризики, пов'язані зі збоями в програмному забезпеченні і людським фактором і буде економічно доцільною, як для державного регулятора для банківського сектору.

Альтернативою існуючих на сьогоднішній день рейтингових агентств, буде створення єдиного внутрішньодержавного рейтингового агентства, з високим ступенем верифікації, та наділення даною функцією з боку державного регулятора та Національного банку України.

20. Інституційне осучаснення банківського сектору, на нашу думку, повинно відповідати завданням реалізації структурної політики держави, оскільки тільки так можна підвищити роль банківського сектору в розвитку економічного сектору, знизивши дію проблем, і, не допустити розгортання асиметричності у синергії економічного сектору з банківським сектором.

Запропонований кластерний аналіз банківського сектору дає можливість оцінки ефективності перевірок з боку державного регулятора. Аналіз показав, що є необхідність введення нових методів проведення перевірок з боку державного регулятора, а саме запропонована економіко-математична модель дає можливість оцінити ефективність дій з боку державного регулятора та наполягати на доцільності приділення особливої уваги порушенням з боку банківського сектору, які напряму впливають на економічний сектор.

У процесі моделювання була встановлена тимчасова залежність на основі якої зроблено прогноз кількості порушень виявлених державним регулятором та встановлено кількісні показники тісноти зв'язку між характеристиками, виконано прогнозування кількості випадків порушень з боку банківського сектору та оцінено вплив кожного фактору окремо, що дало змогу пропонувати підсилення контролю з боку державного регулятора в частині здійснення валютно-обмінних операцій, перевірок об'єктів оверсайта та перевірок банків з питань запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом.

Проведений детальний аналіз порушень банківським сектором наштовхнув нас на висновок, що доцільним було б створення економіко-математичної моделі для оцінки рейтингів банків, що в майбутньому дасть можливість оцінювання ефективності банківського сектору під кутом рейтингування банків та через призму порушень, що в свою чергу дасть можливість економічному сектору співпрацювати тільки з тими баками другого рівня, які можуть бути надійними на сьогоднішній день на ринку фінансових послуг.

Використання розробленої нами вищенаведеної моделі щодо складання рейтингів банків другого рівня може сприяти: підвищенню якості менеджменту в банківському секторі та прозорості в діяльності кожного окремого банку; стандартизації технологій визначення рейтингів банків другого рівня під призмою застосованих санкцій з боку державного регулятора. Для підвищення об'єктивності оцінки фінансової діяльності банківських установ нами пропонується використовувати економіко-математичну модель на основі рейтингування банків другого рівня, що дозволить в майбутньому державному регулятору більш ретельно виконувати свої функції, а економічному сектору отримувати більш якісну інформацію щодо положення банків другого рівня на ринку фінансових послуг для подальшого використання в своїй роботі.

21. Оскільки потреби соціального сектора багатогранні і вони включають матеріальні, соціальні, духовні, політичні, моральні, релігійні потреби, а також потреби у вільному часі, а їх зростання обумовлене зростанням ВВП, валової доданої вартості, продуктивності праці і доходів на душу населення, нами доведено, що гармонія задоволення цих потреб людини, в кінцевому рахунку, є вищою метою розвитку економіки соціального сектора з боку державного регулятора.

Можливості фінансування соціального сектора пов'язані з рівнем економічного розвитку країни (розміром ВВП). В Україні при переході до ринкової економіки ВВП різко скоротився, в результаті чого були скорочені і соціальні витрати держави. У період переходу від командно-адміністративної економіки до ринкової не була знайдена форма розв'язання суперечності між інтересами людини, суспільства і держави, та загострилася проблема соціальної справедливості. В українському суспільстві відбувся соціальний розкол.

Соціальна сфера включає в себе галузі, діяльність організацій яких забезпечує вирішення соціальних проблем соціального сектора. Проблемне поле соціального сектора зосереджено навколо наступних напрямків: рівень і якість соціального життя (розподіл соціальної допомоги, безробіття, міграційна політика, зайнятість і т. д.); освіта; охорона здоров'я; житлово-комунальне господарство; культурна політика. Крім того, окремо виділяють напрямок по роботі з молоддю, як найбільш перспективної і той же час соціально незахищеної частини соціального сектора.

Основним суб'єктом управління соціального сектора виступає держава в особі органів влади. Крім того, суб'єктами управління соціального сектора є господарюючі суб'єкти (бізнес-структури), що виконують соціальні функції, і громадські організації, які відіграють роль сторонніх спостерігачів і контролерів.

Історично, на нашу думку, економіка соціального сектора стала самостійним сегментом ринкової економіки на певному етапі розвитку цивілізації, в постіндустріальному суспільстві, коли внаслідок науково-технічної революції якість людського капіталу стала основним фактором розвитку економіки. Людський капітал - це інвестиції індивіда, сім'ї, підприємства, держави в інтелектуальну власність, в розвиток здібностей людини до праці та підприємницької діяльності з метою отримання доходів.

22. Доведено, що соціальний устрій та політичний режим в країні формуються не тільки під впливом втілення в державі ієрархічності побудови суспільства, а й в залежності від наявності (відсутності) зворотних зв'язків і довіри між ними. Вирішальною передумовою є забезпечення соціальної справедливості, гармонійного розвитку взаємин людини, соціального сектора і держави, формування соціального сектора.

Соціальний сектор розглядається нами в двох його головних економічних функціях - виробництві суспільних благ і фінансуванні соціально орієнтованих галузей національної економіки. В умовах фінансово-економічної кризи виникають нові проблеми фінансування економіки соціального сектора в зв'язку зі зниженням дохідної частини федерального і регіональних бюджетів. Це викликає необхідність удосконалення податкової системи та поповнення бюджетного дефіциту за рахунок фонду добробуту.

У ряді країн приватні корпорації та громадяни формують фундаменти - безоплатно передають науковим і освітнім організаціям капітал. Власником капіталу стає організація, що отримала його, але витратити можна тільки доходи від цього капіталу. Завдяки цьому науково-освітній капітал став ядром національної інноваційної системи в США. Цільовий капітал формується за рахунок пожертвувань корпорацій і фізичних осіб, а також за рахунок власних коштів некомерційної

організації і передається в довірче управління компанії для отримання доходу, який використовується для фінансування статутної діяльності даної некомерційною організацією чи іншими некомерційними організаціями.

Таким чином потреби соціального сектора багатогранні. Вони включають матеріальні, соціальні, духовні, політичні, моральні, релігійні потреби, а також потреби у вільному часі. Їх зростання обумовлене зростанням ВВП, валової доданої вартості, продуктивності праці і доходів на душу населення. Гармонія задоволення цих потреб людини, в кінцевому рахунку, є вищою метою розвитку економіки соціального сектора з боку державного регулятора.

23. За результатами дослідження можна стверджувати, що подальший соціально-економічний розвиток України, залежить від підвищення рівня і якості життя людини, від соціальної справедливості, доступності для всіх соціальних і територіальних груп населення двох базових речей - мінімального споживчого набору і механізмів реалізації основних громадянських прав і свобод, а актуальними проблемами залишаються вдосконалення міжбюджетних відносин, фінансування науки, освіти, охорони здоров'я, житлово-комунального господарства, про що буде висвітлено в наступному підрозділі дослідження. Все це є прерогативою держави, соціального сектора, соціального партнерства, посилення гуманітарних аспектів розвитку в умовах ринкової економіки.

Таким чином, активна роль категорії «суспільних благ» при виборі моделі державного регулювання означає: недопущення величезної прірви між багатими і бідними; забезпечення рівних можливостей в отриманні освіти та гідної оплати праці; формуванні справедливої політики доходів; надання основних соціальних гарантій населенню; забезпечення демократичних процедур прийняття важливих рішень держави, які зачіпають долі більшості населення країни.

Вирішення зазначених завдань в рамках окресленої теоретичної моделі соціодинаміки можна вважати адекватним, коли воно забезпечує сталий і динамічний розвиток країни, зростання добробуту і рівня культури всіх верств суспільства.

Подальший соціально-економічний розвиток України, на нашу думку, залежить від підвищення рівня і якості життя людини, від соціальної справедливості, доступності для всіх соціальних і територіальних груп населення двох базових речей - мінімального споживчого набору і механізмів реалізації основних громадянських прав і свобод.

Проведений рейтинг банків України за приростом депозитного портфеля дав можливість зробити висновки, що державний регулятор «втратив довіру» соціального сектору, це простежується в небажанні соціального сектору приймати участь в виборах представників державного регулятора (влади) та недовірі власних коштів банківському секторі.

24. Розроблена нами модель рейтингування банківського сектора була протестована на емпіричних даних комерційних банків України та враховує різноманітні фактори фінансових ризиків та їх інтегральний вплив на фінансовий результат комерційних банків, що в свою чергу при використанні комерційними банками дозволить вчасно оцінити капітал, необхідний для покриття фінансових ризиків банківських установ, а державному регулятору вчасно вживати заходів спрямованих на мінімізацію ризиків банківського сектора і як наслідок мінімізацію втрат соціального сектора. Для цілей управління фінансовими ризиками комерційних банків застосування структурної моделі виправдовує себе і показує якісно правильні й інтерпретовані результати. Тому використання комерційними банками запропонованої структурної моделі для оцінки

капіталу є одним із способів прогнозування капіталу необхідного для покриття можливих фінансових ризиків.

Встановлено що в умовах синергії державного регулятора, банківського сектору та економічного сектору відсутність зв'язку не можлива, оскільки регулятор, банківський сектор і економічний сектор є самостійними, які розвиваються за своїми індивідуальними канонами, та можуть робити істотний вплив на стан один одного.

Аналіз проведених досліджень показує, що виходячи з отриманих результатів, теоретики називають виявлені ними тенденції у синергії державного регулятора, банківського сектору та економічного сектору порізному: відрив, асиметрія, асинхронність, автономність, нейтральність, дивергенція, дихотомія і т.д. Така різноманітність характеристик синергії державного регулятора, банківського сектору та економічного сектору змушує нас задуматися про те, наскільки точно вони відображають сукупність відносин, що виникають між секторами в умовах тих чи інших етапів економічного циклу. Відповідь, на наш погляд, криється в етимологічному підході до аналізу використовуваних понять, де поняття: відрив, нейтральність, дивергенція і дихотомія - демонструють переривання або відсутність будь - яких зв'язків раніше існували, і, одночасне утворення і функціонування незв'язаних і незалежних одна від одної частин єдиного цілого.

Асиметрія інформації, є проміжною ланкою в ланцюжку асиметрії синергії, витoki якої походять з асиметрії цілей взаємодіючих суб'єктів. При цьому в сучасних умовах, на наш погляд, проявляється взаємний характер обміну асиметричною інформацією - сторони з усією відповідальністю обмінюються вигідною інформацією.

Подібні результати кредитної діяльності банківського сектору вказують на трансформацію асиметрії цілей в асиметрію інформації: на початковому етапі синергії сторони усвідомлено обмінюються

інформацією, яка візуально і формально буде сприяти якнайшвидшому укладанню договорів, навіть якщо не буде відповідати дійсності. В результаті обміну спотвореною інформацією підприємства одночасно отримують можливість тільки отримати необхідні ресурси і суттєво за них переплатити, а банки - розширити клієнтську базу і поповнити свої портфелі проблемними активами.

І як висновок, найчастіше, після вступу у взаємодію, суб'єкти секторів міняються ролями: тепер уже банки, для того щоб благополучно повернути видані кошти, не кажучи вже про відсотки, змушені підлаштовуватися під зміни поведінки суб'єктів економічного сектора, що, в свою чергу, впливає на подальшу зміну поведінки банків і траєкторії процесу синергії банківського та економічного сектору в цілому.

25. Дослідження синергії державного регулятора, банківського сектору та економічного сектору, визнаного нами в якості динамічного системного процесу, виявило існування ендогенних та екзогенних факторів, які в свою чергу вимагають аналізу факторів невизначеності, що впливають на траєкторію руху або спрямованість синергії, як системи.

Вплив асиметрії інформації на внутрішньо-системні міжбанківські зв'язки запускає ризик поширення фінансової кризи і сприяє його виходу за межі фінансової системи. Разом з тим, спроба однієї зі сторін передбачити ефект асиметрії призводить до створення неадекватних умов для протилежної сторони і робить їх або неможливими, або призводить до асиметрії результатів синергії, що виражається в тому, що на заключному етапі синергії бажаний (очікуваний) ефект від синергії отримує або одна зі сторін, або його не отримує ні та, ні інша сторона (мікрорівень), що обмежує поширення ефектів у зовнішньому середовищі (на мезо- і макрорівнях). Це говорить про те, що асиметрія результатів має чітко виражений міжрівневий характер, обумовлюючи значимість результатів синергії на всіх рівнях, в сукупності сприяють економічному розвитку.

Оцінити результативність синергії, на нашу думку, з точки зору наявності (або відсутності) асиметрії, можливо за такими показниками, як коефіцієнт монетизації, як відношення грошової маси до ВВП і показник ролі банківського сектора в економіці, який визначається як відношення банківських активів до ВВП.

26. Доведено що асиметрія інформації має трансформативний характер, на що вказують результати дослідження трансформації асиметрії цілей в асиметрію інформації, а саме: на початковому етапі синергії, сторони усвідомлено обмінюються інформацією, яка візуально і формально буде сприяти якнайшвидшому укладанню договорів, навіть якщо не буде відповідати дійсності. В результаті обміну спотвореною інформацією підприємства одночасно отримують можливість тільки отримати необхідні ресурси і суттєво за них переплатити, а банки - розширити клієнтську базу і поповнити свої портфелі проблемними активами.

Оцінено результативність синергії з точки зору наявності (або відсутності) асиметрії, за наступними показниками: коефіцієнт монетизації, відношення грошової маси до ВВП, показник ролі банківського сектора в економіці, та доведено, що поєднання природи і умов функціонування державного регулятора, суб'єктів банківського сектору, економічного сектору та соціального сектору в умовах сучасної економіки зумовлюють послідовний зв'язок між елементами системи асиметрії, підтверджуючи дію спіралі асиметрії у синергії державного регулятора, банківського сектору та економічного сектору, як самостійного процесу, який обумовлений ринковим характером діяльності різноспрямованості цілей суб'єктів секторів на мікро-, мезо- і макрорівнях.

Прояв властивості асиметричності на всіх етапах процесу синергії державного регулятора, економічного сектору та банківського сектору за допомогою розгортання спіралі асиметрії визначає характер очікуваних

ефектів синергії на різних рівнях економіки, що має стати передумовою до перегляду традиційно сформованої практики управління і регулювання цим процесом. Аналізуючи елементи системи асиметрії ми довели, що на мікрорівні узгодити інтереси сторін і підтримувати стабільну траєкторію їхньої поведінки у синергії, практично неможливо в силу ендогенних поведінкових стратегій без доповнення діючих інститутів управління і зовнішнього регулювання неформальними самопідтримуючими інститутами честі, совісті, відповідальності і.т.д. А конфлікт між спрямованістю внутрішніх механізмів управління суб'єктів приватного бізнесу і механізмом зовнішнього державного регулювання, дає можливість подальшого дослідження розгортання спіралі асиметрії на мезо- і макроекономічному рівнях.

Аналіз елементів системи асиметрії і їх взаємозв'язку в розгортанні спіралі асиметрії у синергії державного регулятора, економічного сектора та банківського сектора, дав можливість простежити тісний взаємозв'язок властивостей процесу синергії (асиметричність, вразливість, динамічність, системність, керованість і урегульованість), та довести їх вплив на методологію формування принципів, механізму, форм і ефектів синергії, що підтверджує інституційно обумовлений характер процесу синергії державного регулятора, економічного сектора та банківського сектора.

Поєднання природи і умов функціонування державного регулятора, суб'єктів банківського сектора, економічного сектора та соціального сектора в умовах сучасної економіки зумовлюють послідовний зв'язок між елементами системи асиметрії, підтверджуючи дію спіралі асиметрії у синергії державного регулятора, банківського сектора та економічного сектора під якою ми розуміємо самостійний процес, природа якого, включаючи обумовлену ринковим характером діяльності різноспрямованість цілей суб'єктів секторів, запускає циклічно поновлюваний механізм ланцюгової реакції асиметрії інформації,

асиметрії поведінкових стратегій і спотворення результатів на мікро-, мезо- і макрорівнях.

Банк покладаючись на перманентну допомогу і підтримку адміністративного ресурсу і бюджетних коштів, не виявляє себе як повноцінний і самостійний суб'єкт ринкових відносин, викликавши, тим самим, невдоволення не тільки інших банківських структур, а й клієнтів. Цей приклад, на наш погляд, наочно відображає розгортання спіралі асиметрії з міжрівневим переходом від мікрорівня до мезо- і макрорівні синергії банківського сектору, державного та економічного сектору, так як ситуація з багатьма банками України знизила привабливість і довіру в очах потенційних вкладників та міжнародних фінансово-кредитних і валютних інститутів, які виступають основними донорами ресурсної бази банківського сектору України, одночасно позначаючись на характері і якості синергії його суб'єктів з підприємствами економічного сектору.

Виходить, що участь держави в підтримці банківського сектору не завжди виправдана і для самої держави, яка з одного боку, прагне забезпечити економічне зростання і максимально підтримувати економічний сектор, розширюючи доступ останнього до ресурсів, з іншого - генерує утриманський настрій банківського сектору і паралізує її кредитну і інвестиційну активність. При чому, основною причиною негативного результату подій виступає саме асиметрія цілей, інформації і поведінки в даному випадку держави і суб'єктів банківського сектору і економічного сектору.

27. Розроблена концепція з виявленням існуючих тенденцій та прогнозування розвитку синергії державного регулятора з економічним, банківським та соціальним сектором України для формування підходів підвищення активності взаємодії як з боку держави так і з боку секторів, здійснення постійного моніторингу та оцінювання змін, розробки

рекомендацій щодо сприяння позитивним ефектам і протидії негативним наслідкам даної взаємодії.

Нами запропоновані нові форми і розроблений механізм осучаснення інституційної інфраструктури, в результаті впровадження яких буде відрегульовано характер, якість і спрямованість синергії державного регулятора з економічним, банківським та соціальним сектором на рівні суб'єктів (на мікрорівні), галузей і секторів (на мезорівні) і економічної системи в цілому (на макрорівні). Теоретико-методологічна основа запропонованої концепції системної синергії державного регулятора з економічним, банківським та соціальним сектором побудована на теорії асиметрії інформації, комунікаційному та динамічному аспекті, що розкриваються під впливом різноспрямованого руху зовнішніх і внутрішніх факторів недовомовленостей у синергії даних секторів.

Базуючись на отриманих теоретичних висновках, нами була висунута наукова гіпотеза, результати якої були продемонстровані розрахунками на основі розробленої моделі економіко - математичного моделювання. Отримані результати моделювання підтвердили обґрунтованість висунутої гіпотези про те, що успішне досягнення синергії розглянутих нами секторів, на всіх рівнях можливий, в умовах активної взаємодії суб'єктів секторів як на етапі зростання, так і на етапі спаду для мінімізації проблем шляхом реалізації превентивної та стимулюючої політики регулювання.

28. Удосконалено інструментарій формування принципів та форм синергії, який спрямований на ослаблення тиску проблем, властивих різним рівням синергії та виділений принцип контрциклічності реалізований в комплексі пропозицій щодо використання конкретних форм і механізмів синергії досліджуваних нами секторів на різних стадіях економічного циклу. Розроблена нами концепція системної синергії державного регулятора, економічного сектора, банківського сектору та

соціального сектора дає можливість вирішити важливу народногосподарську проблему, обумовлену різними поглядами та цілями у синергії досліджуваних секторів, що перешкоджають досягненню позитивних макроекономічних ефектів, а впровадженню практичних рекомендацій, досягти узгодження цільових орієнтирів з парадигмою регулювання і інтересами суб'єктів економічного, банківського та соціального секторів.

29. Опираючись на результати дослідження, ми прийшли до висновків на рахунок основних характеристик ефективності діяльності державного регулятора щодо економічного сектору, банківського сектору та соціального сектору, а саме, розраховуючи ефективність слід включати в розрахунки: економічність, економічну і соціальну ефективність та соціально-економічну ефективність діяльності державного регулятора, та довели, що ефективність державного регулювання – поняття відносне, яке можна визначити шляхом порівняння та співставлення багатьох характеристик, а сама сформована база порівняння, і висновки, оцінки рівня ефективності державного регулятора, отримані шляхом подібного порівняння, носять умовний характер, які можуть відрізнятися один від одного залежно від бази порівняння, способу визначення витрат і результатів, наявності достовірної інформації.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Авагян, Г.Л. Региональный банковский кластер / Г.Л. Авагян, М.Ю. Саитова. - М.: Магистр: ИНФРА-М, 2012. - 224с.
2. Административное право: Учебник / Под ред. Ю.М. Козлова, Л.Л. Попова. — М.: Юристъ, 2000. —С. 182—183
3. Александров, А.Ю. Децентрализованная система управления проблемными активами в условиях экономического кризиса / А.Ю. Александров // Проблемы современной экономики. - 2009. - №4. - С. 240 - 243.
4. Аналіз діяльності окремих банків України за підсумками 2002 року. / Гладких Д. /Вісник НБУ. - 2003. - № 5.
5. Базель II: новые заботы. – Банковская практика за рубежом
6. Банковский аудит, в 2 ч. / И.Д. Мамонова, З.Г. Ширинская, Р.Г. Ольхова и др./ под ред. И.Д. Мамоновой. - М.: Бухгалтерский учет, 1994.
7. Банковский надзор и аудит: Учебное пособие/ И.Д.Мамонова, З.Г.Ширинская, Р.Г. Ольхова и др. / Под ред. И.Д.Мамоновой.-М.:ИНФРА. 1995. –112с.
8. Банківський нагляд: Навчальний посібник / Міщенко В.І.;Яценюк А.П.;Коваленко В.В.;Коренєва О.Г.- К.: Знання, 2004.- 406 с.-(Вища освіта ХХІ століття)
9. Банківський нагляд: Навчальний посібник / Мін-во освіти і науки України; Ун-т економіки та права "Крок"/Грушко В.І.;Лаптев С.М.; Любунь О.С.;Раєвський К.Є.- К.: ЦНЛ, 2004.- 264 с.
10. Банківське регулювання та нагляд // Законодавчі і нормативні акти з банківської діяльності. - 2008. - N 10. - С. 5-196
11. Банківський менеджмент: Підручник/ За ред. О.А. Кириченка, В.І. Міщенка. – К.: Знання, 2005. – 831 с. – (Вища освіта ХХІ століття).
12. Базельські принципи ефективного нагляду /Фінансовий ринок України.- 2008.- № 7.-С. 27-32

13. Баришніков А.Г. Організаційно-правові аспекти оновлення змісту банківського нагляду в Україні / Баришніков А.Г. Держава і право.- 2007.- № 1.- С.444-450
14. Батковський В.А. Рейтингова оцінка діяльності банків// Фінанси України. – 2004, №5. – С. 145-150.
15. Болгар Т.М. Формування системи банківського нагляду в Україні відповідно принципам Базельського комітету // Проблеми і перспективи розвитку банківської системи України. / Болгар Т.М. Т.18.- Суми: УАБС НБУ,2006.- С.222-227
16. Бернд Рудольф. Банковская система и контроль за банковской деятельностью в условиях рыночной экономики/ Бернд Рудольф – Мюнхен, 1994.
17. Василишен Э.Н. Регулирование деятельности коммерческого банка/ Василишен Э.Н. - М.: Финстатинформ. 1995. – 144с.
18. Вагизова, И.В. Роль региональной банковской системы в развитии взаимодействия реального и финансового секторов экономики / И.В. Вагизова // Проблемы современной экономики . - 2010. - №1(33). - С. 253-255.
19. Василишин, Э.Н., Системный подход к деятельности коммерческого банка / Э.Н. Василишин, И.Л. Меркурьев // Экономика и жизнь. - 1995. - №21. - С. 46-47.
20. Вахитов, Р. Налоги и шариат / Р. Вахитов, С. Сарбасов // Эксперт Казахстан. - 2007. - №32. - С. 30 - 31.
21. Горячек І., Конопатська Л. Регулювання організаційної структури банків як фактор підвищення ефективності банківського нагляду / Горячек І., Конопатська Л. - Вісник НБУ. -2003. - №11. – С.52-55.
22. Гриценко Р. Теоретичні аспекти організації банківського нагляду в сучасних умовах // Вісник Національного банку України.- 2005.- № 4.- С. 57-59.

23. Грошово-кредитна політика в Україні/ В.С.Стельмах, А.О.Єпіфанов, Н.І.Грибеник, В.І.Міщенко/ За ред. В.І.Міщенка. – К.: Знання, 2000. – 304с.
24. Банківський нагляд./ [Грушко В.І. Лаптєв С.М., Любунь О.С., Раєвський К.Є.]. – К.– 2004.
25. Дрозд І.К. Внутрішній контроль у кредитних організаціях / Банківська справа.- 2005.- № 6.-С. 3-10.
26. Документы Базельского комитета. Принципы управления рисками процентных ставок. // Бизнес и банки. - 1998. - N 15.
27. Домрачев В.М. О математических моделях взаимодействия экономик различных стран// Моделювання та методи системного аналізу./ Домрачев В.М. – Ін-т кібернетики НАН України, 2000. – с.55-67.
28. Домрачев В.М, Бойко В. Моделирование воздействия внешних шоков на экономику Украины// Теория оптимальных решений. / Домрачев В.М, Бойко В. - Ін-т кібернетики НАН України. – 2003. - №2. – С.102-110.
29. Домрачев В.М, Ревенко В. Щодо прогнозування ВВП в країнах СНД// Проблеми впровадження інформаційних технологій в економіці та бізнесі./ Домрачев В.М, Ревенко В. – 2004. - №5. – с.85-88.
30. Донченко Л. Проблемные банки - головная боль банковской системы Украины. / Донченко Л. / Вестник НБУ. - 2000.- N 10.- С. 6-7.
31. Д'яконова І.І. Банківський нагляд і регулювання: світовий досвід / Д'яконова І.І. / Актуальні проблеми економіки.- 2007.- № 12.- С. 84-95.
32. Д'яконова І.І. Державне регулювання банківської діяльності: вивчення моделей, обґрунтування категорійного апарату / Д'яконова І.І. / Вісник Української академії банківської справи.- 2007.- № 2.-С. 9-16.
33. Д'яконова І.І. До питання визначення понять "банківське регулювання" та "банківський нагляд"/ Д'яконова І.І. / Актуальні проблеми економіки.- 2008.- № 8.-С. 183-194
34. Джо Селбі. НБУ і банківський нагляд // Вісник НБУ.- 1998. -

№12. - С.50.

35. Жидко К. Нові вимоги Базельського комітету до визначення капіталу, адекватного ризикам / Жидко К. // Вісник Національного банку України.- 2005.- № 11.- С. 63-65.

36. Зінченко В.О. Організація ефективного банківського нагляду в Україні / Зінченко В.О. // Вісник Української академії банківської справи.- 2006.- № 2.- С.67-73.

37. Зінченко В.І. Дистанційний аналіз ліквідності у системі банківського нагляду / Зінченко В.І. // Вісник Української академії банківської справи.- 2008.- № 1.-С. 54-59.

38. Економічний аналіз: Навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів спеціальності 7.050106 „Облік і аудит”. [під ред.проф. Ф.Ф.Бутинця.] – Житомир: ПП „Рута”, 2003. – 680с.

39. Економічний аналіз: Навчальник посібник / М.А.Болух, В.З.Бурчевський, М.І.Горбаток та ін.; [За ред. акад.НАНУ, проф..М.Г.Чумаченка.] – Вид. 2-ге, перероб. і доп. – К.: КНЕУ, 2003. – 556 с.

40. Екумов А.И. Модели учета и анализа в коммерческом банке./ Екумов А.И. - Калининград, 1997. - 208 с.

41. Енциклопедія банківської справи України/ Редкол.: В.С. Стельмах (голова) та ін. – К.: Молодь, ІнЮре, 2001. – 680 с.

42. Жарковская Е., Арендс И. Банковское дело: Курс лекцій./ Жарковская Е., Арендс И. – М.: ИКФ Омега-Л, 2002.

43. Жорж де Менил. Модель макроекономических показателей Украины/ Жорж де Менил. – 1998. – 12с.

44. За даними офіційного веб-сайту Банку міжнародних розрахунків в м. Базель - www.bis.org.

45. Загородній А.Г. та ін. Фінансовий словник/ Загородній А.Г. та ін. — 4-е вид. випр. і доп. — К.: Знання, 2002. — С. 277, 376.

46. Закон України «Про банки і банківську діяльність» від 07.12.2000р.

№2121-III / Відомості Верховної Ради України./ Офіц. вид.- К., 2001.- №5-6. - ст.30.

47. Закон України “Про банки і банківську діяльність” // Законодавчі і нормативні акти з банківської діяльності. – 2002. – Вип. 7. – С.4-48.

48. Закон України „Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом” від 28.11.2002 № 249-IV.

49. Закон України "Про господарські товариства" від 19.09.91 №1576 // Відомості Верховної Ради України. -1991.- №49. –с.682.

50. Закон України “Про Фонд гарантування вкладів фізичних осіб” від 20.09.2001р. №2740-III //Відомості Верховної Ради України. – 2002. -№5, ст.30.

51. Закон України „Про зовнішньоекономічну діяльність” від 16.04.91 № 959-XII зі змінами та доповненнями.

52. Закон України «Про Національний банк України» від 20.05.1999р. №679-XIV//Відомості Верховної Ради України. -1999.-№29, ст.238.

53. Закон України „Про порядок здійснення розрахунків в іноземній валюті” від 23.09.1994 № 185/94-ВР.

54. Закон України „Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг” від 12.07.2001р. №2664-III із змінами внесеними згідно із Законом України №485-IV від 06.02.2003 // Відомості Верховної Ради України. – 2003. - №14. – С.104.

55. Занг В.-Б. Синергетическая экономика/ Занг В.-Б. – М.: Наука, 1999. – 335с.

56. Иванов Л.Н. Особенности применения CAMEL-методов для оценки финансового состояния российских банков / Иванов Л.Н. – 1998. - №15. – С.22-27.

57. Інструкція “Про організацію готівкового обігу установами банків

України”, затверджена Постановою Правління НБУ від 12.03.2001 р. за № 69.

58. Інструкція про відкриття банками рахунків у національній та іноземній валюті, затверджена постановою Правління Національного банку України від 18.12.98. №527 зі змінами та доповненнями.

59. Інструкція про відкриття банками рахунків у національній та іноземній валюті, затверджена постановою Правління Національного банку України від 18.12.98. №527 зі змінами та доповненнями.

60. Інструкція про переміщення валюти України, іноземної валюти, банківських металів, платіжних документів, інших банківських документів і платіжних карток через митний кордон України, затверджена постановою Правління НБУ від 12.07.2000 №283 зі змінами та доповненнями.

61. Інструкція про порядок здійснення контролю і отримання ліцензій за експортними, імпортними та ліцензованими операціями, затверджена постановою Правління Національного банку України від 24.03.1999 № 136.

62. Інструкція про порядок організації та здійснення валютно-обмінних операцій на території України, затверджена постановою Правління НБУ від 12.12.2002 №502.

63. Інструкція про порядок регулювання діяльності банків в Україні, затверджена постановою Правління НБУ від 28 серпня 2001 р. N 368 .

64. Казанская О. Люксембург. Внесите свой вклад / Казанская О./ Профиль. – 1998. – №38. – С. 22-26.

65. Карчева Г., Ревун В. Шляхи вдосконалення нагляду та регулювання діяльності проблемних банків/ Карчева Г., Ревун В. / Вісник НБУ –2000- №4 с.26-28.
66. Клименко Т.В. Банківська система України і напрями її розвитку / Клименко Т.В. / Фінанси України. – 2002. - №4. – С. 104-111.
67. Ковальчук Е.А., Ковальчук Д.Ф. Капіталізація банківської системи України / Ковальчук Е.А., Ковальчук Д.Ф. / Фінанси України. – 2001. – №12. – С. 128-134.
68. Коваленко В.В. Банківський нагляд/ Коваленко В.В. - Суми: УАБС НБУ, 2007.- 262 с.
69. Контроль: інспектування, аудит, банківський нагляд.- Суми: ВТД "Університетська книга", 2006.- 432 с.
70. Кредитна система України і банківські технології. У 3 кн. Кн.2: Бухгалтерський облік. Банківський нагляд. Контроль та аудит.- Львів: ЛБІ НБУ, 2002.- 392 с.
71. Костина Н.И., Сучок С.В. Прогнозирование банковской деятельности в условиях трансформации экономики // Современные аспекты финансового управления экономическими процессами. [Костина Н.И., Сучок С.В.] Матер.науч.-практ.конф. – Севастополь, 2001.
72. Котенков В., Сазыкин Б. Устойчивое развитие банков России // Бюлетень фінансової інформації. – 2000. - № 2. – С.49-56.
73. Кредитна система України і банківські технології. У 3 кн.Кн.2: Бухгалтерський облік. Банківський нагляд. Контроль та аудит: Навчальний посібник.- Львів: ЛБІ НБУ, 2002.- 392 с.
74. Кришталь Г.О. Аналіз основних показників банківської системи з метою визначення відповідності принципам трансформації системи / Г.О.Кришталь // Банківська справа – 2015. - №4-5 (136). - С. 66-78.
75. Кришталь Г.О. Аудит в комерційних банках // Напрями розвитку обліку, контролю та економічного аналізу в умовах глобалізації: тези

доповідей III Міжнародної студентської науково-практичної інтернет-конференції (Одеса, 20 квітня 2017). Одеса: Одеський національний економічний університет, 2017 – С.27-29.

76. Кришталь Г.О. Банківські ризики у 2015 році / Г.О.Кришталь // Банківська справа – 2015. - №1 (132). - С. 40-44.

77. Кришталь Г.О. Банківські послуги: як їх підтвердити документально / Г.О.Кришталь // Журнал Головбух – 2011. - №35 (754). - С. 16-18.

78. Кришталь Г.О. Вибір методу розрахунку міри сукупного фінансового ризику / Г.О.Кришталь // Банківська справа – 2016. - №3 (140). - С. 48-57.

79. Кришталь Г.О. Закриваємо рахунок в банку: коли це можна зробити безкоштовно / Г.О.Кришталь // Журнал Головбух – 2011. - №44 (763). - С. 55-57.

80. Кришталь Г.О. Застосування структурної моделі для оцінки сукупного фінансового ризику комерційних банків / Г.О.Кришталь // Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Економіка. – 2016. - №1 (178). - С. 11-18.

81. Кришталь Г.О. “Економіко-математична модель побудови рейтингу банківських установ та виявлення основних напрямів банківського нагляду”, Економіка Криму (№1 (30), 2010)

82. Кришталь Г.О. Інструменти партнерства з боку держави у взаємодії з банківським сектором // Антикризове управління економікою та фінансами: Збірник тез Всеукраїнської науково-практичної конференції (Київ, 31 травня 2017). Київ: Київський інститут банківської справи, 2017 – С.31-33.

83. Кришталь Г.О. Комплексна оцінка фінансового стану позичальника – фізичної особи банківською установою / Г.О.Кришталь // Банківська справа – 2013. - №5 (113). - С. 59-65.

84. Кришталь Г.О. Контроль за якістю обслуговування в банківських установах як важливий елемент розвитку фінансово-кредитної системи

країни // Національне виробництво й економіка в умовах реформування: стан і перспективи інноваційного розвитку та міжрегіональної інтеграції: збірник наукових праць міжнародної науково – практичної інтернет конференції (Кам'янець-Подільський, 30 жовтня 2015р.). Кам'янець – Подільський: Подільський державний аграрно-технічний університет, 2015. – С.203-204.

85. Кришталь Г.О. Комплексне страхування банківських ризиків //Перспективи розвитку обліку, контролю та аналізу в контексті євроінтеграції: матеріали IV міжнародної науково-практичної конференції (Одеса, 26 травня 2016). Одеса: Одеський національний економічний університет, 2016 – С.347-349.

86. Кришталь Г.О. Концепція формування механізму діагностики діяльності банківських установ з урахуванням ризику // Управління розвитком соціально-економічних систем: глобалізація, підприємництво, стійкий економічний ріст : XVI Міжнародна наукова конференція (Донецьк, 2015). Донецьк: Донецький національний університет, 2015. – С. 654-657.

87. Кришталь Г.О. Методологічні підходи до обчислення ймовірностей помилок в операційній системі банку// Ефективне управління та розвиток не виробничої сфери в умовах кризи: погляд молодих вчених: матеріали міжнародної науково-практичної інтернет-конференції молодих учених, магістрантів та студентів (Харків, 22- 23 березня 2016). Харків: Харківський торговельно-економічний інститут КНТЕУ, 2016.

88. Кришталь Г.О. Механізм та інструменти партнерства з боку держави у взаємодії з банківським сектором / Г.О.Кришталь // Журнал Київського інституту банківської справи «Економіка: теорія та практика» – 2016. - №1 (7). - С. 54-61.

89. Кришталь Г.О. Моделі оцінки сукупного ризику та актуальні напрями їх розвитку / Г.О.Кришталь // Банківська справа – 2017. - №1 (142). - С. 42-51.
90. Кришталь Г.О. Модель інтеграції банку та страхової компанії // Фінансово-економічні важелі розвитку невиробничої сфери в умовах нестабільності: Збірник тез доповідей Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції, присвяченої 70-річчю Київського національного торговельно-економічного університету (Харків, 2016). Харків: Інститут модернізації змісту основи Київського національного торговельно-економічного університету, 2016 – С.23-24.
91. Кришталь Г.О. Оцінка фінансового стану позичальника – фізичної особи в комерційному банку / Г.О.Кришталь // Збірник наукових праць Університету банківської справи на базі Харківського навчально-наукового інституту. Фінансово-кредитна діяльність: проблеми теорії та практики – 2014. - №16. - С. 147-152.
92. Кришталь Г.О. Про які розрахункові рахунки банк повідомляє податківців / Г.О.Кришталь // Журнал Головбух – 2011. - №41 (760). - С. 56-57.
93. Кришталь Г.О. Розвиток банківського нагляду України відповідність до вимог Європейського союзу/ Г.О. Кришталь // Проблеми і перспективи розвитку банківської системи України. Збірник наукових праць ДВНЗ Українська академія банківської справи Національного банку України. Випуск 31 – 2011. - С. 164 – 170.
94. Кришталь Г.О. Розрахунок капіталу необхідного для покриття операційних ризиків / Г.О.Кришталь // Збірник наукових праць Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Теоретичні та прикладні питання економіки – 2015. - №2 (31). - С. 150-156.

95. Кришталь Г.О. Система оцінки якості обслуговування та якості продаж в банківських установах / Г.О.Кришталь // Фінанси та кредит – 2015. - №8 (632). - С. 11-17.
96. Кришталь Г.О. Система управління валютними ризиками комерційних банків / Г.О.Кришталь // Банківська справа – 2014. - №1-2 (121). - С. 108-118.
97. Кришталь Г.О. Система управління кредитними ризиками комерційних банків / Г.О.Кришталь // Банківська справа – 2013. - №6 (114). - С. 105-112.
98. Кришталь Г.О. Система управління процентним ризиком / Г.О.Кришталь // Банківська справа – 2014. - №3-4 (123). - С. 112-115.
99. Кришталь Г.О. Система управління процентним ризиком комерційного банку / Г.О. Кришталь // Збірник наукових праць Державного університету телекомунікацій. Економіка. Менеджмент. Бізнес – 2013. - № 2 (8). - С. 174-177.
100. Кришталь Г.О. Трансформація системи ризик менеджменту в банківській діяльності / Г.О.Кришталь // Науковий, виробничо-практичний журнал Вінницького фінансово- економічного університету. Регіональна бізнес-економіка та управління – 2015. - №3 (47). - С. 50- 55.
101. Кришталь Г.О. Управління фінансовими ресурсами підприємства / Г.О. Кришталь // Збірник наукових праць Державного університету телекомунікацій. Економіка. Менеджмент. Бізнес – 2012. - № 2 (6). Том 1. - С. 94-99.
102. Кришталь Г.О. Управління фінансовими ризиками банків / Г.О.Кришталь // Збірник наукових праць. Вісник Університету банківської справи Національного банку України (м.Київ) – 2014. - №1 (19). - С. 179-184.

103. Кришталь Г.О. Управління фінансовими ризиками комерційних банків / Г.О.Кришталь // Банківська справа – 2014. - №9-10 (129). - С. 64-74.
104. Кришталь Г.О. Успішне управління банківськими ризиками в умовах кризи/ Г.О.Кришталь // Банківська справа – 2015. - №2 (133). - С. 78-86.
105. Кришталь Г.О. Управління кредитним ризиком в банківських установах // Актуальні проблеми обліково-аналітичного процесу в управлінні підприємницькою діяльністю: III Міжнародна науково-практична інтернет конференція (Мукачєво, 26 листопада 2015р.). Мукачєво: Мукачівський державний університет, 2015. – С. 414-416.
106. Кришталь Г.О. Управління кредитним ризиком банку в разі стрімкого зростання обсягів кредитування // Сучасні напрямки розвитку економіки і менеджменту на підприємствах України: матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції молодих учених, аспірантів та студентів, присвяченої 85 річниці заснування ХНАДУ та 50-річчю кафедри менеджменту (Харків, 05 листопада 2015р.). Харків: Інститут науково-технічної та економічної інформації, 2015. –С. 32-34.
107. Кришталь Г.О. Що нового у здійсненні безготівкових розрахунків / Г.О.Кришталь // Журнал Головбух – 2011. - №43 (762). - С. 15-17.
108. Кришталь Г.О. Як діяти бухгалтеру, якщо банк змінює тарифи / Г.О.Кришталь // Журнал Головбух – 2011. - №38 (757). - С. 16-17.
109. Kryshstal G. Interaction of the state, banking and real sectors of the economy problem parts // Інноваційний розвиток: освіта та наука XXI століття: матеріали міжнародної науково-практичної конференції (Київ, 19 червня 2018). Київ: ЛОГО, 2018 – С.9-10.
110. Kryshstal Galyna. Interaction of the state regulator, banking institutions and real economic sectors: conceptual features // The Baltic scientific journals

«BLACK SEA». Tallinn. – June – September 2018. Volume 41. ISSUE 03. - P. 7-12.

111. Kryshthal Galyna. Interaction of the state regulator, banking institutions and real economic sectors under the primary of the information asymmetry theory // Southern Caucasus scientific journals «THE CAUCASUS». Georgia, Tbilisi. – June – September 2018. Volume 25. ISSUE 04. - P. 54-58.

112. Kryshthal Galyna. Modeling of the interaction of the state regulator, banking institutions and real economic sector with the aim achieving positive macroeconomic effects // Scientific journal «Economics and Finance». Ukraine. – 2018. - №5. - P. 39-44.

113. Kryshthal Galyna. Conceptual approaches to forming the directions of the development of system synergy of the state regulator, economic sector and the banking system// Scientific journal «Economics and Finance». Ukraine. – 2019. - №3. - P. 59-65.

114. Kryshthal G. Situation of the institutional and evolutionary concept of interaction of the state regulator, banking institutions and real sectors of the economy in modern conditions // Інформаційне суспільство: технології, економічні та технічні аспекти становлення: матеріали міжнародної наукової інтернет конференції (Тернопіль, 12 червня 2018).– С.82-83.

115. Kryshthal G. The role of the state regulator in the development of the social sector of the country // La science et la technologie a lere de la societe de linformation (France, 03 Mars 2019). France: LOGO, 2019 – p. 18 -19.

116. Kryshthal G. Types of concepts of features and effects of interest state, banks and real economic sectors // Світ економічної науки. Випуск 4: Збірник тез доповідей міжнародної науково-практичної інтернет-конференції (Тернопіль, 29 травня 2018). Тернопіль: Міжнародні науково-практичні інтернет-конференції економічного спрямування, 2018 – С.95-96.

117. Кротюк В. Підсумки діяльності комерційних банків України за 2000

рік // Вісник НБУ. – 2001. - №3. – С.2.

118. Кротюк В., Кіреєв О., Карчева Г. Банківська система України у 2001 році: проблеми, тенденції, перспективи // Вісник НБУ. – 2002. - №3. – С.2.

119. Кротюк В.Л. Національний банк – центр банківської системи України/ Кротюк В.Л. – К.: Видавничий Дім “Ін Юре”, 2000. – 248 с.

120. Кротюк В.Л. Становлення і перспективи розвитку банківського нагляду в Україні /Кротюк В.Л./ Вісник Національного банку України (укр.).- 2001.- № 7.- С.2-6

121. Кротюк В.Л., Міщенко В. Еволюція підходів до оцінки капіталу в Базельських угодах / Кротюк В.Л., Міщенко В. / Банківська справа.- 2005.- № 4.-С. 3-10.

122. Кротюк В., Куценко О. Базель II: розрахунок мінімально необхідної величини капіталу згідно з Першою компонентою // Вісник Національного банку України.- 2006.- № 7.- С.2-7.

123. Кульпінський С. В. Трансформація фінансової політики підприємств залізничного транспорту України в умовах дефіциту капітальних інвестицій / С. В. Кульпінський, А. В. Базавлук // Фінанси України. – 2016.

124. Лаврушин О.И. Банковское дело/ Лаврушин О.И. – М.: Финансы и статистика, 1998. – 576 с.

125. Лаврушин О., Агапон Ю. Благополучный баланс банка не гарантирует его надежность// Финансовыеизвестия, №27. – С. 4-8.

126. Лаврушин, О.И. Деньги, кредит, банки. [Электронный ресурс] / О.И. Лаврушин // Whatifforex.ru. - URL: http://www.whatifforex.ru/25_txt-122.html (дата обращения: 08.07.2013г.)

127. Лаврушин, О.И. О денежно - кредитной и банковской политике / О.И. Лаврушин // Банковское дело. - 2008 - №2. - С. 10-14.

128. Лаврушин, О.И. Проблемы реформирования банковской системы / О.И. Лаврушин // Бизнес и банки. - 2002. - №1. - С.1 -2.

129. Лаврушин, О.И. Роль кредита в экономическом развитии / О.И. Лаврушин // Банковское дело. - 2011. - №2. - С. 32 - 38.
130. Лаврушин, О.И. Роль кредита и модернизация деятельности банков в сфере кредитования / О.И. Лаврушин. - М: КНОРУС, 2012. - 272с.
131. Лазарева, Н. Зеленый банкинг: устойчивое развитие карьеры [Электронный ресурс] /Н. Лазарева // DW Made for minds. - URL: <http://www.dw.de/pA9KC0> (дата обращения: 23.11.13)
132. Лапина, К.В. Денежно - кредитный механизм взаимодействия банковского и реального секторов экономики / К.В. Лапина. - Иркутск: БГУЭП, 2007. - 253с.
133. Левина, И. К вопросу о соотношении реального и финансового секторов / И. Левина // Вопросы экономики. - 2006. - №9. - С. 83 -102.
134. Лобач О. Платоспроможність та істотна загроза платоспроможності банку: визначення і зміст // Юридична Україна.- 2005.- № 12.-С. 47-55.
135. Любунь О.С., Раєвський К.Є. Банківський нагляд/ Любунь О.С., Раєвський К.Є. - К.: ЦНЛ, 2005.- 416 с.
136. Лист від 05.08.2003р. № 17-266/1455 „Рекомендації щодо структури відділу банківського нагляду”.
137. Лист Національного банку України №42-412/4010-13749 від 30.12.2004 р.
138. Лист Національного банку України від 02.09.2003р. №43-311/4728 „Щодо включення питань до програми перевірок банківських установ з питань протидії легалізації (відмиванню) доходів, отриманих злочинним шляхом та фінансування тероризму”.
139. Лист Національного банку України від 15.03.2002 №43-311/1151 „Про призначення керівниками груп для інспектування банківських установ спеціалістів, які займають посади не нижче головного економіста”.
140. Лист Національного банку України від 16.07.2003 №48-011/266

„Про створення Управління методологічного та нормативно-організаційного забезпечення фінансового моніторингу”.

141. Лист Національного банку України від 18.06.2003 № 48-011/174-4302 „Про призначення відповідальних осіб за проведення фінансового моніторингу”.

142. Лист Національного банку України від 19.11.2003р. №48-012/584-8492 „Роз’яснення окремих норм законодавства з питань запобігання та протидії легалізації доходів, одержаних злочинним шляхом”.

143. Лист Національного банку України від 25.02.2002 №45-310/547 “Про часткове визнання недійсними деяких положень нормативно-правового акту Національного банку України.

144. Любунь О.С., Грушко В.І. Фінансовий менеджмент у банку/ Любунь О.С., Грушко В.І. К.: Слово – 2004

145. Ляшенко В.И. Фондовые индексы и рейтинги. – Д.: Сталкер, 1998. – 320 с.

146. Маевский, В. Введение в эволюционную макроэкономику / В. Маевский. - М.: Япония сегодня, 1997. - 106с.

147. Макаревич, Л. Становление банковской системы в реформируемой российской экономике и ее роль в развитии предпринимательства и реального сектора / Л. Макаревич // Общество и экономика. - 2005. - №11. - С. 42 -98.

148. Макаренко, А.В. Анализ механизма взаимодействия финансового и реального секторов российской экономики / А.В. Макаренко//Российское предпринимательство. - 2007. - №10. - С. 160 -165.

149. Макконелл, К.Р. Экономикс: принципы, проблемы и политика / К.Р. Макконелл,

150. С.Л. Брю. - Таллин: Реферто, 1995. - 400с.

151. Макроекономічне моделювання та короткострокове прогнозування. – Харків: Форт, 2000. – 336с.

152. Малин, А.С. Исследование систем управления: учебник для вузов / А.С. Малин,
153. В.И. Мухин / Изд. 3 - е перераб. и доп. - М.: Издательский дом ГУ ВШЭ, 2005. - 399с.
154. Малыхин Д.В., Полтавцев А.Б. Базель II и повышение роли внутреннего аудита в банках / Малыхин Д.В., Полтавцев А.Б. / Банковское дело.- 2005.- № 10.-С. 34-38.
155. Малюкова І.В. Проблеми та перспективи запровадження Базеля II у світі та в Україні // Економіка і прогнозування.- 2008.- № 2.-С. 49-66
156. Маркс, К. Капитал. Критика политической экономии / К. Маркс; Под ред. Ф. Энгельса. - Т2. - М.: Политиздат, 1984. - С. 372 -395.
157. Масленников, В.В. Национальная банковская система: Научное издание / В.В. Масленников, Ю.А. Соколов. - М:ТД «Элит -2000», 2002. - 256с.
158. Масленченков, Ю.С. Банк-партнер предприятия: расчетно-платежные операции и хеджирование: учебное пособие для вузов / Масленченков Ю.С., А.М. Тавасиев. М.:ЮНИТИ - ДАНА, 2000. - 351с.
159. Матвеева, Т.Ю. Современные подходы к моделированию воздействия несовершенств финансового рынка на бизнес -цикл / Т.Ю. Матвеева, Н.А. Сапункова // JOURNAL OF INSTITUTIONAL STUDIES (Журнал институциональных исследований). - 2011. - №4. - Т.3. - С. 34 - 47.
160. Меликьян, Г.Г. Развитие банковской системы России и инвестиции: достижения и проблемы / Г.Г. Меликьян //Деньги и кредит. - 2006. - №1. - С.3 -7.
161. Мельникова, И. Стимулирование научно-инновационной деятельности: мировой опыт / И. Мельникова // Международное право и международные отношений. - 2010. №3. - С.89 - 93.
162. Мерзлов, И.Ю. Особенности применения банковских инвестиционных технологий в проектах государственно - частного

партнерства / И.Ю. Мерзлов // Фундаментальные исследования. - 2013. - №6. - С. 953 - 957.

163. Методичні рекомендації щодо створення та розвитку незалежних інформаційних та рейтингових агентств, що спеціалізуються на наданні інформаційних послуг на фондовому ринку України/ Затверджено рішенням Державної комісії з цінних паперів та фондового ринку, №370 від 31.08.2004.

164. Методика розрахунку економічних нормативів регулювання діяльності банків в Україні, затверджена Постановою Правління НБУ від 28.11.2001 р. за № 489.

165. Методика розрахунку економічних нормативів регулювання діяльності банків в Україні, затверджена постановою Правління Національного банку України від 18.06.2003 №264.

166. Миллер, Р.Л. Современные деньги и банковское дело: учебник для вузов / Р.Л. Миллер, Д.Д. Ван-Хуз / Пер. с англ. - М.: ИНФРА - М, 2000. - 856с.

167. Миловидов, В. Асимметрия информации или «симметрия заблуждений» / В. Миловидов // Мировая экономика и международные отношения. - 2013. - №3. С.45-53.

168. Милюков, А.И. Кредитная поддержка производства - центральная проблема / А.И. Милюков // Деньги и кредит. - 2009. - №4. - С.9 - 11.

169. Мирошник, Е.Н. Исламские банки / Е.Н. Мирошник // Банковское дело. - 2009. - №8. - С. 20 -21. Мельник В.М. Домінанти податків і оподаткування та забезпечення повноти їх дії : Дис... д-ра наук: 08.00.08 – 2007

170. Міщенко В.І., Науменкова С.В. Правові засади організації банківського нагляду / Міщенко В.І., Науменкова С.В. / Підприємництво, господарство і право.- 2001.- № 8.- С. 63-67.

171. Міщенко В., Крилова В., Швець Є. Еволюція банківського нагляду:

європейський досвід // Вісник Національного банку України.- 2007.- № 7.- С. 5-11.

172. Міщенко В.І., Яценюк А.П., Коваленко В.В., Коренєва О.Г. Банківський нагляд: Навч. посіб. – К.: Знання, 2004. – 406 с. – (ВищаосвітаXXІстоліття).

173. Міщенко В.І., Кротюк В.Л. Центральні банки організаційно-правові засади/ Міщенко В.І., Кротюк В.Л. - К.: Знання – 2004

174. Міщенко В.І., Яценюк А.П., Коваленко В.В., Коренєва О.Г. „ Банківський нагляд” навч. пос. К.: Знання – 2004

175. Мищенко, С.В. Стимулирование кредитования как фактор экономического роста / С.В. Мищенко // Вестник финансового университета. - 2013. - №1. - С. 35 - 45.

176. Мовсесян, А.Г. Интеграция банковского и промышленного капитала: современные мировые тенденции и проблемы развития / А.Г. Мовсесян. - М.: Финансы и статистика, 1997. - 443с.

177. Москвин, В.А. Кредитование инвестиционных проектов: рекомендации для предприятий и коммерческих банков / В.А. Москвин. - М.: Финансы и статистика, 2001. - 240с.

178. Муратов, А.С. Синергизм и эмерджентность социально-экономических систем [Электронный ресурс] / А.С. Муратов, Л.Н. Муратова / Институт экономики и права И. Кушнера. - иКЬ: <http://www.be5.biz/ekonomika1/r2012/2333.htm>. (дата обращения: 10.07.2013)

179. Мусаева, К.М. Система налогообложения субъектов малого бизнеса: опыт индустриальных стран и возможности его использования в Российской Федерации / К.М. Мусаева // Налоги и налогообложение. - 2011. - №8. - С. 19 -26.

180. Набок, Р. Оцінка процентного ризику торгового портфеля банку з урахуванням вимог Базельського комітету з банківського нагляду / Р. Набок, О. Приходько // Вісник Національного банку України. - 2008. - N 12.

- С. 16-23.

181. Нікіфоров П.О., Швець Н. Формування нової парадигми банківського нагляду в Україні // Банківська справа.- 2008.- № 4.-С. 3-11.

182. Наказ Міністерства Економіки та з питань європейської інтеграції від 06.09.01. №201 „Про затвердження Положення про форму зовнішньоекономічних договорів”.

183. Науменкова С.В. Проблемы сбалансированности денежного рынка Украины/ Науменкова С.В. – К.: Наукова думка, 1997. – 55 с.

184. Незнамова А. Переваги та недоліки рейтингових методик вивчення надійності та ефективності банківської діяльності// Банківська справа. – 2002, №2. – С. 63-69.

185. Нерадовский В.А. Ликвидность и платежеспособность кредитной организации в ординальном измерении // Банковские технологии. – 2001. - №6. – С.29-37.

186. Новикова І.В. Банківський маркетинг : навч.-метод. посіб. (гриф М-ва освіти та науки України) / І.В. Новикова, Л.М. Худолій, В.Г. Кабанов та ін. – Київ : Вид-во Європ. ун-ту, 2003. – 155 с.

187. Новикова І.В. Управління фінансовими ресурсами банківської установи / І.В.Новикова, Л.М. Худолій, М.П. Денисенко, В.М. Домрачев та ін. – Київ : Вид-во Європ. ун-ту, 2009. – 271 с.

188. Новикова І.В. Клієнтоорієнтовані стратегії та впровадження CRM системи у роботу українських комерційних банків / І.В.Новикова : матеріали XII Міжнар. наук.-практ. конф. [«Інформаційні технології в економіці, менеджменті та бізнесі. Проблеми науки, практики і освіти], (листопад 2008р.). – Т.2.– Київ, 2008. – С. 81-84

189. Ольшаный А.И. Какой должна быть система страхования банковских вкладов в России.// Банковское дело. – 2003. - №4. – С. 9-17.

190. Орлюк О.П. Банківська система України. Правові засади організації/ Орлюк О.П. — К.: Юрінком Інтер, 2003. — С. 158.

191. Пасічник В.В. Банківський нагляд правові засади та проблеми здійснення // Банківське право України [Під заг. ред. А.О. Селіванова] — К.: Видавничий Дім “Ін Юре”, 2000. — С. 238
192. Петрук О.М. Банківська справа/ Петрук О.М. - навч.пос. К:КОНДОР – 2004
193. Погостинская Н.Н., Погостинский Ю.А. Системный анализ финансовой отчетности / Погостинская Н.Н., Погостинский Ю.А. – СПб.: Изд-во Михайлова В.А. – 1999. – 96с.
194. Поздняков О.І. Особливості банківського регулювання та нагляду в країнах з перехідною економікою // Фінанси України.- 2006.- № 1.-С. 101-107.
195. Положення “Про валютний контроль”, затверджена Постановою Правління НБУ від 8.12.2000 р. за № 49.
196. Положення про застосування Національним банком України заходів впливу за порушення банківського законодавства, затверджене постановою Правління НБУ від 28 серпня 2001 р. № 369 // Законодавчі і нормативні акти з банківської діяльності. – 2001. – Вип. 10. – С.37-101.
197. Положення про здійснення банками фінансового моніторингу, затверджене постановою Правління НБУ від 14 травня 2003 р. № 189.
198. Положення “Про економічні нормативи регулювання діяльності комерційних банків”, затверджене постановою Правління НБУ від 21 грудня 1993 р. №114.
199. Положення про організацію внутрішнього аудиту в комерційних банках України, затверджене постановою Правління НБУ від 20 березня 1998 р. № 114.
200. Положення про планування та порядок проведення інспекційних перевірок, затверджене постановою Правління НБУ від 17 липня 2001 р. № 276 // Законодавчі і нормативні акти з банківської діяльності. – 2001. – Вип. 8. – С.73-83.

201. Положення “Про порядок видачі банкам банківських ліцензій, письмових дозволів та ліцензій на виконання окремих операцій”, затверджена Постановою Правління НБУ від 17.07.2001 р. за № 275.
202. Положення “Про порядок формування та використання резервів для відшкодування можливих витрат від дебіторської заборгованості комерційних банків”, затверджена Постановою Правління НБУ від 31.03.1999 р. за № 157.
203. Положення “Про порядок формування та використання резерву під відшкодування можливих витрат за кредитними операціями банків”, затверджена Постановою Правління НБУ від 06.07.2000 р. за № 279.
204. Положення про порядок накладення адміністративних штрафів, затверджене постановою Правління НБУ від 29 грудня 2001 р. № 563 // Законодавчі і нормативні акти з банківської діяльності. – 2002. – Вип. 2. – С.53-71.
205. Положення “Про структуру системи банківського нагляду Національного банку України та його повноваження щодо адекватного реагування на порушення в діяльності комерційних банків”, затверджене постановою Правління Національного банку України від 17.11.97. №380.
206. Положення „Про валютний контроль”, затверджене постановою Правління Національного банку України від 08.02.2000 № 49 зі змінами та доповненнями.
207. Положення НБУ про кредитування, затверджене Постановою Правління НБУ від 28.09.95р. за N 246.
208. Положення про Генеральний департамент банківського нагляду Національного банку України від 07.08.2001 №327.
209. Положення про здійснення уповноваженими банками контролю за проведенням резидентами та нерезидентами, до яких застосовані спеціальні санкції згідно зі статтею 37 Закону України „Про зовнішньоекономічну діяльність”, валютних операцій через ці банки від

21.05.2003 №198.

210. Положення про Комісію Національного банку України з питань нагляду та регулювання діяльності банків, затверджене Постановою Правління Національного банку України від 09.11.98. №470 в редакції постанови Правління НБУ від 21.05.2002р. №189.

211. Положення про організацію бухгалтерського обліку та звітності у банках України, затверджене постановою Правління НБУ від 30.12.1998р. №566.

212. Положення про організацію внутрішнього аудиту в комерційних банках України, затверджене постановою Правління НБУ від 20.03.1998р. №114.

213. Положення про планування та порядок проведення інспекційних перевірок, затверджене постановою Правління Національного банку України від 17.07.2001 №276 зі змінами та доповненнями.

214. Положення про порядок визначення рейтингових оцінок за рейтинговою системою "CAMELS", затверджене постановою правління НБУ від 08.05.2002 № 171.

215. Положення про порядок ліцензування банків в Україні, затверджене постановою Правління НБУ від 27 березня 1996 р. № 77.

216. Положення про порядок накладання адміністративних штрафів, затверджене постановою Правління Національного банку України від 29.12.2001 №563 зі змінами та доповненнями.

217. Положення про порядок проведення виїзних перевірок щодо дотримання банками та фінансовими установами вимог валютного законодавства України, затверджене постановою Правління НБУ від 20.09.2002 № 352.

218. Положення про порядок розрахунку резерву на відшкодування можливих збитків банків від операцій з цінними паперами. Затверджене Постановою Правління Національного банку України 30.12.99 №629 зі

змінами та доповненнями.

219. Положення про порядок створення і державної реєстрації банків, відкриття їх філій, представництв, відділень, затверджене постановою Правління НБУ від 31 серпня 2001 р. № 375 // Законодавчі і нормативні акти з банківської діяльності. – 2001. – Вип. 11. – С.14-63.

220. Положення про порядок створення і державної реєстрації банківських об'єднань, затверджене постановою Правління НБУ від 31 серпня 2001 р. № 377 // Законодавчі і нормативні акти з банківської діяльності. – 2001. – Вип. 11. – С.64-79.

221. Положення про порядок визначення рейтингових оцінок за рейтинговою системою CAMELS; затверджене Постановою Правління Національного банку України №171 від 8 травня 2002 року.

222. Положення про порядок формування і використання банками резерву для відшкодування можливих втрат від дебіторської заборгованості. Затверджене Постановою Правління Національного банку України 13.12.2002р. №505.

223. Положення про порядок формування та використання резерву для відшкодування можливих втрат за кредитними операціями банків, затв. пост. Правління НБУ від 06.07.2000р. №279 зі змінами та доповненнями.

224. Положення про філії (територіальні управління) Національного банку України, затверджена Постановою Правління НБУ від 22.12.2000 р. за № 495.

225. Поляков В.П., Московкина Л.А. Структура и функции центральных банков. Зарубежный опыт/ Поляков В.П., Московкина Л.А. — М.: ИНФРА-М, 1996, — С. 139

226. Портер Роберт С. Введение в регулирование, надзор и анализ банковской деятельности/ Портер Роберт С. – Вашингтон: Ин-т экономического развития. Мировой банк, 1992. – 122 с.

227. Постанова Кабінету Міністрів України в Національного банку

України від 28.08.2001 № 1124 „Про Сорок рекомендацій Групи з розробки фінансових заходів боротьби з відмиванням грошей (FATF).

228. Постанова Національного банку України “Про організацію діяльності банківського нагляду” від 15.12.2000 №491.

229. Постанова Національного банку України “Про реорганізацію банківського нагляду” від 30.10.2000 №426.

230. Постанова Правління Національного банку України „Про внесення змін до структури Національного банку України” від 07.02.2003 №40.

231. Постанова Правління НБУ від 03.01.2003р. №2 „Про затвердження Типового положення про Комісію з питань нагляду та регулювання діяльності банків при територіальному управлінні Національного банку України”.

232. Постанова Правління НБУ від 10.04.2003р. №136 „Структура Генерального департаменту банківського нагляду Національного банку України”.

233. Потійко Ю.А. Практичні аспекти організації банківського нагляду в Україні // Фінанси України. – 2003. – №8. – С. 98-108.

234. Приходько В.П. Базельські принципи банківського нагляду як концептуальний фактор правового регулювання банківської діяльності в Україні // Міжнародна банківська конкуренція: Теорія і практика: Збірник тез доповідей І Міжнародної науково-практичної конференції (25-26 травня 2006 р.).- Суми: УАБС НБУ, 2006.- С.84-87

235. Правила реєстрації кореспондентських рахунків банків Національним банком України, затверджені постановою Правління НБУ від 15.08.2001р. №343 зі змінами та доповненнями.

236. Примостка Л. Методика аналізу фінансової стійкості банку за допомогою динамічного нормативу // Вісник НБУ. – 2002. - №10. – С.40-44.

237. Про систему валютного регулювання і валютного контролю //

Декрет КМУ від 19.02.1993р. № 15-93 зі змінами та доповненнями.

238. Ревун В.І. Аналітика проблемності комерційних банків // Фінанси України. – 2001. – №8. – С. 88-101.

239. Раєвський К.Є. Особливості регулювання та аналізу діяльності комерційних банків // Банківська справа. – 1997. – №2. – С.31.

240. Раєвський К.Є., Домрачев В.М. Посилення контролю за ризиками як найголовніше завдання банківського нагляду в Україні // Проблеми і перспективи розвитку банківської системи України. Т.20.- Суми: УАБС НБУ, 2007.- С.38-42

241. Раєвський К.Є., Зубок М. Ліквідація банків. Організація процедури // Вісник НБУ. – 2003. – №4. – С. 11-14.

242. Раєвський К.Є., Конопатська Л.В., Домрачев В.М. Банківський нагляд: Навчально-методичний посібник / Мін-во освіти і науки України; КНЕУ/ Раєвський К.Є., Конопатська Л.В., Домрачев В.М.- К.: КНЕУ, 2003.- 174 с.

243. Раєвський К.Є., Раєвська Т.О. Методичні рекомендації щодо економічного аналізу діяльності комерційного банку // Вісник НБУ. – 1999. – №3. – С. 31-34.

244. Роуз Питер С. Банковский менеджмент/ Роуз Питер С. : Пер. с англ. – М.: Дело ЛТД, 1995. – 768 с.

245. Роуз Питер С. Банковский менеджмент/ Роуз Питер С.: Пер. с англ. Со 2-го изд. - М.: Дело, 1997. - 168 с.

246. Савлук М.І., Мороз А.М., Коряк А.М. Вступ до банківської справи/ Савлук М.І., Мороз А.М., Коряк А.М. – К.: Лібра, 1998. – 344с.

247. Солодкіна О. Особливості банківського нагляду // Прокуратура. Людина. Держава (Вісник прокуратури).- 2004.- № 9.- С. 98-104.

248. Скопенко А., Ковальчук Т. Про деякі аспекти перспективної діяльності комерційних банків //Банківська справа,- 1995.- № 1.-С. 25-32.
249. Степаненко А.І., Разуменко І.М. Актуальні проблеми економіки і банківська система київського регіону // Банківська справа. – 2002. – №6. – С.3-8.
250. Стратегія розвитку банківського нагляду Національного банку України, затверджена постановою Правління Національного банку України від 04.02.98. №41.
251. Суржинський М. Поняття і сутність банківського регулювання та банківського нагляду в Україні // Юридичний журнал.- 2004.- № 8.- С.83-93.
- 252.Телятник Л.П., Телятник В.Л. „Словник термінів банківського законодавства” Тернопіль: СМП „АСТОН” - 2002
253. Тим, хто нехтує законом. Контроль, ревізія та аудит у комерційних банках України / За ред. Г.Г. Мумінової-Савіної. - К.: Факт, 2001.
254. Тиркало Р.І., Щибиволок З.І. Фінансовий аналіз комерційного банку: основи теорії, експрес-діагностика, рейтинг: Навч. посібник, – К.: Слобожанщина, 1999. – 236 с.
255. Удосконалення нагляду за діяльністю комерційних банків / Веселовський О. - Вісник НБУ. - 1997. - № 2. - С- 3-7.
256. Управление деятельностью коммерческого банка (банковский менеджмент)/ Под ред. д-ра экон. наук, проф. И.О. Лаврушина. – М.: Юристъ, 2002. – 688 с.
257. Усач Б.Ф. Контроль і ревізія / Усач Б.Ф. - Знання-прес. Київ. 2002
258. Шеремет А.Д., Щербакова Г.Н. Финансовый анализ в коммерческом банке/ Шеремет А.Д., Щербакова Г.Н. – М.: Финансы и статистика. – 2000. – 256с.
259. Шпак Н.О, Кузьмін Е.О. Формування та економічне оцінювання діяльності холдингових структур [Текст] : монографія / Н. О. Шпак, О. Є.

Кузьмін; Нац. ун-т «Львів. політехніка». — Л. : Вид-во Львів. політехніки, 2011. — 171 с.

260. Ющенко В.Л., Міщенко В.І. Управління валютними ризиками: Навч. посіб./ Ющенко В.Л., Міщенко В.І. — К.: Товариство "Знання". — КОО. — 1998.

261. Ющенко В.А., Савченко А.С. Платіжні системи/ Ющенко В.А., Савченко А.С. — К.: Либідь, 1998.

262. Addressing Base Erosion and Profit Shifting //OECD BETTER POLICIES FOR BETTER LIVES. - URL: <http://www.oecd.org> (дата обращения: 13.06.15)

263.Alexander, William E., Jeffrey M. Davis, Liam P. Ebrill, and Carl-Johan Lindgren, 1997, Systemic Bank Restructuring and Macroeconomic Policy (Washington: International Monetary Fund).

264.Ahmed, S. Financial Sector Development and Economic Growth: the South-Asian Experience / S. Ahmed, M. Ansari // Journal of Asian Economics. - 1998. - V. 9. - № 3. P. 503 - 517.

265.Akerlof, G. The Market for Lemons: Quality Uncertainty and the Market Mechanism / G. Akerlof // Quarterly Journal of Economics. - 1970. -№8. - P. 488 -500.

266.Altvater, E. Weltwirtschaft: Monetare Krisen und internationale Finanzarchitektur / E. Altvater // Globale Trends: Fakten, Analysen, Prognosen. -M.: Fischer, 2003. - 151p.

267.Altvater, E. Turbo -Kapitalismus: Gesellschaftim Übergangs 21. Jahrhundert / E. Altvater, M. Krdtke, O. Negt. - Hamburg: VSA-Verlag, 1999. - 267p.

268. Antti Ripatti. Econometric modeling of the Demand for Money in Helsinki: Finland. Suomen pankki, 1994. – 134p.

269. Amable, B. Can Financial Infrastructures Foster Economic Development? / Amable, J-B. Chatelain // Journal of Development Economics. - 2001. -V. 64. - № 2. P. 481 -498.

270. Amendment to the Capital Accord¹ to incorporate market risks. - Basel Committee on Banking Supervision. – January 1996.
271. Asser, Tobias M.C., 2001, "Legal Aspects of Regulatory Treatment of Banks in Distress," (Washington: International Monetary Fund).
272. Baier, S. Does opening s Stock Exchange Increase Economic Growth?/ S. Baier, G. Dwyer, R. Tamura // Journal of International Money and Finance. - 2004. -V. 23. № 3. - PP. 311 -331.
273. Barbara, Baldwin, Olivier Frecaut, and Arto Kovanen, 2001, "Indonesia: Anatomy of a Banking Crisis. Two Years of Living Dangerously, 1997-99," IMF Working Paper 01/52 (Washington: International Monetary Fund).
274. Barth Richard, William Hemphill. Financial Programming and Policy. The case of Turkey. – Washington, D.C.: IMF Institute, 2000. – 457p.
275. Bekaert, G. Lundblad Ch. Does Financial Liberalization Spur Growth? / G. Bekaert, Harvey //Journal of Financial Economics. - 2005. -V. - 77. -№1. -P. 3 - 55.
276. Binswanger, M. Stock Returns and Real Activity in the G-7 Countries: Did the Relationship Change during the 1980 / M. Binswanger//The Quarterly Review of Economics and Finance. - 2004. - V. - 44. - № 2. - P. 237 - 252.
277. Bogetic, Z. Forecasting Investment Needs in South Africa' s Electicity and Telecom Sectos / Z. Bogetic, J. Fedderke // South African journal of economic. - 2006. - V. - 74. № 3. - P. 530 -556.
278. Breuer, T. Regulatory capital for market and credit risk interaction: is current regulation always conservative? [Электронный ресурс] / T. Breuer, M. Jandaka, K. Rheinberger //Deutsche Bundesbank (Eurosystem). - URL: http://www.bundesbank.de/download/bankenaufsicht/dkp/200814dkp_b_.pdf (дата обращения: 13.09.14)
279. Claassen Emil-Maria. Global Monetary Economics. – New York: Oxford Univ.Press, 1997. – 323p.
280. Curry. T., and L. Shibut, 2000, "The Cost of Savings and Loan Crisis: Truth

and Consequences," FDIC Banking Review Vol. 13, No. 2, December.

281. Das. Udaibir, and Marc Quintyn, 2002, "Financial Crises Prevention and Management: The Role of Regulatory Governance," in Financial Sector Governance. The Roles of the Public and Private Sectors, ed. by Robert Litan, Michael Pomerleano and V. Sundararajan (Washington: The Brookings Institution).

282. David Marston, and Michael Taylor (eds.), 2002, Building Strong Banks Through Surveillance and Resolution (Washington: International Monetary Fund).

283. De Luna-Martinez, Jose, 2000, "Management and Resolution of Banking Crises: Lessons from the Republic of Korea and Mexico," World Bank Discussion Paper No. 413, March.

284. Deidda, L. Non-linearity between Finance and Growth / L. Deidda, B. Fattouh // Economics Letters. - 2002. - V. 74. - N. 3. - P. 339 -345.

285. Delmon, J. Private sector investment in infrastructure: Project Finance, PPP Projects and Risk / J. Delmon // The World Bank and Kluwer Law International. - 2009. - 7p.

286. Diamond, D. Financial Intermediation and Delegated Monitoring / D. Diamond // Review of Economic Studies. -1984. - V. 51. - N° 3. - P. 393 -414.

287. Drees. Burkhard, and Ceyla Pazarbasioglu, 1998, The Nordic Banking Crises. Pitfalls in Financial Liberalization? IMF Occasional Paper No. 161 (Washington: International Monetary Fund).

288. Duffe D. An Overview of Value at Risk // Journal of Derivatives. - 1997. - No. 4.

289. Economic models at the Bank of England. Bank of England. – 2000. – 69p.

290. Economic models at the Bank of England. Bank of England. – 1999. – 150p.

291. Enoch, Charles, Gillian Garcia, and V. Sundararajan, 2002, "Recapitalizing Banks with Public Funds: Selected Issues," in Building Strong Banks Through

Surveillance and Resolution, ed. by Charles Enoch, David Marston, and Michael Taylor (Washington: International Monetary Fund).

292. Federal Ministry of Finance: Regulation on Internal Models for the Limitation of the Market Risks // Federal Law Gazette II. - No. 179. -1997.

293. Frecaut, Olivier, 2002, "Banking System Losses in Indonesia: Looking out for Fifty Billion U.S. Dollars. Can the SNA Help?" Paper prepared for the 27th General Conference of the International Association for Research in Income and Wealth, Stockholm, August 18-24.

294. Friedman, M. Money and Economic Development / M. Friedman. - N.Y:Praeger, 1973. - 47p.

295. Friedman, M. Monetary trends in the United States and the United Kingdom / M. Friedman, A. Schwartz. - Chicago: Univ. of Chicago Press, 1982. - 664p.

296. 1931. - V. 21. - P. 648 -657.

297.H. Dong, 2002, "Emergency Liquidity Support Facilities," in Building Strong Banks Through Surveillance and Resolution, ed. by Charles Enoch, David Marston, and Michael Taylor (Washington: International Monetary Fund).

298. Hoelscher, David, 2002, "Guidelines for Bank Resolution," in Building Strong Banks Through Surveillance and Resolution, ed. by Charles Enoch, David Marston, and Michael Taylor (Washington: International Monetary Fund).

299.Hung, Fu-Sheng. Credit Market Development and Economic Growth / Fu-Sheng Hung, R. Cothren//Journal of Economics and Business. -2002. -V.54. - № 2. - P.219 -237.

300.Ingves, Stefan, 2000, "The Use of Asset Management Companies in the Bank Restructuring," paper presented at the NPLs Forum of Asia Pacific, Seoul, November.

301.International Convergence of Capital Measurement and Capital Standards: A Revised Framework. - Basel Committee on Banking Supervision. – June 2005.

302. International Convergence of Capital Measurement and Capital Standards.
- Basel Committee on Banking Supervision. - July 1988.
303. Jappelli, T. Information Sharing, Lending and Defaults: Cross-country
Evidence / T. Jappelli. - M. Pagano, 1999. - 22 p.
304. John, R. Commons Institutional Economics / R. John // American
Economic Review
305. JP Morgan. RiskMetrics TM – Technical Document. 4th Edition. – New York.
- 1996. – 284 p.
306. Kaas, L. Money and Growth in a Production Economy with Multiple Assets
/ L. Kaas, Weinrich // Macroeconomic Dynamics. - 2003. - V. 7. - P. 670 - 690.
307. Kawai, Masahiro, Ira Lieberman, and William P. Mako, 2000, "Financial
Stabilization and Initial Restructuring of East Asian Corporations: Approaches,
Results, and Lessons," in Managing Financial and Corporate Distress: Lessons
from Asia, ed. By Charles Adams, Robert E. Litan, and Michael Pomerleano
(Washington: Brookings Institution Press).
308. Keynes, J.M. Essays in Persuasion / The Collected Writings of John Maynard
Keynes/ J.M. Keynes. - Volume IX. - MacMillan. - London and Basingstoke: St.
Martins Press for the Royal Economic Society, 1972. - 151p.
309. King Robert G. The New IS-LM Model: Language, Logic, and Limits.
Federal Reserve Bank of Richmond Economic Quarterly. – 2000. – 86. - №3. –
P.45-103.
310. Khan, Mohsin. Theoretical Issues in Islamic Banking and Finance / Mohsin
Khan, Abbas Mirakhor. - Institute of Research and Islamic Studies, 2005. - P.
15 -35.
311. Klingebiel, Daniela, 2000, "The Use of Asset Management Companies in the
Resolution of Banking Crises. Cross-Country Experiences," Policy Research
Working Paper No. 2284 (Washington: World Bank).
312. Levine, R. Bank-Based or Market-Based Financial Systems: Which Is
Better? / R. Levine // Journal of Financial Intermediation. - 2002. - V. 11. - №
4. - P. 398 -428.

313. Levine, R. Financial Intermediation and Growth: Causality and Causes / R. Levine, N. Loayza, T. Beck // Journal of Monetary Economics. - 2000. -V. 46. - № 1. - P. 31 -77.
314. Lindgren, Carl-Johan, Gillian Garcia, and Matthew I. Saal, 1996, Bank Soundness and Macroeconomic Policy (Washington: International Monetary Fund).
315. Macro-economic model of the German economy. Deutsche Bundesbank, 1993. – 160p.
316. Minsky, H.P. Uncertainty and the Institutional Structure of Capitalist Economies / P. Minsky//Journal of Economic Issues. -1996. - V. 30. - № 2. - P. 357 - 368.
317. Mundell, R. Inflation and Real Interest / R. Mundell // Journal of Political Economy. 1963. - №7. - P.280-283.
318. Nyberg, Peter, 1997, "Authorities' Roles and Organizational Issues in Systemic Bank Restructuring," IMF Working Paper 97/92 (Washington: International Monetary Fund).
319. Overview of New Basle Accord. Консультативный документ Банк международных расчетов, апрель 2003 г.
320. Rioja, F. Does One Size Fit All?: a Reexamination of the Finance and Growth relationship / F. Rioja, N. Valev // Journal of Development Economics. - 2004. - V. 74. №2. - P. 429 -447.
321. Scuka, D. Patent Market Pending [Электронный ресурс] / D. Scuka, C. Kitada // My banky. -URL: <http://www.mybanky.ru> (дата обращения: 02.08.2015)
322. Shirazi Islamic Banking Contract. Buffer -Heinemann, 1990. - 45p.
323. Stiglitz, J.E. Using Tax Policy to Curb Speculative Short-Term Trading / J.E. Stiglitz // Journal of Financial Services Research, Columbia University. -1989. - №3. - P.101 -115.
324. Stiglitz, J.E. Credit Rationing in Market with Imperfect Information / J.E.

Stiglitz, A. Weiss //American Economic Review. -1981. -V.71 - P. 912 -927.

325. The Social Impact Bond Market: Three Scenarios for the Future
[Электронный ресурс] // Stanford Social innovation Review. -
URL:<http://www.ssireview.org> (дата обращения: 30.06.2014г.)

326. Tobin, J. Money and Economic Growth / J. Tobin //Econometrica. -1965. -
№33.

- P. 671-684.

327. WWW.BANK.GOV.UA

ДОДАТКИ

Додаток А

Виявлені в результаті перевірки державним регулятором незаконні
пункти обміну валюти

№ п/п	Адреса ПОВ	Дата звернення до правоохоронних органів	Примітки
1	м. Київ, вул. Р. Окіпної, 3 (в приміщенні магазину "М'ясний")	04.04.2017	
2	м. Київ, вул.Миропільська, 2 (ринок "ЮНІСТЬ")	01.11.2016	
3	Київ, перехрестя вул. Велика Васильківська 143/2 (поруч з Київським відділенням №27 ПАТ "Сбербанк")	12.04.2017	
4	м. Київ, вул. Гагаріна, 3	01.11.2016	За даною адресою наразі розміщений структурний підрозділ № 1 офіційно зареєстрованого ТОВ "СМАРТ ФІНЕКСПЕРТ"
5	м. Київ, пр. Оболонський, 5	01.11.2016	За даною адресою наразі розміщений структурний підрозділ № 27 офіційно зареєстрованого ТОВ "ФК "ІКС"
6	м. Київ, пр. Оболонський, 10	01.11.2016	За даною адресою наразі розміщений структурний підрозділ № 079 офіційно зареєстрованого ТОВ "ФІНОД"
7	м. Київ, пр. Оболонський, 26	01.11.2016	За даною адресою наразі розміщений структурний підрозділ № 180 офіційно зареєстрованого ТОВ "ФІНОД"
8	м. Київ, пр-т Палладіна, 7, (біля виходу із ст. м. Академмістечко, МАФ "Гіпермаркет одягу з Європи")	01.11.2016	
9	м. Київ, проспект Петра Григоренко,23 (біля магазину "Спортленд")	01.11.2016	За даною адресою наразі розміщений структурний підрозділ № 086 офіційно зареєстрованого ТОВ "ФІНОД"
10	м. Київ, вул. Анни Ахматової, 23 (на автобусній зупинці, біля магазину "АТБ")	07.03.2017	За даною адресою наразі розміщений структурний підрозділ № 27 ТОВ "ФІНАНСОВА ГАРАНТІЯ"

11	м. Київ, вул. Анни Ахматової, 14А, (поруч з відділенням №24 ВАТ "Укргазбанк")	01.11.2016	За даною адресою наразі розміщений структурний підрозділ № 30 ТОВ "ФІНАНСОВА ГАРАНТІЯ"
12	м. Київ, перехрестя вул. Урлівської та вул. А.Ахматової (біля МАФУ "Київхліб")	01.11.2016	За даною адресою наразі розміщений структурний підрозділ № 33 ТОВ "ФІНАНСОВА ГАРАНТІЯ"
13	м. Київ, на перехресті вул. Васильківська та проспект Академіка Глушкова (біля зупинки "м. Виставковий центр")	01.11.2016	Незаконний пункт обміну валют припинив діяльність
14	м. Київ, проспект Перемоги, 33 (поруч з магазином "Космо")	01.11.2016	
15	м. Київ, бул. Лесі України, 26а	01.11.2016	За даною адресою наразі розміщений структурний підрозділ № 084 офіційно зареєстрованого ТОВ "ФІНОД"
16	м. Київ, на перехресті проспекту Петра Григоренко та вул. Анни Ахматової, буд.31 (біля автобусної зупинки)	01.11.2016	За даною адресою наразі розміщений структурний підрозділ № 250 ТОВ "ФК "АЛЬФА-ІНВЕСТ ГРУП"
17	м. Київ, проспект Петра Григоренко, 32д (біля магазину "Сільпо")	01.11.2016	
18	м. Київ, вул. Андрія Малишка, 2-А	01.11.2016	
19	м. Київ, вул. Андрія Малишка, 3-А	01.11.2016	За даною адресою наразі розміщений структурний підрозділ №2 ТОВ "ДЖИВВАЙП ФІНАНС"
20	м. Київ, вул. Андрія Малишка, 4	01.11.2016	Незаконний пункт обміну валют припинив діяльність
21	м. Київ, пр-т. Науки, 4 (МАФ поруч з підземним переходом)	01.11.2016	Незаконний пункт обміну валют припинив діяльність
22	м. Київ, пр-т. Голосіївський, 8 (Деміївський ринок)	01.11.2016	За даною адресою наразі розміщений структурний підрозділ № 087 офіційно зареєстрованого ТОВ "ФІНОД"
23	м. Київ, вул. Ізюмська, 1(МАФ біля підземного переходу)	01.11.2016	Незаконний пункт обміну валют припинив діяльність
24	м. Київ, вул. Академіка Заболотного, 48	01.11.2016	За даною адресою наразі розміщений структурний підрозділ №42 ТОВ "ФК "ГОЛДЕН ГРУПП"
25	м. Київ, вул. Братиславська, 52	01.11.2016	
26	м. Київ, перехрестя вул. Братиславська та вул. Миропільська (район ринку "Юність")	01.11.2016	
27	м. Київ, вул. Ізюмська, 1А (у приміщенні МАФу "В мережі")	01.11.2016	Незаконний пункт обміну валют припинив діяльність
28	м. Київ, вул. Декабристів, 2А (поруч із супермаркетом "Novus")	01.11.2016	За даною адресою наразі розміщений структурний підрозділ № 068 ТОВ "ФІНОД"
29	м. Київ, вул. Дніпровська набережна, 26А (у приміщенні магазину "Щедрий кошик")	01.11.2016	
30	м. Київ, пр-т Миколи Бажана вихід з метро "Осокорки" в напрямку пр. Миколи Бажана, 10 (поруч з МАФ "Coffe in")	01.11.2016	Незаконний пункт обміну валют припинив діяльність
31	м. Київ, станція метро "Осокорки" (підземний перехід в напрямку вул. Срібнокільська)	01.11.2016	Незаконний пункт обміну валют припинив діяльність
32	м. Київ, пр-т Возз'єднання, 1 (у приміщенні МАФу "В мережі")	01.11.2016	
33	33 м. Київ, вул. А. Ахматової, 2/10 (біля зупинки автобусів №№ 18,91 у приміщенні МАФу "Лото маркет"	22.12.2016	

34	м. Київ, вул. Мішуги, 10 (при виході із станції метро "Позняки" у підземному переході у напрямку до ТЦ "Піраміда")	22.12.2016	Незаконний пункт обміну валют припинив діяльність
35	м. Київ вул. Декабристів,3 (в приміщенні магазину "Ельдорадо")	29.12.2016	За інформацією правоохоронних органів складено матеріал про правопорушення, передбачене ст.162 Кодексу України про адміністративні правопорушення
36	м. Київ - західний підземний перехід Центрального залізничного вокзалу (вхід зі сторони Приміського залізничного вокзалу), після спуску сходами - ліворуч	11.01.2017	
37	м. Київ - вул. Кіото, 8 (ліворуч виходу зі станції метро "Лісова")	13.01.2017	
38	м. Київ, вул. А. Малишко, 1 (у приміщенні готелю "Братислава")	24.01.2017	Незаконний пункт обміну валют припинив діяльність
39	м. Київ, пр-т Маяковського, 89 Б (у приміщенні магазину "СК Маркет")	24.01.2017	За даною адресою наразі розміщений структурний підрозділ № 41 ТОВ "ФІНАНСОВА ГАРАНТІЯ"
40	м. Київ, вул. Ревуцького, 12/1 (у приміщенні МАФ "Грайте тут", при вході до ринку "Позняки")	03.02.2017	
41	м. Чернівці, вул. Степана Бандери,1 (напроти магазину "КОЛОС")	20.02.2017	Незаконний пункт обміну валют припинив діяльність
42	Київська область, м. Вишгород, перехрестя просп. Івана Мазепи та просп. Шевченко (напроти супермаркету BILLA)	28.02.2017	За інформацією правоохоронних органів складено матеріал про правопорушення, передбачене ст.162 Кодексу України про адміністративні правопорушення
43	м. Київ, вул. Олени Теліги, 15 (у приміщенні магазину "ЕКО МАРКЕТ")	07.03.2017	
44	м. Київ, вул. Олени Теліги, 17 (біля тролейбусної зупинки ст. метро "Дорогожичі")	07.03.2017	
45	м. Івано-Франківськ, в малій архітектурній формі по вул. Дністровська, між номерами "3"- "5" (напроти перетину з вул. Шпитальною/Базарною)	09.03.2017	
46	м. Івано-Франківськ, вул. Галицька, 41-а (на сходах в ТЦ "МЕРКУРІЙ");	09.03.2017	
47	м. Івано-Франківськ, вул. Галицька, 13 (в приміщенні магазину "ВРОДА");	09.03.2017	
48	м. Івано-Франківськ, вул. Галицька, 14 (в приміщенні магазину "MobiKing");	09.03.2017	
49	м. Івано-Франківськ, вул. Галицька, 31 (на куті будівлі біля банкомату "Сбербанку");	09.03.2017	
50	м. Івано-Франківськ, вул. Галицька, 59;	09.03.2017	
51	м. Івано-Франківськ, вул. Дністровська, 5 (в будівлі "Центрального ринку", вхід біля "сектору 11");	09.03.2017	
52	м. Івано-Франківськ, площа Ринок, 14 (поруч з відділенням ПАТ "Альфа-Банк" та туристичною агенцією "TUI");	09.03.2017	
53	м. Івано-Франківськ, площа Ринок, 1 (вхід в ТЦ "Галерея");	09.03.2017	
54	м. Івано-Франківськ, вул. Тролейбусна, 4-а;	09.03.2017	
55	м. Івано-Франківськ, в малій архітектурній формі поруч з будівлею по вул. Тролейбусна, 2-а;	09.03.2017	

56	м. Івано-Франківськ, вул. Шеремети, 2-а (в приміщенні магазину "WATSONS");	09.03.2017	
57	м. Івано-Франківськ, вул. Шеремети, 2.	09.03.2017	
58	Київська область, м. Бориспіль, вул. Київський шлях, 76 (поруч із супермаркетом "Сільпо")	15.03.2017	
59	Київська область, м. Бориспіль, вул. Київський шлях, 84 (поруч із входом до Центрального ринку)	15.03.2017	
60	м. Київ, Чоколівський бульвар, 38 (в приміщенні МАФу на автобусній зупинці "вул. Пітерська")	16.03.2017	Незаконний пункт обміну валют припинив діяльність
61	м. Львів, в малій архітектурній формі по вул. Володимира Великого, на зупинці "Княжий ринок" (напроти ресторану McDonald's)	21.03.2017	За інформацією правоохоронних органів складено матеріал про правопорушення, передбачене ст.162 Кодексу України про адміністративні правопорушення
62	м. Львів, вул. Володимира Великого, 61 (ліворуч входу до аптеки "Пульс")	21.03.2017	За інформацією правоохоронних органів складено матеріал про правопорушення, передбачене ст.162 Кодексу України про адміністративні правопорушення
63	м. Львів, вул. Базарна, 11 (ринок "Краківський")	21.03.2017	За інформацією правоохоронних органів складено матеріал про правопорушення, передбачене ст.162 Кодексу України про адміністративні правопорушення
64	м. Київ, пр-т Героїв Сталінграду, 28 (в приміщенні МАФу на зупинці громадського транспорту "вул. Прирічна")	23.03.2017	
65	м. Київ, вул. Саперно-Слобідська, 10 (ліворуч від входу до магазину "Велика кишеня") дата повідомлення правоохоронних органів 30.03.2017	30.03.2017	
66	м. Київ, пр-т Миру, 2/3 (на 1-му поверсі житлового будинку, в приміщенні ломбарду "Партнер")	04.04.2017	Незаконний пункт обміну валют припинив діяльність
67	м. Київ, вул. Драгоманова, 14Г	12.04.2017	
68	м. Запоріжжя, вул. Лермонтова, 10, у приміщенні ювелірної корпорації "DEMOS"	19.04.2017	
69	м. Запоріжжя, вул. Лермонтова, 10, у приміщенні ювелірної корпорації "DEMOS"	19.04.2017	
70	м. Запоріжжя, пр-т Соборний, 186, (у підвальному приміщенні між центром обслуговування абонентів компанії "ВОЛЯ" та магазином "ЗЕРГУТ")	19.04.2017	
71	м. Запоріжжя, пр-т Соборний, (у підземному переході між будинками №№ 190 та 192)	19.04.2017	
72	м. Запоріжжя, пр-т Соборний, 151, (у підвальному приміщенні між магазинами "Ваша обручка" та "Цезарь")	19.04.2017	
73	м. Запоріжжя, пр-т Соборний, 151, (у приміщенні гастроному "Супер печенюшка")	19.04.2017	
74	м. Запоріжжя, пр-т Соборний, 151, (у приміщенні магазину "Ювелирный Луидор" ювелірної корпорації "DEMOS")	19.04.2017	
75	м. Запоріжжя, пр-т Соборний, 153, (у приміщенні магазину "Елегант")	19.04.2017	

76	м. Запоріжжя, пр-т Соборний, 192, (у приміщенні магазину "Ювелирный Дукат")	19.04.2017	
77	м. Запоріжжя, вул. Базарна, 11, (біля магазину "АЛЛО")	19.04.2017	
78	м. Запоріжжя, вул. Базарна, 14-А, (у приміщенні поряд з магазином "ECONOM SHOP")	19.04.2017	
79	м. Запоріжжя, вул. Базарна, 16, (у приміщенні ломбарду ювелірної корпорації "DEMOS")	19.04.2017	
80	м. Запоріжжя, вул. Базарна, 16, (у приміщенні поруч з магазином "Склад обуви")	19.04.2017	
81	м. Запоріжжя, вул. Металургів, 16, (у приміщенні магазину "Булочка")	19.04.2017	
82	м. Запоріжжя, вул. Металургів, 16, (у приміщенні аптеки)	19.04.2017	
83	м. Запоріжжя, пр-т Соборний, 35, (у приміщенні ломбарду "ГАРАНТ")	19.04.2017	
84	м. Запоріжжя, пр-т Соборний, 179, (у приміщенні ломбарду "ЕВРО ЛОМБАРД")	19.04.2017	
85	м. Запоріжжя, пр-т Соборний, 222, (у приміщенні магазину "КРОНА")	19.04.2017	
86	Львівська обл., м. Стрий, на першому поверсі п'ятиповерхового будинку, що на розі вул. Галицька та вул. Об'їзна дорога, праворуч від входу до магазину "СОФІЯ"	16.05.2017	
87	Львівська обл., м. Стрий, на першому поверсі двоповерхового будинку, що на розі вул. Шевченка, 105 та вул. Івана Сірка, 1, у приміщенні взуттєвого магазину	16.05.2017	
88	м. Тернопіль, в МАФі майдан Привокзальний (на автомобільній парковці, праворуч від в'їзду)	16.05.2017	
89	м. Кропивницький вул. Велика Перспективна, 51 (в приміщенні "Турагенція Tez Tour")	24.05.2017	
90	м. Кропивницький вул. Велика Перспективна, 42 (в приміщенні магазину "Евротел")	24.05.2017	
91	м. Кропивницький вул. Верхня Пермська, 13/1 (в торговому комплексі "Пермський")	24.05.2017	За даною адресою наразі розміщений структурний підрозділ №14285934.013.031 ПАТ "УФГ"
92	м. Миколаїв пр-т Центральний, 98 (в приміщенні ТРЦ Сіті-Центр)	24.05.2017	За даною адресою наразі розміщений структурний підрозділ №40 ТОВ "ФК "КОНВЕРСІЯ"
93	м. Київ, на перетині вул. Академіка Єфремова та проспекту Академіка Палладіна (біля виходу з станції метро "Академістечко")	08.06.2017	За даною адресою наразі розміщений структурний підрозділ № 116 ТОВ "ФК "ГОЛДЕН ГРУПП"
94	Київська область, м. Фастів, вул. Шевченка, 42 (Привокзальна площа, в приміщенні продуктового магазину "ГАСТРОНОМ РОДИННИЙ")	19.06.2017	Незаконний пункт обміну валют припинив діяльність
95	Київська область, м. Вишневе, вул. Святошинська, 38 (МАФ біля багатоквартирного багатоповерхового будинку на перетині вулиць Жовтневої та Святошинської)	19.06.2017	За інформацією правоохоронних органів складено матеріал про правопорушення, передбачене ст.162 Кодексу України про адміністративні правопорушення
96	м. Київ, вул. Данила Щербаківського 45 (МАФ на перетині вул. Данила Щербаківського та вул. Салютна)	19.06.2017	За даною адресою наразі розміщений структурний підрозділ №007 ТОВ "ФК "БАЛТА ГРУП"

97	м. Київ, вул. Євгена Сверстюка, 3А (в приміщенні ломбарду "Оскар")	19.06.2017	Незаконний пункт обміну валют припинив діяльність
98	Львівська обл., м. Стрий, вул. Болахівська, 49, у МАФі, що розташований на території АЗК "ОККО";	21.06.2017	
99	Львівська обл., м. Стрий, вул. Сколівська, 16 (навпроти повороту на вул. Кар'єрну), вхід праворуч від магазину ритуальних послуг	21.06.2017	
100	Львівська обл., Стрийський р-н, с. Дуліби, вул. Заводська, 37, у МАФі, що розташований на території АЗК "WOG"	21.06.2017	
101	м. Коломия, вул. Чорновола, 26-а, (біля входу до магазину "Євро Секонд Хенд");	23.06.2017	
102	м. Коломия, вул. Чорновола, 24, (біля входу до магазину "WATSONS")	23.06.2017	
103	м. Коломия, вул. Чорновола, 21, (біля входу до перукарні)	23.06.2017	
104	м. Коломия, вул. Чорновола, 8 (між магазинами дитячого взуття "ТОМ" та ювелірною крамницею "Ювелірна фабрика СТОЛИЧНА")	23.06.2017	
105	м. Коломия, пл. Тараса Шевченка, 18, (біля входу до магазину побутової хімії "МОЯ")	23.06.2017	
106	м. Коломия, пл. Тараса Шевченка, 1, (у приміщенні магазину "LOVE JEANS")	23.06.2017	
107	м. Коломия, пл. Тараса Шевченка, 2, (з лівої сторони від центрального входу до універмагу "КОЛОМИЯ")	23.06.2017	
108	м. Коломия, пл. Відродження, 19, (у приміщенні магазину "Гламур");	23.06.2017	
109	м. Коломия, вул. І.Мазепи, 8, (у приміщенні магазину "Тандем")	23.06.2017	
110	м. Коломия, вул. І.Мазепи, 1, (знаходяться одразу два пункти обміну валют, в приміщенні крамниці з продажу ювелірних виробів та у торці будівлі)	23.06.2017	
111	м. Коломия, вул. В.Чорновола, 27, (біля входу до магазину "Київстар")	23.06.2017	
112	м. Коломия, вул. І.Вагилевича, 1	23.06.2017	
113	м. Коломия, вул. Ринок, 18, (у приміщенні магазину "Евротел")	23.06.2017	
114	м. Івано-Франківськ, вул. Тролейбусна, 1, (поруч з рестораном "BELLISSIMO")	23.06.2017	
115	м. Івано-Франківськ, вул. Галицька, 25, (у приміщенні ТЦ "ЯБЛУКО")	23.06.2017	
116	м. Івано-Франківськ, вул. Дністровська, 3, (у МАФі навпроти входу до ТЦ "Прикарпаття")	23.06.2017	
117	м. Львів, вул. Щирецька, 36, ТРЦ "Південний", МАФ, розташований на проході між "Торгівельною лінією "Виговського, 102" та "Другою торгівельною лінією", вхід з 8-го Скнилівського провулку	20.07.2017	
118	м. Львів, вул. Щирецька, 36, ТРЦ "Південний", МАФ, розташований на вході до "Торгівельної лінії "Володимирська", ліворуч	20.07.2017	За інформацією правоохоронних органів складено протокол про правопорушення, передбачене ст.162 Кодексу України про адміністративні правопорушення з вилученням грошових коштів

119	м. Львів, вул. Коперника, 47, ліворуч від проходу до майстерні з ремонту одягу	20.07.2017	За інформацією правоохоронних органів складено протокол про правопорушення, передбачене ст.162 Кодексу України про адміністративні правопорушення з вилученням грошових коштів
120	м. Львів, вул. Городоцька, 167, у приміщенні магазину "Алкоголь, гуртові ціни"	20.07.2017	За інформацією правоохоронних органів складено протокол про правопорушення, передбачене ст.162 Кодексу України про адміністративні правопорушення з вилученням грошових коштів
121	Львівська обл., м. Дрогобич, вул. Пилипа Орлика, 4, у МАФі, що розташований праворуч від будівлі Хоральної синагоги	31.07.2017	
122	Закарпатська обл., м. Мукачево, вул. Ярослава Мудрого, 5А, праворуч від входу до редакції газети "Мукачево"	31.07.2017	Про діяльність незаконного ПОВ повторно повідомлено правоохоронні органи 03.03.2018
123	м. Чернівці вул. Головна, 215 (на 1-му поверсі магазину "Євро секонд хенд");	09.08.2017	
124	м. Чернівці на перехресті вул. Героїв Майдану, 5 та вул. Дмитра Загули, 9	09.08.2017	
125	Івано-Франківська обл., смт. Отинія, вул. Свободи, 5 (зліва від входу до Кафе "Троянда")	16.08.2017	
126	Івано-Франківська обл., м. Городенка, вул. Ринкова, 6 (МАФ знаходиться ліворуч від магазину "МОБІ ЛЮКС")	16.08.2017	
127	м. Івано-Франківськ, вул. П.Тичини, 7 (перший поверх ТЦ "БЕЛЬВЕДЕР" у приміщенні магазину "ШАФИ КУПЕ")	16.08.2017	
128	м. Івано-Франківськ, вул. П.Тичини, 1 (на першому поверсі ТЦ "МАЛЬВА ПАСАЖ")	16.08.2017	
129	м. Харків, вул. Пісунівська, 33 (ліворуч від входу до ринку "Центральний")	22.08.2017	
130	Львівська обл., Пустомитівський р-н, с. Підгірне, а-ш Львів-Тернопіль, КМ13+136 (ліворуч), на території АЗК "WOG"	06.09.2017	
131	Львівська обл., с. Гамаліївка, вул. Київська, 2, МАФ на території АЗК "ОККО"	06.09.2017	
132	132. м. Львів, вул. Щирецька, 36, ринок "Південний", біля входу до ТЦ "Будмаркет", магазин № 56 (ліворуч від входу до салону Віконда)	06.09.2017	
133	м. Харків, площа Привокзальна, підземний перехід до станції метрополітену "Південний вокзал", вхід від магазину "Кулиничі"	19.09.2017	
134	134 м. Маріуполь, проспект Миру, буд. 71/41 (в приміщенні ломбарду "Центральний")	19.09.2017	За інформацією правоохоронних органів складено матеріал про правопорушення, передбачене ст.162 Кодексу України про адміністративні правопорушення

135	м. Маріуполь, проспект Миру, буд. 71/41 (у МАФі на перетині проспекту Миру та проспекту Металургів, біля підземного переходу, навпроти магазину "Золотий Вік")	19.09.2017	За інформацією правоохоронних органів складено матеріал про правопорушення, передбачене ст.162 Кодексу України про адміністративні правопорушення
136	Закарпатська обл., м. Тячів, вул. Кошута, 53а (в магазині "Каміни" праворуч від входу)	03.10.2017	
137	Харківська обл., м. Циркуни, вул. Кооперативна, 1 (біля продуктового магазину "Гастрономчик")	03.10.2017	
138	Івано-Франківська обл., м.Надвірна, вул. Чорновола, 13 (праворуч від входу до магазину "Гастроном Центральний")	09.10.2017	
139	Івано-Франківська обл., м. Коломия, пр-т Чорновола, 3 (приміщення на першому поверсі з окремим входом)	09.10.2017	
140	Івано-Франківська обл., м. Коломия, пр-т Чорновола, 24 (ліворуч від входу до магазину "WATSONS")	09.10.2017	
141	Івано-Франківська обл., м. Коломия, пр-т Чорновола, 6/4 (приміщення на першому поверсі з окремим входом, ліворуч від магазину "Столична ювелірна фабрика")	09.10.2017	
142	Кіровоградська обл., м. Олександрія, вул. Ярмаркова, 50 (в магазині "Золото" навпроти входу до Олександрійського центрального ринку)	24.10.2017	
143	Кіровоградська обл., м. Олександрія, пр-т Соборний, 79 (в магазині "BIGUDI")	24.10.2017	
144	Кіровоградська обл., м. Олександрія, пр-т Соборний, 100 (в ТЦ "ОРИОН")	24.10.2017	
145	м. Маріуполь, проспект Металургів, 64 (МАФ на перетині проспекту Металургів та вул. Миколаївська)	08.11.2017	За інформацією правоохоронних органів складено матеріал про правопорушення, передбачене ст.162 Кодексу України про адміністративні правопорушення
146	м. Маріуполь, проспект Металургів, 64 (в одноповерховій цегляній будівлі, ліворуч від входу до цілодобової аптеки біля Центрального ринку)	08.11.2017	За інформацією правоохоронних органів складено матеріал про правопорушення, передбачене ст.162 Кодексу України про адміністративні правопорушення
147	м. Маріуполь, проспект Металургів, 64 (в приміщенні ювелірного магазину "Золотая легенда", ліворуч від входу до Центрального ринку)	08.11.2017	За інформацією правоохоронних органів складено матеріал про правопорушення, передбачене ст.162 Кодексу України про адміністративні правопорушення
148	Черкаська обл., м. Сміла, вул. В. Чорновола, 3В (праворуч від головного входу до Центрального ринку)	12.01.2018	
149	м. Київ, вул. Борщагівська, 154А, (ТЦ "Аркадія", зі сторони колій швидкісного трамваю)	15.01.2018	За даною адресою наразі розміщений структурний підрозділ № 068 офіційно зареєстрованого ТОВ "ФК "БАЛТА ГРУП"
150	м. Харків, вул. Бобруйська, 2 Б, (в приміщенні клініки "Лазер-Медікал")	30.01.2018	

151	Львівська обл., м. Стрий, вул. Вокзальна, 118, у приміщенні ломбарду "Кредит Експрес"	26.02.2018	
152	Львівська обл., м. Стрий, вул. Вокзальна, 114, у приміщенні магазину "М'ясо", ліворуч від входу	26.02.2018	
153	Закарпатська обл., м. Мукачево, вул. Ярослава Мудрого, 5А, праворуч від входу до редакції газети "Мукачево";	03.03.2018	За інформацією правоохоронних органів складено матеріал про правопорушення, передбачене ст.162 Кодексу України про адміністративні правопорушення
154	Закарпатська обл., м. Мукачево, вул. Ярослава Мудрого, 5А, ліворуч від входу до салону "MIAMI sunshine"	03.03.2018	За інформацією правоохоронних органів складено матеріал про правопорушення, передбачене ст.162 Кодексу України про адміністративні правопорушення
155	м. Київ, пр-т Науки, 4 (1 поверх, при вході до ломбарду "Оскар", ліворуч від маркету "Наш Край")	20.03.2018	За даною адресою наразі розміщений структурний підрозділ № 118 офіційно зареєстрованого ТОВ "ФК "ГОЛДЕН ГРУПП"
156	м. Київ, пр-т Миру, 2/3, (перший поверх житлового будинку у приміщенні ломбарду "ПАРТНЕР"	22.03.2018	
157	м. Рівне, вул. Богоявленська, 40 (перший поверх супермаркету "Фреш")	22.03.2018	
158	Рівне, вул. Курчатова, 9 (перший поверх супермаркету "Ф033I")	22.03.2018	
159	Дніпропетровська область, м. Новомосковськ, вул. Гетьманська, 32 (ліворуч від входу до магазину "АТБ" №40)	10.04.2018	
160	Дніпропетровська область, м. Новомосковськ, вул. Гетьманська, 41, (біля магазину "Спорттовари")	10.04.2018	
161	Дніпропетровська область, м. Новомосковськ, вул. Гетьманська, 40А, (ліворуч від входу до магазину "Рубин")	10.04.2018	
162	м. Харків, вул. Римарська, 7, перший поверх двоповерхового будинку	24.04.2018	За інформацією правоохоронних органів складено матеріал про правопорушення, передбачене ст.162 Кодексу України про адміністративні правопорушення
163	м. Харків, вул. Суздальські Ряди, 9, ТОЦ "Будинок торгівлі", перший поверх праворуч від входу	24.04.2018	За інформацією правоохоронних органів складено матеріал про правопорушення, передбачене ст.162 Кодексу України про адміністративні правопорушення
164	Івано-Франківська обл., м. Коломия, вул. Ринок, 13 (в приміщенні магазину "Ковбаси")	03.05.2018	
165	Кіровоградська обл., м. Світловодськ, вул. Леніна, 10, (перший поверх торговельного центру "ВСЕСВІТ")	03.05.2018	

166	Київська обл., м. Бориспіль, Міжнародний аеропорт "Бориспіль", термінал "D" (перший поверх залу "Прибуття", навпроти правого входу)	03.05.2018	За даною адресою наразі розміщений структурний підрозділ № 93 офіційно зареєстрованого ТОВ "ФК "ФІНАНСОВА ГАРАНТІЯ"
167	м. Харків, пр-т Льва Ландау, 12 (серед МАФів, між ломбардами "Любий друже" та "Капітал", через дорогу від Комунального ринку)	08.05.2018	За даною адресою наразі розміщений структурний підрозділ № 389 офіційно зареєстрованого ТОВ "ФК "МАГНАТ"
168	Донецька обл., м. Лиман, вул. Привокзальна, 19 (вхід до магазину "EVA")	22.05.2018	
169	169 м. Рівне, вул. Щаслива, 8 (супермаркет "Наш край", на вході - ліворуч);	19.06.2018	
170	м. Рівне, вул. Макарова, 32 (праворуч від входу до супермаркету "ЛІТА");	19.06.2018	
171	м. Івано-Франківськ, вул. Січових Стрільців, 7 (в приміщенні продуктового магазину "Чумацький шлях");	19.06.2018	
172	м. Івано-Франківськ, вул. Мазепи, 11 (в приміщенні магазину "Продукти");	19.06.2018	
173	м. Івано-Франківськ, вул. Мазепи, 3 (ліворуч від входу до магазину "Книгарня Є");	19.06.2018	
174	м. Івано-Франківськ, вул. Незалежності, 5 (в приміщенні магазину ювелірних виробів "Столична ювелірна фабрика", на вході - ліворуч);	19.06.2018	
175	м. Івано-Франківськ, вул. Галицька, 7 (в приміщенні турагенції "Поїхали з нами", на вході - праворуч);	19.06.2018	
176	м. Івано-Франківськ, Площа Ринок, 14 (в приміщенні турагенції "TUI", на вході - ліворуч);	19.06.2018	
177	м. Івано-Франківськ, вул. Новгородська, 24Б (в приміщенні магазину світлотехнічної продукції "Імператор");	19.06.2018	
178	м. Івано-Франківськ, вул. Бельведерська, 21 (ліворуч від входу до багатоповерхового житлового будинку);	19.06.2018	
179	Львівська обл., м. Старий Самбір, вул. Лева Галицького, 1М (у приміщенні магазину "Бурштин")	10.07.2018	
180	м. Івано-Франківськ, вул. Незалежності, 4 (ліворуч від входу до кафе "Кристал");	19.06.2018	
181	м. Івано-Франківськ, вул. Галицька, 22 (в приміщенні магазину "ТІК-ТАК");	19.06.2018	
182	м. Івано-Франківськ, вул. Бельведерська, 17 (праворуч від входу до авіакаса);	19.06.2018	
183	Івано-Франківська область, м. Рогатин, вул. Роксолани, 5 (при вході до магазину ювелірних виробів "Діамант");	19.06.2018	
184	Івано-Франківська область, м. Калуш, вул. Івано-Франківська, 140 (МАФ на території АЗК "ОККО", що знаходиться при в'їзді до м. Калуш).	19.06.2018	
185	м. Київ, вул. Миропільська, 4, ринок "Юність", у прибудові до магазину № 51	22.06.2018	
186	Харківська обл., с. Руська Лозова, вул. Бєлгородська, 69 (навпроти автобусної зупинки "Р.Лозова")	23.06.2018	
187	Івано-Франківська область, м. Снятин, вул. Шевченка, 44	17.07.2018	
188	Івано-Франківська область, м. Снятин, вул. Шевченка, 97, зліва при вході в супермаркет "Колібрис" біля кас	17.07.2018	

189	Івано-Франківська область, с. Хлібичин, вул. Жовтнева, 39, мала архітектурна форма (далі -МАФ) на території АЗС "ОККО"	17.07.2018	
190	Івано-Франківська область, м. Надвірна, вул. Чорновола, 4, МАФ праворуч від входу в дитячий магазин "Смайлик"	17.07.2018	
191	Івано-Франківська область, м. Надвірна, Майдан Шевченка, 4, МАФ праворуч від входу в ринок	17.07.2018	
192	Івано-Франківська область, м. Надвірна, Майдан Шевченка, 32, ліворуч від входу в магазин "Дольче Віта".	17.07.2018	
193	Донецька обл., м. Бахмут, вул. Незалежності, буд. 71 (в приміщенні магазину "Тавр")	31.07.2018	
194	Донецька обл., м. Волноваха, вул. Центральна, 30А (праворуч від входу до магазину "EVA")	21.08.2018	
195	Донецька обл., м. Волноваха, вул. Центральна, 64 (Центральний ринок, праворуч від магазину "Ковбас маркет")	21.08.2018	
196	Донецька обл., м. Волноваха, вул. Центральна, 53Б (у приміщенні ломбарду "БЛАГО")	21.08.2018	
197	Донецька обл., м. Маріуполь, просп. Перемоги, 100 (праворуч від входу до магазину "EVA")	21.08.2018	
198	Донецька обл., м. Маріуполь, просп. Металургів, 64 (окремий вхід у ТЦ "ПРЕМЬЕРА" з просп. Металургів, у приміщенні ломбарду "НАРОДНИЙ")	21.08.2018	
199	Донецька обл., м. Маріуполь, просп. Металургів, 105 (МАФ, що розташований на перехресті просп. Металургів та б-ру Шевченка, біля пішохідного переходу)	21.08.2018	
200	Донецька обл., м. Маріуполь, просп. Металургів, 121А (ліворуч від входу до магазину "Одяг. Взуття. Аксесуари", під сходами)	21.08.2018	
201	Донецька обл., м. Маріуполь, просп. Миру, 67 (праворуч від відділення банку "СБЕРБАНК").	21.08.2018	

Наукове видання

Кришталь Г.О.

ДЕРЖАВНЕ РЕГУЛЮВАННЯ

**БАНКІВСЬКОГО СЕКТОРУ
У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО
РОЗВИТКУ УКРАЇНИ:
ТЕОРІЯ, МЕТОДОЛОГІЯ, ПРАКТИКА**

МОНОГРАФІЯ

ISBN

Підписано до друку